

GÜNEYBATI (OĞUZ) TÜRK LEHÇELERİNDEKİ ORTAK DEYİMLERİN TESPİTİ

Hicran Yeşildere Aldan

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Meriç GÜVEN

Uşak

Ekim, 2018

GÜNEYBATI (OĞUZ) TÜRK LEHÇELERİNDEKİ ORTAK DEYİMLERİN TESPİTİ

Hicran Yeşildere Aldan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Meriç Güven

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ekim, 2018

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

GÜNEYBATI (OĞUZ) TÜRK LEHÇELERİNDEKİ ORTAK DEYİMLERİN TESPİTİ

Hicran YEŞİLDERE ALDAN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekim 2018

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Meriç GÜVEN

Deyimler anlatımı etkili kılma amacıyla, insanların dilde oluşturduğu araçlar olarak Türk dilinin söz varlığının tespiti konusunda büyük öneme sahiptir. Bu çalışma ile deyim kavramına ortaklık durumları noktasından bakarak Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerindeki deyimleri inceledik.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, söz konusu lehçelerin tarihi gelişimi ve bugünkü durumu ile ilgili bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, lehçelerin ses ve şekil bilgisi özellikleri karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Üçüncü bölümde; deyim tanımı, özellikleri ve deyim bilimi çerçevesinde konumu belirtilmiştir. Dördüncü bölümde, lehçelerdeki ortak deyimler tablolarda sunulmuştur. Ortak deyimlerin seçilmesinde, deyim bileşenlerinden en az birinin şekilsel benzerlik göstermesi koşulu aranmış ve kaynak bağlamında sınırlama yapılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümü olan sonuç kısmında ortak deyimler; lehçeler arasında ikili-üçlü gruplar şeklinde karşılaştırılmıştır ve elde edilen sayısal verilere göre, Güneybatı (Oğuz) Türk lehçeleri deyimlerinde, en fazla ortaklık sayısı Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi deyimleri arasında bulunmuştur. Yapılan bu karşılaştırmada ikinci sırayı Türkiye Türkçesiyle Türkmen Türkçesi arasındaki ortak deyimlerin sayısı ve sonrasında Azerbaycan Türkçesi ile Türkmen Türkçesi arasındaki ortak deyimlerin sayısı almıştır. Gagauz Türkçesi

deyimlerinin verilerinin az olması dolayısıyla, bu lehçedeki deyimlerin diğer lehçelerin deyimleriyle ortaklık sayısının az olduğu gözlemlenmiştir.

Çalışmamızın Türk lehçelerinin ortak söz varlığını zenginleştirmek amacıyla yapılacak mukayeseli çalışmalara katkı sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Güneybatı (Oğuz) Türk Lehçeleri, Deyim, Deyim Bilimi

ABSTRACT**DETERMINATION OF COMMON IDIOMS IN SOUTHWEST (OGUZ) DIALECTS**

Hicran YEŞİLDERE ALDAN

Department of Turkish Language and Literature

Uşak University-The Institute of Social Sciences, October 2018

Counselor: Assistant Professor Meriç GÜVEN

The idioms, as the means created by people in order to establish an effective expression, have a great value in terms of determining the vocabulary of Turkish Language. In this study, we examined the idioms of Southwest/Oguz Group Turkish dialects by looking from the point of association.

Our study consists of five parts. In the first part, the historical development and the contemporary situation of these relevant dialects are presented; in the second part, phonetic and formal features of these dialects are presented comparatively; in the third part, the definition of idiom, features and the position of the idioms in terms of phraseology are presented. In the fourth part of the thesis; the idioms which are common among these dialects are presented as a chart. While deciding on the idioms which are common, the condition of at least one component formal similarity and the restriction in the context of source are taken into consideration.

In the fifth part of this study, similar idioms of the dialects are compared in groups of two-three and the number of similarities between Turkey Turkish and Azerbaijan Turkish is confirmed as the highest among Southwest/Oguz group Turkish dialects according to numeric data.

In this comparison, second highest number of similar idioms belong to Turkey Turkish and Turkmenistan Turkish comparison and the next highest number of similar idioms belong to Azerbaijan Turkish and Turkmenistan Turkish comparison. The number of similar idioms in Gagauzian Turkish dialect compared to the other dialects is confirmed as low because of insufficient data of this dialect.

In order to enrich Turkish dialects vocabulary, comparative studies should be handled. We hope that our study will make a great contribution to the studies in this field.

Keywords: Southwest (Oguz) Turkish Dialects, Idiom, Phraseology

UŞAK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim / Ana Sanat Dalı Yüksek Lisans Programı 104008006 No'lu öğrencisi Hicran Yeşildere Aldan'ın "**GÜNEYBATI (OĞUZ) TÜRK LEHÇELERİNDEKİ ORTAK DEYİMLERİN TESPİTİ**" adlı tezi 08 /10 / 2018 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Yüksek Lisans Tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Jüri	Adı Soyadı	İmza
Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Meriç GÜVEN	
Üye	: Prof. Dr. Ahmet AKÇATAŞ	
Üye	: Doç. Dr. Selma GÜLSEVİN	

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Mehmet Karayaman

ÖN SÖZ

Türk dilinin ve karşılaştırmalı olarak çağdaş Türk yazı dillerinin söz varlığına değinmek, bu bağlamda kalıplaşmış söz öbekleri olan deyimleri ortaya koymak; Türk dilinin zenginliğini, gelişmişliğini göstermek açısından önem arz etmektedir. Çağdaş Türk lehçeleri arasındaki karşılaştırmalı çalışmalar söz konusu olduğunda lehçelerin ses, şekil ve anlam bilgisi yönünden zenginliği gözler önüne serilmektedir. Biz de çalışmamızda Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerinin deyimlerini ele aldık ve Türk dilindeki anlatım dinamiğini ve zenginliğini deyimler yönünde sunmaya çalıştık.

Çalışmamız süresince emeğini, değerli görüşlerini ve zamanını esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Meriç GÜVEN' e teşekkür ederim.

Çalışmalarım devam ederken dünyaya gelen ve gülümseyişiyle bana manevi destek olan kızıma, bu süreçte maddi-manevi her zaman yanımda olan annem, babam ve abime; yabancı dilden kaynaklara ulaşma aşamasındaki yardımlarından dolayı kuzenim Volkan ÇAKIR' a, beni yüreklendirmesi ve tezin düzenlenme aşamasında verdiği destekten ötürü eşime ve bu dönemde yanımda olan dostlarıma ayrıca tez ile ilgili kaynaklar konusundaki yardımlarından dolayı Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN' a da çok teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Hicran YEŞİLDERE ALDAN

Doğum Yeri ve Tarihi: Balıkesir 24/11/1987

Lisans: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Yüksek Lisans: Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri:

1. III. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi 2010, “Mahtumkulu Divanı ile Tarama Sözlüğü Verileri Işığında Tarihi Oğuz Lehçeleri Arasında Sözlüksel Benzerlikler” adlı bildiri sundum.
2. Muğla Üniversitesi Metin Bilim Topluluğu tarafından gerçekleştirilen “Modern Türk Edebiyatının Tanıkları” adlı fotoğraf sergisinde tanıtım görevi aldım ve aynı adla gerçekleştirilen panelde panelist olarak bulundum.

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar:

2008-2010 arasında Muğla Üniversitesi Kütüphanesinde kısmi zamanlı olarak çalıştım.

(2012-2013 Öğretim Yılı) Köyceğiz Anadolu Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak (ücretli) çalıştım.

İletişim

E-posta Adresi: hicran_yesildere@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ.....	V
ÖZGEÇMİŞ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ÇALIŞMANIN AMACI.....	1
1.2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	1
1. BÖLÜM: GÜNEYBATI (OĞUZ) GRUBU TÜRK LEHÇELERİNİN GELİŞİM SÜREÇLERİ.....	3
1.1. TÜRK YAZI DİLLERİNİN OLUŞUMU	3
1.2. TÜRK LEHÇELERİNİN TASNİFİNDE GÜNEYBATI (OĞUZ) LEHÇELERİNİN YERİ.....	6
1.3. OĞUZLAR.....	7
1.4. OĞUZ TÜRKÇESİ.....	8
1.4.1. Türkiye Türkçesi.....	9
1.4.2. Azerbaycan Türkçesi	11
1.4.3. Türkmen Türkçesi.....	12
1.4.4. Gagauz Türkçesi	13
2. BÖLÜM: GÜNEYBATI (OĞUZ) GRUBU TÜRK LEHÇELERİNDE KARŞILAŞTIRMALI SES VE ŞEKİL BİLGİSİ.....	15
2.1. GÜNEYBATI (OĞUZ) GRUBU TÜRK LEHÇELERİNDE KARŞILAŞTIRMALI SES BİLGİSİ.....	15
2.1.1. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Ünlüler	15
2.1.2. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Ünsüzler	18
2.2. GÜNEYBATI (OĞUZ) GRUBU TÜRK LEHÇELERİNDE KARŞILAŞTIRMALI ŞEKİL BİLGİSİ.....	23

2.2.1. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Çekim Ekleri	23
2.2.2. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Yapım Ekleri	31
2.2.3. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Fiilimsiler	44
3. BÖLÜM: DEYİM VE DEYİM BİLİMİ	48
3.1. DEYİM BİLİMİ	48
3.2. DEYİM TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	51
3.3. DEYİMLERİN SINIFLANDIRILMASI	53
3.3.1. Deyimlerin Söz Dizimi Bakımından Sınıflandırılması	53
3.3.2. Deyimlerin Anlam Bakımından Sınıflandırılması	54
3.4. DEYİMLERİN DİĞER DEĞİŞMEYEN SÖZCÜK ÖBEKLERİYLE İLİŞKİSİ	56
3.4.1. Deyimler ve Atasözleri	56
3.4.2. Deyimler ve Terimler	57
3.4.3. Deyimler ve İkilemeler	57
3.4.4. Deyimler ve Argo	57
3.4.5. Deyimler ve Kalıp Sözler	57
3.5. DEYİMLEŞME	58
3.6. GÜNEYBATI (OĞUZ) TÜRK LEHÇELERİNDE DEYİM VARLIĞI	59
4. BÖLÜM: GÜNEYBATI (OĞUZ) TÜRK LEHÇELERİNDEKİ ORTAK DEYİMLERİN TABLOLALARI	60
5. BÖLÜM: SONUÇ	342

KISALTMALAR

AT: Azerbaycan Türkçesi

BDT: Bağımsız Devlet Toplulukları

DLT: Divanü Lügatit Türk

GagT: Gagauz Türkçesi

Ön. Ver. : Önce verilmiş

TDK: Türk Dil Kurumu

TKAE: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü

TrkT: Türkmen Türkçesi

TT: Türkiye Türkçesi

1. GİRİŞ

Deyimler bir hikayeden, bir fıkradan ya da jargondan yola çıkarak, öznel yapıda oluşup halkın dimağında şekillenerek –kalıplaşarak- günümüze değin gelmiş söz öbekleridir. Deyim tanımı, dünya üzerinde yaşayan dillerde farklı çerçevelerde çizilmiş olsa bile kavram alanı olarak aynı konumda yer almaktadır ve bütünüyle bir kavramı ifade eden bu söz öbekleri dile canlılık, zenginlik katması ile önemli bir araştırma konusudur. Biz de çalışmamızda Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerine ait deyimleri ortak olma durumlarına göre ele aldık.

1.1.ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerinde deyimlerin arasındaki ortaklıkları tespit ederek ilişki düzeylerini kavrayabilmek ve bu ilişkiyi Türk dilinin bağlarını geliştirme çerçevesinde sunabilmektir.

1.2.ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmamız süresince verileri elde etme konusunda belgesel kaynak derlemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde yer alan tabloların hazırlanmasında, lehçelerde mevcut olan deyimlerin listelenmesinden sonra karşılaştırmaya gidilmiştir. Çalışmamızın bütününde kullanılan yöntemin betimsel yöntem olduğu söylenebilir.

***

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerinin tarihi gelişimi, konuşur sayısı, coğrafyası ve söz varlığı ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde söz konusu dört lehçenin ses ve şekil bilgisi özellikleri karşılaştırmalı yöntemle sunulmuştur. Çalışmanın üçüncü bölümünde deyimlerin tanımı, özellikleri ve sınıflandırılması gibi başlıklara yer verilmiştir.

Çalışmamızın temel amacını oluşturan dördüncü bölümde ise söz konusu lehçelerin ortak deyimleri tablolar üzerinde sunulmuştur. Çalışmaya alınan deyimlerin seçimi deyim bileşenlerinden en az birisinin biçimsel açıdan benzer olması koşulu ile sınırlandırılmıştır. Ek olarak, tablolarda yer alan deyimlerin

kaynakları sınırlı tutulmuştur. Ancak çalışmanın ilerleyen sürecinde söz varlığının tespiti ve önemi doğrultusunda her lehçe için birer kaynaktan daha faydalanılmış (bu kısımda özellikle Gagauz Türkçesinin deyimlerini ele alan kaynak azlığı dolayısıyla zorluk yaşanmıştır) ve bu ek kaynaklardan alınan deyimler tablolarda italik şekilde yazılmıştır.

Çalışmanın beşinci bölümü olan sonuç kısmında ortak deyimler; lehçeler arasında ikili-üçlü gruplar şeklinde karşılaştırılmıştır ve elde edilen sayısal veriler sunulmuştur.

Aşağıda asıl kaynaklar ve ek olarak kullanılan kaynaklar belirtilmiştir:

	ASIL KAYNAKLAR	EK KAYNAKLAR
TÜRKİYE TÜRKÇESİ	TDK Türkçe Sözlük	TDK Atasözü ve Deyimler Sözlüğü
AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati	Seyfettin Altaylı, Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü
TÜRKMEN TÜRKÇESİ	Türkmençe- Türkçe Sözlük	Türkmen Türkçesi- Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü ve Türkmen Diliniñ Düşündirişli Sözlüğü
GAGAUZ TÜRKÇESİ	Gagavuz Türkçesinin Sözlüğü	Atanas Manov, Gagauzlar (Hıristiyan Türkler) adlı eserinin “Atasözü ve Deyimler” bölümü

1. BÖLÜM: GÜNEYBATI (OĞUZ) GRUBU TÜRK LEHÇELERİNİN GELİŞİM SÜREÇLERİ

1.1. TÜRK YAZI DİLLERİNİN OLUŞUMU

Türk yazı dillerinin doğuşunu ve gelişimini, dilin tarihi devirleri çerçevesinde Altay dil birliğinden başlatarak günümüze kadar getirmekteyiz. Türk dillerinin, yazılı belge ile kanıtlanan bilgileri MS V. yüzyıla dayanmaktadır. Bu dönemden önceki bilgiler ise sadece dil karşılaştırmalarından ve bazı arkeoloji verilerinden ibaret olduğu gibi kesinlik kazanmamıştır. Ancak elde edilen teorik bilgiler ışığında Türk dilinin tarihi devirlerini şöyle sırayabiliriz:

1. Ana Altayca / Altay Çağı (Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguzca, Korece ve Japonca)
2. Türk - Moğol Dil Birliği / En eski Türkçe Çağı (Türkçe, Moğolca, Mançu-Tunguzca)
3. Çuvaş – Türk Dil Birliği / İlk Türkçe Çağı (Pre Turkic)
4. Ana Türkçe (Proto Turkic)
5. Eski Türkçe (Old Turkic) (VI. yy – X. yy)
6. Orta Türkçe (Middle Turkic) (X. yy – XV. yy)
7. Yeni Türkçe (New Turkic) (XV. yy – XX. yy)
8. Modern Türkçe¹

Türk tarihi imparatorluk haline gelmiş Hunlar ile başlamıştır. Orta Asya' da yaşamış Hunlar ile ilgili bilgilere temas halinde oldukları Çinlilerin kaynaklarında rastlanmıştır. Bu bilgilerin kelime düzeyinde olduğu görülmüştür.²

¹ Eker, Süer. **Çağdaş Türk Dili**, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2006) s. 108.

² Korkmaz, Zeynep, Ahmet Bican Ercilasun, Tuncer Gülensoy, İsmail Parlatur, Hamza Zülfikar ve Necat Birinci. **Türk Dili ve Kompozisyon**, (Bursa: Ekin Yayınevi, 2010) s. 39.

Siyasi, ekonomik ve coğrafi olaylar sonucunda oluşan kavimler göçüyle Türk tarihinde batıya yönelik başlamıştır. Hun Türklerinin IV. yy' da batıya yöneldikleri, Hazar Denizi ve Karadeniz üzerinden Balkanlara ve Atlas Okyanusu' na kadar ulaştıkları bilinmektedir. Hunlardan sonra Oğuzlar, Avarlar, Bulgarlar, Hazarlar, Peçenekler ve Uzlar da göç dalgaları oluşturmuşlardır.

Orta Asya' da kalan otuza yakın Türk boyu Göktürk Devleti bünyesinde birleştirmiştir. Türk dillerinin tarihi gelişimini metinlerle izlemeye başladığımız dönem Göktürk Devleti'nin kuruluşundan itibaren başlar. Göktürkler döneminde oluşturulan yazıtlar ve Uygurlar dönemindeki metinler, Göktürklerle başlayan Eski Türkçe dönemine aittir. Eski Türkçe Dönemi X. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu dönemden sonra Eski Türkçe ile Yeni Türkçe arasında geçiş dönemi olarak kabul edilen Orta Türkçe Dönemi (XI.-XV. yüzyıl) yer almaktadır.

Orta Türkçe dönemi, Türklerin İslamiyeti kabulüyle dilde değişme ve gelişmelerin yaşandığı; diğer taraftan Moğol istilası sonucu o dönemde yazılan eserlerin yitirilmesi ile tam olarak aydınlatılamayan bir dönemdir. Bu dönemin İlk aşaması Karahanlı Türkçesidir. Karahanlı Türkçesi yerini Oğuz ve Kıpçak Türkçeleri arasında köprü olan Harezmi Türkçesine bırakmıştır. Bu dönemde coğrafi bakımdan Batı Türkçesi (Oğuzca), Kuzey Türkçesi (Kıpçakça) ve Doğu Türkçesi (Çağatayca) olmak üzere üç yazı dili şekillenmeye başlamıştır.

Yeni Türkçe Çağına gelindiğinde 19.-20. yüzyıla kadar kendi çizgisinde gelişen üç temel yazı dili varken SSCB' nin uyguladığı asimilasyon politikası ile Türk boylarının ağızları birer yazı dili haline gelmiştir, böylece yazı dili sayısı yirmiyi aşmıştır. Ortaya çıkan bugünkü yazı dilleri Lars Johanson' un tasnifi ele alındığında şöyle sınıflandırılabilir:³

1. GÜNEY- BATI TÜRKÇESİ

- I. Batı Oğuz Grubu: Türkçe, Gagauzca, Azerbaycan Türkçesi.
- II. Doğu Oğuz Grubu: Türkmençe ve Horasan Türkçesi.
- III. Güney Oğuz Grubu: İran ve Afganistan' daki Oğuz grupları.

2. GÜNEYDOĞU TÜRKÇESİ

- I. Batı Grubu: Özbekçe.

³ Akar, Ali. **Türk Dilinin Tarihi**, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2005) s. 46.

- II. Doğu Grubu: Uygurca, Tarançi ve Doğu Türkçesi ağızları.
- 3. KUZEYBATI TÜRKÇESİ
  - I. Batı Kıpçak Grubu: Kumuk, Karaçay, Balkar, Kırım, Tatar ve Karaim Türkçeleri.
  - II. Kuzey Kıpçak Grubu: İdil-Ural bölgesindeki Tatar ve Başkırt Türkçeleri, Batı Sibiry Tatarları.
  - III. Güney Kıpçak Grubu: Aral- Hazar grubu, Kazak, Karakalpak, Nogay.
- 4. KUZEYDOĞU TÜRKÇESİ
  - I. Kuzey Sibiry Grubu: Yakut (Saha) ve Dolgan
  - II. Güney Sibiry Grubu:
    - a) Sayan Türkçesi
    - b) Yenisey Türkçesi
    - c) Çulım Türkçesi
    - d) Altay Türkçesi
- 5. ÇUVAŞÇA
- 6. HALAÇÇA

Günümüzde Türkler Balkanlardan Büyük Okyanus' a, Kuzey Denizi'nden Tibet' e kadar olan yerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Türk Dili dünya dilleri arasında konuşulduğu coğrafyanın büyüklüğü bakımından birinci, anadil olarak üçüncü ve konuşan insan sayısı ile beşinci sırada yer alır. Buna bağlı olarak günümüzde Türk dilinin yayılma alanının geniş olduğu görülür. Dolayısıyla Türk dili hem sözlüksel hem de alfabetik anlamda farklı dillerden etkilenmiştir. Avrasya coğrafyasında “geçer bölge dili” olan Çağdaş Türk yazı dillerinin yazıya geçirilmesinde farklı alfabeler kullanılmaktadır. Türkiye, Kıbrıs, Yunanistan ve Bulgaristan' daki Türkler Latin alfabesini; Çin, İran, Afganistan, Irak ve Suriye' dekiler Arap alfabesini; SSCB' den ayrılan bağımsız Türk Cumhuriyetlerinden Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan (Kazakistan' da 2017' de Latin alfabesine geçme kararı alınmıştır, 2025' e kadar latin alfabesine geçiş öngörülmüştür.); Özbekistan Latin alfabesini; Kırgızistan Kiril alfabesini kullanmaktadır. Rusya Federasyonuna bağlı özerk Türk Cumhuriyetlerinde ise Kiril alfabesi kullanılmaktadır.

1.2.TÜRK LEHÇELERİNİN TASNİFİNDE GÜNEYBATI (OĞUZ) LEHÇELERİNİN YERİ

Türk dilinin ve Türk lehçelerinin tasnifi ile ilgili birçok bilim adamı çalışma yapmıştır. Oğuz grubu lehçeleri üzerine yapılan tasnifler Kaşgarlı Mahmut' la başlar.

Kaşgarlı Mahmut DLT' de öncelikle Türk dilini Doğu ve Batı olarak ikiye ayırmıştır. Batı grubuna Oğuz, Kırgız, Kıpçak, Peçenek ve Bulgarları almıştır.⁴

İ.N. Berezin Oğuz grubu lehçelerini “Türk ya da Batı Grubu” adı altında toplamıştır. Bu grupta Dağıstan, Azerbaycan, Kırım, Anadolu ve Rumeli’ de konuşulan lehçelere yer vermiştir.

Radloff Oğuz grubunu “Güney Diyalektleri” adı altında alır ve burada Türkmen, Azerbaycan, Kafkasya, Anadolu, Kırım ile Osmanlı lehçeleri yer alır.

F. Korş Oğuz grubu lehçelerine “Batı Grubu” adını verir. Bu grupta Türkmen, Azerbaycan, Kafkasya, Anadolu, Kırım (Karaim Diyalekti) ile Osmanlı lehçeleri yer alır.

A. Samoyloviç (ilk linguistik ölçümlere dayanan tasnif) Oğuz grubu lehçelerini “ol- grubu” içerisinde değerlendirmiştir. Türkmenistan, İran, Ermenistan, Gürcistan, Anadolu, Kuzey Suriye, İstanbul, Balkan Yarımadası, Basarabya, Kırım bu gruptadır.

Räsänen “Güney-Batı Grubu” terimini kullanmış ve Türkmen, Azerbaycan, Osmanlı, Gagauz lehçelerine yer vermiştir.

Baskakov Oğuz lehçelerini üç gruba ayırmıştır:

1. Oğuz-Türkmen Alt Grubu: Türkmence
2. Oğuz-Bulgar Alt Grubu: Peçenek, Uz, Gagauz ve Balkan Türkleri
3. Oğuz-Selçuk Alt Grubu: Eski Selçuklu, Osmanlı, Azerbaycan, Türkçe, Kırım Tatarcası⁵

⁴ Reşit Rahmeti Arat ve Ahmet Temir, “Türk Şivelerinin Tasnifi”, **Türk Dünyası El Kitabı**, 2. Cilt “Dil, Kültür, Sanat”, (Ankara: TKAE Yayınları, 1992) s.225.

⁵ N.A. Baskakov, **Türk Dillerinin Tarihi- Tipolojik Sesbilimi**, (İstanbul: Multilingual Yayınları, 2006) s.121.

Benzing “Güney (Oğuz) Grubu” adı altında beş grupta tasnif etmiştir. Osmanlıca (Türkiye Türkçesi), Azerbaycan Türkçesi (Rus ve İran Azerbaycanı), Türkmen Türkçesi (Türkmenistan ile Kuzeybatı İran)

K.H. Menges “Orta ve Güney Asya Dilleri ve Türküt Dilleri”

1. Eski Selçuklu ve Eski Osmanlı
2. Yenilerden Osmanlıca, Gagauzca, Azeri Türkçesi
3. Türkmençe

N. Poppe Oğuz grubu için Türkmen adını kullanmıştır.

Doerfer Güney-Batı ve ya Oğuz Grubu terimini kullanarak 10 ayrı lehçeye ayırmıştır.

1. Batı Oğuzca: Türkiye Türkçesi
2. Orta Oğuzca: Azerbaycan Türkçesi
3. Güney Oğuzca: Songor, Kaşkay, Aynullu Türkçeleri
4. Doğu Oğuzca: Horasan, Oğuz, Özbek Türkçeleri
5. Kuzey Oğuzca: Selçuklu dışındaki Türkmen Türkçesi

Talat Tekin Oğuz grubunu 12 ayrı gruba ayırarak “dağlı” adıyla dört alt gruba bölmüştür:

1. Qāl-alt grubu: Özbekçenin Oğuz diyalektleri
2. Ğāl-alt grubu: Türkmençe, Truhmen diyalekti, Horasan Türkmençesi
3. Ğal-alt gurubu: Azeri Türkçesi, Kaşkay ve Eynallu diyalektleri, Tebriz diyalekti, Doğu Anadolu diyalektleri
4. Qal-alt grubu: Türkiye Türkçesi ve Gagauzca⁶

1.3.OĞUZLAR

Oğuzlar 6.-10.yüzyıllar arasında Moğolistan bölgesinde Göktürk ve Uygur devletlerine bağlı olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Oğuzlarla ilgili ilk önemli bilgiler 10.yüzyıla aittir. Oğuzlar Karahanlı devletinin batısında, Seyhun Nehri boylarında ve Aral Gölü civarında yaşamaktadırlar; bağımsız ve merkezi bir devlete

⁶ Talat Tekin, “Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi”, **Makaleler 3**

sahip değildirler. Bu dönemde Müslümanlığın gelişiyle birlikte Müslüman olan Oğuzlara Türkmen adı verilmiştir.⁷

Oğuzlar 11.yüzyılın başında Büyük Selçuklu Devletini kurmuşlardır. Büyük bir coğrafyayı hakimiyeti altına alan Büyük Selçuklu Devleti bazı iç ve dış sebepler dolayısıyla yıkılmış, ardından atabeylikler oluşmuştur. Kurulan atabeyliklerden Anadolu Selçuklu Devleti Moğol istilasına dayanamayarak yıkılmıştır. Moğol İstilas sonucu Hazar ötesi Türkmenleri, Azerbaycan ve Anadolu Türkmenleri farklı coğrafyalara dağılmış ve dillerinde, kültürlerinde bazı değişiklikler meydana gelmiştir.⁸

Anadolu coğrafyası açısından baktığımızda burada altı yüzyıl hüküm süren Osmanlı Devletini görürüz. Osmanlı Devletinin yıkılışının ardından yine Oğuzlara dayalı bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.

Azerbaycan sahasında Moğol, İlhanlı ve Rus hakimiyetinden sonra 1991' de Azerbaycan Cumhuriyeti kurulmuştur.

Maveraünnehir ve Horasan Türkmenleri Moğol itilası sonrası sırayla Moğol, Timurlu ve Rus hakimiyeti altına girmişlerdir. 1991'de Türkmenistan adıyla bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir.

Oğuz unsuru bir diğer grup olan Gagauzlar ise çoğunlukla Moldova' da Gagauz Yeri adı verilen özerk bölgede yaşamaktadırlar.

1.4. OĞUZ TÜRKÇESİ

Orta Türkçe döneminin ardından lehçeleşme belirtilerine bağlı olarak Türk yazı dili 12. Ve 13.yüzyıldan itibaren Kuzeydoğu ve Batı Türkçesi şeklinde iki kola ayrılmıştır.

Çalışmamızda ele aldığımız Güneybatı (Oğuz) Grubu Türkçesi 11.yüzyıldan itibaren Harezmi ve Horasan üzerinden batıya geçerek Azerbaycan, Anadolu ve Irak bölgesine yerleşen Türklerin oluşturduğu yazı dilinin ortak adıdır. Bu coğrafyaların dışında Kıbrıs, Ege adaları, Balkanlar ve 1960' lardan sonra Batı Avrupa'da

⁷ Mustafa Uğurlu, "Oğuzca ve Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesi", **Turkish Studies** -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, Volume 6/1 (Winter 2011), s.125-126.

⁸ Ahmet Buran, Ercan Alkaya, Süleyman Kaan Yalçın, **Çağdaş Türk Yazı Dilleri 1 (Güneybatı/Oğuz Grubu)**, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), s.10-11.

kullanılmaya başlamıştır.⁹ Güneybatı Türkçesinin ilk dönemini Eski Türkiye Türkçesi oluşturur ve bu dönem kendi içerisinde üç evreye ayrılır:

1. Selçuklular Dönemi (11.-13.yüzyıllar)
2. Beylikler Dönemi (14.yüzyıl)
3. Osmanlı Dönemi (15.yüzyıl ortalarına kadar)

17. ve 18.yüzyıllarda Güneybatı Türkçesi doğu ve batı olarak ikiye ayrılmıştır.

1. Doğu Kolu: Azerbaycan Türkçesi

2. Batı Kolu: 20.yüzyıla kadar Osmanlı Türkçesi; 20.yüzyıldan sonra Türkiye Türkçesi

Türk dünyası içerisinde yaklaşık 120 milyonluk nüfusuyla en büyük grubu meydana getiren Güneybatı (Oğuz) grubu bugün Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesi olmak üzere dört yazı dili halinde varlığını devam ettirmektedir.

1.4.1. Türkiye Türkçesi

1.4.1.1. Türkiye Türkçesinin Tarihi Gelişimi

Türkiye Türkçesi, Batı Türkçesinin Eski Anadolu Türkçesi (13.yy- 15.yy sonu) ve Osmanlı Türkçesi (15.yy- 20.yy başı) dönemlerinden sonra gelen üçüncü dönemin adıdır.¹⁰ Çağdaş Türkiye Türkçesi 1908 yılından başlar ve günümüze kadar gelir.¹¹

Türkçe, 20.yüzyılın başlarından itibaren Arapça, Farsça gibi yabancı dillerin unsurlarından arındırılmaya başlamıştır. Özellikle 1911'de başlayan "Yeni Lisan" hareketiyle milli bir yazı dili oluşturulmak istenmiş ve bu yolda gramer kurallarından ve kelime dağarcığından yabancı unsurların çıkarılmasıyla ve ya bu unsurların Türkçeye uygun hale getirilmesiyle ilgili değişikliklere gidilmiştir.¹² Milli anlayışın

⁹Ahmet Bican Ercilasun, **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2005), s.433.

¹⁰Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, (Ankara: TDK Yayınları, 2003), s. LXXXIX.

¹¹Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, (İstanbul: Bayrak Yayınları, 1997), s.23.

¹²Ahmet Bican Ercilasun (Editör), **Türk Lehçeleri Grameri**, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2007), s.33.

ve Mustafa Kemal Atatürk'ün öncülüğünde kurulan Türk Dil Kurumunun günümüze kadar yürüttüğü çalışmalar bu konuda etkili olmuştur.

Türkiye Türkçesi günümüze kadar geçirdiği evrelerle gelişerek bilim, kültür ve sanat dili haline gelmiştir. Gelişerek yaygınlaşan Türkiye Türkçesi Türk yazı dilleri arasında ortak iletişim dili olma açısından yeterli olgunluğa erişmiş durumdadır.

Çağdaş Türkiye Türkçesi yazı dili olarak İstanbul ağzına dayanmaktadır. Türkiye Türkçesi ağzlarını konuşulan saha bakımından iki gruba ayırabiliriz:

1. Rumeli Ağzları: Yunanistan, Bulgaristan, Makedonya, Bosna-Hersek, Kosova, Sırbistan, Romanya, Ukrayna ve Türkiye'nin Trakya bölgesi
2. Anadolu Ağzları: Leyla Karahan Anadolu ağzlarını Doğu, Kuzeydoğu ve Batı olarak üç kolda ele almıştır.¹³

1.4.1.2. Türkiye Türkçesinin Konuşulduğu Yerler ve Nüfus

Türkiye Türkçesi resmi dil olarak Türkiye Cumhuriyeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti devletlerinde kullanılmaktadır. Bununla birlikte günümüzde Türkiye'den dünyanın diğer ülkelerine göç etmiş birçok Türk vatandaşı bulunduğundan Türkiye Türkçesinin konuşulduğu alan genişlemiştir.

2018 itibariyle Türkiye Cumhuriyeti nüfusu 80 milyon 814 bin 525'e ulaşmıştır.¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti'nde yalnızca Türkçe konuşan kişi sayısının yaklaşık 72 milyon olduğu görülmüştür.

Günümüzde Türk dilinin konuşulduğu alanlara ve konuşur sayısına bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti dışında yaklaşık 30 ülkede 3,5milyon kişi tarafından konuşulduğu söylenebilir.¹⁵

¹³ Leyla Karahan, **Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması**, (Ankara: TDK Yayınları, 1996), s.1-2.

¹⁴ Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni, sayı:27587, (1 Şubat 2018).

¹⁵ Nevzat Özkan, **Türk Dilinin Yurtları**, (Ankara: Akçağ Yayınları), s. 30.

1.4.2. Azerbaycan Türkçesi

1.4.2.1. Azerbaycan Türkçesinin Tarihi Gelişimi

13.asırdan günümüze kadar kullanılagelen Güneybatı (Oğuz) Türkçesi zamanla Osmanlı Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi olarak ikiye ayrılır. Azerbaycan Türkçesi Doğu Oğuzcası olarak bilinmektedir.

Azerbaycan Türkçesi 13.-14.yüzyılda kendi özelliklerini doğurmaya başladıysa da Anadolu Türkçesiyle iç içedir. Dede Korkut, Kadı Burhanettin Divanı, Nesimi ve Fuzuli'nin yapıtları Eski Azeri Türkçesinin ürünleri sayılmakla birlikte sadece Azerbaycan Türkçesi özelliklerini taşımaz. Bu dönem eserlerini Batı Oğuzcanın içerisine almak gerekir. Tamamen Azeri Türkçesi özelliklerinin görüldüğü söylenen Fuzuli'nin eserlerinde bile Anadolu Türkçesi'nin özellikleri de yer almaktadır. Fuzuli' den sonraki Azerbaycan Türkçesi'nin dil özellikleri giderek belirginleşmiştir.¹⁶

Azerbaycan Türkçesi 1828'de Azerbaycan'ın ikiye ayrılmasıyla duraklama devri geçirmiştir. Günümüzde ise dilin kullanımına baktığımızda Güney Azerbaycan' da Farsça, Kuzey Azerbaycan' da ise Azerbaycan Türkçesi yazı dili konumundadır.¹⁷

Azerbaycan Türkçesi ağızları dört grupta toplanmaktadır:

1. Doğu Grubu Ağızları: Bakü, Şamahı, Guba Dialektleri ve Mugan Grubu ve Lenkeran Ağızları
2. Batı Grubu Ağızları: Gazah, Karabağ, Gence, Ayrım Ağızları
3. Kuzey Grubu Ağızları: Nuha, Zagalata, Gah Ağızları
4. Güney Grubu Ağızları: Nahçıvan, Ordubad, Tebriz ve Yerevan Ağızları¹⁸

1.4.2.2. Azerbaycan Türkçesinin Konuşulduğu Yerler ve Nüfus

Azerbaycan Türkçesi dil sahası itibariyle Doğu Anadolu, Güney Kafkasya, Kafkas Azerbaycan'ı, İran Azerbaycan'ı, Kerkük ve Irak-Suriye Türklerinin bulunduğu yerlerde kullanılmaktadır.¹⁹

¹⁶ Fuat Bozkurt, **Türklerin Dili**, T.C Kültür Bakanlığı Yay. , Kültür Eserleri dizisi/252, s. 392.

¹⁷ Muharrem Ergin, **Azeri Türkçesi**, (İstanbul: 1981), s.256.

¹⁸ Məmmədəğa, Şirəliyev, **Azerbaycan Dialektologiyasının Esasları**, (Bakı: 1967), s.17.

¹⁹ Buran, A. , 2014, **Ön. Ver.** , s.96.

2002 sayımına göre Azerbaycan'daki nüfus 8.202.500'dür. Nüfusun %90,6'sını Azeri Türkleri oluşturmaktadır. İran'daki Azeri Türkleri ise 53 milyonluk İran nüfusunun 20-30 milyonunu teşkil etmektedir.

Azerbaycan Türkçesini konuşan ülkeler ve genel konuşur sayısı açısından baktığımızda; Kuzey ve Güney Azerbaycan, İran, Türkiye, Gürcistan, Rusya, Ukrayna, Kazakistan, Irak ve Suriye'de yaklaşık 50-55 milyon kişiden söz edebiliriz.²⁰

1.4.3. Türkmen Türkçesi

1.4.3.1. Türkmen Türkçesinin Tarihi Gelişimi

Türkmen Türkçesi Oğuz grubu Türk lehçelerinin doğu kolunda yer alır ve asıl eserlerini 18.yüzyıldan itibaren vermeye başlamıştır. Eski Oğuzca'ya ait özellikleri de bünyesinde taşıyan Türkmence Çağatayca'nın etkisi altında gelişmiş bir yazı dilidir, bu yüzden Doğu ve Kuzey kolunda yer alan lehçelere ait özellikler de göstermektedir.²¹ Türkmen Türkçesinin söz dağarcığına baktığımızda Moğolca, Farsça, Arapça ve Rusça gibi dillerden etkilendiğini görülmektedir. Bu etkiler dolayısıyla dile geçen kelimelerle ilgili olarak alınma esnasında, dil bilgisi kurallarının göz ardı edilmediğini yani alıntı kelimelerin dile uydurularak söz varlığına katıldığını belirtebiliriz.

Türkmen Türkçesinde uzun bir dönem ortak bir yazı dilinin kullanılmaması ve değişik coğrafyalara dağılma durumundan dolayı birçok ağız bulunmaktadır. Günümüzde Türkmenistan'da kullanılan yazı dili ise Türkmen-Yomut ağızına dayanmaktadır.

Türkmence Türk lehçeleri arasında Ana Türkçedeki asli uzun ünlüleri en iyi koruyan lehçe olması bakımından önemli bir yer teşkil etmektedir.²²

1.4.3.2. Türkmen Türkçesinin Konuşulduğu Yerler ve Nüfus

İran'da Türkmenler (Horasan Türkmenleri): Nüfuslarıyla ilgili farklı kaynaklarda çeşitli sayılara rastlanmıştır.1-2 milyon arasında nüfusa sahip oldukları söylenebilir.

²⁰ Ercilasun, 2007, **Ön. Ver.**, s.174.

²¹ **Aynı.**, s.234.

²² **Aynı.** s.235.

Afganistan'da Türkmenler: Türkmenlerin nüfusları 600 bin- 1 milyon arasında tahmin edilmektedir.

Türkmenistan Türkmenleri: 2000'li yılların başında Türkmenistan'ın nüfusu 4.518.268 olarak belirlenmiştir. Nüfusun %81'i yani 3.660.000'i Türkmenlerden oluşmaktadır. Kalan nüfusun %9'u Özbek Türklerinden, %3'ü Ruslardan, %5'i Kazak, Tatar ve Azerbaycan Türklerinden, %2'si ise diğer unsurlardan oluşmaktadır.

1.4.4. Gagauz Türkçesi

1.4.4.1. Gagauz Türkçesinin Tarihi Gelişimi

Gagauz Türkçesi Gagauz Türkleri tarafından konuşulan Hazar Denizi'nin kuzeyinden, Karadeniz'in kuzey kıyıları ve Güney Rusya boyunca batıya göç eden, Tuna'nın güney kısmına yerleşerek Makedonya'ya kadar olan coğrafyada yaşayan Gagavuzların dilidir. Hazar Denizi'nin kuzeyinde Oğuzlardan kopan Gagauzlar Bulgar-Kıpçak topluluklarıyla karşılaşmış, ardından Balkanlara, daha sonra da şimdiki yurtlarına yerleşmişlerdir. Burada Osmanlı Oğuzcası'ndan da etkilenen Gagauz dili Bulgar Türkçesi, Kıpçak Türkçesi ve Karaimce ile benzerlikler göstermektedir.²³

Osmanlı Türkçesi'nin etkisi altında Türkçe, Arapça ve Farsça kelimeleri bünyesine alan Gagauz Türkçesi, diğer taraftan coğrafi konum itibarıyla Yunan, Bulgar, Romen, Moldovan ve Rus dillerinden de birçok kelime almıştır. Günümüzde Gagauz edebi eserlerinde daha çok Slav asıllı kelimeler bulunmaktadır; ilmi ve teknik eserlere bakıldığında da Slav asıllı kelimeler çoğunluktadır.²⁴ Gagauz Türkçesi'ndeki Slav etkisi özellikle 19.yüzyılda bölgede yönetimin el değiştirmesi, göçler ve Ortodoks Gagauzlara Rum papazlar tarafından yapılan Rumca ibadet baskısı nedeniyle artmıştır.²⁵

Gagauzların Hristiyan (Ortodoks) olmalarından dolayı Gagauzca'nın içinde Hristiyan dini ile ilgili birçok kelime yer almaktadır. Bu dini terim ve ifadeler Bulgarca alıntı şeklinde dile geçmiştir. Gagauzca'ya geçen dini terimler yayılarak

²³ Agop Dilaçar, **Türk Diline Genel Bir Bakış**, (Ankara: TDK Yayınları, 1964), s.121.

²⁴ Harun Güngör ve Mustafa Argunşah, **Gagauz Türkleri Tarih-Dil-Folklor ve Halk Edebiyatı**, (Ankara: TC. Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi, 2002), s.60.

²⁵ Buran, A. , 2014, **Ön. Ver.** , s.225.

halkın adet, gelenek, görenek, akraba adları gibi söz dağarcığına da yerleşmiştir.²⁶ Slav dilleri, Gagauzca'nın söz dağarcığı yanında fonetik ve sentaksını da büyük ölçüde etkilemiştir

Gagauz Otonom Bölgesinde resmi olarak üç dil kullanılmaktadır: Rusça, Moldovanca ve Gagauzca. Otonom bölgede yaşayanların bir bölümünü Rus, Moldovan ve Bulgar gibi farklı milletlerden insanlardan oluşturduğundan eğitim de sadece Gagauz Türkçesiyle yapılamamaktadır. Gagauz Yeri'nde Gagauz halkının tamamı günlük hayatta ana dilini kullanırken, aydınlar Rusça konuşmaktadırlar.

Gagauz Türkçesi'nin günümüzde yaşayan iki ağzı vardır:

- 1) Merkez Ağzı (Deliorman Ağzı): Komrat ve Çadır
- 2) Güney Ağzı (Dobruca Türk Ağzı): Gagauz Yeri'nin güneyindeki Valkaneş bölgesinde²⁷

1.4.4.2. Gagauz Türkçesinin Konuşulduğu Yerler ve Nüfus

18.yüzyılın yarısına kadar Kuzey-Doğu Bulgaristan' da yaşayan Gagauzlar günümüzde Moldovya'nın güneyinde Basarabya' da Komrat, Çadır, Kangaz, Tarakliya bölgelerinde; 1908-1914' te küçük bir Gagauz topluluğunun göçtüğü Doğu Kazakistan, Kırgızistan, Taşkent (Özbekistan), Bulgaristan'ın Varna, Dobruca, Vombol ve Topolovgrad, Romanya'nın Dobruca yakınlarındaki birkaç yerde, Yunanistan'ın Keserya şehrinde, Makedonya'nın güneydoğusunda, Ukrayna'nın güneyinde Zarporoje ve Odesa çevresinde yaşarlar.

1989 sayımına göre Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde yaşayan Gagauzların toplam nüfusu 197.164'tür. 153 bini Moldova' da, bu sayının ise 134.500'ü Moldova'daki Gagauz Yeri otonom bölgesinde yaşamaktadır.²⁸ Ukrayna'daki Gagauz nüfusuna baktığımızda BDT ülkelerinin %16,23'ünü oluşturur, bu da 32 bin Gagauz Türk'ünün orada yaşadığını göstermektedir.

²⁶ Güngör Harun ve Mustafa Argunşah, *Ön. Ver.*, s.61.

²⁷ Ahmet Cebeci, "Osmanlı Devletinde Gagauzlar", *Türk Kültürü*, S:354,(1992), s.9.

²⁸ G. Nikolayeviç Topuzlu, Ana Sözü, (19 Mayıs 1990).

2. BÖLÜM: GÜNEYBATI (OĞUZ) GRUBU TÜRK LEHÇELERİNDE KARŞILAŞTIRMALI SES VE ŞEKİL BİLGİSİ

2.1. GÜNEYBATI (OĞUZ) GRUBU TÜRK LEHÇELERİNDE KARŞILAŞTIRMALI SES BİLGİSİ

2.1.1. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Ünlüler

		Düz/Geniş	Düz/Dar	Yuvarlak/Geniş	Yuvarlak/Dar
Türkiye Türkçesi	Kalın	a	ı	o	u
	İnce	e	i	ö	ü
Azerbaycan Türkçesi	Kalın	a	ı	o	u
	İnce	e, ə	i	ö	ü
Türkmen Türkçesi	Kalın	a	y / ı	o	u
	İnce	ä, e	i	ö	ü
Gagauz Türkçesi	Kalın	a, ê	ı	o	u
	İnce	ä, e	i	ö	ü

NOT: Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesi'nde normal ünlüler dışında uzun ünlüler yer almaktadır. Bunlar asli uzun ünlüler ve ses olayları sonucunda oluşan uzun ünlüler olmak üzere ikiye ayrılabilir.

2.1.1.1. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerindeki Ünlü Uyumları

2.1.1.1.1. Damak Uyumu /Artlık-Önlük Uyumu

Türkçe kökenli sözcüklerde kök heceden sonraki hecelerde bulunan ünlülerin özellikleri, kök hecedeki ünlünün özelliklerine bağlanmıştır. Damak uyumu kök hecede kalın/ ince ünlü varsa diğer hecelerde de kalın / ince ünlü bulunması durumudur. Örnek; güzellik, boyunduruk, köpüklü, yolcular, demircilik, kalınlaşma vb.

Damak uyumu Türkçede sağlam olmasına rağmen bazı istisnaları vardır. Aşağıdaki tabloda Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerindeki damak uyumunun istisnaî durumları verilmiştir:

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Bazı yabancı sözcükler damak uyumuna girmez: bahçe, telefon, adres vb.	Bazı alıntı kelimelerde damak uyumu yoktur: universitet, mövcudat vb. Ancak Arapça ve Farsça birçok kelime uyuma girmiştir: bağça, fûrset, esker vb.	Yabancı kelimelerin çoğu damak uyumuna girmiştir: aşyna, jahan, bahana, galandar vb.	Yabancı kelimelerin çoğunluğu damak uyumuna uydurulmuştur: şefteli, kirez, tezge vb.
Çeşitli ses olayları sonucunda uyum dışına çıkan sözcükler vardır: hangi (kangı), anne (ana), kardeş (karındaş) vb.	Kelime başında bulunan ı sesleri i' ye dönüştüğü için bazı kelimelerde uyum bozulur: ilan, ıldırım, ışığ vb.	Türkiye Türkçesinde uyumu bozan kelimeler uyuma girer: alma (elma), gardaş (kardeş) vb.	Türkiye Türkçesinde uyum dışı kalan bazı kelimeler uyuma girer: alma (elma), kardaş (kardeş) vb.
Bazı eklerin kullanılmasından dolayı uyum bozulur: (-yor, -ken, -ki, -daş, -deş, -mtırak, -leyin); geliyor, kalırken, sabahki vb.		Türkiye Türkçesinde –ken ve –ki olarak tek şekilli ekler-ka ve –kı şeklini de alarak burada uyuma girer: baryaarka (gidiyorken), yaşyndaaky (yaşındaki) vb.	-ki eki –kı olarak gelerek uyumu bozmaz: çoktakı vb. Ancak ek-kök uyuşmazlığından dolayı uyumu bozan ekler vardır: +da, +kı, +ı (şahıs eki), +caaz, +lık, +la, -ar, +dan (<değın) +ın (ilgi eki), +lar, +kan

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Son hecesinde ince a ve ince l bulunduran alıntı sözcükler de uyuma girmez: dikkatli, saatte, alkollü, hakikatli vb.			

2.1.1.1.2. Dudak Uyumu / Düzlük – Yuvarlaklık Uyumu

Dudak uyumu Türkçe kökenli sözcüklerde düz ünlülerden sonra düz ünlülerin; yuvarlak ünlülerden sonra dar – yuvarlak ya da düz – geniş ünlülerin gelmesi durumudur (a, e, ı, i ⇒ a, e, ı, i / o, ö, u, ü ⇒ a, e, u, ü). Örnek: bütün, tırnak, soluk, dilek, töre, bulut vb.

Türkçede dudak uyumu damak uyumu kadar sağlam değildir. Örneğin dudak ve diş – dudak ünsüzlerinin engelleyici etkisi bulunmaktadır; kavun, karpuz, çamur, kabuk vb.

Aşağıdaki tabloda Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerindeki dudak uyumunun istisnaî durumları verilmiştir:

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Dudak uyumu genellikle sağlamdır.	Dudak uyumu sağlamdır.	Dudak uyumu diğer üç lehçeye göre daha zayıftır.	Dudak uyumu büyük ölçüde sağlamdır.
Yabancı kökenli kelimelerde bu uyum aranmaz: futbol, barımatre, horoz, biyolog, termos vb.	Yabancı kelimelerde dudak uyumu aranmaz: futbol, termos, telefon, mumiya vb.	Yabancı kelimelerin bir kısmı bu uyuma girmez: nepaga (nafaka), biradar (kardeş) vb.	Bazı yabancı kökenli kelimeler uyuma sokulurken: barıt (barut), enez (henüz). Bazılarında 2. Hecedeki o ünlüsünün korunması ile dudak uyumu bozulur: babo (baba) vb.
Kimi kelime ve ekler uyum dışı kalır: yağmur, çamur, geliyor vb.	Bazı yabancı asıllı kelimeler uyuma girer: xemir, çamır,		Çamur, kaun, karpuz gibi bazı kelimeler uyuma girmezler.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
		Genel eğilim ilk hece dışındaki yuvarlak ünlüleri kabul etmeme yönündedir. Bu uyum 1. Ve 2. Hecede daha çok görülürken 3. Hecede bozulur: bölünici (bölünen), söygüli (sevgili) vb.	

2.1.2. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Ünsüzler

TÜRKİYE TÜRKÇESİ: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z

AZERBAYCAN TÜRKÇESİ: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, x, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z

TÜRKMEN TÜRKÇESİ: b, j, ç, d, f, g, h, j, k, l, m, n, ñ, p, r, s, ş, t, w, ý, z

GAGAUZ TÜRKÇESİ: b, v, g, d, j, c, z, y, k, l, m, n, p, r, s, t, f, h, ts, ç, s

Ünsüzlerde Farklılaşan Telaffuzlar

1. Azerbaycan Türkçesinde ünsüzler içinde x ve ğ sesleri farklıdır. X ünsüzü gırtlaktan çıkan hırıltılı h' dir. Ğ ünsüzü de sadece kalın ünlülerin yanında bulunur ve Türkiye Türkçesindeki ğ ünsüzünden daha baskılı söylenir. Türkiye Türkçesinde ince ünlülerin yanında bulunan ğ ünsüzü ise Azerbaycan Türkçesinde daima y' dir.
2. Türkiye Türkçesinde alfabede kullanılmayan ñ sesi Türkmen Türkçesinde gösterilmiştir. Türkmen Türkçesindeki s ve z sesleri de Türkiye Türkçesinden farklı olarak peltek telaffuz edilir ancak bu durum içim alfabede bir işaret kullanılmamıştır. Türkmen Türkçesinde kullanılan bazı Rusça kökenli kelimeler için “şç” ve “ts” bileşik sesleri de bulunmaktadır.
3. Gagauz Türkçesinin alfabesinde Romence ve Rusça alıntı kelimelerde kullanılan t/ts ünsüzü vardır. Ayrıca Gagauz Türkçesinde “h” ünsüzü iki şekildedir; ikisi de gırtlaktan gelir ancak biri Arapçadaki h (ح) gibidir. Ek olarak ğ ünsüzü söyleyişe uygun olarak alfabeden çıkarılmıştır.

2.1.2.1. Azerbaycan Türkçesinde Ünsüzler

- Kelime başı kalın k sesleri g olur: gara, gardaş, gız vb. Rusça kelimeler bu kuralın dışındadır. Türkmen Türkçesinde de aynı özellik görülmektedir.
- İki ve ikiden fazla heceli kelimelerin sonundaki kalın k sesleri g olur: torpag, uzag, alacag vb. Bu kelimeler telaffuzda x' dir: torpax, uzax vb.
- Yumuşamaya uğrayan k sesi kalın ise ğ' ye, ince ise y' ye döner: bayrağa, çiçeyi vb.
- Türkiye Türkçesinde d ve t ile başlayan ekler Azerbaycan Türkçesinde sadece d ile başlar: atdan, gelmişdi, yokdur vb. Türkmen Türkçesinde de aynı özellik görülmektedir.
- Kelime ortasında iki tonsuz tekrar ederse ikinci ses tonlu söylenir: sekkiz > sekgiz, defter > defder vb.
- Kelime sonunda b, c, d, g ünsüzleri bulunabilir: kitab, elac, kend, reng, alıb vb.
- Türkiye Türkçesindeki bazı kelime başı y sesleri burada bulunmaz, sonraki ı sesi ise i' ye dönüşür: ıldırım, ilan, itirmek, üzük, ürek, üz, vb. Gagauzcada da hem iç hem de baştaki y sesleri düşer: üz, eşil, sülâ vb.
- Kelime içi o sesinden sonra gelen v söylenmez, yerine o uzatılır: çōdar, dōşan vb.
- Bazı ünlüyle başlayan kelimelerin başında h türemesi oluşmuştur: hürkmek, hörgü, hörümcek, hayva vb.
- Bazı önses b' ler m olur: men, min, mu, moynuz vb.
- Göçüşme olayı oldukça çoktur: körpü, torpax, arvad, eskik vb. Gagauz Türkçesinde de bu özellik görülmektedir: tehna, gölmek vb.
- Türkiye Türkçesindeki bazı önses p' ler b olur: bişmek, barmak, bahalı vb. Tam tersi de gerçekleşebilir: pez, palçıg, pütün, paxlava vb.
- Kelime sonu –ağı ses grubu –ov biçimine dönüşür: kırağı > gırov, bukağı > boxov vb.
- Arapça ve Farsça alıntı kelimelerde iki ünsüz arasında ünlü türemesi görülmez: esr, dövr, hökm, vaxt, esl vb.

2.1.2.2. Türkiye Türkçesinde Ünsüzler

- Türkiye Türkçesinde sadece alıntı kelimelerde j sesi görülür: jeton, jandarma, jüri vb. Gagauz Türkçesinde de aynı kural görülmektedir: jalyuzi, jirafa vb.
- F sesi ses değişimi sonucu oluşan birkaç sözcükte, yansıma sözcüklerde ve alıntı kelimelerde görülür: öfke, yufka, fısıltı, final, fren vb.
- H sesinde de f sesindeki kural geçerlidir: hangi, daha, dahi, hırıltı, horlama, kahin, hayat, hayret vb.
- Kelime başında genellikle c, f, ğ, h, j, l, m, n, r, ş, v, z sesleri bulunmaz. Alıntı sözcüklerde bu sesler kelime başında bulunabilir.
n, ş, v seslerinin kelime başında bulunmaması kuralında istisna kelimeler bulunmaktadır: niçin, neden, nerede, şiş-, var-, vur-, ver- vb.
c, l, m, n, h, v, r, z seslerinde taklit ve çocuk dilinden gelme istisnaları vardır: cici, zonklama, rap rap, mışıl mışıl vb.
- Kelime sonunda b, c d, g ünsüzleri bulunmaz ancak alıntı sözcüklerin sonunda bulunabilir. Gagauz Türkçesinde de bu kural vardır.
- Alıntı sözcükler dışında kelime başında iki ünsüz yan yana gelmez. Bazı alıntı sözcükler de başına ünlü getirilerek kurala uydurulmuştur. Sadece belli ünsüz çiftleri sözcük ve hece sonunda bulunabilir:
lp, lç, lt, lk; ölç-, silk-, alp, alt vb.
nç, nt, nk; kıvanç, denk, ant vb.
rp, rç, rt, rk, rs; sarp, sürç-, yurt, ürk-, pars vb.
st; ast, üst
şt; hişt
- Alıntı kelimelerde farklı ünsüzler yan yana gelebilir, bazı alıntı kelimeler araya ünlü getirilerek kurala uydurulmuştur: fikh, rızık vb.
- Hece sonunda üç ünsüz yan yana gelmez.
- Aynı iki ünsüz birkaç istisnası olsa da (anne, elli, vb.) yan yana gelmez.
- p, ç, t, k ünsüzleri iki ünlü arasında kalınca tonlulaşır. Gagauz Türkçesindeki p, ç, t ünsüzlerinde de aynı durum görülür.

2.1.2.3. Türkmen Türkçesinde Ünsüzler

- Türkçe kökenli bazı kelime başı t' ler d' ye dönüşür: daaş, duuz, dañ, dırnak vb.
- Arapça ve Farsça alıntı kelimelerdeki f' ler p olur: ependi(efendi), pelek(felek), pil(fil) vb.
- Var, varmak, vermek kelimelerindeki v b' dir: ol- fiili ise bol- şeklindedir.
- Ben, bin, binmek, bonjuk ve bu kelimelerinin ek almış şekillerinde b>m olur: miñ, monjuk, münmek, maña, meni, muña, munlar vb.
- Kelime sonunda hırıltılı h (x), başında h, ortasında ikisi de bulunabilir.
- Kelime içi b>w okunur: oba > owa
- Türkiye Türkçesindeki kelime içi ğ > w olur: böğür- > böwür-, düğme > düvme vb.
- Azerbaycan Türkçesinde sadece kelime başında olan b>p değişimi burada hem başta hem ortada gerçekleşir: palta, gapyrga (kaburga), çopan (çoban) vb. Gagauz Türkçesinde de aynı özellik yer alır: pin- pu (but), çepiç (çebiç) vb.
- İç ve son ses v> y olur.
- Yabancı kökenli kelimelerde bulunan hemze, ayın, ha ve hı sesleri Türkmen Türkçesinde g' ye dönüşür: bagys (bahis), talyg (talih), doga (dua), jamagat (cemaat) vb.
- Kelime içi st>ss olur: ýassyk (yastık), dassan (destan), ussa (usta) vb.
- Kelime içi mb>mm olur: tümmek (tümbek/tümsek) vb.

2.1.2.4. Gagauz Türkçesinde Ünsüzler

- Azerbaycan ve Türkmen Türkçesindeki kelime başı kalın k' ler g olurken Gagauz Türkçesinde kelime başı bütün k sesleri g' ye dönüşür: garga, gök, girmee, göz, gibi vb.
- Kelime ortası ğ>y olur: deynek, iyri (eğri), suyuş (söğüş) vb.
- Kelime başı t>d olur: düş, diş, dal, diri, dip, dalak vb.
- Bazı kelimelerde baştaki d>t olur: testä (deste), ret (redd) vb.
- H ünsüzü çoğunlukla düşer: höyük>üük, hafta>afta, pahalı>paalı vb.

- İki ünlü arasında kalan ğ, v, y, k sesleri genellikle düşer: buğday>booday, beygir>beegir, öteki>ötee vb.
- Kelime başı, içi ve sonunda bazen y türemesi görülür: inat>yınat, imdat>yımdat, alaz>yalaz vb.
- Arapça alıntı kelimelerdeki gayın k' ya çevrilir: karez (garez), kayät (gayet) vb.
- Çok sayıda benzeşme örneği bulunur: dünnä (dünya), onnarda (onlarda), gammı (gamlı), tuşsuz (tuzsuz) vb.

2.2. GÜNEYBATI (OĞUZ) GRUBU TÜRK LEHÇELERİNDE KARŞILAŞTIRMALI ŞEKİL BİLGİSİ

2.2.1. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Çekim Ekleri

2.2.1.1. İsim Çekim Ekleri

2.2.1.1.1. Hal Ekleri

HAL EKLERİ	TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
YALIN HAL	-	-	-	-
İLGİ HALİ	+In, +Un, +nIn, +nUn	+In, +Un, +nIn, +nUn	+İñ, +Uñ, +ñİñ, +ñUñ ikinci heceden sonra yuvarlak ünlülü şekli yoktur.	+In, +Un, +nIn, +nUn, ünsüz düşmesi ve benzeşmesi sonucu +An olur.
YÜKLEME HALİ	+I, +U	+I, +nI	+I, +nI	+I, +U, bazen ekin ünlüsü düşer ve sadece +y kalır.
YÖNELME HALİ	+A, +yA	+A, +yA	+A, ünlüyle biten kelimedden sonra ünlüyle birleşir uzun okunur.	+A, +yA, eki ünlüsü düşerse +y kalır.
BULUNMA HALİ	+DA	+dA	+dA	+DA
AYRILMA HALİ	+DAn	+dAn, sözcük m ve n ile bitiyorsa +nAn okunur.	+dAn	+dan
EŞİTLİK	+CA	+cA	+çA	+CA
VASITA	+(y)lA	+(y)lA	bilen	+(ı)lAn, +nAn

2.2.1.1.2. Soru ve Aitlik Eki

LEHÇELER	AİTLİK EKİ	SORU EKİ
TÜRKİYE TÜRKÇESİ	+ki	mI, mU
AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	+ki	mI, mU
TÜRKMEN TÜRKÇESİ	+kI	+mI (bitişik yazılır)
GAGAUZ TÜRKÇESİ	+kI, +kU	mI, mU (şahıs eklerinden önce de sonra da gelebilir.)

2.2.1.1.3. İyelik Ekleri

LEHÇE	1. TEKİL KİŞİ	2. TEKİL KİŞİ	3. TEKİL KİŞİ	1. ÇOĞUL KİŞİ	2. ÇOĞUL KİŞİ	3. ÇOĞUL KİŞİ
TÜRKİYE TÜRKÇESİ	+(I/U)m	+(I/U)n	+I/U	+(I/U)mI/Uz	+(I/U)nI/Uz	+lArI
AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	+(I/U)m	+(I/U)n	+sI, +sU, +I/U	+(I/U)mI/Uz	+(I/U)nI/Uz	+lArI, +sI, +sU, +I
TÜRKMEN TÜRKÇESİ	+(I)m	+(I)ñ	+I, +sI	+ImIz	+IñIz	+I, +sI
GAGAUZ TÜRKÇESİ	+(I,U,A)m	+(I,U,A)n	+sI/U,+I/U	+(I/U)mI/Uz	+(I/U)nI/Uz	+lArI

NOT: 1. Türkmen Türkçesinde iyelik ekleri 2.heceden sonra daima ı/i' li şekilde kullanılır.

2. Gagauz Türkçesinde +ak, +ek ses grubuyla biten kelimelere iyelik eki geldiğinde ğ erir, ünlüsü kalın sıralı ise –aa, ince sıralı ise –ee’ ye döner (ÖR: bayraam, bayraan, bayraa, bayraamız, bayraanız, bayrakları)

2.2.1.2. Fiil Çekim Ekleri

2.2.1.2.1. Şahıs Ekleri

Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

LEHÇELER	1. TEKİL KİŞİ	2. TEKİL KİŞİ	3. TEKİL KİŞİ	1. ÇOĞUL KİŞİ	2. ÇOĞUL KİŞİ	3. ÇOĞUL KİŞİ
TÜRKİYE TÜRKÇESİ	-I/Um	-sI/Un	-ø	-I/Uz	-sI/UnI/Uz	-lAr
AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	-Am	-sAn	-ø	-ix, -ik, -ux, -ük	-sİnİz, -sİz	-lAr
TÜRKMEN TÜRKÇESİ	-(I)n	-sİñ	-ø	-(I)s	-sİñIz	-lAr
GAGAUZ TÜRKÇESİ	-Im	-sIn	-ø / -Dİr	-Iz	-sInIz	-lAr

İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

LEHÇE	1. TEKİL KİŞİ	2. TEKİL KİŞİ	3. TEKİL KİŞİ	1. ÇOĞUL KİŞİ	2. ÇOĞUL KİŞİ	3. ÇOĞUL KİŞİ
TÜRKİYE TÜRKÇESİ	-m	-n	-ø	-k	-nI/Uz	-lAr
AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	-m	-n	-ø	-x, -k	-nİz, -uz, -üz, -z	-lAr
TÜRKMEN TÜRKÇESİ	-m	-ñ	-ø	-k	-ñIz	-lAr
GAGAUZ TÜRKÇESİ	-m	-n	-ø	-k	-nIz	-lAr

Emir Şahıs Ekleri

LEHÇE	1. TEKİL KİŞİ	2. TEKİL KİŞİ	3. TEKİL KİŞİ	1. ÇOĞUL KİŞİ	2. ÇOĞUL KİŞİ	3. ÇOĞUL KİŞİ
TÜRKİYE TÜRKÇESİ	-AyIm	-ø	-sIn	-Allm	-I/Un, -I/UnI/Uz	-sI/ UnlAr
AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	-Im	-	-sIn	-Ag	-In	-sInlAr
TÜRKMEN TÜRKÇESİ	-	-	-	-	-	-
GAGAUZ TÜRKÇESİ	-	-ø	-sIn	-	-In/ -InIz	-sInnAr

2.2.1.2.2. Zaman Ekleri (Kipler)

Bildirme Kipleri

LEHÇE	ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMAN	GÖRÜLEN GEÇMİŞ ZAMAN	ŞİMDİKİ ZAMAN	GELECEK ZAMAN	GENİŞ ZAMAN
TÜRKİYE TÜRKÇESİ	-mI/Uş Olumsuz: -mAml/Uş	-DI/U Olumsuz: -mADI/U	-(I/U)yor Olumsuz: -m(I/U)yor	-(y)AcAk Olumsuz: - mA(y)AcAk	-r, -I/Ur, -Ar Olumsuz: -mAz
AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	-mI/Uş, -İb Olumsuz: mAml/Uş, -mAyİb	-dİ Olumsuz: -mAdİ	-r, -I/Ur Olumsuz: mI/Ur	-acag, -ecek Olumsuz: mayacag/meyecek	-Ar Olumsuz: -mAr, mAz
TÜRKMEN TÜRKÇESİ	-IpdIr Olumsuz: -maandır, - määndir	-dI/U (2.heceden sonra yuvarlak ünlülü şekli yok. Olumsuz: - mAdI/U	-ýaar / -ýäär, -ýaa /- ýää,(-p ýöör, -p duur, -p otur, -p ýatur, olumsuzu yok) Olumsuz: -maýaar/ - meyää	-jAk (üzerine şahıs eki gelmez) Ör: men görjek Olumsuz: dääl kelimesi kullanılır	-(A)r Olumsuz: 1. Ve 2. Şahıslarda -mAr, 3. Şahıslarda -mAz
GAGAUZ TÜRKÇESİ	-mI/Uş Olumsuz: -mAml/Uş	-DI/U Olumsuz: -mADI/U	-êr, -er Olumsuz: -meer	-(y)AcAk (-ac, -aca, - ece, -ca, -ce, -ca, -cak, -caa, -ec, -ciy şekillerini alabilir) Olumsuz: - mAy(A)cAk	-(A/I)r Olumsuz: -mär, - máz

Tasarlama Kipleri

LEHÇE	ŞART KİPİ	GEREKLİLİK KİPİ	EMİR KİPİ	İSTEK KİPİ
TÜRKİYE TÜRKÇESİ	-sA Olumsuzu: -mAsA	-mAIİ Olumsuzu: -mAmAIİ	1.tekil kişi: -AyIm 2.tekil kişi: ø 3.tekil kişi: -sI/Un 1.çoğul kişi: -AIIm 2.çoğul kişi: -I/Un, -I/UnI/Uz 3.çoğul kişi: -sI/UnIAr	-A
AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	-sA Olumsuzu: -mAsA	-mAIİ Olumsuzu: -mAmAIİ -AsI Olumsuzu: -AsI deyil gerek sözcük+istek eki	1.tekil kişi: -I/Um 2.t ekil kişi: -ø 3.tekil kişi: -sI/Un 1.çoğul kişi: -ag, -ek 2.çoğul kişi: -I/Un 3.çoğul kişi: -sI/UnIAr	-A
TÜRKMEN TÜRKÇESİ	-sA Olumsuzu: -mAsA	-mAIİ (Sonrasında şahıs eki kullanılmaz başa zamir getirilir. Olumsuzu: zamir kelime dääI) -mAIİ(dIr) sonuna şahıs eki gelir.	1.tekil kişi: -AyIn 2.tekil kişi: -gI/Un 3.tekil kişi: -sI/Un 1.çoğul kişi: -AIIn, -AIİ 2.çoğul kişi: -ñ, -I/Uñ 3.çoğul kişi: -sI/UnIAr	-mAçI (Sonrasında şahıs eki gelmez başa zamir gelir) Olumsuzu: zamir kelime+ -mAçI dääI
GAGAUZ TÜRKÇESİ	-sA Olumsuzu: -mAsA	-mAIİ (Sonrasında şahıs eki almaz, başa zamir getirilir) Lääım+istek çekimli fiil Olumsuzu: çekimli fiilin başına diil getirilir.	1.tekil kişi: - 2.tekil kişi: -ø 3.tekil kişi: ko söz+ sIn 1.çoğul kişi: - 2.çoğul kişi: -I/UnI/Uz 3.çoğul kişi: ko söz+sunnar	-A

2.2.2. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Yapım Ekleri

2.2.2.1. İsimden İsim Yapan Ekler

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
+A (töre vb.)	+A (gözə)	–	–
+Aç (anaç, topaç vb.)	+c (anac)	–	+aç (kolaç, topaç vb.)
+AdAk, +dAk (kıkırdak vb.)	–	–	–
+AğI (buzağı, kırağı vb.)	–	–	–
+Ak (başak, solak vb.)	+ağ, +ək (topak, bənək vb.)	–	+Ak (başak, benek vb.)
+An (sapan, köken vb.)	+An (oğlan vb.)	–	+An (çiten, köken vb.)
+Ar, +şAr (birer, altışar vb.)	+Ar (birər vb.)	–	–
–	+rag, +rek (açıgrag vb.)	+raak, rääk (uluraak, açygraak vb.)	+(A)rAk (küçürek vb.)
+Ay (birey, uzay vb.)	–	–	–
+Az (ayaz, yalaz vb.)	–	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
–	–	+baaz (masgarabaaz –soytarı- vb.)	–
+CA (genişçe, Almanca vb.)	+CA (yavaşça, gözəlcə vb.)	+çA (kitapça, Arapça vb.)	+CA (Rumca, Türkçe vb.)
+CAk (oyuncak, köycek vb.)	–	–	+cak (çocu(k)cak vb.)
+cAğIz (Köyceğiz, adamcağız vb.)	+cıgaz, +cugaz, +ciyez, +cüyez (uşagcıgaz, körpeciyez vb.)	+jagaz (gyyzjagaz, tayjagaz vb.)	+ca(a)z (yolcaz, kızcaaz vb.)
+CI/U (milliyetçi, uykucu vb.)	+ÇI/U (pambıgçı, topçu vb.)	+çI/U (eýerçi, guşçu vb.)	+CI/U (yolcu, dişçi vb.)
+CI/UI (barışçıl, bencil vb.)	+ci/UI (yuxucul, işcil vb.)	–	–
+ci/Uk (ufacık, Ayvacık vb.)	+cı/ug, +ci/ük (evcik, yavrucug vb.)	+jik (baalajyk vb.) +çA (kitapça vb.)	+Cık (kurbaacık, yavrucuk vb.)
+ci/Un (bıldırcın, hırçın, güvercin vb.)	–	–	–
–	–	+çIIIk (alamançylyk – çoğulculuk- vb.)	–
+Dam (gündem, yordam vb.)	–	–	–
–	–	+daan (küldaan –küllük-, galamdan –kalemlik- vb.)	–
–	+dar (dindar, bayragdar, emekdar vb.)	+daar (jandaar –canlı-, puldaar – paralı- vb.)	–
+dAş (özdeş, çağdaş vb.)	+daş (yoldaş, emekdaş vb.)	+dAş (pikirdeş, aatdaş –adaş vb.)	+daş (kar(in)daş, vatandaş vb.)

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
+ dIrIk , + dUrUk (cibindirik vb.)	+ dIrlğ , + dUrUğ (boyunduruğ vb.)	–	–
+ dI/Uz (gündüz, yıldız, kunduz baldız vb.)	–	–	–
–	–	+ gaar (işgär –memur-, meslek adı yapar)	–
+ gil , + giller (annemgil, turunçgiller vb.)	+ gil , + giller (dayımgil, Kübragil vb.)	–	–
–	–	+ haana (çaayhaana, kitaphaana vb.)	–
–	–	+ hoor (paarahor –rüşvetçi-, çaayhoor –çay içen- vb.)	–
+ I/Uk (çıkırık vb.)	–	–	–
+ I/UI (zırıl zırıl vb.)	–	–	–
+ I/Un (ilkin, öğleyin vb.)	–	–	–
+ I/Ur (çatır çutur, homur vb)	–	–	–
+ I (yasal, öncül vb.)	–	–	–
+ la (yayla, kışla vb.)	–	–	–
+ IAk (otlak, sulak vb.)	+ lağ/ +lök (dişlök, işlök vb.)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
+IAmA (közleme, haşlama vb.)	–	–	–
+IAyIn (sabahleyin vb.)	–	–	+IA(yı)n /le(i)n (sabaalin vb.)
+II/U (verimli, akıllı, dokuzlu vb.)	+II/U (bacarıglı, səhərli vb.)	+h (ýaazykly –günahkar-, gaharly –sinirli- vb.)	+h (yaldızlı, evli vb.)
+II/Uk (sazlık, buzluk vb.)	+hğ/ +lik (başlıg, meyvəlik vb.)	+II/Uk (sözlük, daaglyk vb.)	+LIK (kızgınnık, iilik vb.)
+(I/U)ncI/U (ikinci, onuncu vb.)	+(I/U)ncI/U (axırrıncı, birinci vb.)	–	+(I/U)ncI/U (birinci, onuncu vb.)
–	+(I)msov (bozumsov –yakınlık- vb.)	–	–
+mAn (egemen, uzman vb.)	+mAn (gocaman vb.)	–	+mAn (göçmen, evciman vb.)
+(I/U)msI/U (sarımsı, acımsı vb.)	+(I/U)mtI/UI (ağımtıl vb.)	+mtıl (garamtyl vb.)	+(I/U)msI/U (morumsu vb.)
+(I)mtırak (mavimtırak, vb.)	+(I)mtırag (göyümtrag, vb.)	–	–
–	–	+nää (olumsuzluk ifade eder, nääçar –çaresiz- vb.)	–
+sAk (savsak, tümsek vb.)	–	–	–
+sAl (düşünsel, kalıtsal vb.)	+sal (gumsal vb.)	–	–
+sI/U (erkeksi vb.)	–	+sI (ahmaksy, öçügsi –biraz solgun- vb.)	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
+sI/Uk (sümük, tansık vb.)	–	–	–
+sI/UI (damaksıl vb.)	+sul (yoxsul vb.)	–	+sul (yoksul vb.)
+sI/Uz (bilgisiz, soysuz vb.)	+sI/Uz (susuz, otsuz vb.)	+sI/Uz (aýaksyz, duuzsuz, ýazyksyz –günahsız- vb.)	+sI/Uz (köksüz, dipsiz vb.)
–	+(i)stan (Türkmenistan vb.)	–	–
+şIn (sarışın vb.)	+şIn (ağşın vb.)	–	–
+(I/U)t (yaşıt, boyut vb.)	–	–	–
+tI/U (patırtı, hüngürtü vb.)	+I/UltI/U (mırıltı, horultu vb.)	–	+tI/U (lumburtu, gürültü vb.)
–	–	–	+(y)ka (ürediciyka –bayan öğretmen- vb.)
+z (ikiz vb.)	–	–	+z (ikiz, topuz vb.)

2.2.2.2. İsimden Fiil Yapan Ekler

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
+A- (benze-, türne- vb.)	+A- (gana-, yaşa-, dilə- vb.)	+A- (ýaaşa-, giine- -genişlemek- vb.)	+A- (boşa-, oyna- vb.)
+Al- (kartal-, körel- vb.)	+Al- (azal-, düzəl- vb.)	+Al- (daral-, köpel- -çoğalmak- vb.)	+(A)l- (doorul-, kısal- vb.)
+Ar- (onar-, göğer- vb.)	+Ar- (yaşar- -ıslanmak-, suvar- -ıslanmak- vb.)	+Ar- (gööger- vb.)	+(A)r- (ever-, sarar- vb.)
+Aş- (kamaş- vb.)	–	–	–
+At- (gözet-, donat- vb.)	–	–	–
–	–	+jAr- (küljer- -kül haline gelmek- vb.)	–
+dA- (fokurda-, vızıl-da- vb.)	–	+dA- (pyşyrda-, lakyrda- vb.)	+dA- (kımıl-da- vb.)
+IU- (şakı-, ağrı- vb.)	–	–	+ı- (biyazı-, yalabı- -parla- vb.)
+IUk- (gözük-, acık- vb.)	+ıg-, +ug-, +ik- (gecik-, birik- vb.)	+k- (biirik-, giicik- vb.)	+(ı)k- (acık-, gecik- vb.)
–	+ıl-da- (cığıl-da-, mızıl-da- vb.)	–	–
–	–	–	+irgen- (sesirgen- -ses dinlemek- vb.)
+kIUr- (haykır-, tükür- vb.)	+gır-, +gur-, +xır-, +yur- (hıçgır-, fişgır- vb.)	+gIUr-, +kIUr- (heñkir-, pyşgyr- vb.)	+kIUr- (püskür-, üüsür- vb.)

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
+I- (incel-, seyrel- vb.)	+I- (gısal-, gocal- vb.)	+I- (iinçel-, gysgal- vb.)	–
+IA- (başla-, zenginle- vb.)	+IA- (algışla-, gözlə-, garala- vb.)	+IA (gucakla-, gutla- vb.)	+IA (suvazla-, sözle- vb.)
–	–	–	+IAD- (bollat-, çoğalt- vb.)
+IAn- (ayaklan-, canlan- vb.)	+IAn- (alovlan-, ağıllan-, güçlən- vb.)	–	+IAn- (hızlan-, küflen- vb.)
+IAş- (derinleş-, uzaklaş- vb.)	+IAş- (yaxınlaş-, vidalaş- vb.)	–	+IAş- (kiyatlaş-, düzleş- vb.)
+ (I/U)msA (küçümse-, azımsa- vb.)	–	–	–
+ (I/U)r- (öğür-, aksır- vb.)	+ (I/U)r- (böyür-, üfür-, çağır- vb.)	–	–
+(I)rgA- (yadırğa-, esirge- vb.)	–	+rğA- (nääzirge- -nazlanmak- vb.)	–
–	+nA (gönə- -kaşınmak-, kişnə- vb.)	–	–
+sA- (umursa-, önemse- vb.)	+sA- (susa- vb.)	–	+sA- (toksa- -doymak-, etse- - arzulamak- vb.)
+sı- (ıraksı-, ayrıksı- vb.)	+sı- (tamahsı- vb.)	–	+sı- (darsı- vb.)
–	–	+sIrA- (mylaaýymsyra- -kendini mutlu göstermek- vb.)	–

2.2.2.3. Fiilden Fiil Yapan Ekler

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
-AIA- (kovala-, eşele- vb.)	-AIA- (eşələ- vb.)	–	-AIA- (ekele- vb.)
-Ar- (gider-, kopar- vb.)	-Ar- (çıxar- vb.)	-Ar- (gaýtar-, gider- vb.)	-Ar- (çıkar- vb.)
–	–	–	-ç- (sürç-)
-dI/Ur- (bildir-, uyandır- vb.)	-dI/Ur- (döyüşdür-, asdır- vb.)	-dI/Ur- (bildir-, dooldur- vb.)	-dır- (yaydır-, daldır- vb.)
–	–	–	-gun- (durgun-, yutkun- vb.)
–	–	–	-gut- (durgut- vb.)
-I/U- (kazı-, sürü- vb.)	-I/U- (gazı-, sürü- vb.)	–	-I/U- (kazı-, sürü- vb.)
–	-ik-, -ug-, -ix-, -ux- (sınıx-, donux- vb.)	–	–
-(I/U)l- (atıl-, örül- vb.)	-(I/U)l- (gurul-, tapıl- vb.)	-l- (bezel-, unudyl- vb.)	-(ı)l- (büüld- vb.)
-mA- (görme-, sevme- vb.)	-mA- (oxuma-, gəlmə- vb.)	–	-mA- (doyma-, utanmeer vb.)
–	–	-mAIA- (gezmele- vb.)	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
-(I/U)n-, -n- (bakın-, dilen- vb.)	-(I/U)n-, -n- (alın-, bəzən- vb.)	-n- (düvün- -yutkunmak-, garan- - bakınmak- vb.)	-(I)n- (giin-, sarın- vb.)
-(I/U)r- (batır-, duyur- vb.)	-(I/U)r- (itir-, köçür- vb.)	-I/Ur- (daadyr-, uçur- vb.)	-(I/U)r- (kaçır-, göçür- vb.)
-(I/U)ş- (buluş-, görüş- vb.)	-(I/U)ş- (büzüş-, didiş- vb.)	-ş- (gülüş-, duvuş- -karşılaşmak- vb.)	-(I)ş- (daalış-, giriş- vb.)
-(I/U)t-, -t- (boyat-, istet- vb.)	-(I/U)t-, -t- (öskürt-, hürküt- vb.)	-t- (çykart-, okat- vb.)	-(I)D- (patlad-,kıpıt- vb.)
–	–	–	-p- (kıp-, serp- vb.)
–	–	–	-se- (ense- -yenmek-)
–	–	–	-üz- (tütüzdür- -tütsülemek- vb.)
–	-(I)z-, -ğuz- (əmiz-, gorxuz- vb.)	–	–

2.2.2.4. Fiilden İsim Yapan Ekler

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
-(y)A (ortaklaşa, nöbetleşe vb.)	–	–	-A (sapa, yara vb.)
-(y)AcAk (silecek, tutacak vb.)	–	–	–
-(A)ç (gömeç, kaldıraç vb.)	–	-(A)ç (tutaç, gysaç vb.)	–
-AgAn, -AğAn (küseğen, durağan vb.)	-AgAn (küseyen, külegen vb.)	–	–
-Ak (kavşak, korunak vb.)	-ag, -ek (gorxag, sinag vb.)	-(A)k (gapak, tayak vb.)	-Ak (kıvrak, çemrek –çevik- vb.)
-(A)l (apalak vb.)	–	–	–
–	–	-(A)lgA (yatalga, çykalga vb.)	–
-Am (dönem, yordam vb.)	–	–	–
-AmAç (dönemeç, bulamaç vb.)	–	–	–
-AmAk (kaçamak, basamak vb.)	–	–	-AmAk (basamak vb.)
-(y)An (öten, çağlayan vb.)	–	–	–
-AnAk (tutanak, görenek vb.)	–	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
	–	-Ar (göçer, keser vb.)	–
-ArI (uçarı, göçeri, soytarı vb.)	–	–	–
-AsI (olası, devrilesi vb.)	–	–	-AsI (giisi, veresi vb.)
-cA (güvence vb.)	-cA (düşünce, eylence vb.)	–	–
–	-cag, -cek (utancag, erincek vb.)	-çAk (sallanjak, bulanjak vb.)	-çäk (üşençäk vb.)
–	–	-jÂñ (çekinjen, utanjañ vb.)	–
-cAsInA (görmemişçesine vb.)	–	–	–
-ç (kakınç, sevinç vb.)	–	-ç (gargynç –kargış- vb.)	-ç (gülünç, kazanç vb.)
–	–	-g (boýag, dileg vb.)	–
-gA (omurga, imge vb.)	–	–	-gA (dalga, süpürgä vb.)
-gAç (solungaç, üşengeç vb.)	–	–	-GAç (sallangaç vb.)
-gI/Uç (yargıç, bilgiç vb.)	–	-gI/Uç (oturgyç, süzgüç vb.)	-GIç (dalgiç, bilgiç vb.)

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
-GAn (üretken, konuşkan vb.)	-gAn (çekingen, yapışgan vb.)	–	-GAn (çalışkan vb.)
–	–	-gAnçAk (basgançak –basamak- vb.)	–
-GI/U (sargı, kurgu vb.)	-gI/U, -kI (seçki, hörgü vb.)	-gI, -kI (bergi, övgi vb.)	-GI (yazgı, bitki vb.)
-GI/Un (gezgin, tutkun vb.)	-GI/Un (solgun, gızgın, küskün vb.)	-gI/Un (düzgün, gyzgyn vb.)	-GIn (ergin, kızgın vb.)
–	–	-gI/Ur (kesgir –keskin- vb.)	–
–	–	-gI/Ut (yazgyt –yazgı- vb.)	–
-I/U (yakı, dürtü vb.)	-I/U (ölçü, çeki vb.)	–	-I (veri, gömü vb.)
-(y)I/UcI/U (tutucu, sürücü vb.)	-(y)I/UcI/U (keçici, bağlayıcı vb.)	-IjI, -UjI (uçujy, sürüji vb.)	-I/UcI/U (koruyucu, üürenici vb.)
-I/Uç (çekiç vb.)	–	–	–
-I/Uk, -k (giyinik, karışık vb.)	-ı/ug, -i/ük (cızig, soyug vb.)	-I/Uk (artyk, yetik vb.)	-(I)k (ayırık, aşnık –aşınmış- vb.)
-(I/U)I (ışıl, koşul vb.)	–	–	–
-(I/U)m (solunum, kıyım vb.)	–	-(I/U)m (adym, geyim vb.)	-(I/U)m (yudum, ölüm vb.)
–	-mA (govurma, bulgama vb.)	-mA (gyzma, saylama –seçme- vb.)	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
-mAç, -bAç, -mAcA (saklamba, düzmece vb.)	–	–	-bAç, -mAç (dönemeç, yanılmaç vb.)
–	–	-mAk (çakmak, oymak vb.)	–
–	–	–	-mAl (saamal vb.)
-mAn (danışman, değirmen vb.)	–	–	-mAn (şişman vb.)
–	–	–	-mIk (kıymık vb.)
-(I/U)n, -n (dizin, sorun vb.)	-I/Un (axın, gelin vb.)	–	-(I)n (akın, tütün vb.)
-(I/U)ntI/U (bozuntu, yıkıntı vb.)	-I/UntI/U (yagıntı, çöküntü vb.)	-IndI (kesindi-kesinti-, tapyndy – buluntu vb.)	–
-tI/U (karaltı vb.)	-tI/U (garaltı, çığırtı vb.)	–	-tI (sızıntı, görüntü vb.)
-(y)I/Uş, -(I/U)ş (haykırış, gülüş vb.)	–	–	–
–	–	-W(Uk) (şarkawuk –çağlayan- vb.)	–
–	–	–	-y (dolay vb.)

2.2.3. Güneybatı (Oğuz) Grubu Türk Lehçelerinde Fiilimsiler

2.2.3.1. Sıfat Fiiller

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
-(y)An (okuyan insan vb.)	-An (uçan guş vb.)	-An (okaaan kitabym –okuduğum kitap- vb.)	-(y)An (görən göz vb.)
-AcAk (yapılacak iş vb.)	-acag, -ecek (oxunacag eser vb.)	-jAk (durjak yer vb.)	-(y)AcAk (yatacaa yer vb.)
-AsI (gelinesi mekan vb.)	-AsI (gelesi adam –gelecek adam- vb.)	–	–
-DI/Uk (sevdiğim şehir vb.)	-dı/ug, -di/ük (başladığım iş vb.)	-dIk (eşidildik ovaz –tanıdık ses- vb.)	-dı/ug, -di/ük (tükenmedik aş vb.)
–	–	-gAn (eýlegen, bilgen vb.)	–
–	-mAll (gülmeli söz –gülünç söz- vb.)	-mAll (geçmeli köpri –geçilecek köprü- vb.)	–
-mI/Uş (dikilmiş elbise vb.)	-mI/Uş (gurumuş meyve vb.)	–	-mI/Uş (köpürmüş insan vb.)
-Ar (güler yüz vb.)	-Ar (görer göz vb.)	–	-Ar (akar su, güler üz vb.)
-mAz (görünmez kaza vb.)	-mAz (gırılmaz odun vb.)	–	-mAz (bitmáz gün vb.)
–	–	-ýAAAn (aýdýaan –söylediği- vb.)	–
–	–	-ýAr (çıkýār jurnallar –çıkan dergiler- vb.)	–

2.2.3.2. Zarf Fiiller

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
-(y)A (koşa koşa vb.)	-A (bile bile vb.)	-A(ý) (aglaý aglaý –ağlaya ağlaya- vb.)	-A (sora sora vb.)
-Ar ... -mAz (gelir gelmez vb.)	-Ar ... -mAz (yatar yatmaz vb.)	–	-Ar ... -mAz (bitar bitmáz vb.)
–	-cag, -cek (görcek vb.)	–	–
-I/U (silivermek vb.)	–	-I/U (gelibermek vb.)	-I (gelivermee, yapıvermee vb.)
–	–	-(I)ban (diýban –deyip- vb.)	–
-(y)I/Up (duyup vb.)	-I/Ub (gözleyib durmak vb.)	-I/Up (gorkup, ýöräp vb.)	-I/Up (unudup, bilip vb.)
-(y)ArAk (severek vb.)	-(y)arag, -(y)erek (oxuyarag vb.)	–	-(y)ArAk (göreräk vb.)
-(y)I/UncA (gelince vb.)	-I/UncA (yaxınlaşınca vb.)	-inçaa, -inçää (galınçaa vb.)	-IncA (gelincä duyunca vb.)
-dI/UğI/UndA (yaptığında vb.)	-AndA (alanda vb.)	-AndA (alanda, gülende vb.)	–
–	–	–	-IncAn, -IncAnA, IncAk (hal ve zaman bildirir) (oluncan, dinincänä, soruncak vb.)
-(y)All (yapalı vb.)	–	-All (gideliñ bääri –gittiğinden beri- vb.)	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
-mAdAn (gitmeden vb.)	-mAdAn (görmeden vb.)	-maan, -mään (bermää – vermeden- vb.)	-mAdAn (sevmeden vb.)
-ken, -iken (kaçarken vb.)	-ken (baxarken vb.)	–	–
–	–	–	-DIcAAn(An) (sorducaanan vb.)
-DI/UkçA (yazdıkça vb.)	-dı/ugca, -di/ükce	-di/UkçA (boldukça, işledikçe vb.)	-DIkçA (yaptıkça vb.)
–	-dı/ugda, -di/ükde (aldıgda vb.)	–	–
–	–	–	-DIktAn (okuduktan vb.)
–	–	–	-DIynAn (sattıynan vb.)
–	–	-kaa, -kää (alankaañ –sen almışken- vb.)	–
-mAksIzIn (duymaksızın vb.)	–	–	–
–	–	-mAzdAn (iýmezden öñ – yemeden önce- vb.)	–

3. BÖLÜM: DEYİM VE DEYİM BİLİMİ

Deyimler halk dilinde varlığını sürdüren, yaşantı sonucu oluşmuş duygu ve düşünceleri dile getirdiğimiz ifadelerdir. Çalışmamızda ele alacağımız Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerinin ortak deyimlerine geçmeden önce deyim bilimi, deyim tanımı, özellikleri ve sınıflandırılması gibi belli başlı konulara değinmemiz gerekmektedir. İlk olarak deyim nedir ve deyimleri dilbilimin hangi başlığı altında incelemek gerekir vb. soruları ele alalım.

3.1. DEYİM BİLİMİ

Deyimlerin incelenmesi konusunda tarihi seyre göz attığımızda deyimlerin farklı başlıklar altında ele alındığını görmekteyiz. Bazı dilbilimciler deyimleri sözlük bilimi/ leksikoloji içerisinde konu edinirken bazıları ayrı bir bilim dalı olarak deyim bilimi/ phraseologie içinde değerlendirmektedir.

Sözlük bilimin “Bir dildeki sözlüksel birimleri, bir başka deyişle, anlam birimlerin sözlük birim niteliği taşıyanlarıyla, dilbilgisel olmayan ve sözlük birimler gibi işlem gören çeşitli birleşimleri dilbilim yöntemleriyle inceleyen, bu arada sözlük yapımının kuramsal sorunlarını ele alan dal”²⁹ şeklindeki tanımı ele alındığında sözcüklerin bir araya gelip kalıplaşması sonucu oluşan deyimler de sözlük bilimi içerisine dahil edilmektedir. Deyimleri sözlük türleri bağlamında ele aldığımızda “ele alınan sözvarlığının niteliğine göre oluşmuş sözlükler” çerçevesinde değerlendirebiliriz.³⁰

Deyim bilimin sözlük bilimden ayrı bir disiplin olma düşüncesini belirten ilk dilbilimci Polivanovdur. Polivanov sözlük bilimin sözcüklerin sözlüksel anlamlarını, biçimbilimin sözcüklerin biçimsel anlamlarını, sözdiziminin ise sözcük öbeklerinin

²⁹ Berke Vardar, **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, (İstanbul: Multilingual Yayınları,2002)

³⁰ Aksan Doğan, **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, (Ankara: TDK Yayınları, 2015) s.97.

biçimsel anlamlarını incelediklerini belirtmiş ve deyimlerin bireysel yönü, anlamı için ayrı bir bilim dalı oluşması gerektiğini söylemiştir.³¹

Phraseologie terimi deyim bilimi uluslararası bağlamda temsil eden sözcüktür; Grekçe phrasis ve logia sözcüklerinden türetilen Latince bir kelimedir. Deyim bilimi için aynı zamanda idiomatik terimi de kullanılmaktadır.³²

Deyim biliminin temelleri 19.yüzyılın ikinci yarısında atılmaya başlanmış ve bu dönemde Potebnya, Fortunatov gibi dilbilimciler bu konuda çalışmalar yapmışlardır. 20.yüzyılın başlarında yapılan çalışmalar içerisinde özellikle Charles Bally'nin çalışmaları dilbilimle ilgili teorik anlamda önem taşımaktadır.

Charles Bally sözcük öbeklerini oluşturulduktan sonra ayrılıp bağımsızlık elde eden sözcük birleşimleri ve aynı birleşim içinde anlam kazanıp bağımsızlığını kaybeden sözcük birleşimleri olarak ikiye ayırmıştır. İkinci tür sözcük birleşimleriyle ilgili olarak “Kendisini oluşturan sözcükler bağımsız anlamını kaybederse sözcük birleşimi deyimse birlik oluşturur, birleşim bütün olarak bir anlama sahiptir ve bu anlam birleşimi oluşturan parçaların anlamına eşit değildir”³³ demektedir.

Ballyden sonra birçok dilbilimci deyim bilimi ile ilgili araştırma yapmıştır. Çalışmalarını gerçekleştirdiği dönemde ve sonrasında Rus deyim bilimi çalışmaları üzerinde etkili olan V.V. Vinogradov deyimleri sistemli bir şekilde incelemiş ve deyim biliminin başlı başına bir bilim dalı olarak yer edinmesinde büyük rol oynamıştır. Vinogradov çalışmalarında deyim biliminin temel kavramları, kapsamı ve görevleri gibi unsurları ortaya koymuştur. Bu doğrultuda deyim bilimi çalışmalarının ilerleyişi noktasında Rus dilbilimindeki gelişmelerin önemi büyüktür.

Ülkemizdeki dilbilimciler tarafından deyim bilimi ile ilgili olarak birçok tanım yapılmıştır. **Günay Karağaç** “Deyim bilimi (phraseology); kalıp sözler, kalıp sözlerin yapısı ve türleriyle ilgilenen dilcilik dalıdır. Biçim-dizim ve anlam

³¹ İnatyulla Azimov, “Kur’an’daki Deyimler, Kırgızca Karşılıkları ve Arapça Öğretiminde Kullanımı”, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012), s.8.

³² Naile Hacızade, **Sözümün Canı Var (Azerbaycan Türkçesi Temelinde Deyim Bilim Sorunları)**, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2013), s.15.

³³ Charles Bally, **Frantsuzkaya Stilistika (Traite de Stylistique Française)**, (pervod s frantsuzskogo K.A.Dolinina, İzdatel'stuo İnostrannoy Literaturı, Moskva, 1961), s.97' den aktaran Hacızade, Ön. Ver. , s.17.

çalışmalarını ele alan deyim bilimi deyimler kadar bileşik sözler, atasözleri ve yapımlık söz öbekleriyle de ilgilenir.”³⁴ diyerek deyim bilimden söz etmiştir.

Ahmet Turan Sinan deyim bilimi “frazeoloji ya da idiomatik adı altında, dilde birden fazla unsurdan kurulu kalıplaşmış biçimleri inceleyen bir çalışma alanı” olarak tanımlıyor.³⁵

Doğan Aksan “Fransızcada phraseologie ve idiomatique, Almancada phraseologie ve idiomatik adı verilen bu dalda; deyimlerin oluşumları, biçim ve anlam yönünden nitelikleri ve çeşitli özellikleri incelenir; ayrıca değişik dillerin deyimlerini bir araya getiren sözlükler hazırlanır.”³⁶ şeklinde tanımlıyor.

Türk dünyasında deyim bilimi çalışmaları üzerinde durmamız gerekirse 1950’ li yıllardan itibaren yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Oğuz grubu Türk lehçelerinde deyim bilimin adlandırılması noktasında da benzerlik görülmektedir:

- Türkiye Türkçesinde deyim bilimi,
- Azerbaycan Türkçesinde frazeologiya (sabit söz birleşmesi),
- Türkmen Türkçesinde frazeologizm (durnuklu söz düzümleri),
- Gagauz Türkçesinde frazeologizma (bölünmez laf birleşmesi) olarak adlandırılmaktadır.³⁷

Çalışmamızın kapsamı bağlamında Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerinde yapılan deyimlerle ilgili önemli birkaç çalışmadan bahsedelim.

Türkiye Türkçesinde deyimler ve atasözleri konusunda ilk ve en önemli isim Ömer Asım Aksoy’dur. Doğan Aksan da Türkçenin söz varlığı ile ilgili birçok çalışma yapmıştır. Deyimlerin sözlük haline getirilmesiyle ilgili, yapısal ve anlamsal yönden incelenmesi noktasında önemli çalışmalar vardır. Yusuf Çotuksöken, Emin Özdemir, Ali Püsküllüoğlu, İskender Pala vb. birçok isim sayılabilir. Diğer Türk lehçelerindeki deyimlerin Türkiye Türkçesine aktarımı şeklinde oluşan deyimler sözlükleri de yapılmıştır: Seyfettin Altaylı’nın Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü, Mehmet Kara ve Ahmet Karadoğan’ın Türkmen Türkçesi- Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü.

³⁴ Günay Karaağaç, **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü**, (Ankara: TDK Yayınları, 2013), s. 273.

³⁵ Ahmet Turan Sinan, **Türkçenin Deyim Varlığı**, (Ankara: Kesit Yayınları, 2015), s. 18.

³⁶ Doğan Aksan, **Anadilimizin Söz Denizinde**, (İkinci Basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2006), s.95.

³⁷ Kuanyshbek Kenzhalin, “Türk Dünyasında Deyim Bilimi Çalışmaları”, **Türk Dünyası**, sayı 43, s.111.

Azerbaycan Türkçesinde deyim ve atasözleriyle ilgili çalışmalardan örnekler verelim. H. Bayramov' un Azerbaycan Dili Frazelogiyasının Esasları, M. Mirzaliyeva' nın Türk Dilleri Frazelogiyasının Nazari (Teorik) Problemleri adlı çalışmaları ve daha birçok isim ve eser söylenebilir.³⁸

Türkmen Türkçesi deyimleri ile ilgili O.Nazarov' un incelemeleri olmuştur.

Deyim bilimi ile ilgili genel bilgileri sunduk, deyimlerin ne olduğu, nasıl oluştuğu, nasıl sınıflandırıldığı gibi sorulara yanıt bulmaya çalışalım.

3.2.DEYİM TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Deyim tanımlarına bakıldığında dilbilimcilerin az çok ayırıcı noktaları olsa da benzer tanımlar yaptıklarını görmekteyiz. **Doğan Aksan** tarafından deyim “Belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözdür.”³⁹ olarak tanımlanmıştır.

Berke Vardar deyimleri “Bir tür sözlüksel birim oluşturan anlambirim topluşması, genellikle öz anlamından az çok ayrı bir anlam içeren kalıplaşmış söz.”⁴⁰ diye tanımlıyor.

Ömer Asım Aksoy “Çekici bir anlatım kılığı taşıyan ve çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük toplulukları.”⁴¹ şeklinde tanımlamıştır.

Vecihe Hatiboğlu ise “Deyim anlatım gücünü, artırmak için, az çok mantık dışına kayan bazı sözcükleri değişmediği halde bazıları değişip çekimlere giren kalıplardır.”⁴² demektedir.

Şükrü Elçin “Deyimler (tabirler), asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözlerdir. İki ve ya daha çok kelimeden kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek

³⁸ Hacızade, **Ön. Ver.** , s.23.

³⁹ Doğan Aksan, **Her Yönüyle Dil**, (Ankara, TDK Yayınları, 2003), III. Cilt, s. 35.

⁴⁰ Vardar, **Ön. Ver.** , s. 74.

⁴¹ Ömer Asım Aksoy, **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I**, (Ankara, TDK Yayınları, 1984), s. 49.

⁴² Vecihe Hatiboğlu, **Türkçenin Sözdizimi**, (Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1984), s. 194.

biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve bileşik fiil görünüşlü gramer unsurlarıdır.”⁴³ biçiminde deyim tanımı yapmıştır.

Zeynep Korkmaz deyimler için “Gerçek anlamından farklı bir anlam taşıyan ve çekici bir anlatım özelliğine sahip olan kelime öbeği.”⁴⁴ diyor.

Ali Püsküllüoğlu deyimleri “Anlatıma akıcılık, çekicilik katan çoğunun gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan genellikle de birden çok sözcüklü dil ögesi, kalıplaşmış sözcük topluluğudur.”⁴⁵ şeklinde tanımlıyor.

Günay Karaağaç “Bireysel ve nedenli olan bir söz dizimi biriminin genelleşip yaygınlaşarak nedenliliğini yitirmesiyle ortaya çıkan ve tek bir sözlük birimi gibi algılanan söz öbeğine deyim (idiom) denir.”⁴⁶ demektedir.

Mehmet Hengirmen “Genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan anlatımı daha güzel ve etkili yapan, toplum tarafından ortak olarak benimsenen kalıplaşmış söz.”⁴⁷

Türk Dil Kurumu deyimini “Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir.”⁴⁸ şeklinde tanımlıyor.

Yukarıda ele aldığımız tanımlara baktığımızda tanımlardaki özelliklerin birbirine benzediği açıkça görülmektedir. Kapsamlı olarak yaklaşırsak deyim, iki ve ya daha fazla ögeden oluşan, bileşenlerinin anlamsal açıdan bir olguyu temsil etmek üzere kalıplaştığı ve anlatıma canlılık katarak dilde hazır bulunan söz öbekleridir.

Deyimlerin sınırını belirleme amacıyla özelliklerini ayrıntılı bir şekilde ele almak gerekir. Yukarıda saydığımız tanımlar ölçüsünde deyimlerin özelliklerini belirtelim:

1. İki ve ya daha çok sözcükten meydana gelirler (sözcük öbeği).

⁴³ Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatına Giriş**, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1986), s. 642.

⁴⁴ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, (Ankara: TDK Yayınları), s. 43.

⁴⁵ Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Deyimler Sözlüğü**, (Ankara: Arkadaş Yayınları, 1995), s. 7.

⁴⁶ Günay Karaağaç, **Anlam Bilimi ve İletişim**, (Ankara: Kesit Yayınları, 2013), s. 228.

⁴⁷ Mehmet Hengirmen, **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, (Ankara: Engin Yayınevi, 1999), s.116.

⁴⁸ Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a6a82ed70aeb9.00070854 [29/01/2018]

2. Bileşenler/ göstergeler anlamsal bağlamda bir bütünü temsil etmektedir, hatta çoğu zaman tek bir kelimeye eş değer konumdadırlar.
3. Cümleye benzer bir yapıya sahip olmakla birlikte genellikle cümlenin bir ögesi (özne, yüklem, tümleç) durumundadırlar.
4. Anlatıma canlılık, etkileycilik katarak dilin işlevlerinden şiir işlevini üstlenmektedirler (Deyimler benzetme, metafor /eğretileme, metanomi/ ad aktarması, alüzyon/ atıf, kinaye gibi söz sanatları içerirler).
5. Dilde hazır olarak bulunurlar (konuşma sırasında üretilmezler).
6. Genellikle bir dilden başka bir dile kelimesi kelimesine çevrilemezler.
7. Genellikle bileşenlerinin yeri değiştirilemez ve aynı anlama gelse bile bileşenin yerine başka kelime getirilemez.
8. Deyimler öğüt ya da öneri içermemektedir, yargı bildirmemektedirler.
9. Eylemlikle kurulan deyimlerde fiil bağlama göre kip ekleriyle çekimlenebilmektedir (Kalıplaşma derecesine bağlı olarak bazı deyimlerde değişiklik yapılmaz: taş çatlasa vb.)⁴⁹.

3.3.DEYİMLERİN SINIFLANDIRILMASI

Deyimlerin sınıflandırılması konusunda günümüze kadar birçok çalışma ortaya konmuştur. Çalışmamızda bu çalışmalar doğrultusunda deyimlerin sınıflandırılmasıyla ilgili bilgiler vereceğiz. Deyimleri söz dizimi ve anlamsal açıdan iki grupta ele alacağız.

3.3.1. Deyimlerin Söz Dizimi Bakımından Sınıflandırılması⁵⁰

3.3.1.1. Fiil ve Fiilimsi ile Oluşan Deyimler

- A. Bileşik Fiil Yapısındaki Deyimler (gönül vermek, akıl almak vb.)
- B. Fiilimsi Üzerinde Oluşan Deyimler
  1. *İsim Fiil Üzerinde Oluşan Deyimler* (tepeden inme vb.)
  2. *Sıfat Fiil Üzerinde Oluşan Deyimler* (mürekkep yalamış vb.)
  3. *Zarf Fiil Üzerinde Oluşan Deyimler* (balık kavağa çıkınca vb.)
- C. Cümle Yapısında Olan Deyimler

⁴⁹ Gürkan Gümüştam, "Deyimbilimi Işığında Deyim Kavramı", **International Journal of Social Science**, Volume 5,(2012), s.361.

⁵⁰ Celal Demir, "Türkçede Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri", <http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/2008s677/2008s67708DEMIR.pdf> [8 Şubat 2018]

1. *Basit Cümle Şeklindeki Deyimler* (cehenneme kadar yolu var vb.)
2. *Şartlı Bileşik Cümle Şeklindeki Deyimler* (kapıdan kovsan bacadan girer vb.)
3. *Sıralı Cümle Şeklindeki Deyimler* (ölür müsün, öldürür müsün vb.)
4. *Bağlı Cümle Şeklindeki Deyimler* (ne şiş yansın ne kebab vb.)
5. *Soru Cümlesi Şeklindeki Deyimler* (hangi dağda kurt öldü vb.)
6. *Eksilteli Cümle Şeklindeki Deyimler* (darısı başına vb.)
7. *Ünlem Cümlesi Şeklindeki Deyimler* (ağzından yel alsın vb.)
8. *İstek Cümlesi Şeklindeki Deyimler* (kulakları çınlasın vb.)
9. *Emir Cümlesi Şeklindeki Deyimler* (ağzını topla vb.)⁵¹
10. *Diyalog Şeklindeki Deyimler* (— Tencere dibin kara. — Seninki benden kara vb.)

3.3.1.2. Fiilsiz Oluşan Deyimler

- A. İsim Tamlaması Şeklindeki Deyimler (aslan payı vb.)
- B. Sıfat Tamlaması Şeklindeki Deyimler (bardağı taşıran son damla vb.)
- C. Edat Grubu Şeklindeki Deyimler (ele güne karşı, baston yutmuş gibi vb.)
- D. Bağlama Grubu Şeklindeki Deyimler (hem kel hem fodul vb.)
- E. İsnat Grubu Şeklindeki Deyimler (bağrı yanık, sütü bozuk vb.)
- F. Yönelme Grubu Şeklindeki Deyimler (kel başa şimşir tarak vb.)
- G. Bulunma Grubu Şeklindeki Deyimler (çantada keklik, deve de kulak vb.)
- H. Ayrılma Grubu Şeklindeki Deyimler (sudan ucuz vb.)
- İ. Kurallı Bileşik Sıfat Yapısındaki Deyimler (bir sıkımlık, örümcek kafalı vb.)

3.3.2. Deyimlerin Anlam Bakımından Sınıflandırılması

Deyimlerin semantik bağlamda sınıflandırılmasında genellikle tematik gruplara ayırma yöntemi söz konusu olmuştur. Örneğin göz kelimesi üzerinde kalıplaşan deyimler ele alınmıştır, ancak burada önemli bir kısmı ifade etmek gerekiyor. Göz kelimesini içeren deyimler ifade ettikleri kavrama göre çeşitli anlamsal gruplara ayrılabilir. Deyimleri taşıdıkları anlamlara göre sınıflandırmak anlam bilimsel açıdan, çalışmalarda daha sağlıklı sonuçlar elde etmemizi sağlayacaktır. Deyimleri bahsettiğimiz şekilde gruplandırabileceğimiz gibi, bir de deyimleşme sürecinde hangi

⁵¹ Eter Mamulia, "Türkçe Deyimlerin Sentaks Fonksiyonları", V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri, Cilt: 3, (2004), s. 3443-3447.

anlamsal olaylarla yoğurulup kalıplaştığını inceleyerek de bir sınıflandırmaya gidebiliriz.

3.3.2.1. Deyimlerin Belirttiği Kavrama Bağlı Özne ve Eylem Odaklı Sınıflandırma⁵²

A. Özne ve Nitelikleri

1. *Öznenin Fiziksel Özellikleri* (zayıflık, güzellik, gibi: iğne ipliğe dönmek, ayparçası gibi vb)
2. *Öznenin Fizyolojik Özellikleri* (yaşlılık gibi: bir ayağı çukurda vb.)
3. *Öznenin Akli Özellikleri* (aklı yerinden oynamak, aklını kaybetmek vb.)
4. *Öznenin Karakter Özellikleri* (sessizlik, umursamazlık, gibi: ağzı var dili yok, bir kulağından girip öbüründen çıkmak vb.)
5. *Öznenin Sosyal Durumu ve Yaşam Tarzı* (zenginlik, çalışkan olma, gibi: bir eli yağda bir eli balda, işi başından aşmak vb.)

B. Eylem ve Nitelikleri

1. *Fiziksel Eylem* (iğne ile kuyu kazmak vb.)
2. *Konuşma Eylemi* (ağzı laf yapmak, dili çözülmek vb.)
3. *Düşünsel Eylem* (akıl satmak, aklına takılmak vb.)
4. *Görme* (göz gözü görmemek, göz gezdirmek vb.)
5. *Duyma* (kulak kabartmak vb.)
6. *Beslenme* (boğaz içinde kavga var vb.)
7. *Duyusal- Psikolojik Eylemler* (sevinmek, utanmak, gibi: ağzı kulaklarına varmak, yerin dibine geçmek vb.)
8. *Eylemin Zaman ve Süreci* (göz açıp kapayıncaya kadar vb.)
9. *Eylemin Tarzı* (hızlı şekilde: kaşla göz arasında vb.)
10. *Eylemin Amacı* (işaret mahiyetinde: kaş göz etmek vb.)
11. *Eylemin Miktarı*
12. *Durum Bildiren Deyimler* (bekleyiş: gözleri yollarda kalmak vb.)
13. *Olumlu- Olumsuz İlişkileri Bildiren Deyimler* (öğüt: kulağına küpe olmak vb.)

⁵² Hacızade, **Ön. Ver.**, s.214-227.

3.3.2.2.Deyimlerin İçerdiği Anlamsal Olaylara Bağlı Sınıflandırma

- A. Benzetmeler İçeren Deyimler (Simile) (dut yemiş bülbüle dönmek, tereyağından kıl çeker gibi vb.)
- B. Deyim Aktarmaları İçeren Deyimler (Metaphor) (pireyi deve yapmak, kılı kırk yarmak vb.)
- C. Ad Aktarmaları İçeren Deyimler (Metonümia) (ağzını bıçak açmamak vb.)
- D. Alüzyon İçeren Deyimler (Telmih) (Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmak)
- E. Mübalağa İçeren Deyimler (Kan gövdeyi götürmek, iğne atsan yere düşmez vb.)
- F. Kinaye İçeren Deyimler (Alnı açık yüzü ak, tuttuğunu koparmak vb.)
- G. Çeviri Yoluyla Kavram Aktarılarak Oluşan Deyimler (yüz suyu dökmek, soğuk savaş vb.)

3.4. DEYİMLERİN DİĞER DEĞİŞMEYEN SÖZCÜK ÖBEKLERİYLE İLİŞKİSİ

3.4.1. Deyimler ve Atasözleri

Atasözleri bir milletin tecrübelerine dayanan, yargılarını genel kural veya öğüt niteliğinde bütünleştiren, halk tarafından özümsemiş sözlerdir.⁵³

Atasözlerinin yapılarının sürekli ve sabit olması, dilde hazır bulunmaları ve anlatıma canlılık katması gibi durumlar itibari ile deyimlerle benzerlik göstermektedir. Atasözlerinin deyimlerden farkını şöyle belirtebiliriz:

1. Deyimlerde bileşenler kendi anlamını ifade etmezken, atasözlerinde ögelerin gerçek anlamları korunabilmektedir.
2. Atasözlerinde genel kuralı ifade etme durumu vardır. Deyimlerde ise özel bir bildirim söz konusudur.⁵⁴
3. Deyimler genellikle cümlenin bir ögesi durumundayken, atasözleri ögelerine ayrılabilen cümle ve ya cümlelerden oluşur.
4. Deyimin ifade ettiği anlam çoğu zaman bir kelime ile karşılık bulurken, atasözlerinde bu durum gerçekleşmez.

⁵³ Ömer Asım Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1 (Atasözleri Sözlüğü)*, 1993, s. 37.

⁵⁴ Seyfettin Altaylı, "Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar", *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 25, (2010 Bahar), s. 131.

5. Fiil üzerine kurulmuş kimi deyimler, fiil çekiminin değişmesiyle atasözü olabilir. (ÖR: Doğmadık çocuğa don biçmek ⇒ Deyim. Doğmadık çocuğa don biçilmez ⇒ Atasözü)

3.4.2. Deyimler ve Terimler

Deyimler genel dilin bünyesinde varlığını sürdürürken, terimler, bilim, sanat, meslek dalları gibi özel alanların kavram dünyası içerisinde yer alır.⁵⁵

Deyimler en az iki sözcükten oluşur, terimler ise genellikle tek sözcükten oluşmakla birlikte söz öbeği (bileşik terimler) şeklinde de olabilirler. Bileşik terimler sadece tek anlamlıdır, bazı deyimler çok anlamlı olabilir. Terimler deyimlerin tersine kelimesi kelimesine başka bir dile çevrilebilirler. (ÖR: Çekim gücü (fizik), uzatma dakikaları (spor), anlatım yitimi (ruh bilimi))

3.4.3. Deyimler ve İkilemeler

İkileme anlamı güçlendirmek amacıyla bir sözcüğün yinelenmesi, yakın ve ya zıt anlamlı ya da ses benzerliği içindeki sözcüklerin yan yana kullanılmasıdır.⁵⁶ Tanımda da belirtildiği gibi söz öbeğindeki anlam farkı pekiştirmeden kaynaklandığından deyim anlamlı bir öbek değildir.

3.4.4. Deyimler ve Argo

Argo, aynı uğraş alanındaki topluluğun kendi arasında kullandığı özel dili oluşturan sözcüklerdir. Argo olmaktan çıkan sözcük öbeklerinin kimilerini genel dil içine alarak deyimleştirir. Ömer Asım Aksoy deyim niteliğindeki sözcük öbeklerine argo deyim demenin yerinde olacağını belirtmiştir. (ÖR: İşini bitirmek, nalları dikmek, ense yapmak vb.)

3.4.5. Deyimler ve Kalıp Sözler

Belli durumlarda söylenme gerekliliği doğmuş, toplumsal değerler açısından iletişim kurarken önemli bir yere sahip olan söz öbekleridir. Hikmetli söz, özdeyiş, alkışlar ve kargışlar da kalıp sözler içerisinde yer alır. (ÖR: Allah geçinden versin, sıhhatler olsun vb.)

⁵⁵ Doğan Aksan, **Ana Dilimizin Söz Denizinde**, (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2006), s. 175.

⁵⁶ Muhittin Bilgin, **Anlamdan Anlatıma Türkçemiz**, (Ankara: Anı Yayıncılık, 2013), s. 67.

3.5.DEYİMLEŞME

Deyimleşme, “deyim anlamını oluşturmak üzere, yan yana gelen göstergelerin kendi anlamlarından sıyrılarak anlam bilim açısından tek bir gösterge niteliğine sahip olmasıdır.”⁵⁷

Deyimleşme sürecinde üç evre vardır:

Deyimlik anlam yapılanması, deyimi oluşturmak üzere bir araya gelen göstergelerin deyimleşme öncesi taşıdıkları anlam değerleri toplamıdır.

Anlam aktarımı evresinde, deyimlik anlam yapılanması; deyim aktarması, ad aktarması, benzetme, allusion, çeviri yoluyla kavram aktarımı gibi anlam değişim biçimleriyle anlamsal değişim sürecine girer.

Deyim anlamı evresinde anlamsal değişim sürecini tamamlayan söz öbeği, bütüne ait tek bir kavramı yansıtır hale gelmiştir.

Deyimlerde deyimleşme durumlarına bakılarak derecelendirme yapılabilir. Deyim bileşenlerinin arasına söz karışıp karışmaması, deyimın şahsa ya da zamana göre değişip değişmemesi, yani deyimlerin morfolojik ve sentaktik değişme özelliği deyimın kalıplaşma derecesini etkiler. L. Subaşı Uzun, birinci, ikinci ve üçüncü dereceden deyimler şeklinde bir gruplandırma yapmıştır.⁵⁸

Birinci Dereceden Deyimler (Tam Deyimler): Deyim anlamıyla deyimlik anlam yapılanması arasında doğrudan ilişki yoktur. (ÖR: Eşekten düşmüş karpuz a dönmek)

İkinci Dereceden Deyimler (Yarı Deyimler): Deyimlik anlam yapılanması içindeki bileşenlerden biri ya da birkaçının yan anlamlı olma durumudur. (ÖR: Ağz a değiştirmek)

Üçüncü Dereceden Deyimler: Deyimlik anlam yapılanması içindeki tüm bileşenler yan anlamlıdır, dolayısıyla parçaları aşan bütüne ait anlam oluşmaz. (ÖR: Adamına düşmek)

⁵⁷ Leyla Subaşı Uzun, “Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri”, **Dilbilim Araştırmaları**, (Ankara: Hitit Yayınları, 1991), s. 30.

⁵⁸ Aynı. s. 34-36.

Deyimleşme sürecini görmek bize deyimlerin dilde nasıl oluştuğunu ve dile nasıl yerleştiğini görme açısından, aynı zamanda deyim çalışmalarında deyimleri diğer değişmeyen sözcük öbeklerinden ayırma noktasında yardımcı olacaktır.

3.6. GÜNEYBATI (OĞUZ) TÜRK LEHÇELERİNDE DEYİM VARLIĞI

Türk lehçelerinin söz varlıkları buldukları coğrafi ve sosyo-politik konum gibi etkenler dolayısıyla farklılaşmaya uğramış olsa bile dilin eski katmanlarında yer alan söz ve söz öbekleri benzerlik göstermektedir. Özellikle de Türkçe kökenli sözcüklere dayanan deyimler, fonetik ya da morfolojik farklılıklar bulunsa da çoğunlukla Türk lehçelerinin hepsinde kullanılmaktadır. Türkçe kökenli sözcük olup, bir lehçede kullanılıp diğer lehçelerde varlığını sürdürmeyen kelimeler olduğu gibi deyimler de mevcuttur. Ek olarak deyimler farklı lehçelerde aynı şekilde bulunsalar da ifade ettikleri kavram alanı bağlamında farklılık gösterebilirler.

Çalışmamız süresince Günaybatı (Oğuz) Türk lehçelerinin deyim varlığı konusuyla ilgili çalışmalar incelenmiştir. Özellikle Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi deyim varlığı ile ilgili çalışmaların, Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesine göre sayıca daha çok olduğunu belirtebiliriz. Yapılan çalışmalarda Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi deyimlerinde semantik benzerlik, deyim bileşenlerinde benzerlik gibi konular üzerinde durulduğunu ve bu konu ile ilgili karşılaştırmalı olarak örnekler sunulduğu görülmüştür.⁵⁹ Bu iki lehçe arasındaki deyimlerin farklı noktalarına gelindiğinde, daha çok fonetiğin ön plana çıkması söz konusudur.⁶⁰

Deyim varlığı bakımından Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesi söz konusu olduğunda aralarındaki benzerlik özellikle şekil yönünden dikkati çekmektedir; semantik bağlamda aynı gelişmeden söz edemeyiz.

Gagauz Türkçesinde deyim varlığı konusunda yapılmış çok sayıda çalışma olmadığından, araştırmacıların derlediği deyimler kadarıyla, bu lehçedeki deyim varlığını diğer lehçelerle karşılaştırmalı olarak ele alacağız.

⁵⁹ Gatibe MAHMUDOVA, “Türk ve Azeri Dillerinde Deyimler”, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/MAHMUDOVA-Gatibe-TÜRK-VE-AZERİ-DİLLERİNDE-DEYİMLER.pdf> [8 Şubat 2018]

⁶⁰ Ahmet ÖKSÜZ, “Ortak Dil Bağlamında Türkiye ve Azerbaycan Sahası Deyimler”, *Journal of Azerbaijani Studies*, s. 542-551.

4.BÖLÜM: GÜNEYBATI (OĞUZ) TÜRK LEHÇELERİNDEKİ ORTAK DEYİMLERİN TABLOLALARI

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ağza düşmek, dile düşmek	Ağza (ağızlara) düşmək (saqqız olmaq)	Ağza düşmek	Aaza düşmee
Ağzı açık ayran delisi (budalası)	–	–	Aazı açık
Aç kurt gibi	Ac qurd	–	–
Açlıktan ölmek	Acından ölmək	–	–
Acı çekmek (duymak)	Acı çəkmək	–	–
Acı söylemek	Acı danışmaq	–	–
Acısını almak (çıkarmak)	Acısını (açıǵını, acıq) almaq (çıxarmaq, çıxmaq)	–	–
Acısını çekmek	<i>Acısını çəkmək</i>	–	–
Aciz kalmak	Aciz qalmaq (olmaq)	–	–
Açlık çekmek	Açlıq çəkmək	–	–
Aç açık bırakmak	Ac-yalavac qoymaq	–	–
Açıkta kalmak (olmak)	Açıq qalmaq	–	–
Açık kapı bırakmak	<i>Açık qapı buraxmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Açık olmak	Açıq olmaq	–	–
Açığa çıkmak	<i>Açığa çıxmaq</i>	–	–
Açılıp saçılmak	<i>Açılıp saçılmaq</i>	–	–
Açmaza düşmek	<i>Açmaza düşmək</i>	–	–
Ad almak	Ad almaq (qazanmaq)	–	–
Ad koymak (takmak, vermek)	Ad qoymaq	–	–
Ad vermek	<i>Ad vermək</i>	–	–
Adı batmak	Adı batmaq (yanmaq)	–	–
Adı çıkmak	Adı çıxmaq	–	–
Adı dillere destan olmak	Adı dillərdə dastan olmaq (söylənmək)	–	–
Adı kalmak	Adı qalmaq	–	–
Adı geçmek	<i>Adı keçmək</i>	–	–
Adı gibi bilmek	<i>Adı kimi bilmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Adı olmak	<i>Adı olmaq</i>	–	–
Adı kötüye çıkmak	Adı pisə çıxmaq	–	–
Adı sanı olmak	Ad-san qazanmaq (çıxarmaq)	–	–
Adını lekelemek	<i>Adına leke vurmaq</i>	–	–
Adını ağzına almamak	<i>Adını ağzına almamaq</i>	–	–
Adını koymak	<i>Adını qoymaq</i>	–	–
Adını vermek	<i>Adını vermək</i>	–	–
Adını anmak	<i>Adını yad etmək</i>	–	–
Adam beğenmemek	<i>Adam bəyənməmək</i>	–	–
Adam etmək	Adam eləmək	<i>Adam etmək</i>	–
Adam içine çıkmak	<i>Adam içinə çıxmaq</i>	–	–
Adam gibi	Adam kimi	Adam ýaly	–
Adam sırasına geçmek	<i>Adam sırasına keçmək</i>	<i>Adam sanyna girmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Adam yerine (hesabına) koymamak	Adam yerinə qoymamaq (yerində tutmamaq)	–	–
Adam olmak	Adam olmaq	Adam bolmak	–
Adama dönmek	<i>Adama dönmək</i>	–	–
Adamdan saymamak	Adam saymamaq	Adam saýmazlyk	–
Adamına göre	<i>Adamına görə</i>	–	–
Tam adamını bulmak	<i>Adamını tapmaq</i>	–	–
Adamlık sende kalsın	<i>Adamlıq səndə qalsın</i>	–	–
Adımlarını açmak	Addım açmaq (götürmək)	–	–
Adım adım gezmek	<i>Addım addım gəzmək</i>	–	–
Adım (adımını) atmak	Addım atmaq	–	–
Adım attırmamak	<i>Addım attırmamaq</i>	–	–
Adımlarını seyrekleştirmek	–	<i>Ädim ogurlamak</i>	–
Ayak uydurmak	–	Aýakdaş barmak	Adım uydurmaa

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Afiyet (afiyet şeker) olsun!	Afiyet olsun!	–	<i>Afiyetler olsun!</i>
(saçına)ak düşmek	Ağ düşmök	Ak girmek	–
Akla kararı seçmek	<i>Ağla qaranı seçmök</i>	–	–
Ağaç olmak	Ağaç olmaq	<i>Agaç ata münmek</i>	–
Ağaca dönmek	Ağaca dönmök	–	–
Akıl almak	<i>Ağıl almaq</i>	–	–
Akıl danışmak	<i>Ağıl danışmaq</i>	–	–
Akıl erdirmek	–	Akyl ýetirmek	–
Akıl etmek	Ağıl elömök	<i>Akyl etmek</i>	–
Akıl karı olmamak	<i>Ağıl karı deyil</i>	–	–
Akıl almak	Ağıl öyränmök	–	Akıl üürenmee
Akıl öğretmek	Ağıl öyrätmök	Akyl öwretmek	Akıl üüretmee
Akıl vermek	Ağıl vermök	Akyl bermek	Akıl vermee

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kafa kafaya vermek	Ağıl-ağıla vermək	–	–
Akılda kalmak	<i>Ağılda kalmaq</i>	–	–
Akılda tutmak	<i>Ağılda tutmaq</i>	–	–
Akıldan çıkarmak	<i>Ağıldan çıxarmaq</i>	–	–
Akıldan çıkmak	<i>Ağıldan çıxmaq</i>	–	–
Akılsızlık etmek	<i>Ağılsızlıq etmək</i>	–	–
Akla yatmak, akla sığmak	Ağla batmaq (yatmaq, sığmaq)	–	–
Akla sığmamak	<i>Ağla sığmamaq</i>	–	–
Akıl almak, akıl kesmek	Ağla çatmaq	–	–
Aklını bozmak	–	–	Akıldan bozulmaa
Aklı başka yerde olmak	<i>Ağlı başka yerdə olmaq</i>	–	–
Aklı oynamak	Ağlı (başından) oynamaq	–	–
Aklı başına gelmek	Ağlı başına gelmək	<i>Akylyña aýlanmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Aklı başında ol(ma)mak	Ağlı başında ol(ma)maq	<i>Beynisi öz yerinde bolmazlyk</i>	–
Aklı başından gitmek	Ağlı başından çıxmaq (getmək, uçmaq)	–	–
(şaşırmak)	Ağlı çaşmaq	Aklyň çaşmak, akyldan azmak, akyldan azaşmak	–
Aklı dağılmak	<i>Ağlı dağılmaq</i>	–	–
Aklı fikri bir şeyde olmak	<i>Ağlı fikri bir şeyde olmaq</i>	–	–
Aklı gitmek	<i>Ağlı getmək</i>	–	–
Aklı karışmak	<i>Ağlı qarışmaq</i>	<i>Beynisi garyşmak</i>	–
Aklı kes(me)mek	Ağlı kəs(mə)mək	Akyl kesme(me)k	–
Aklı yatmak	<i>Ağlı yatmaq</i>	–	–
Aklını başına almak (toplamak, devşirmek)	Ağlı(nı) başı(na) yığmaq (cəm etmək)	<i>Akylına aýlandırmak</i>	–
Aklına düşmek	<i>Ağlına düşmək</i>	–	–
Aklına gelmek	<i>Ağlına gəlmək</i>	<i>Akylına gelmek</i>	–
Aklına getirmek	Ağlına gətirmək	<i>Akyla getirmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Aklına koymak	<i>Ağlına qoymaq</i>	–	–
Aklına uymak	<i>Ağlına uymaq</i>	–	–
Aklına yatmak	<i>Ağlına yatmaq</i>	–	–
Aklında kalmak	<i>Ağlında qalmaq</i>	–	–
Aklında tutmak	<i>Ağlında tutmaq</i>	–	–
Aklından çıkmak	<i>Ağlından çıxmaq</i>	–	–
Aklından zoru olmak	<i>Ağlından zoru olmaq</i>	–	–
Aklını başından almak	Ağlını aparmaq	–	–
Aklını başına almak	<i>Ağlıni başına qoymaq</i>	–	–
Baştan çıkarmak	Ağlını başından çıxarmaq	–	–
Aklını kaybetmek	Ağlını yitirmək, başı xarab olmaq	<i>Aklyny yitirmek</i>	–
Akıldan çıkmak	–	–	Akıldan çıkmaa
Akıl danışmak	–	Akyl aýtmak	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Aklı ermek	–	Akyl çatmak, aklyň ýetmek (kesmek)	–
Aklını şaşırmaq	Ağlını çaşdırmaq	Aklyňy çaşyrmak	–
Aklı kıt	–	Akly kelte (gysga)	–
Aklının köşesinden geçmemek	<i>Ağlının ucuna da gəlməmək</i>	–	–
Ağır gelmek	Ağır gəlmək	Agyr gelmek	–
Ağır oturmak	Ağır oturmaq	–	–
Ağırlık basmak	<i>Ağırlıq basmaq</i>	–	–
Ağır satmak	Ağırlıq satmaq	–	–
Ağır söylemek	–	<i>Agramlı söz aýtmak</i>	–
Ağız açmak (konuşma ve ya azarlama)	Ağız açmaq (rica)	<i>Agyz açmak</i> (hayran kalmak, şaşırmaq)	–
Ağız (ağzını) aramak	<i>Ağız aramaq</i>	–	–
Ağız birliği etmek	Ağız bir eləmək	<i>Agyz birikdirmek</i>	–
Dudak bükme	Ağız burmaq (büzme)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ağız değiştirmek	<i>Ağız dəyisdirmək</i>	–	–
Ağız dil vermemek	<i>Ağız dil verməmək</i>	–	–
Ağız ağıza vermek	<i>Ağız-ağıza vermək</i>	–	–
Ağzında sakız gibi çiğnemek	<i>Ağızda saqqız kimi çeynəmək</i>	–	–
Ağızdan çıkmak	<i>Ağızdan çıxmaq</i>	–	–
Ağzına geleni söylemek (kırıcı konuşmak)	<i>Ağızdan gələni (çıxanı) dəmək, ağızı aparmaq</i>	<i>Agza gelenini otarmak</i> (boş konuşmak)	–
Ağızdan ağıza dolaşmak (geçmek)	<i>Ağızdan-ağıza keçmək (söylənmək, deyilmək, dolaşmaq)</i>	<i>Agyzdan-ağza geçmek</i>	–
Ağzının suyu akmak	<i>Ağızdan su gəlmək</i>	–	–
Ağza alınmayacak	<i>Ağza alınası deyil</i>	<i>Agzyña alar däl</i>	–
Ağza düşmek	<i>Ağza düşmək</i>	<i>Agza düşmek</i>	–
Ağzı açık kalmak	<i>Ağzı ayrıla (açıla) qalmaq</i>	<i>Agyz açmak</i>	–
Ağzı burnu yerinde	<i>Ağzı burnu yerində</i>	–	–
Ağzı dili bağlanmak	<i>Ağzı dili bağlanmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ağzı dili kurumak	<i>Ağzı dili qurumaq</i>	–	–
Ağzı dili tutulmak	<i>Ağzı dili tutulmaq</i>	–	–
Ağzı dolu dolu konuşmak	<i>Ağzı dolu danışmaq</i>	–	–
Ağzıyla kuş tutmak	Ağzı ile kuş tutmaq	–	–
Ağzı kilitlenmek	<i>Ağzı kilidlənmək</i>	–	–
Ağzı köpürmek	<i>Ağzı köpüklənmək</i>	–	–
Ağzı kulaklarına varmak	<i>Ağzı qulaqlarına dəymək</i>	–	–
Ağzı (dili) kurumak	<i>Ağzı qurumaq</i>	–	–
Ağzı oynamak	<i>Ağzı oynamaq</i>	–	–
Ağzı sulanmak	Ağzı sulanmaq	–	–
Ağzı süt kokmak	Ağzı süd qoxumaq	<i>Agzyndan süyt ysy gitmedik</i>	–
Dili sürçmek	Ağzı sürüşmək	–	–
Dili yanmak	Ağzı yanmaq	Agzy bişmek (<i>ädi yanmak</i>)	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ağzına almak	Ağzına almaq	–	–
Ağzına bakakalmak	<i>Ağzına baxaqalmaq</i>	–	–
Ağzına bakmak	Ağzına baxmaq	–	–
Ağzına burnuna bulaştırmak	<i>Ağzına burnuna bulaşdırmaq</i>	–	–
Ağzına bir parmak bal çalmak	<i>Ağzına bir barmaq bal çalmaq</i>	–	–
Ağzına bir kemik atmak	<i>Ağzına bir sümük atmaq</i>	–	–
Ağzına düşmek	<i>Ağzına düşmək</i>	–	–
Ağzına geldiği gibi	<i>Ağzına gəldiyi kimi</i>	–	–
Ağzına gem vurmak	<i>Ağzına qıfil vurmaq</i>	<i>Agzyna gulp urmak</i>	–
Ağzına kadar	<i>Ağzına qədər (kimi)</i>	–	–
Ağzına sıçmak	<i>Ağzına sıçmaq</i>	–	–
Ağzına verilmesini beklemek	<i>Ağzına verilməsini gözləmək</i>	–	–
Ağzı var dili yok	Ağzında dili yox	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ağzında büyüme	<i>Ağzında böyümək</i>	–	–
Lafı ağzında bırakmak	–	<i>Agzyndan almak</i>	–
Ağzından bal damlamak	<i>Ağzından bal axmaq</i>	<i>Sözden bal dammak</i>	–
Ağzından çıkan kulağı duymamak	<i>Ağzından çixanı qulağı eşitməmək</i>	<i>Agzyňň diyenini gulagy eşitmezlik</i>	–
Ağzından çıkmak	Ağzından çıxmaq	–	–
Ağzından düş (ür)memek	Ağzından düşməmək	Agzyndan düşürmezlik	–
Ağzından girip burnundan çıkmak	<i>Ağzından girib burnundan çixmaq</i>	–	–
Ağzından kaçırmak	Ağzından qaçıрмаq	–	–
Ağzından kapmak	<i>Ağzından qapmaq</i>	–	–
Ağzından yel alsın	–	<i>Agzyňdan al alsyn (kaksyn)</i>	–
Ağzına tıkmak	Ağzından vurmaq	–	–
Ağzını açtırmak (söyletmek)	Ağzını açdırmaq	–	–
Ağzını açıp gözünü yummak	Ağzını açıb gözünü yummaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ağzını açma(ma)k	Ağzını açma(ma)q	Agzyny açmazlyk	–
Ağzını aramak (yoklamak)	Ağzını ara(la)maq (yoxlamaq)	<i>Agzyny ysgamak</i>	–
Ağzını mühürlemek	Ağzını bağlamaq (yummaq)	<i>Agzyny baglamak</i>	–
Ağzını kötüye açmak	Ağzını bədə açmaq	–	–
Ağzını bıçak açmamak	<i>Ağzını bıçaq açmamaq</i>	–	–
Ağzını burnunu dağıtmak	<i>Ağzını burnunu dağıtmaq</i>	–	–
Ağzını dilini bağlamak	<i>Ağzını dilini bağlamaq</i>	–	–
Ağzını havaya açmak	<i>Ağzını havaya açmaq</i>	–	–
Ağzını hayra açmak	Ağzını xeyrə açmaq		
Ağzını burnunu dağıtmak (kırmak, parçalamak)	Ağzını ovmaq (ovuşdurmaq)	–	–
Ağzını bozmak	<i>Ağzını pozmaq</i>	–	–
Ağzının suyu akmak	Ağzının suyunu axıtmaq, ağzını sulandırmaq	<i>Agyz suwarmak</i>	–
Ağzını (çenesini) tutmak	Ağzını tutmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ağzını yormak	Ağzını yormaq	–	–
Ah çekmek	Ah çəkmək	Ah çekmek	–
Ah etmek	Ah etmək (eləmək)	–	–
Ahını yerde koymamak	<i>Ahı yerdə qalmamaq</i>	–	–
Ahını almak	<i>Ahını almaq</i>	–	–
Son noktayı koymak	<i>Axırına nöqtə qoymaq</i>	–	–
Sonunu getirmek	<i>Axırını gətirmək</i>	–	–
Ahmak yerine koymak	<i>Axmaq yerinə qoymaq</i>	–	<i>Sayma bir kimseyi a(h)mak (y)erine</i>
Akmasa da damlar	<i>Axmasa da damcılamaq</i>	–	–
Akşamı etmek	Axşam etmək (eləmək)	–	–
Al kanlara boyamak	<i>Al qana bəzəmək (noyamaq)</i>	–	–
Ortalığı birbirine katmak	<i>Aləmi bir birinə qatmaq</i>	–	–
Alıcı gözüyle bakmak	<i>Alıcı gözüylə baqmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Alın teri dökmek	Alın-teri tökmək	<i>Maňlaý derini saçmak</i>	–
Alını açık yüzü ak	Alını açık üzü ağ	–	–
Alnında yazılmış olmak	Alnında yazılmaq	<i>Maňlaýyna ýazylmak</i>	<i>Annısında (alnında) yazılı</i>
Allah Allah	<i>Allah Allah</i>	–	–
Allah akıl versin	Allah ağıl versin	–	–
Aman Allahım	Allah amandır	–	–
Allah bağışlasın	Allah bağışlasın	–	–
Allah belasını versin	Allah bəlasını versin	–	Allaa belanı bulsun
Allah beterinden saklasın	<i>Allah betərindən saxlasın</i>	<i>Beterinden saklasyn</i>	–
Allah bilir	Allah bilir	–	Allaa biler
Allah bir yastıkta kocatsın	<i>Allah bir yastıqda qocaltsın</i>	–	–
Allah bir dediğinden başka sözüne inanılmaz	<i>Allah birdir dediyindən özgə sözünə inanılmaz</i>	–	–
Allah büyüktür	<i>Allah böyükdür</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Allah canını alsın	<i>Allah canını alsın</i>	–	–
Allah cezasını versin	<i>Allah cəzasını versin</i>	–	–
Allah düşmanıma vermesin	<i>Allah düşmənimə də göstərməsin (verməsin)</i>	–	–
Allah eksikliğini göstermesin	<i>Allah əskik etməsin (əskikliyi göstərməsin)</i>	–	–
Allah aşkına	Allah eşqinə (xatirinə)	–	–
Allah hakkı için	<i>Allah haqqı üçün</i>	–	–
Allah herkesin gönlüne göre versin	<i>Allah hər kəsin ürəyinə görə versin</i>	–	–
Allah kazadan beladan saklasın	<i>Allah qadadan bəladan saxlasın (qorusun)</i>	–	–
Allah kısmet ederse	<i>Allah qismət eləsə</i>	–	–
Allah kavuştursun	<i>Allah qovuşdursun</i>	–	–
Allah kuru iftiradan saklasın	<i>Allah quru şərdən saxlasın</i>	–	–
Allah yardımcımız olsun!	Allah köməyiniz olsun	–	–
Allah bin bereket versin	<i>Allah min bərəkət versin</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Allah mübarek etsin	<i>Allah mübarək eləsin</i>	–	–
Allah ne verdiyse	<i>Allah nə verdisə</i>	–	–
Allah ömür versin	<i>Allah ömür versin</i>	–	–
Allah rahmet eylesin	<i>Allah rəhmət eləsin</i>	–	–
Allahın rahmetine kavuşmak	Allah rəhmətinə getmək	–	–
Allah rızası için	<i>Allah rızası üçün</i>	–	–
Allah sağ eli sol ele muhtaç etmesin	<i>Allah sağ əli sol ələ möhtac eləməsin</i>	–	–
Allah korusun!	Allah saxlasın!	–	–
Allah selamet versin	<i>Allah salamat eləsin</i>	–	–
Allah senden razı olsun	<i>Allah səndən razı olsun</i>	–	–
Allah seni inandırсын	<i>Allah səni (sizi) inandırсын</i>	–	–
Allah utandırmasın	<i>Allah utandırmasın</i>	–	–
Allah var	<i>Allah var</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Allah vere de	<i>Allah verə</i>	–	–
Allah versin	<i>Allah versin</i>	–	–
Allah yazdıysa bozsun	<i>Allah yazdısa pozsun</i>	–	–
Allah yürü ya kulum demiş	<i>Allah yeri ya qulum deyib</i>	–	–
Allah'a bir can borcu var	<i>Allah'a bir can borcum var</i>	–	–
Allah'a bin şükür	<i>Allah'a min şükür</i>	–	–
Allah'a yalvar	<i>Allah'a yalvar</i>	–	–
Allah'tan kork	<i>Allah'dan qorx</i>	–	–
Allah'tan korkmaz, kuldan utanmaz	<i>Allah'dan qorxmaz, quldan utanmaz</i>	–	–
Allah'tan ümit kesilmez	<i>Allah'dan ümid kəsilməz</i>	–	–
Allah'ın belası	<i>Allah'ın bəlası</i>	–	–
Allah'ın bildiği kuldan saklanmaz	<i>Allah'ın bildiyini quldan gizlətmək</i>	–	–
Allah'ın evi	Allah'ın evi	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Allah'ın hikmeti	<i>Allah'ın hikməti</i>	–	–
Allah'ın işine bak	<i>Allah'ın işinə bax</i>	–	–
Allah'ını seversen (rica)	Allah'ı səvərsən	–	–
Allah'ın kulu	–	–	Allaa adamı
Elma gibi (kıpkırmızı)	Alma kimi	–	–
Altta kalmak	<i>Altda qalmaq</i>	–	–
Altan almak	Altdan almaq	–	–
Alt etmek	Altına almaq	–	–
Altında kalmamak	<i>Altında qalmamaq</i>	–	–
Altından girip üstünden çıkmak	<i>Altından girib üstündən çıxmaq</i>	–	–
Altından kalkmak	Altından qalxmaq	–	–
Altüst etmek (altını üstüne getirmek)	Alt-üst etmek (altını üstünə çəvirmək)	–	–
Altüst olmak	Alt-üst olmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Altın adını bakır etmek	–	–	<i>Altın adını gümüşleme</i>
Yaş yetmiş iş bitmiş	–	–	<i>Altmış işi bitmiş</i>
Aman dilemek	<i>Aman istəmək</i>	<i>Aman dilemek</i>	–
Aman vermek	Aman vermək	–	–
Amana gelmek (boyun eğmek)	Amana gəlmək (sığınmak)	<i>Amana gelmek (boyun eğmek)</i>	–
Amana getirmek	<i>Amana gətirmək</i>	–	–
Emanet vermek (bırakmak)	<i>Amanat vermək</i>	–	–
Yemin billah etmek	And-aman eləmək	–	–
Ananın (anasının) ak sütü gibi (helal olsun)	Ana südü kimi halal olsun	<i>Ene süydüñden halal</i>	–
Anadan yeni doğmuş gibi	<i>Anadan olmuş kimi</i>	–	–
Anası ağlamak	<i>Anası ağlamaq</i>	–	–
Anasından emdiği süt burnundan (fitil fitil) gelmek	<i>Anasından emdiyi süd burnundan gəlmək</i>	–	–
Anasından emdiği sütü burnundan (fitil fitil) getirmek	<i>Anasından emdiyi südü burnundan (piltə piltə) gətirmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Anasından doğduğuna pişman etmek	<i>Anasından olduğuna peşman eləmək</i>	–	–
Anasından doğduğuna pişman olmak	<i>Anasından olduğuna peşman olmaq</i>	–	–
Anasını ağlatmak	Anasını ağlatmaq	–	–
Anasının gözü	<i>Anasının gözü</i>	–	–
Anasının körpe kuzusu	<i>Anasının körpə quzusu</i>	–	–
Anasının kızı	<i>Anasının qızı</i>	–	–
Anasının oğlu	<i>Anasının oğlu</i>	–	–
Anadan doğma	Anadan gəlmə (doğma)olmaq	–	–
Ant içmek	And içmək	–	–
Ant vermek	And vermək	–	–
Andını bozmak	Andı(nı) pozmaq (andından dönmək)	–	–
Ar etmek	Ar etmək	–	–
Arına gitmek, dokunmak	Arına gəlmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Arabanın tekerine taş koymak	<i>Arabanın təkərinə çomaq soxmaq</i>	–	–
Aralarını bulmak	Ara düzəltmək	–	–
Aralarını (arasını) açmak (bozmak)	Ara pozmaq (vurmaq, qırmaq)	Ara bozmak	–
Araları bozulmak, açılmak	Ara dəymək (pozulmaq)	–	–
Araları soğumak	Ara soyumaq	Ara sowamak	–
Ortada kalmak	Ara yərdə qalmaq	–	–
Arada kalmak (iki taraf arasında)	Arada qalmaq (ortada kalmak)	–	–
Aradan çıkarmak (bir işi bitirivermek)	Aradan çıxarmaq (kurtarmak)	–	–
Aradan çıkmak (kendini bir sorunun dışında tutmak)	Aradan çıxmaq (kendini kurtarmak, gözden kaybolmak)	Aradan çykmak (ölmek)	–
Araları serin olmak	<i>Araları sərin olmaq</i>	–	–
Aralarına soğukluk girmek	<i>Araları soyumaq</i>	–	–
Aralarından kara kedi geçmek	<i>Aralarından qara pişik keçmək</i>	–	–
Aralarından su sızmamak	<i>Aralarından qıl (su) keçməmək</i>	<i>Aradan gyl geçmezlik</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Aralarını bozmak	<i>Aralarını pozmaq</i>	–	–
Aralarını bulmak	<i>Aralarını qayırmaq</i>	–	–
Arası açık olmak	Arası açılmaq (açıq olmaq)	–	–
Arası geçmeden	Arası kesilmədən	–	–
Arası olmak	Arası (saz) olmaq	–	–
Arası olmamak	Arası olmamaq	–	–
Araya almak	Araya (aralığa) almaq	Ara almak	–
Araya girmek	Araya girmək	Ara düşmek	–
(müdahale etmek)	Araya soxulmaq	Ara düşmek	–
Araya soğukluk girmek	–	<i>Ara tow düşmek</i>	–
Arayı açmak	–	Arany açmak	–
Arayı soğutmak	–	<i>Arany kesmek /üzmek</i>	–
Ortaya atmak, ileri sürmek	Araya (aralığa) atmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Arayıp sormak	Arayıb axtarmaq	–	–
Arkasına düşmek (takılmak)	Ardına (ardınca) düşmək	–	–
Arkası kesilmek	Ardı kəsilmək	–	–
Ardı arkası kesilmemek	Ardı (ardı arası) kəsilməmək	–	–
Arka çevirmek (sırt çevirmek)	Arxa çevirmək	–	–
Arka çıkmak	Arxa durmaq	Arka çykmaq	–
Arka plana kaymak	<i>Arxa plana keçirilmək</i>	–	–
Arkadan vurmak	<i>Arxadan vurmaq</i>	–	–
Arkası olma(ma)k	<i>Arxası olma(ma)q</i>	–	–
Arkası (sırtı) yere gelmemek	Arxası yerə dəyməmək	<i>Arkasy yere degmedik</i>	–
Arkası (sırtı) yere gelmek	Arxası yerə gəlmək	–	–
Arkasına bakmadan kaçmak	<i>Arxasına baxmadan qaçmaq</i>	–	–
Arkasına düşmek (takılmak)	Arxasın(c)a düşmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Arkasından konuşmak	–	Arkasyndan gürrüñini etmek	–
Sırtını yere getirmek	Arxasını yerə vermək (qoymaq)	–	–
Sırt-sırta vermek	Arxa-arxaya vermək	–	–
Arkasını dayamak, vermek	Arxa vermək	Arka bermek	–
Arkaya bırakmak (ertelemek)	<i>Arxaya atmaq</i> (sonraya bırakmak)	<i>Arka atmak</i> (geride bırakmak)	–
Arı gibi sokmak	<i>Arı kimi sancmaq</i>		–
Arı yuvası gibi (kalabalık)	Arı yuvası kimi	–	–
Arı yuvasına kazık (çöp) dürtmek	Arı yuvasına çöp soqmaq	Arynyň öýjüginini gorjamak	–
Armut piş ağzıma düş	<i>Armud biş, ağzıma düş</i>	–	–
Arpası çok gelmek	Arpası artıq (çox) düşmək	–	–
(aslan yürekli, cesur)	Aslan ürəkli	Arslan ýürekli	–
Üstün tutmak	Artıq tutmaq	–	–
(fazla, çok konuşmak)	Artıq danışmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Arzu duymak	Arzu etmək	–	–
Arzusu kalmak	Arzusu ürəyində qalmaq	–	–
Asıp kesmek	<i>Asıb kəsmək</i>	–	–
Aslan gibi	<i>Aslan kimi</i>	–	–
Astarı yüzünden pahalı olmak	Astarı üzündən baha gəlmək	–	–
Ortaya çıkarmak	<i>Aşkara çıxarmaq</i>	<i>Äşgär etmek</i>	–
İşi yolunda gitmek	Aşığı (maçası) alçı oturmaq	Aşygy alçy oturmak	–
Aşka düşmek	Aşiq olmaq	–	–
Aşinalık göstermek	<i>Aşnalıq göstərmək</i>	–	–
Atbaşı gitmek	<i>At başı getmək</i>	–	–
At nalı kadar	<i>At nalı qədər (kimi, böyüklükdə)</i>	–	–
At oynatmak (istediğince davranmak)	At oynatmaq (çapmaq) (meydan okumak)	At oýnatmak	–
Attan inip eşeğe binmek	Atdan düşüb (enib) eşşəyə minmək	–	Attan indi eşee pindi

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
(terbiye etmek, yetiştirmek)	<i>Atalıq etmek</i>	<i>Atalyk etmek</i>	–
Ateş açmak	Ateş açmaq	–	–
Ateş almaya gelmek	<i>Ataş almağa gəlmək</i>	–	–
Ateş almak	<i>Ataş almaq</i>	–	–
Ateş bacayı sarmak	–	–	<i>Ateş saçağı sardıktan sora</i>
Ateş kesilmek	<i>Ataş kəsilmək</i>	–	–
Ateş kesmek	Ataş kəsmək	–	–
Ateş gibi	<i>Ataş kimi</i>	–	–
Ateş püskürmek	<i>Ataş püskürmək</i>	–	–
Ateşten gömlek	<i>Ataşdən köynək</i>	–	–
Ateşe atmak	<i>Ataşə atmaq</i>	–	–
Topa tutmak	Atəşə tutmaq	–	–
Ateşe vermek	<i>Ataşə vermək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ateşi düşmek	<i>Atəşi soyumaq</i>	–	–
Ateşle oynamak	<i>Atəşlə oynamaq</i>	–	–
Kendini ateşe atmak	–	–	Ateş içine girmee bir kimsey için
Ay gibi, ay parçası	Ay parçası	<i>Aýyn bölegi (parçası) ýaly, ay ýaly</i>	–
Ayda yılda bir	Ayda- ildə	–	–
Ayağa düşmek	Ayağa düşmək	–	–
Ayağa fırlamak	Ayağa atılmaq	–	–
Ayağa kaldırmak	Ayağa qaldırmaq	<i>Aýaga galdırmak</i>	–
Ayağa kalkmak (isyan etmek, ayaklanmak)	–	–	Ayağa galmaa
Ayağa kalkmak	Ayağa qalxmaq, ayağa durmaq	<i>Aýaga galmak</i>	–
–	<i>Ayağı ağır</i>	<i>Aýagy agyr</i>	–
Ayağı alışmak	<i>Ayağı alışmaq</i>	–	–
(engel olmak)	<i>Ayağı bağlanmaq</i>	<i>Aýagy baglanmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ayağı dolaşmak	Ayağı dolaşmaq	Aýaga çolaşmak	–
Ayağı düşmek (uğramak)	Ayağı düşmək	Aýagy düşmek (şans getirmek)	–
Ayağı düze basmak	<i>Ayağı düzə dəymək</i>	–	–
Kendi ayağı ile gelmek	<i>Ayağı ilə gəlmək</i>	–	–
(bir yerden)Ayağını çekmek	Ayağı kəs(il)mək	–	–
Ayağı suya ermek	<i>Ayağı suya dəymək</i>	–	–
Ayağı üzengide	<i>Ayağı üzəngidə</i>	<i>Aýagy üzeňnida</i>	–
(yerinde duramayan)	Ayağı yanmış it kimi	Aýagy bişen ýaly	–
Ayakları yere değmemek	<i>Ayağı yerə dəyməmək</i>	<i>Aýagy ýere değmezlik</i>	–
Ayağına çağırmak	Ayağına çağırmaq	–	–
Ayağına çelme takmak	–	<i>Ayagyndan asylmak</i>	–
Ayağına dolanmak (dolaşmak)	Ayağa(ayağına) dolaşmaq	Aýaga çolaşmak	–
Ayağına (ayaklarına) kapanmak	Ayağına düşmək (döşənmək, yıxılmaq)	Aýagyna ýykylmak	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ayağına gitmek	Ayağına gətmək	–	–
Ayağına gelmek	Ayağına gəlmək	–	–
Ayağına keçirtmek	<i>Ayağına geçirmek</i>	–	–
Ayağını bağlamak	<i>Ayağını bağlamaq</i>	–	–
Ayak basmak	Ayak basmaq (qoymaq)	Aýak basmak (sekmek)	–
Ayak basmamak	Ayaq basmamaq	–	–
Ayağını çekmek	Ayağını çəkmək (kəsmək)	<i>Aýagyny çekmek</i>	–
(dürüst davranmamak)	<i>Ayağını düz atmamaq</i>	<i>Aýagyny gysyk basmak</i>	–
Ayaklarını yerden kesmek	<i>Ayağını yerdən götürmek</i>	–	–
Ayağının altına karpuz kabuğu koymak	<i>Ayağının altına sabun koymak</i>	–	–
Ayağının altını öpeyim	Ayağının altını öpüm	–	–
Ayak açmak (vermek)	Ayaq açmaq	–	–
Ayaklar altına almak	Ayaq altına almaq	Aýak astyna almak	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ayak altında kalmak	Ayaq altında qalmaq	–	–
Ayak diremek	<i>Ayaq dirəmək</i>	<i>Aýagyny depip durmak</i>	–
Ayak sürümek	Ayaq sürümək	Aýak süýremek	–
Ayak tutmak (atışmada uyak vermek)	Ayaq tutmaq (son beyti tekrar etmek)	–	–
Ayakları üstünde durmak	Ayaq üstə durabilmək	<i>Ayak üstüne galmak</i>	–
Ayakta kalmak	Ayak üstə qalmaq	–	–
Ayakta uyumak	<i>Ayaq üstə yatmaq</i>	–	–
Ayakta kalmak	<i>Ayaqda qalmaq</i>	–	–
Ayaklar baş, başlar ayak olmak	<i>Ayaqlar baş, başlar ayaq olmaq</i>	–	–
Ayakları geri geri gitmek	<i>Ayaqları dala getmək</i>	–	–
Ayakları yere değmemek	<i>Ayaqları yerə dəyməmək</i>	<i>Ökçeleri yere degmän gitmek (ayagy yere degmezlik)</i>	–
Ayaklarına kara su inmek	<i>Ayaqlarına qara su enmək (gəlmək)</i>	–	–
(ölmek)	Ayaqlarını uzatmaq	–	Ayaklarını uzatmaa

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ayak bağı olmak	–	Aýak bagy bolmak	–
(yeni yürümeye başlamak)	Ayaq tutmaq	Aýak bitmek	–
–	Ayaq yoluna düşmək	Aýak ýoluna gitmek	Ayak yolu
Ayaküstü, çabuk	–	Aýak üstünden	–
Ayıyı vurmadañ postunu satmak	–	–	<i>Ayıyı (v)urmadan derisini satma</i>
Ayıbını yüzüne vurmak	Aybını üzünə vurmaq	–	–
Ayın on dördü gibi	<i>Ayın on dördü kimi</i>	–	–
Ayna gibi	<i>Ayna kimi</i>	<i>Aýna ýaly</i>	–
Ayrıyı yok içmeye atla (tahterevanla) gider sıçmaya	<i>Ayrıyı yox içmeye toyla gedir sıçmağa</i>	–	–
Ayrı düşmek	Ayrı düşmək	Aýra düşmek	–
Az görmek	<i>Az görmək</i>	–	–
Az kalsın	Az qala (qaldı, qalmışdı)	Az galypdy	–
Aza çoğa bakmamak	<i>Aza çoğa baxmamaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Bağdaş kurmak	Bardaş qurmaq (qurub oturmaq)	–	–
Bağrı yanmaq	Bağrı yanmaq	Bagryň ýanmak (köymek)	–
Bağrına basmaq	Bağrına (sinəsinə) basmaq	Bagra basmaq	–
Bağrına taş basmaq	<i>Bağrına daş basmaq</i>	<i>Yüregine daş baglamak</i>	–
Bağrını delmek	Bağrını dəlmək	Bagryňy dilmek	–
Bağrını ezmək	–	<i>Bagryny eretmek</i>	–
(derin üzüntü duymak)	<i>Bağrını kabab eləmək</i>	<i>Bagryny kebab etmek</i>	–
Pahalıya mal olmaq	Baha oturmaq	–	–
Bahane aramak	<i>Bahana axtarmaq</i>	Bahana aramak	–
Bakış atmaq	Baxış atmaq	–	–
Bahis açmaq	Bəhs açmaq	–	–
Bahse girmək (tutuşmaq)	Bəhsə düşmək	–	–
Bahtı açıq olmaq	Bəxt əxtəri (sitairesi, ulduzu) parlamaq	Bagty (gülüp) bakmaq	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Talih kuşu konmak	–	<i>Bagt guşy gonmak</i>	–
Bahtı açılmak	Bəxti açılmaq	Bagtyň açylmak	–
Bahtı kapanmak	<i>Bəxti bağlanmaq</i>	<i>Bagtyň bağlanmak</i>	–
(şansı açılmak)	<i>Bəxti gətirmək</i>	<i>Bagtyň getirmek</i>	–
Bahtı gülmek	<i>Bəxti işlemək</i>	<i>Bagtyň işlemek</i>	–
Bahtı kara olmak	<i>Bəxti qara yazılmaq</i>	<i>Bagtyňa gara çekilmek</i> (<i>bagtyň garalmak</i>)	–
Bahtı bağlı olmak	<i>Bəxti yatmaq (dönmək)</i>	Bagty ýatmak (uklamak)	–
(Şansını denemek)	<i>Bəxtini sınamaq</i>	<i>Bagtyň synamak</i>	–
Bal alacak çiçeği bilmek	<i>Bal götürüləcək çiçəyi bilmək</i>	–	–
Bal gibi	<i>Bak kimi</i>	<i>Bal ýaly</i>	–
Bal dök yala	<i>Bal tök yala</i>	–	–
Sözünü balla kestim	<i>Balla kəsmək</i>	–	–
Balık kavağa çıkınca	–	–	<i>Balık kava(ğ)a çıktıynan (çıkınca)</i>

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Balta değmemiş (girmemiş, görmemiş)	Balta görməmiş	–	–
Balta vurmak	Balta vurmaq	–	–
Baltayı taşa vurmak	<i>Baltanı daşa vurmaq</i>	<i>Paltañ daşa degmek</i>	–
Barut kokusu gelmek	Barıt qoxusu gəlmək	–	–
Barutla oynamak	<i>Barutla oynamaq</i>	–	–
Bas bas bađırmak	Bar-bar bađırmaq	–	–
Parmağı ağzında kalmak	<i>Barmağı ağzında qalmaq</i>	–	–
Parmađı olmak	Barmađı olmaq	–	–
Parmađında oynatmak	Barmağına dolamaq (barmağında oynatmaq)	–	–
Parmak ısırmaq	Barmağını dişləmək	Barmagyňy dişlemek	–
Parmak basmaq	<i>Barmaq basmaq</i>	<i>Barmak basmak</i>	–
Parmak kaldırmak	<i>Barmaq qaldırmaq</i>	<i>Barmak çommaltmak</i>	–
Parmakla gösterilmek	Barmaqla göstər(il)mək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Parmakla sayılmak	<i>Barmaqla sayılmaq</i>	–	–
Parmak hesabı göstermek	Barmaq hesabı göstərmək	–	–
Basireti bağlanmak	Basaratı bağlanmaq	–	–
Basıp gitmek	<i>Basıb getmək</i>	–	–
Baş ağrıtmak	Baş ağrıtmak	Baş agyrtmak	–
Başını alıp gitmek	Baş alıb getmək (kaçmaq),baş almaq, baş götürüb getmək	Baş alyp gitmek	–
Baş bağlamak	Baş bağlamaq	–	–
Bir yastığa baş koymak	<i>Baş bir yastığa qoymaq</i>	–	–
Başı çatlamaq	<i>Baş çatlamaq</i>	–	–
Kafa patlatmak	<i>Baş çatlatmaq</i>	–	–
Baş (başı) çekmek	<i>Baş çəkmək</i>	–	–
(anlamak, kavramak)	<i>Baş çıxarmaq</i>	<i>Baş çykarmak</i>	–
Baş eğmek	Baş əymək	Baş egmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Baş göstermek	Baş göstərmək	–	–
Baş kesmek (selam için baş eğmek)	Baş kəsmək (merhametsizlik etmek)	–	–
(yüz çevirmek)	<i>Baş qaçırmaq</i>	<i>Baş gaçyrmak</i>	–
Baş kaldırmak	Baş qaldırmaq	Baş galdyrmak	–
Kafa karıştırmak	<i>Baş qarışdırmaq</i>	–	–
Başını kaşımaya vakti olmamak	<i>Baş qaşımaga vaxtı olmamaq</i>	–	–
Baş koşmak	<i>Baş (baş)a qoşmaq</i>	<i>Baş goşmak</i>	–
Baş koymak (komak)	Baş qoymaq	<i>Baş goýmak</i>	–
Baş olmak	Baş olmaq	Baş bolmak	–
Başsağlığı	Baş salamatlığı	Baş saglygy	–
Kafa patlatmak	Baş sındırmaq	–	–
Burnunu sokmak	Baş soxmaq	Burnuňy sokmak	–
Baş üstüne	Baş üstə	Baş üstüne	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Baş üstünde tutmak	<i>Baş üstündə tutmaq</i>	–	–
Baş üstünde yeri var	<i>Baş üstündə yeri olmaq</i>	–	–
Baş vermek	Baş vermək	–	–
Kafa yormak	Baş yormaq	–	–
Kafası şişmek	Baş(dan) beyindən olmaq	–	–
Aklı kesmek, akla yatmak	Başa batmaq	–	–
Başına bela açmak	Başa bəla gətirmək (açmaq, olmaq)	–	–
Başa bela olmak	Başa bəla (əngəl) olmaq	–	–
Başına çıkarmak (şımarmak)	Başa çıxarmaq (mindirmək)	–	–
Başa çıkmak	Başa çıxmaq	<i>Başa çıkmak</i>	–
(anlamak, idrak etmek)	Başa düşmək	Başa düşmek	Başa düşmee
Başa gelmek	Başa gəlmək	Başa gelmek	–
Başa gelen çekilir (atasözü)	–	<i>Başa gelenini çekmek (görmek)</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Başına geçirmek	Başa keçirmək	–	–
Başına geçmek	Başa keçmək	–	–
Başına kakınç etmek (kakmak)	Başa qaxmaq (vurmaq)	–	–
Başabaş gelmek	<i>Başabaş gəlmək</i>	–	–
Başağrısı olmak	<i>Başağrısı olmaq</i>	–	–
Baştan aşmak	Başdan aşmaq (daşmaq)	–	–
Başından atmak	Başdan atmaq	–	–
Baştan ayağa süzmek	Başdan ayağa süzmək	–	–
Baştan çıkarmak	Başdan çıxarmaq	–	–
Baştan çıkmak	Başdan çıxmaq	–	–
Başına (bir hal) ... gelmek	–	<i>Başa iş düşmek</i>	–
Başından savmak	Başdan eləmək (etmək/sovmaq)	Başdan sowmak	–
Baştan savma etmek	Başdansa eləmək	Başdan sowma etmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Başgöz etmek	Baş-göz elmək	<i>Gözli-başly etmek</i>	–
Başı ağrımak	<i>Başı ağrımaq</i>	–	–
Başı bağlanmak	Başı bağlanmaq	–	–
Başı bağlı	–	<i>Başy bagly</i>	–
Başı derde girmek	–	<i>Başa bela gelmek</i>	–
Başı kazan gibi olmak, kafası şişmek	Başı böyümək (şişmək)	–	–
Başı çatlamak	Başı çatlamaq	–	–
Başı darda kalmak	<i>Başı darda qalmaq</i>	–	–
Başı taşa değmek	Başı daşa dəymək	–	–
Başı dik olmak	<i>Başı dik olmaq</i>	–	–
Başı dönmek	<i>Başı dolanmaq</i>	<i>Baş aýlanmak</i>	–
Başı göğe ermek (değmek)	<i>Başı göyə dəymək</i>	Başy asmana (göge) ýetmek	–
Başı hoş ol(ma)mak	Başı hoş olmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kafası karışmak	Başı qarışmaq	–	–
Kafası şişmek	<i>Başı şişmək</i>	–	–
Başında beklemek, durmak	Başı üstünü kəsmək	–	–
Başı yastığa düşmek	Başı yastığa enmək	–	–
Aklı başında olmak	<i>Başı yerində olmaq</i>	–	–
Başım gözüm üstüne	<i>Başım gözüm üstünə</i>	–	–
Başı üstünde yeri olmak	<i>Başım (başımız) üstündə yerin (yeriniz) var</i>	–	–
Başımınla beraber	<i>Başımınla beraber</i>	–	–
Kendi başına bırakmak	Başına buraxmaq	Başyna goýbermek	–
Başına toplamak	Başına cəm etmək (toplamak)	–	–
Başına çalmak	<i>Başına çalmaq</i>	–	–
Başının çaresine bakmak	Başına çarə qılmaq	–	–
Kafasına dikmek	Başına çəkmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Başına taş düşmek	Başına daş düşmək	–	–
Başına devlet (talih) kuşu konmak	<i>Başına dövlət quşu qonmaq</i>	<i>Üstüňe dövlət guşy gonmak</i>	–
Başına gelmek	Başına gəlmək, başından keçmək	Başa gelmek	–
Dünyayı başına dar etmek	<i>Başına gen dünyanı dar eləmək</i>	–	–
Kafası almamak	Başına girməmək	–	–
Başına iş açmak	<i>Başına iş açmaq</i>	–	–
Başına iş çıkarmak	<i>Başına iş çıxarmaq</i>	–	–
Başına iş çıkmak	Başına iç (cəza) gəlmək	–	–
Başına iş açmak	Başına iş (oyun)götirmək)	Başyna oýun getirmek	–
Başına çorap örmek	Başına kələk açmaq	–	–
Başına kakmak	<i>Başına qaxınc etmək (qaxmaq)</i>	–	–
Başına kaynar sular dökülmek	<i>Başına qaynar su (sular) tökülmək</i>	–	–
Başına toplamak	<i>Başına toplamaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Başına vurmak	Başına vurmaq	–	–
Kafasına sokmak	Başına yeritmək (salmaq)	–	–
Baş üstünde tutmak, baş tacı etmek	Başında gəzdirmək	–	–
Aklında kalmak	Başında qalmaq	–	–
Başından atmak	<i>Başından atmaq</i>	–	–
Başından büyük işlere kalkışmak	<i>Başından böyük iş tutmaq</i>	–	–
Aklından çıkmamak	Başından çıxmamaq	–	–
Başından geçmek	<i>Başından keçmək</i>	<i>Başdan geçmek</i>	–
Başından korkmak	<i>Başından qorxmaq</i>	–	–
Başından duman çıkmak	Başından tütsü çıxmaq	–	–
Başını alıp gitmek	<i>Başını alib getmək</i>	<i>Başyňy alyp gitmek</i>	–
Başını bağlamak	Başını bağlamaq	Başyny boğmak (<i>aýagyny bağlamak</i>)	–
Başını belaya sokmak	–	<i>Başyňy bela sokmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
(bir işin) başını çekmek	–	<i>Başyny çekmek</i>	–
Başını taştan taşa vurmak	<i>Başını daşdan daşa vurmaq</i>	–	–
Başını dik tutmak	<i>Başını dik tutmaq</i>	<i>Başyňy dik tutmak</i>	–
Başını ezmek	<i>Başını əzmək</i>	–	–
Başını gözünü yarmak	<i>Başını gözünü yarmaq</i>	–	–
Aklını çelmek	Başını küllmək (piylmək)	–	–
Başını kaldıramamak	<i>Başını qaldırabilməmək</i>	–	–
Başını kaşımaya vakti olmamak	<i>Başını qaşımağa vaxtı olmamaq</i>	–	–
Başını koltuğunun altına almak	<i>Başını qoltuğunun altına almaq</i>	–	–
Başını ortaya koymak	Başını qoymaq	<i>Başyny goýmak</i>	–
Başını kurtarmak	<i>Başını qurtarmaq</i>	<i>Başyny gutarmak</i>	–
Başını sokacak delik aramak	<i>Başını soxmağa yer axtarmaq</i>	–	–
Başını vermek	Başını vermək	<i>Başy bilen bermek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Başını yemek	Başını yemək	<i>Başyny iýmek</i>	–
Kafa yormak	<i>Başını yormaq</i>	–	–
Başının altından çıkmak	<i>Başının altından çixmaq</i>	–	–
Başının çaresine bakmak	<i>Başının çarəsinə baxmaq</i>	–	–
Başının etini yemek	<i>Başının ətini yemək</i>	<i>Gulak etini guratmak</i>	–
Başının gözünün sadakası	<i>Başının sadağası olsun</i>	–	–
Başınız sağolsun	Başın(ız) sağ olsun	–	–
Yüz yüze gelmek	Baş-başa gelmək	–	–
Baş başa vermek	Baş-başa vermək	–	–
Baş beyin kalmamak	Baş-beyin getmək	–	–
Her biri başka bir hava çalmak	<i>Başqa hava çalmaq</i>	–	–
Başsağlığı vermek, başsağlığında bulunmak	Başsağlığı vermək	–	–
Başsız kalmak	<i>Başsız qalmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Dalıp çıkmak	Batıb çıxmaq	–	–
Bayram etmek (yapmak)	<i>Bayram etmək (eləmək)</i>	–	–
Pazar ola	<i>Bazar ola</i>	–	–
Pazara çıkarmak	<i>Bazara çıxarmaq</i>	<i>Bazara çykarmak</i>	–
Bel bağlamak	Bel bağlamaq	Bil bağlamak	–
Beli bükülmek	Beli bükülmək	Bil bükülmek	–
Sırtında taşımak	<i>Belində daşımaq</i>	–	–
Belinden gelmek	<i>Belinden gəlmək</i>	–	–
Belini bükme	Belini bükmək	–	–
Belini doğrultmak	<i>Belini doğrultmaq</i>	–	–
Belini kırmak	Belini sındırmaq (qırmaq)	–	–
(bollaşmak)	<i>Bərəkət tapmaq (artmaq)</i>	<i>Bereket tapmak</i>	–
Bereket versin	–	<i>Bereket bersin</i>	<i>Bereketli olsun</i>

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Beyin yıkamak	<i>Beyin yumaq</i>	–	–
Beyni sıçramak	Beyni yerindən oynamaq	–	–
Beynine girmek	<i>Beyninə girmək</i>	–	–
Beynine vurmak	<i>Beyninə vurmaq</i>	<i>Beynä urmak</i>	–
Beynini kemirmek	Beynini gəmirmək (aparmaq)	–	–
Beynini dağıtmak	<i>Beynini dağıtmaq (sovurmaq)</i>	–	–
Beynine girmek	Beynini doldurmaq	–	–
Bela aramaq	<i>Bəla axtarmaq</i>	<i>Şer aramak</i>	–
Bela kesilmek	Bəla çekdirmək	–	–
Bela kesilmek	<i>Bəla kəsilmək</i>	–	–
Belayı satın almak	<i>Bəlanı satın almaq</i>	–	–
Belasını bulmak	<i>Bəlasını tapmaq</i>	–	–
Belaya çatmak (girmek, uğramak)	<i>Bəlaya çatmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Belaya uğramak	Bəlaya düçar olmaq	–	–
Başını belaya sokmak	Bəlaya salmaq	–	–
Benzi uçmak	<i>Bənizi ağarmaq (qaçmaq)</i>	–	–
Benzi solmak	<i>Bənzi solmaq</i>	–	–
Benzine kan gelmek	<i>Bənzinə qan gəlmək (yerimək)</i>	–	–
Pes demek	<i>Bəs demək</i>	–	–
Basireti bağlanmak	<i>Bəsarəti bağlanmaq</i>	–	–
Beti benzi atmak (solmak, uçmak), kül kireç kesilmek)	Bət-bənizdən olmaq, bət-bənizi ağarmaq, uçmaq	–	–
Bıçak altına yatmak	<i>Bıçaq altına getmək</i>	–	–
Bıçak gibi kesmek	<i>Bıçaq kimi kəsmək</i>	–	–
Bıçak kemiğe dayanmak	Bıçaq sümüyə dayanmaq	<i>Etinden ötüp süňküne ýetmek</i>	<i>Bıçak kayrı kemi(ğ)e dayandı</i>
Bıyığı terlemek	Bığ(ının) yeri (yenicə) tərlemək	–	–
Bıyığını balta kesmez olmak (üstün duruma gelmek)	Bığını balta kəsməz olmaq (güçlü kimse için söylenir)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Bıyık burmak	Bığını burmaq	–	–
Bıyık altından gülmek	Bığının altından gülmək	–	Gülmee bıyık altından
Bildiğinden kalmamak, şaşmamak	<i>Bildiyindən qalmamaq</i>	–	–
Bildiğini yapmak	<i>Bildiyini etmək</i>	–	–
İnşa etmek	<i>Bina etmək</i>	<i>Bina etmek</i>	–
İnşa bolmak	<i>Bina olmaq</i>	<i>Bina bolmak</i>	–
(hep beraber, bir ağızdan)	Bir ağızdan	Bir ağızdan	–
Bir araya gelmek	<i>Bir araya gəlmək</i>	–	–
Bir arpa boyu (yol almak, gitmek)	<i>Bir arpa boyu</i>	–	–
Bir atımlık barutu olmak (kalmak)	<i>Bir atım (atımlıq) barıtı olmaq</i>	–	–
Bir ayağı çukurda olmak	<i>Bir ayağı qəbirdə olmaq</i>	<i>Çukuryň gyrasynda durmak</i>	<i>Bir ayağı (ayaannan) mezarda (mezar içinde)</i>
Bir baltaya sap olmak	<i>Bir baltaya sap olmaq</i>	–	–
Birbirine girmek	<i>Bir birinə girmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Birbirinin ağzına tükürmek	<i>Bir birinin ağzına baxmaq</i>	–	–
İki ayak bir baş olmak	<i>Bir can deyib min can eşitmək</i>	<i>Bir jan bir ten bolmak</i>	–
Bir çuval inciri berbat etmek	–	–	<i>Bir çuval inciri bombok ettiniz</i>
Bir taşla iki kuş vurmak	<i>Bir daşla iki quş vurmaq</i>	<i>Bir okda iki towşan awlamak</i>	–
Bir dediği iki olmamak	<i>Bir dediyini iki eləməmək</i>	–	–
Bir değil, iki değil...	–	<i>Bir däl, iki däl...</i>	–
Bir deri bir kemik kalmak	<i>Bir dəri bir sümük qalmaq</i>	–	–
Bir dikili ağacı olmamak	<i>Bir dikili ağacı da yoxdur</i>	–	–
Bir koltuğa iki karpuz almak	<i>Bir əldə iki qarpız tutmaq</i>	<i>Bir elde iki garpyz tutmak</i>	–
Bir eli yağda bir eli balda olmak	<i>Bir əli yağda, bir əli balda olmaq</i>	<i>Bir eli yağ bir eli bal tutmak (bal gününe batmak)</i>	–
Bir içim su (gibi)	<i>Bir içim su kimi</i>	–	–
Bir kaşık suda boğmak	–	–	<i>Bir kaşık suda bu(ğ)ultma</i>
Bir kulağından girip öbüründen çıkmak	<i>Bir qulağından alıb, o biri qulağından çıxartmaq</i>	<i>Bir gulagyndan girip, ikinci gulagyndan çykmak</i>	<i>Bir kulaımdan girdi öbüründen de çıktı</i>

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Bir olmak	<i>Bir olmaq</i>	–	–
Kafasının bir tahtası eksik (noksan) olmak	<i>Bir taxtası əskik olmaq</i>	–	–
Bir tutmaq	<i>Bir tutmaq</i>	–	–
Bir yastığa baş koymak	<i>Bir yastığa baş qoymaq</i>	–	–
Aynı yolun yolcusu olmak	<i>Bir yolun yolcusu olmaq</i>	–	–
Birinin başını yemek	<i>Birinin başını yemək</i>	–	–
Birisinden biri	–	Birden biri	–
Pişmiş aşı (soğuk) su katmak	<i>Bişen (bişmiş) aşı (soyuq) su qatmaq</i>	–	–
Boğaz boğaza gelmek	<i>Boğaz boğaza gəlmək</i>	–	–
Boğazını yırtmak	<i>Boğaz yırtmaq</i>	<i>Boğaz ýyrtmak</i>	–
Boğazı açılmak	<i>Boğazı açılmaq</i>	–	–
Boğazı işlemek	<i>Boğazı işləmək</i>	–	–
Boğazına bir yumruk tıkanmak	<i>Boğazı qurumaq</i>	<i>Bogazyň guramak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Boynuna geçirmek	<i>Boğazına keçirtmək</i>	–	–
Boğazına sarılmak	<i>Boğazına sarılmaq</i>	–	–
Boğazında düğümlenmek	<i>Boğazında düyünlənmək</i>	<i>Boğazyň dolmak</i>	–
Boğazında kalmak	Boğazında qalmaq	<i>Bogazyňa tegek bolmak</i>	–
Boğazından artırmaq	<i>Boğazından artırmaq (kəsmək)</i>	–	–
Boğazından geçmemek	Boğazından getməmək (keçməmək)	–	–
Boğazından kesmek	Boğazından kəsmək	–	–
Boğazına sarılmak	Boğazından yapışmaq	–	–
Boğazını sıkmak	<i>Boğazını sıxmaq</i>	–	–
Boğazı kurumak	Boğazının yolu qurumaq	–	–
Bomba gibi patlamak	<i>Bomba kimi səslənmək</i>	–	–
Borç almak	Borç almaq	–	–
Borç etmek (yapmak)	Borç etmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Borca girmek	Borca düşmək	–	–
Borca batmak	Borca batmaq	–	–
Borcunu bilmek	Borc bilmək	–	–
Borç harç etmek	Borç-xərc eləmək	–	–
Borçlu bulunmak (olmak)	Borçlu qalmaq (olmaq)	–	–
Borcunu kapatmak	<i>Borcunu ödəmək</i>	–	–
Boş konuşmak	Boş danışmaq	–	–
Boşta gezmek	<i>Boş gəzmək</i>	–	–
Boşta kalmak	<i>Boş qalmaq</i>	–	–
Boş oturmak	Boş oturmaq (durmaq)	–	–
(boşuna)	Boş yerə	Boş ýere	–
Boşa çıkarmak	Boşa çıxarmaq	<i>Yalana (püçege) çykarmak</i>	–
Boşa çıkmak	Boşa çıxmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Boşa gitmek	<i>Boşa getmək</i>	–	–
Boşa koysan dolmaz, doluya koysan almaz	<i>Boşa qoysan dolmaz, doluya qoysan götürmáz</i>	–	–
Boy atmak	Boy atmaq	<i>Boý almak</i>	–
Boya çekmek	Boy çekmek	–	–
Boy vermek	Boy vermek	–	–
Boynu armut sapına dönmek	<i>Boynu armud sapına dönmək</i>	–	–
Boynu kıldan ince	<i>Boynu qıldan nazik</i>	–	–
Boynun kırılsın	Boynu(n) sinsin (qırılsın)	Boýnuň oñrulsyn	–
Boynuna almak	Boynuna almaq	<i>Boýun almak</i>	–
Boynuna geçirmek	<i>Boynuna keçirmək</i>	–	–
(Üzerine yüklemek, kabul ettirmek)	Boynuna qoymaq	Boýnuna goýmak (birini suçlamak)	–
Boynunda kalmak	Boynunda qalmaq	–	–
Boynunu bükmek	Boynunu burmaq (bükmək)	Boýun burmak	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Boynunu vurmak	Boynunu vurmaq	<i>Boýnuny sogurmak</i>	–
Boyun eğmek	Boyun əymək	Boýun eǧmek (synmak)	–
Boyun olmak (kefil olmak)	Boyun olmaq	Boýun bolmak	–
Boyunduruk altına girmek	<i>Boyunduruq altına girmek</i>	–	–
Ağzı bozuk	–	–	Bozuk aazlı
Büyükle büyük küçükle küçük olmak	Böyükle böyük kiçikle kiçik olmaq	–	–
Büüklük göstermek	Böüklük etmek	–	–
Büüklük göstermek	<i>Böüklük göstərmək</i>	–	–
Büüklük taslamak (satmak)	Böüklük satmaq	–	–
Bugünden tezi yok	<i>Bugündən tezi yoxdur</i>	–	–
Sulu dereye susuz götürüp getirmek	Bulaq başına (çaya) susuz aparıb, susuz gətirmək	–	–
Bulanık suda balık avlamak	Bulanıq suda balıq tutmaq	–	–
Burnu büyümek	<i>Burnu böyümək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Burnu havada olmaq	<i>Burnu havada olmaq</i>	–	–
Burnu bile kanamamak	Burnu qanamamaq	–	–
Burnu sürtülmek	Burnu ovulmaq(yerə sürtülmək)	–	–
Yüzünden düşen bin parça olmak	Burnundan düşən min tikə olur	–	–
Hıh demiş burnundan düşmüş	Burnundan düşmək	–	–
Burnundan (fitil fitil) gelmek	Burnundan gəlmək	–	–
Burnundan getirmek	<i>Burnundan gətirmək</i>	Burnundan almak(getirmek)	–
Burnundan kıl aldirmamak	<i>Burnundan qıl aldirmamaq</i>	–	–
Burnundan fitil fitil gelmek	<i>Burnundan pilte pilte gəlmək</i>	–	–
Burnundan fitil fitil getirmek	–	<i>Burnundan ikli gan getirmek</i>	–
Burnunu çekmek	<i>Burnunu çəkmək</i>	–	–
Burnunu sıksan canı çıkacak	<i>Burnunu sıksan (tutsan) canı çıxar</i>	<i>Burnuny syksaň jany çykjak</i>	–
Burnunu sokmak	<i>Burnunu soxmaq</i>	<i>Burnuňy sokmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Burnu Kafdağı'nda olmak	Burnunu yuxarı tutmaq	–	–
Burnunun direği sızlamak	Burnunun ucu göynmək	–	–
Burnunun dibinde	Burnunun ucunda	–	–
Burnunun ucundan ilerisini göremek	<i>Burnunun ucundan o tərəfi (yanı) görəbilmək</i>	–	–
Burnunun ucunu görmemek	<i>Burnunun ucunu görmemek</i>	–	–
Burnunun yeli harman savurmak	<i>Burnunun yeli saman sovurmaq</i>	–	–
Burun buruna gelmek	<i>Burun buruna gəlmək</i>	–	–
Buz bağlamak (tutmak)	Buz bağlamaq (tutmaq)	<i>Buz bağlamak</i>	–
Buz kesilmek	<i>Buz kəsilmək</i>	–	–
Buz gibi	<i>Buz kimi</i>	<i>Buz ýaly</i>	–
Buz kesmek	Buza dönmək	<i>Buza dönmək</i>	–
Aralarındaki buzları eritmek	<i>Buzu sındırmaq</i>	–	–
Bülbül gibi şakımak	<i>Bülbül kim oxumaq</i>	<i>Bilbil ýaly sayramak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Cihana gelmek	<i>Cahana gəlmək</i>	–	–
Cahillik etmek	Cahıllıq etmək	–	–
Can alıp can vermek (ölüm sıkıntısıyla bunalmak)	Can alıb can verir (aşık edici güzelliğe sahip olmak)	<i>Jan alyp jan bermek</i>	–
Can atmak	Can atmaq	–	–
Can borcunu ödemek	<i>Can borcunu ödəmək</i>	–	–
Can çekişmek	<i>Can çəkişmək</i>	–	–
Can damarına basmak	<i>Can damarını tutmaq</i>	–	–
Can gelmek	–	<i>Jan almak</i>	–
Can kalmamak	Can qalmamaq	–	–
Kendini paralamak	–	<i>Jan paralamak</i>	–
Can vermek	Can vermək	Jan bermek	–
Cana can katmak	<i>Cana can qatmaq</i>	<i>Janyña jan goşmak</i>	–
Can bulmak (gelmek)	Cana gəlmək	<i>Jana gelmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Canına tak ettirmek	Cana gətirmək (doydurmaq, yətirmək)	–	–
Canı kıymak	<i>Canı qıymaq</i>	–	–
Canına minnet bilmek	<i>Canı (canına) minnət bilmək</i>	–	–
İçine sinmek	Canı sinmək, ürəyə yatmaq	–	–
Canına yetmek	–	<i>Jana ýetmek</i>	–
Canından geçmek	Candan (canından) keçmək	<i>Jandan geçmek</i>	–
Canın sağ olsun	Canı (canın, canınız) sağ olsun	–	–
Canı acımak	<i>Canı acımaq</i>	–	–
Canı ağzına (boğazına) gelmek (korkuya kapılmak)	Canı ağzına gəlmək (bıkmak, usanmak)	–	–
Canı çıkana kadar, ölene kadar	Canı ağzından (boğazından) çıxana qədər	–	–
Canı burnuna gelmek	Canı boğazına gəlmək (yığılmaq)	–	–
Canı burnuna gelmek	<i>Canı burnundan çıxmaq</i>	–	–
Canı cehenneme	Canı cəhənnəmə	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Canı çıkmak	Canı çıxmaq	Jany çykmaq	–
Canı çikasıca (çıksın)	Canı çıxsın	–	–
Canı gitmek	<i>Canı getmək</i>	–	–
Canı sıkılmak	<i>Canı sıxılmaq</i>	–	–
Diken üstünde olmak	–	<i>Jany suw üstünde</i>	–
Canı yanmak	<i>Canı yanmaq</i>	<i>Janyň ýanmak</i>	–
Canını almak	Can (canını) almaq	<i>Janyny almak</i>	–
Canına kastetmek	<i>Canına qesd etmək</i>	<i>Janyna kast etmek</i>	–
Canına kıymak	<i>Canına qıymaq</i>	<i>Janyňy gynamak</i>	–
Canından bezmek (bıkmak, usanmak)	<i>Canından bezmək</i>	<i>Janyňdan doýmak</i>	–
Canından geçmek	<i>Canından keçmək</i>	–	–
Canını bağışlamak (öldürülmesi gerekirken vazgeçilmesi)	Canını bağışlamak (ölmek)	–	–
Canını cehenneme yollamak (göndermek)	Canını cəhənnəmə göndərmək	Janyny jehenneme ibermek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Canını çıkarmak	Canını çıxarmaq	–	–
Canını dişine takmak (almak)	Canını dişinə tutmaq	–	–
Canını feda etmek	<i>Canını fəda eləmək</i>	<i>Janyňy pida etmek</i>	–
Canını vermek	Canını vermək (qoymaq) (bütün gücünü kullanmak)	Janyny goýmak	–
Yakasını kurtarmak	Canını qurtarmaq	<i>Janyna ýetişmek</i>	–
Canını feda etmek, canını vermek	–	Janyny gurban (pida) etmek	–
Canını sıkmak	Canını (ürəyini) sıxmaq	<i>Janyna ot salmak</i>	–
Canını yakmak	–	Janyny ýakmak	–
Canının derdine düşmek	<i>Canının dərдинə düşmək</i>	–	–
Cancığەر olmak	Cancıyər olmaq	–	–
Cevapsız bırakmak	Cavabsız buraxmaq (qoymaq)	–	–
(cezasını çekmek)	Cəbr çəkmək	Jebir çek- / gör-	–
Cebir kullanmak (zor kullanmak)	Cəbr etmək (eləmək)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Cefa çekmek	<i>Cəfa çəkmək</i>	<i>Jepa çekmek</i>	–
Cehennem gibi	<i>Cəhənnəm kimi</i>	–	–
Cehennem ol	<i>Cəhənnəm ol</i>	<i>Jähenneme git</i>	–
Cehennemine dibine gitmek	<i>Cəhənnəmin dibinə getmək</i>	<i>Jähennemiň teýine gitmek</i>	–
Cellat gibi	<i>Cəllad kimi</i>	–	–
Cennet gibi	<i>Cənnət kimi</i>	–	–
Cennete dönmek	<i>Cənnətə dönmək</i>	–	–
Cesaret vermek	<i>Cəsarət vermək</i>	–	–
Cesaretini toplamak	<i>Cəsarətini toplamaq</i>	–	–
Ceza almak	<i>Cəza almaq</i>	–	–
Ceza görmek	<i>Cəza görmək</i>	–	–
Ceza vermek	<i>Cəza vermək</i>	–	–
Cezaya çarptırmak	<i>Cəzasına çatdırmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Cezasını çekmek	<i>Cəzasını çəkmək</i>	–	–
Sesini çıkarmamak	Cıqqırını çıxarmamaq	Jyňkyny çykarmazlyk	–
Çığır açmak	Cığır açmaq	–	–
Çığırından çıkmak	Cığır(ın)dan çıxmaq	–	–
Çizgi çekmek	<i>Cızıq çəkmək</i>	–	–
Cebine atmak (indirmek, koymak)	<i>Cibinə atmaq (ötürmək)</i>	–	–
Cebini doldurmak	Cibini doldurmaq	–	–
Kesenin ağzını açmak	Cibinin ağzını açmaq	–	–
Ayrı düşmek	Cida (cidayə) düşmək	Jyda bol- / düş-	–
Çiğer kebab olmak	<i>Ciyəri kabab olmaq</i>	–	–
Çiğeri parçalanmak	<i>Ciyəri parça parça olmaq</i>	–	–
Çiğeri yanmak	<i>Ciyəri yanmaq(odlanmaq)</i>	–	–
Çiğerini sökmek	<i>Ciyərini sökmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kabak başında patlamak	Çanaq ... başında çatlamaq (sınmaq)	–	–
Çaresiz kalmak	Çarəsiz qalmaq	–	–
Çarmıha germek	Çarmıxa çəkmək	–	–
Dereyi görmeden paçayı sıvamak	Çay gəlməmiş (çaya çatmamış)çırmanmaq (soyunmaq)	–	–
Sulu dereye susuz götürüp, susuz getirmek	Çaya susuz aparıb, susuz gətirmək	–	–
Yükte hafif pahada ağır	Çəkiddə (çəkcicə) yüngül, qiymətdə (qiymətcə) ağır	–	–
–	Çəmini tapmaq (yolunu bulmaq)	Çemini tapmak (firsat kollamak)	–
Çenesine vurmak	Çənə vurmaq (döymək)	–	–
Çenesi açılmak	Çənəsi qızıışmaq	–	–
Çenesi düşmək	Çənəsini boş qoymaq	–	–
Çene yormak	Çənəsini yormaq	–	–
Çengel takmak, eline geçirmək, pençesine düşürmək	Çənginə keçirmək	–	–
Kem gözle bakmaq	–	Çep göz bilen garamak (seretmək)	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Çıkamaz oyun son çarşambası	<i>Çıxmaz ayın son çərşənbəsi</i>	–	–
Ocağı sönmek, yuvası yıkılmak	Çırağı sönmək	–	–
Çiçek çıkarmak	Çiçek çıxarmaq	–	–
Çiçeği burnunda	<i>Çiçəyi burnunda</i>	–	–
Çiğ süt emmiş	–	<i>Çiğ süýt emen</i>	–
Çok görme(me)k	<i>Çox görmə(mə)k</i>	–	–
Çorap söküşü gibi gelmek	–	–	<i>Çorap söküşü(gi)ü gibi</i>
Çöpe dönmek	<i>Çöpə dönmək</i>	<i>Çöpe dönmek</i>	–
Ekmeği taştan çıkarmak	<i>Çörəyini daşdan çıxarmaq</i>	–	–
Ekmeğiyle oynamak	<i>Çörəyinə bais olmaq</i>	–	–
Ekmeğini yemek	<i>Çörəyini yemək</i>	–	–
Çürük tahtaya basmak	–	–	<i>Çürük taftaya basma</i>

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Taban tabana zıt olmak	<i>Daban dabana zidd olmaq</i>	–	–
Taban tepmek (patlatmak)	<i>Daban partdamaq</i>	–	–
Tabanları yağlamak	<i>Dabanlarını isladib qaçmaq (yağlamaq)</i>	–	–
Tat almak	Dad almaq	–	–
Tat vermek	Dad vermək	–	–
Tadı damağında kalmak	Dadı damağında qalmaq	–	–
Tadı tuzu kalmamak	<i>Dadı duzu qalmamaq</i>	–	–
Tadı tuzu yok	<i>Dadı duzu yox</i>	–	–
Tadı kaçmak	<i>Dadı qaçmaq</i>	–	–
Tadına bakmak	Dadına baxmaq	–	–
Tadında bırakmak	<i>Dadında buraxmaq</i>	–	–
Tadına doyum olmamak	<i>Dadından doymaq olmamaq</i>	–	–
Tadını çıkartmak	<i>Dadını çıxartmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Tadını kaçırmak	<i>Dadını qaçırtmaq (duzunu qaçıрмаq)</i>	–	–
(Dağlamak)	Dağ basmaq	Dag basmak	–
Dağ gibi	<i>Dağ kimi</i>	<i>Dag ýaly</i>	–
Dağdan gelip bağdakini kovmaq	<i>Dağdan gəlib bağdakını qovmaq</i>	–	–
Dağlara düşmek	Dağlara düşmək	–	–
Damarı tutmak	Damarı tutmak	<i>Ýense damaryndan tutulmak</i>	–
Damarına çekmek	–	<i>Damar çekmek</i>	–
Damarını bulmak	<i>Damarını tapmak</i>	<i>Inçe damaryny tapmak</i>	–
Tan atmak (ağarmak)	Dan atmaq	Daň atmak (agarmak)	–
Dana gibi böğürmek	<i>Dana kimi böyürmək</i>	–	–
Dar gelmek	<i>Dar gəlmək</i>	–	–
Dara düşmek	Dara düşmək	–	–
Darda kalmak	Darda qalmaq (olmaq)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Darağacına çekmek	–	<i>Dara çekmek (dardan asmak)</i>	–
Tarak vurmak	–	<i>Darak kakmak (urmak)</i>	–
Darmadağın olmaq	Darmadağın dağılmaq (olmaq)	–	–
Darmadağın etmek	Darmadağın dağıtmaq (etmək)	–	–
Destan yazmak	Dastan qoşmaq	–	–
Taş atmak	Daş atmaq	–	–
Taş çatlasa	–	–	<i>Taş çatlasa</i>
Taş gibi	Daş kimi	–	–
Taşa tutmak	Daşa basmaq	–	–
Taşa çekmek	Daşa çəkmək	–	–
Taş kesilmek	Daşa dönmək	–	–
Taş üstünde taş bırakmamak	Daşı daş üstə (üstündə) qoymamaq	–	<i>Taş üstünde taş bırakmama</i>
Taşı sıkırsa suyunu çıkarır	Daşı sıksa suyunu çıxarar	–	<i>Taşı sıkırsa su çıkaracak</i>

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Delik deşik etmek	Deşik deşik eləmək (etmək)	–	–
Delik deşik olmak	Deşik deşik olmaq	–	–
(Defetmek)	Dəf etmək (eləmək)	Dep etmek	–
(Defolmak)	Dəf olmaq	Dep bolmak	–
Dehşete düşürmək	Dəhşətə gətirmək (salmaq)	–	–
Deli etmək	Dəli etmək (eləmək, qılmaq)	–	–
Deli olmak	Dəli olmaq	–	–
Deliliği tutmak	Dəliliyi tutmaq	–	–
Delinin eline deşnek vermek	<i>Dəlinin yadına daş salmaq</i>	–	–
Dem tutmak	<i>Dəm tutmaq</i>	–	–
Dem vurmaq	Dəm vurmaq	–	–
Deniz tutmak	Dəniz tutmaq	–	–
Ter basmak	<i>Tər basmaq</i>	Der basmak	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ter dökmek	Tər tökmək	<i>Der dökmek (bermek)</i>	–
Dert edinmek	–	Dert edinmek	–
Dert etmek	Dərd eləmək (etmək)	–	–
Dert olmak	Dərd gəlmək (olmaq)	–	–
Derdine düşmek	Dərdə düşmək	–	–
Derdi başından aşkın (olmak)	–	<i>Derdi başyndan aşı</i>	–
Derdine çare (derman) olmak	<i>Dərdinə çarə (dərman) eyləmək (etmək, olmaq)</i>	–	–
Derdine yanmak	Dərdinə qalmaq (yanmaq)	–	–
Derdini dökmek	Dərdini açmaq (açıb tökmək)	Derdiñi dökmek	–
Derdini çekmek	Dərdini çəkmək	–	–
Derdini paylaşmak	–	Derdiñi paylaşmak	–
Derdini deşmek (depreştirmek)	Dərdini təzələmək	Derdiñi gozgamak	–
Derisi kemiklerine yapışmak	<i>Dərisi sümüyünə yapışmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Derisine sığmaz	<i>Dərisinə sığmamaq</i>	<i>Derisine sygmazlyk</i>	–
Ders almak	Dərs almaq	–	–
Ders olmak	Dərs olmaq	<i>Sapak bolmak</i>	–
Dersini vermek	Dərsini vermək	–	–
Dert olmak	<i>Dərd olmaq</i>	<i>Dert bolmak</i>	–
Deve nalbanda bakar gibi	Dəvə nalbəndə baxan kimi baxmaq	–	–
Davet etmek	Dəvət etmək (eləmək)	–	–
Tırnak kadar	Dırnaq qədər	<i>Dyrnak ýaly</i>	–
Didik didik etmek	Didik didik etmək	–	–
Dik durmak	<i>Dik durmaq</i>	<i>Dik durmak</i>	–
Dik dik bakmak	Dik dik baxmaq	–	–
Dikili ağacı olmamak	Dikili ağacı yoxdur	–	–
Dikilip durmak	–	<i>Dikilip durmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Dikte etmek	Diktə etmək	–	–
Dikkat etmek	Diqqət etmək	–	–
Dikkat kesilmek	Diqqət kəsilmək	–	–
Dikkat çekmek	Diqqət oyandırmaq (çəkmək, cəlb etmək)	<i>Ünsüni çekmek</i>	–
Dil açmak	Dil açmaq	Dil açmak	–
Ağzı dili tutulmak	<i>Dil ağzı tutulmaq</i>	–	–
Gönül bağlamak	Dil bağlamaq	–	–
–	<i>Dil bilməz</i>	<i>Dil bilmez</i>	–
Dil çıkarmak	Dil çıxarmaq	–	–
Dili damağı kurumak	Dil dodağı qurumaq	–	–
Dilin kemiği yok	<i>Dil ətdəndir</i>	–	–
Dile gelmek	<i>Dil (dilə) gəlmək</i>	<i>Dile gelmek</i>	–
Dil çıkarmak	<i>Dil göstərmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Dil otu yemek	Dil otu yeyib	–	–
(anlayışı kıt)	Dil tapmaq	Dilini tapmaq	–
Dil dökmek	Dil tökmək	–	–
Dil uzatmaq	Dil uzatmaq	<i>Dil ýetirmek</i>	–
Söz vermek	Dil vermək	<i>Dil bermek</i>	–
Dil yarası	Dil yarası	–	–
Dilinde tüy bitmek	Dildə tük bitmək	–	<i>Aazımda tüy bitti</i>
Dilden düşmez olmak	<i>Dildən düşmämək</i>	<i>Dilden düşmezlik</i>	–
Dile düşmek	<i>Dilə düşmək</i>	Dile düşmek	–
Dile gelmek	<i>Dilə gəlmək</i>	–	–
Dile getirmek	Dilə gətirmək	–	–
Dilencilik etmek	Dilənçilik eləmək (etmək)	–	–
Dili açılmak	<i>Dili açılmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Dili ağırlaşmak	<i>Dili ağırlaşmaq</i>	–	–
Dili bir karış dışarı çıkmak	<i>Dili bir qarış eşiyə çıxmaq</i>	–	–
Dili bir karış (olmak)	<i>Dili bir qarışdır</i>	–	–
Dili dolaşmak	<i>Dili dolaşmaq</i>	Diliň çolaşmak	–
Dili dönmemek	Dili dönməmək	<i>Dili aýlanmamak</i>	–
Dili kısa olmak	<i>Dili kısa olmak</i>	–	–
Dili kurusun	<i>Dili kurumuş</i>	–	–
Tatlı dilli	–	Dili süýci	–
Dili tutulmak	Dili tutulmaq	Diliň tutulmak (dilden galmak)	–
Dili uzun	–	Dili uzyn	–
Dili uzamak	Dili uzun olmak	–	–
Dilimin ucuna gelmek	Dilimin ucundadır (dilinin ucuna gəlmək)	<i>Diliň ucunda</i>	–
Dilinden düşmemek	Dilindən düşməmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Diline kira istemek	–	<i>Diliñden kireý islemek</i>	–
Diline deęirmek	–	<i>Diline degirmek</i>	–
Diline dolamak (takmak)	–	<i>Diline çolamak</i>	–
Ağzından kaçırmak	Dilinden qaçıрмаq	Diliñden sıpdırmak	–
Dilini bağlamak	<i>Dilini bağlamaq</i>	<i>Dilini bağlamak</i>	–
Dili varmak	–	<i>Dilin barmak</i>	–
Dilini kesmek	<i>Dilini kasmak</i>	–	–
Dilini tutmak	<i>Dilini tutmaq</i>	–	–
Dilini yutmak	–	<i>Dilini ýutmak</i>	–
Dilini yutmuş gibi	–	Dilini ýuwdan ýaly	–
Dilinin cezasını çekmek	<i>Dilinin bəlasını çəkmək</i>	–	–
Dilinin ucuna gelmek	<i>Dilinin ucuna gəlmək</i>	–	–
Dilinin ucunda	Dilinin ucunda	<i>Dilimin ujunda</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Dillere destan olmak	Dillərə dastan olmaq	–	–
Dillerde dolaşmak (gezmek)	Dillərdə dolaşmaq (gəzmək)	–	–
Dinden çıkmak	–	<i>Dinden çykmak</i>	–
Direk gibi	Dirək kimi	–	–
Diri kalmak	Diri qalmaq	–	–
Dişini tırnağına takmak	–	<i>Diş-dyrnak bolmak</i>	–
Diş bilemek	Diş itiləmək	Dişini çarhlamak	–
Diş geçirmek	Diş keçirmək	–	–
Diş gıcırdatmak	Diş gıcamaq	Diş gyjamak	–
Dişiyile tırnağıyla	Diş(i) dırnağı ile	–	–
Dişini sıkmak	–	<i>Dişini gysmak</i>	–
Dişine vurmak	<i>Dişinə vurmaq</i>	–	–
Divan durmak	–	-	<i>Divan durmak</i>

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
(Deli etmek)	Divanə etmək	Divana etmək	–
Deli divane olmak	–	Divana bolmak	–
Diz çökmek	Diz (üstə) çökmək	<i>Dyza çökmek</i>	–
Dizini dövmek	<i>Dizinə döymək (döyə döyə qalmaq)(Diz vurmaq)</i>	–	–
Diz boyu olmak	Dizə çıxmaq	<i>Dyz boýy</i>	–
Dize gelmek	Dizə gəlmək	–	–
Dize getirmek	<i>Dizə gətirmək</i>	–	–
Dizginleri ele almak	–	<i>Nogtasyny ele almak</i>	–
Dizginleri ele vermek	–	<i>Nogtasyny ele bermek</i>	–
Doğru bulmak	–	<i>Dogry tapmak</i>	–
Dudağını ısırma	–	Dodagyňy dişlemek	–
Dudağını bükmek	Dodaq büzmək	<i>Dodagyňy çöwürmek</i>	–
Dudak dudağa gelmek	<i>Dodaq dodağa gəlmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ağız ağza vermek	Dodaq dodağa vermek	–	–
Dudak payı bırakmak	<i>Dodaq yeri qoymaq</i>	–	–
Tuzak kurmak	Dolab qurmaq(duzaq qurmaq)	–	–
Tuzağa düşmek	<i>Dolaba düşmək</i>	–	–
Donup kalmak	Donub qalmaq	<i>Donup galmak</i>	–
Kılığına girmek	<i>Donuna girmək</i>	–	–
Dost tutmak	<i>Dost tutmaq</i>	–	–
Tavşan boku gibi ne kokar ne bulaşır	<i>Dovşan poxu kimi nə iy verər nə də bulaşar</i>	–	–
Tavşana kaç tazıya tut demek	Dovşana qaç, tazıya tut demek	–	<i>Tauşana kaç, tazıya da tut deme</i>
Tavşanı araba ile avlamak	<i>Dovşanı araba ilə tutmaq</i>	–	–
Döküp saçmak	–	<i>Dökän-saçan etmek</i>	–
Dört duvar arasında kalmak	Dörd divar (divarın) arasında (içində) qalmaq (oturmaq)	–	–
Etrafında dört dönmek	<i>Dörd dolanmaq (dönmək)</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Dört gözle beklemek	–	–	<i>Dört gözlen bakma</i>
Dört elle sarılmak (yapışmak)	Dördəlli tutmaq (yapışmaq)	–	–
Göğüs germek	Döş gərmək	Döş germek	–
(böbürlenmek)	<i>Döşünə döymək (vurmaq)</i>	<i>Döşüne kakmak</i>	–
(döşek, yatak sermek)	<i>Döşək salmaq</i>	<i>Düşek salmak</i>	–
(hasta olup yatmak)	<i>Döşəkdə yatmaq</i>	<i>Düşekde ýatmak</i>	–
Devlet kuşu	Dövlət quşu	Dövlet guşy	–
Hayat sürmek	Dövrän keçirmək (sürmək)	Döwran sürmek	–
Dul kalmak	Dul qalmaq	–	–
Dul bırakmak	Dul qoymaq	–	–
Tay tay durmak	–	<i>Durdyurdy bolmak</i>	–
(temiz, saf)	Durna gözü kimi	Durnaň gözi ýaly	–
(dost olmak)	<i>Duz çörək kəsmək</i>	<i>Duz çörek iyışmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Tadını kaçırmak	<i>Duzunu qaçıрмаq</i>	<i>Duzuny kaçırmak</i>	–
Tuzağa düşürmək	–	<i>Duzaga salmaq</i>	–
Dünya başına yıkılmək	<i>Dünya başına aylanmaq (dolanmaq, fırlanmaq)</i>	–	–
Dünya başına dar olmaq (gelmək)	<i>Dünya başına dar olmaq</i>	<i>Dünyan daralmak</i>	–
Dünya bir araya gəlsə	<i>Dünya bir araya gəlsə</i>	–	–
Dünya gözü ilə görmək	<i>Dünya gözü ilə görmək</i>	–	–
Dünya gözünə zindan görünmək (olmaq, kesilmək)	<i>Dünya gözünə zindan görünmək</i>	–	–
Dünya kadar	Dünya(lar) qədər	–	–
Dünyadan bihaber	Dünyadan bixəbər	Dünyäden bihabar	–
Dünyadan göçmək	Dünyadan köçmək (getmək)	Dünyäden ötmək	–
Dünyadan elini eteğini çəkmək	Dünyadan əl çəkmək	<i>Dünyäni terk etmek</i>	–
Dünyadan haberi olmamak	<i>Dünyadan xəbəri olmamaq</i>	–	–
Dünyayı başına dar etmək	Dünyanı başına dar etmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Dünyanın dört bucağı	<i>Dünyanın dörd bir küncü</i>	–	–
Dünyaya gelmek	Dünyaya gelmek	<i>Dünyä gelmek (inmek)</i>	–
Dünyaya getirmek	Dünyaya gətirmək	–	–
Dünyaya gözlerini yummak (kapamak)	Dünyaya gözlərini yummaq	–	–
Düşman başına	<i>Düşmən başına</i>	–	–
(Düşman olarak kabul etmek)	<i>Düşmən gözü ilə baxmaq</i>	<i>Düşman gözi bilen garamak</i>	–
Düşman kesilmek	Düşmən kəsilmək	–	–
Düşünüp taşınmak	Düşünüp daşınmaq	–	–
Rüyasına girmek	–	<i>Düýşe girmek</i>	–
Düğümünü çözmek	<i>Düyünü (düyününü) açmaq</i>	–	–
Düzen vermek	–	<i>Timar bermek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İdam etmək	Edam etmək	–	–
İdare etmək	–	Edara etmək	–
İhmal etmək	Ehmal <i>etmək</i> (eləmək)	–	–
İhtimal vermek	Ehtimal etmək	–	–
İhtiva etmək	Ehtiva etmək	–	–
İhtiyaç duymak	<i>Ehtiyaç duymaq</i>	–	–
Tedbiri elden bırakmamak	Ehtiyatı əldən buraxmaq	–	–
İhtiyatlı davranmaq	<i>Ehtiyatlı olmaq</i>	–	–
İhya etmək	Ehya etmək	–	–
Ekmek elden su gölden	–	–	<i>Ekmek elden, su gölden</i>
El kazanıyla aş kaynatmaq	<i>El qazanı ilə aş qaynatmaq</i>	–	–
İlan etmək	Elan etmək	–	–
İlanaşk etmək	Elani eşk (məhəbbət) etmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İmal etmək	Emal etmək	–	–
Duymazlıktan gelmek	(özünü) eşitməməzliyə vurmaq (qoymaq)	–	–
Aşka düşmək	Eşqə düşmək	–	–
Aşka gelmek	Eşqə gelmək	–	–
Aşka düşürmək	Eşqə salmaq	–	–
–	<i>Eşşək gəlib eşşək gitmək</i>	<i>Bardym eşek, geldim eşek</i>	–
Eşek gibi	<i>Eşşək kimi</i>	–	–
Eşek hoşaftan ne anlar	Eşşək nə bilir zəfəran nedir (xurmanın dadını)	–	–
Eşekten düşmüşə dönmək	–	Eşekden ýykylan ýaly bolmak	–
Eşeğe gücü yetmeyip semerini dövmək	<i>Eşşəyi qoyub palanını döymək (palanından yapışmaq)</i>	–	–
Eşeklik etmək	Eşşeklik eləmək	–	–
(Duymazlıktan gelmek)	<i>Eşitməməzliyə vurmaq</i>	<i>Eşitmezlige salmak</i>	–
İtibarını kaybetmək	Etibardan düşmək (etibarını itirmək)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İtimat etmək	Etimad etmək	–	–
İtina etmək	Etina etmək	–	–
İtiraf etmək	Etiraf etmək	–	–
İtiraz etmək	Etiraz etmək	–	–
Ev açmaq	Ev açmaq	–	–
Evde kalmak	Evdə qalmaq	–	–
Evlerden irak (uzak)	Evdən (ev-eşikdən) uzaq (evlərdən iraq)	–	–
Ayıbını yüzüne vurmaq	Eybini üzünə demək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ebedi uykuya dalmak	Əbədi yuxuya getmək (əbədiyyətə qovuşmaq)	<i>Müdimi uka gitmek</i>	–
Eceli gelmek	Əcəl girmək	<i>Ajalyña howluklamak</i>	–
Eceline susamak	–	<i>Ajala el bulamak</i>	–
Acele etmek	Əcələ etmək	–	–
(terbiye almak)	Ədəb ərkan görmək	Edep görmək	–
Efil efil esmek	Əfil əfil əsmək	–	–
Ehemmiyet vermek	Əhəmmiyət vermək	–	–
Ekip biçmek	Əkib biçmək	–	–
Ektiğini biçmek	–	<i>Ekeniñi ormak</i>	–
Aksi takdirde	<i>Əks surətdə (təqdirdə)</i>	–	–
El açmak	Əl açmaq	<i>El sermek</i>	–
El uzatmak	Əl aparmaq	–	–
El atmak	Əl atmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
El basmak	Əl basmaq	–	–
El çırpmaq	Əl çalmaq (çırpmaq)	El çarpmaq	–
El çekmek	Əl çəkmək	<i>El çekmek</i>	–
El değmek (dokunmak)	Əl dəymək	–	–
El kaldırmak	Əl qaldırmaq	<i>El galdyrmak</i>	–
El katmak	Əl qatmaq	–	–
El kadar	–	El ýaly	–
El etek öpmek	Əl mənım, ətək sənın (əl ətək eləmək)	–	–
El sıkmak	Əl sıxmaq (tutmaq)	El berişmek	–
Elını sürmemek	<i>Əl sürtməmək</i>	<i>El urmazlyk</i>	–
Parmağının ucuyla çevirmek	–	<i>El-ujundan etmek</i>	–
El uzatmak	Əl uzatmaq	<i>Yol uzatmak</i>	–
El elden üstündür	Əl üstündə əl var	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
El üstünde tutmak	<i>Əl üstündə saxlamaq (tutmaq)</i>	–	–
El vermek	Əl vermək	<i>El bermek</i>	–
Elde etmək	Əldə etmək	–	–
El üstünde tutmak	Əldə gəzdirmək	<i>Eliň üstünde tutmak</i>	–
Elde (elinde) olmamak	<i>Əldə olmamaq</i>	–	–
Elde avuçta bir şey kalmamak	<i>Əldə ovucda bir şey qalmamaq</i>	–	–
Elde avuçta ne varsa	<i>Əldə ovucda nə varsa</i>	–	–
Elde tutmak	Əldə saxlamaq	<i>Elde saklamak</i>	–
Ele geçirmek	Əldən almaq	–	–
Elden ayaktan düşmək	Əldən ayaqdan düşmək (kəsilmək)	Elden ayakdan düşmək	–
Elden kaçırmak	Əldən buraxmaq (qaçırmmaq)	–	–
Elden çıkarmak	Əldən çıxarmaq	–	–
Elden çıkmak	Əldən çıxmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Halden düşmek	Əldən düşmək	–	–
Elden gitmek	Əldən getmək	–	–
Elden gel	<i>Əldən gəl</i>	–	–
Elden gelmemek	<i>Əldən gəlməmək</i>	–	–
Elden ne gelir	Əldən nə gələr	–	–
Elden ele dolaşmak (gezmek)	<i>Əldən ələ gəzmək</i>	<i>Elden ele geçmək</i>	–
Ele almak	<i>Ele almaq</i>	Ele almak	–
Ele bakmak	Ələ baxmaq	<i>Ele bakmaq (seretmək)</i>	–
Ele geçmek	Ələ düşmək (keçmək)	<i>Ele düşmək</i>	–
Ele geçirmek (elde etmək)	Ələ gətirmək (keçirmək, salmaq)	<i>Ele geçirmek (ilmək, düşmək)</i>	–
Ele vermek	Ələ vermək	–	–
El ele vermek	Əl ələ vermək	<i>El-ələ bərmək</i>	–
Elekten geçirmek	<i>Ələkdən keçirtmək</i>	Elekten geçirmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ununu elemek eleğini asmak	<i>Ələyi ələnib xəlbiri (qəlbiri) dirəkdən asılıb</i>	–	–
Eli ağır	<i>Əli ağır (olmaq)</i>	Eli agyr	–
Elinin altında olmak	Əli altında olmaq	–	–
Eli belinde	Əli beldə	–	–
Eli boş dönmək	Əli boşə çıxmaq	–	–
Eli böğründe kalmak	<i>Əli böyründə(qoynunda) qalmaq</i>	–	–
Eli ekmek tutmak	<i>Əli çörəyə çatmaq</i>	–	–
Eli darda olmak	<i>Əli darda olmaq (qalmaq)</i>	<i>(Goly ýukalyk)</i>	–
Eli dursa ayağı durmaz	<i>Əli dursa ayağı tərpanər</i>	–	–
Eli titremək	Əli əsmək	–	–
Eli gitmemək	<i>Əli getməmək</i>	–	–
Eli kalem tutmak	<i>Əli qələm tutmaq</i>	<i>Eli galam tutmak</i>	–
Eli genişlemek	–	<i>Eli giñemek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Eli kolu bağlanmaq	Əli qolu bağlanmaq	–	–
Eli kolu bağlı durmaq	<i>Əli qolu bağlı durmaq (olmaq, qalmaq)</i>	–	–
Eli kulağında	Əli qulağında	–	–
Eli koynunda kalmak	Əli (əlləri) qoynunda qalmaq	–	–
Eli silah tutmaq	Əli silah tutmaq	<i>Eli ýarag tutmak</i>	–
Eli varmamak	–	<i>El barmazlyk</i>	–
İki eli yakasında olmak	Əlim yaxanda olsun	–	–
Elinde kalmak	<i>Əlində qalmaq</i>	–	–
Elinde olmak	<i>Əlində olmaq</i>	<i>Elinde bolmak</i>	–
Elinde avcunda nesi varsa	<i>Əlində ovucunda nəyi varsa</i>	–	–
Elinde tutmaq	<i>Əlində tutmaq</i>	–	–
Elinden almak	Əlindən almaq	–	–
Elinden bir iş gelmemek	<i>Əlindən bir iş gəlməmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Elinden çıkmak	Əlindən çıxmaq	<i>Elden çykmak</i>	–
Elinden düşmemək	Əlindən düşməmək	–	–
Elden kaçırmak	Əlindən getmək	Elden bermek (<i>gidermek</i>)	–
Elinden geleni yapmak	Əlindən gələni etmək (eləmək)	<i>Eliñden gelenini etmek</i>	–
Elinden gelmek	Əlindən gəlmək	<i>Elden gelmek</i>	–
Elinden iş çıkmamak	<i>Əlindən iş çıxmamaq (gəlməmək)</i>	<i>Elinden iş gelmezlik</i>	–
Elinden iyi iş gelmek	Əlindən iş gələn	<i>Eliñden iş gelmek</i>	–
Elinden kurtulmak	Əlindən qurtarmaq (qurtulmaq)	<i>Elden gutulmak</i>	–
Elinden tutmak	Əlindən tutmaq (yapışmaq)	<i>Elden tutmak</i>	–
Eline almak	Əlinə almaq	–	–
Eline ayağına kapanmaq (düşmək)	<i>Əlinə ayağına düşmək</i>	–	–
Eline bakmaq	<i>Əlinə baxmaq</i>	–	–
Eline düşmək	Əlinə düşmək	<i>Eline düşmək (seretmek)</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Eline fırsat geçmek	<i>Əlinə fürsət düşmək (keçmək)</i>	–	–
Eline kalmak	–	<i>Eline galmak</i>	–
Eline su dökemez	<i>Əlinə su tökəbilməz (tökməyə yaramaz)</i>	–	–
Elini sıcak sudan soğuk suya sokmamak	Əlini ağdan qaraya vurmamaq	<i>Eliňi sowuk suwa urmazlyk</i>	–
Elini ayağını bağlamak	–	Elini-ayagyny baglamak	–
Elini ayağını kesmek (çekmek)	Əlini ayağını çəkmək	–	–
Elini kana bulamak	<i>Əlini qana batırmaq</i>	–	–
Elini kolunu bağlamak	Əlini qolunu bağlamaq	–	–
Elini kolunu sallaya sallaya gelmek	<i>Əlini qolunu tovlaya tovlaya gəlmək</i>	–	–
Elini kulağına koymak	Əlini qulağının dibinə qoymaq	–	–
Ellerinden öper	... əlini öpür	–	–
Elini uzatmaq	<i>Əlini uzatmaq</i>	–	–
Avcunu yalamak	–	<i>Elini ýalap galmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Elinin altında olmak	<i>Əlinin altında olmaq</i>	–	–
Eliyle koymuş gibi bulmak	<i>Əliynən qoymuş kimi tapmaq</i>	–	–
Eller yukarı	Əllər yuxarı	–	–
Ellerde gezmek	<i>Əllərdə gəzmək</i>	–	–
Ellerim yanıma gelsin	<i>Əllərim yanıma düşsün</i>	–	–
Ellerin dert görmesin	<i>Əllərin dərd görməsin</i>	<i>Eliň-gözüň dert görməsin</i>	–
Eli ayağı buz kesilmek	Əl-ayağı buza dönmək (soyumaq)	–	–
Eli ayağı dolaşmak	Əl-ayağa düşmək	El-aýagyňy ýitirmek	–
Eli ayağı bağlı olmak	<i>Əli-ayağı bağlı olmaq</i>	–	–
Eli ayağı olmak	<i>Əli-ayağı olmaq</i>	<i>Al-ayak ýaly bolmak</i>	–
Eli ayağı titremek	Əli-ayağı titrəmək	–	–
Eli ayağı tutmamak	<i>Əli-ayağı tutmamaq</i>	–	–
El ayak çekilmek	Əl-ayak çəkilmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
El vermek	Əl-ayak vermək	–	–
Elden ayaktan düşmək	Əl-ayaqdan düşmək	<i>Elden-ayakdan çykmak</i>	–
Elekten geçirmek	–	Elekten geçirmek	–
Emanet vermek	Əmanət vermək	–	–
Emek çəkmək	Əmək çəkmək	–	–
(meydana gelmek)	Əmələ gəlmək	Emele gelmek	–
(meydana getirmek)	<i>Əmələ gətirmək</i>	<i>Emele getirmek</i>	–
Emeği boşa gitmek	Əməyi bada getmək (itmək, zay olmaq)	–	–
Emin olmak	Əmin olmaq	–	–
Aması var	–	Emmasy var	–
Emrine girmek	<i>Əmrinə girmək</i>	–	–
Emrine vermek	Əmrinə vermək	–	–
(korkmak)	<i>Əndamına lərzə düşmək</i>	<i>Endamyň syzlamak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Endişeye düşmek	Endişə etmək (əndişəyə düşmək)	–	–
Engel çıkarmak	Əngəl çıxarmaq (törətmək)	–	–
Engel olmak	Əngəl olmaq	–	–
Ere gitmek	Ərə gitmək	–	–
Ere vermek	Ərə vermək	–	–
Ergen olmak	Ərgən olmaq	<i>Är çykmaq</i>	–
Eriyip bitmek	Əriyib çöpə (muma) dönmək	–	–
Arz etmek	Ərz etmək (eləmək)	–	–
Esarete kalmak	<i>Əsarətdə qalmaq</i>	–	–
Esası olmamak	<i>Əsası olmamaq</i>	–	–
Eser kalmamak	Əsər-elamət qalmamaq	–	–
Esir olmak (düşmek)	Əsir olmaq	Ýesir düşmek	–
...esiri olmak	... əsiri olmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Eski hamam eski tas	Əski hamam əski tas	–	–
Eski köye yeni adet getirmek	–	–	<i>Eski köyde yeni adet çıkarma</i>
Eksik etmemek	<i>Əskik etməmək</i>	–	–
Eksik olma	Əskik olma	–	–
Eksik olmamak	Əskik olmamaq	–	–
Et bağlamak	<i>Ət bağlamaq</i>	<i>Et gelmek (etine çykmaq)</i>	–
Eti budu yerinde (etine dolgun)	–	<i>Eti bitin</i>	–
Eti kemiğine yapışmak	Əti tökülmək	Eti gaçmak	–
Etinden et koparmak	<i>Ətindən ət kəsmək</i>	–	–
Etle tırnak gibi	<i>Ətlə dırnaq kimi</i>	–	–
Eteğindeki taşı dökmek	<i>Ətəyindəki daşı tökmək</i>	Eteğindəki daşy dökmek	–
Eteğinden el çekmek	<i>Ətəyindən əl çəkmək</i>	–	–
Eteğine yapışmak	Ətəyindən tutmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Eteğinden el çekmek	Ətəyini buraxmaq	–	–
Etrafında dönmek	<i>Ətrafında fırlanmaq</i>	–	–
Etrafını almak	Ətrafını almaq (tutmaq)	–	–
Ayan olmak	Əyan olmaq	–	–
Eğri (gözlə) bakmak	Əyri (gözlə) baxmaq	–	–
Eğri oturup doğru konuşalım	Əyri oturub (oturaq) düz danışaq	<i>Egri oturyp dogry sözleşmek</i>	–
Azap çekmek	Əzab çekmek	–	–
Azap vermek	Əzab vermek	–	–
Ezber bilmek	<i>Əzbər bilmək</i>	–	–
Ezber etmek	<i>Əzbər etmək</i>	–	–
Eziyet çekmek	Əziyyət çekmek	–	–
Eziyet vermek	Əziyyət vermek	–	–
Azrail' e can borcu olmak	<i>Əzrayil'ə can borcu olmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Fal açmak (bakmak)	Fal açmaq (fala baxmaq)	Pal atmak	–
Fal taşı gibi	–	–	<i>Fal taşı gibi</i>
Fatiha okumak	Fatihəsini oxumaq	–	–
Fayda vermemek	Fayda verməmək	–	–
Feyiz almak	Feyz almaq	–	–
Faaliyete geçmek	<i>Fəaliyyətə keçmək</i>	–	–
Faaliyet göstermek	<i>Fəaliyyət göstərmək</i>	–	–
Feda etmek	Fəda etmək (qılmaq)	Pida etmek	–
Feda olmak	Fəda olmaq	Pida bolmak	–
Feda olsun	Fəda olsun	–	–
Felekten kam almak	<i>Fələkdən bac (kam) almaq</i>	–	–
Felekten bir gün (gece) çalmak	<i>Fələkdən gün oğurlamaq</i>	–	–
Feleğin sillesini yemek	<i>Fələyin şilləsini yemək</i>	<i>Pelek urmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Fena etmek	Fəna etmək	–	–
Firar etmek	Fərar etmək	–	–
Fark etmek	Fərq etmək	–	–
Fark etmez	Fərq etməz	–	–
Farkına varmak	Fərqinə varmaq	–	–
Feryat etmek	Fəryad etmək (çəkmək)	–	–
Farz etmek	Fərz etmək	–	–
Farz olunmak	Fərz olunmak	–	–
Fesat çıkarmak	Fəsat salmaq	–	–
Fırıldak (dolap) çevirmek	Fırıldaq çevirmək	<i>Pyryldak etmek (pyrryldağa salmak)</i>	–
Fikir vermek	Fikir vermək	Pikir bermek	–
Fikir yürütmek	Fikir yürütmək	Pikir ýöretmek	–
Fincan gibi	Fincan kimi	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Fitne sokmak	Fitnə salmaq (törətmək)	–	–
Fetva vermek	Fitva vermək	–	–
Fırsat aramak (beklemek)	Fürsət aramaq (axtarmaq)	–	–
Fırsat bilmek	Fürsət bilmək	–	–
Fırsat düşmek	Fürsət düşmək	–	–
Fırsat gözlemek	Fürsət gözləmək	–	–
Fırsat bulmak	Fürsət tapmaq	Pursat tapmaq	–
Fırsattan istifade etmek	Fürsetdən istifadə etmək	–	–
Fırsatı kaçırmak	Fürsəti bada vermək (əldən buraxmaq)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gaflete düşmek	–	Gaflatda galmak	–
Kamçı vurmak (çalmak)	–	<i>Gamçı urmak</i>	–
Beddua sinmek	–	<i>Gargyş sinmek</i>	–
Bedduasını almak	–	<i>Gargyş almak</i>	–
Gark etmek	–	Gark etmek	–
Gayrete gelmek	–	<i>Gayrata galmak</i>	–
Ağaç olmak	–	<i>Gazyk bolmak</i>	–
Gece gündüz dememek	<i>Gecə gündüz deməmək</i>	–	–
Geceyi (gecesini) gündüze (gündüzüne) katmak	Gecəni gündüzə qatmaq	<i>Gijäñi gündiz edip işlemek</i>	–
Gecesi gündüzü olmamak	Gecəsi gündüzü olmamaq	–	–
Geri almak	Geri almaq	–	–
Geri çekilmek	<i>Geri çəkilmək</i>	<i>Gayra çekilmek</i>	–
Geri çevirmek	Geri çevirmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Geri dönmek	Geri dönmək	–	–
Geri durmak	Geri durmaq	<i>Gayra durmak</i>	–
Geri gitmek	Geri getmək	–	–
Geri göndermek	<i>Geri göndərmək</i>	–	–
Geri kalmak	Geri qalmaq	–	–
Gel zaman git zaman	Gəl zaman get zaman	–	–
Gelip çatmak	Gəlib çatmaq	–	–
Gelip geçmek	Gəlib keçmək	–	–
Gelin gitmek	Gəlin getmək	–	–
Gelmesiyle gitmesi bir olmak	<i>Gəlməyi ilə gitməyi bir olmaq</i>	–	–
Gerek görmek	<i>Gərək görmək</i>	–	–
Göbek bağlamak	Göbək bağlamaq	–	–
Göbeği düşmek	Göbəyi düşmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Göbeğini kesmek	Göbəyini kəsmək	–	–
Görmezlikten gelmek	Görməzliyə salmaq (vurmaq)	Görmezliğe salmak	–
Görüp göreceği rahmet bu	<i>Görüb görəcəyi budur (odu)</i>	–	–
Adet görmek	–	<i>Görüm görmek</i>	–
Gönlü olmak	–	Göwni bar	–
Alçak gönüllü olmak	–	Kiçi göwünli bolmak	–
Gönlü varmamak	–	Göwni ýok	–
Gönül almak	Ürəyini almaq	Göwnüni almak (görmek, tapmak)	–
Gök gürlemek	Göy guruldamaq	–	–
Hava kararmak	Göy qaralmaq	–	–
Gökte araken yerde bulmak	<i>Göydə axtarırdım yerdə əlimə düşdün (keçdin)</i>	<i>Gökdäki dileğiň ýerde gowuşmak</i>	–
Gökten zembille mi indi?	<i>Göydən qızıl zənbillə düşmək</i>	–	–
Damdan düşer gibi	–	<i>Gökden düşen ýaly bolmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Göklere çıkarmak	Göyə (göylərə) çıxartmaq	<i>Arşa (asmana) çykarmak</i>	–
Göklere çıkmak	Göyə (göylərə) çıxmaq	<i>Arşa ýetmek</i>	–
–	<i>Göz açmaq</i>	<i>Göz açmak</i>	–
Göz açamamak	Göz açabilməmək	–	–
Göz açtırmamak	Göz açdırmamaq	–	–
Göz açıp kapayıncaya kadar	Göz açıb yuman saatda (yumunca)	Göz açıb ýumasy salymda (göz açıb ýumýançaň)	–
Gözetim altında tutmak	<i>Göz altınca baxmaq</i>	<i>Göz astyna almak</i>	–
Gözaydına gitmek	<i>Göz aydınlığına getmek</i>	–	–
Göz boyamak	–	Göz boýamak	–
Gözdağı vermek	Göz dağı vermək	–	–
Göz değmek	Göz dəymək	Gözün degmek	–
Göz dikmek	Göz dikmek	Göz dikmek	–
Göz etmek	Göz eləmək	<i>Göz etmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Göz gezdirmek	Göz gəzdirmək	Göz gezdirmek (<i>aylamak</i>)	–
Göz göre göre	Göz görə görə	–	–
Göz göz olmak	Göz göz olmak	–	–
Göz göze gelmek	Göz gözə gəlmək	–	–
Göz gözü görmemek	Göz gözü görməmək	Göz gözi görenok	–
Göz kararı	–	<i>Göz çaky</i>	–
Göz kesilmek	Göz kəsilmək	–	–
Gözlerini alamamak	Göz kəsməmək	–	–
Gözü kamaşmak	–	<i>Göz gamaşmak</i>	–
Göz kamaştırmak	Göz qamaşdırmaq	Gözünü gapmak	–
Kaşla göz arası	Göz qaş arasında	–	–
Kaş göz etmek	Göz qaş atmaq (etmək)	–	–
Göz kırpma(ma)k	<i>Göz qırpma(ma)q (atmaq)</i>	<i>Göz gypmak (gyrpmak)</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Göz koymak	Göz qoymaq	–	–
Göz kulak olmak	Göz qulaq olmaq	Göz-gulak bolmak	–
Göz nuru dökmek	<i>Göz nuru tökmək</i>	–	–
Gö önünde olmak	–	<i>Göze dürtülip durmak</i>	–
Göz önünde tutmak (bulundurmak)	<i>Nəzərdə tutmaq</i>	<i>Göz önünde (nazarda) tutmak</i>	–
Göz önüne getirmek	Göz önünə gətirmək	<i>Göz önüne getirmek</i>	–
Göz süzmek	–	<i>Göz süzmek</i>	–
Göz alabildiğine	Göz tutdukça	–	–
Göz ucuyla bakmak	Göz ucuyla baxmaq	Gözün gygy bilen seretmek	–
Gözyaşı dökmek	Göz yaşı axıtmaq	Göz-yaş dökmek(etmek)	–
Göz yum(ma)mak	Göz yum(ma)maq	Göz ýummak	–
Gözden çıkarmak	<i>Gözdən çıxarmaq</i>	–	–
Gözden düşmek	Gözdən düşmək	Gözünden düşmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gözden kaybetmek	<i>Gözdən itirmək</i>	<i>Gözden ýitirmek</i>	–
Gözden kaybolmak	<i>Gözdən itmək (qəyb olmaq)</i>	<i>Gözden ýitmek</i>	–
Gözden geçirmek	Gözdən keçirmək	Gözden geçirmek	–
Gözden kaçırmak	<i>Gözdən qaçirtmaq</i>	–	–
Gözden kaçmak	Gözdən qaçmaq	–	–
Gözden uzaklaşmak	<i>Gözdən uzaqlaşmaq</i>	<i>Gözden gayıyp bolmak</i>	–
Göze görünmemek	Gözdən yayınmaq	–	–
Göze batmak	Gözə batmaq	–	–
Göze çarpmak	Gözə çarpmaq	–	–
Göze gelmek	Gözə gəlmək	–	–
Göze girmek	Gözə girmək	–	–
Göze görünme(me)k	<i>Gözə görünmə(mə)k</i>	<i>Gözüne görünmek (göze ilmek, kaklyşmak)</i>	–
Sürme çekmek	–	<i>Göze sürme etmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Göze diken olmak	<i>Gözə tikan olmaq</i>	–	–
Gözle yemek	<i>Gözü ilə yəmək</i>	<i>Gözü bilen iyäýjek bolmak</i>	–
Gözleri açılmak	<i>Gözləri açılmaq</i>	–	
Gözleri buğulanmak (bulutlanmak)	<i>Gözləri bulutlanmaq</i>	–	
Gözleri çakmak çakmak olmak	<i>Gözləri çaxmaq çaxmaq olmaq</i>	–	
Gözleri çukura gitmek (kaçmak)	Gözləri çuxura düşmək	–	
Gözleri dolmak	<i>Gözləri dolmaq</i>	–	
Gözleri fıldır fıldır etmek	<i>Gözləri ildır bildır çalmaq</i>	–	–
Gözleri kamaşmak	<i>Gözləri qamaşmaq</i>	–	–
Gözleri kan çanağına dönmek (kanlanmak)	Gözləri qan çanağına dönmək (gözünə qan sızılmaq)	<i>Göze gan inmek</i>	–
Gözleri parlamak	Gözləri parıldamaq	–	–
Gözleri sulanmak	<i>Gözləri sulanmaq</i>	–	–
Gözleri süzölmek	Gözləri süzölmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gözleri yaşarmak	<i>Gözləri yaşla dolmaq</i>	–	–
Gözleri yollarda kalmak	Gözləri yolda qalmaq	<i>İki gözi ýolda galmak</i>	–
Gözleri kapanmak	Gözləri yumulmaq	–	–
Gözlerinden okumak	<i>Gözlərindən oxumaq</i>	–	–
Gözlerinden uyku akmak	Gözlərindən yuxu tökülmək	–	–
Gözlerine inanmamak	<i>Gözlərinə inanmamaq</i>	–	–
Gözüne uyku girmemek	<i>Gözlərinə yuxu girməmək</i>	–	–
Gözlerini açmak	Gözlərini açmaq	–	–
Gözlerini fal taşı gibi açmak	–	–	Büültmee gözleri
Gözlerini belirtmek	<i>Gözlərini (gözünü) bəərəltmək</i>	<i>Göz alartmak</i>	–
Gözlerini dikmek	<i>Gözlərini dikmək</i>	<i>Nazaryny dikmek</i>	–
Gözünü dört açmak	Gözlərini dörd açmaq	–	–
Gözlerinin içi gülmek	Gözlərinin içi gülmək	Gözün gülmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gözü açık gitmek	Gözü açıq getmək	<i>Gözüňi açyp gitmek</i>	–
Gözü açılmak	Gözü açılmaq	<i>Gözüň açylmak</i>	–
Gözü büyükte olmak	<i>Gözü böyük yerdə olmaq</i>	–	–
Gözü kör olsun	Gözü çıxmış	–	–
Gözünü alamamak	Gözü (gözləri) dikilib qalmaq	–	–
Gözleri dolmak (dolu dolu olmak)	Gözü (gözləri) dolmaq	–	–
Gözü doymak	<i>Gözü doymaq</i>	–	–
Gözü doymamak	<i>Gözü doymamaq</i>	<i>Gözün doymazlyk</i>	–
Gözü dönmek	<i>Gözü dönmək</i>	–	–
Gözü dumanlanmak	Gözü dumanlanmaq	–	–
Gözü dünyayı görmemek	<i>Gözü dünyanı görməmək</i>	–	–
Gözü görmemek	<i>Gözü görməmək</i>	–	–
Gözü görmez olmak	<i>Gözü görməz olmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gözü hiçbir şey görmemek	Gözü heç bir şey görməmək	–	–
Gözüyle görmek	Gözü ilə görmək	–	–
Gözü kesmek	<i>Gözü kəsmək</i>	–	–
Gözü gibi sakınmak	<i>Gözü kimi qorumaq (saxlamaq)</i>	–	–
Gözü kör olsun	Gözü kor olsun	–	–
Gözü gönlü açılmak	<i>Gözü könlü açılmaq</i>	–	–
Gözü kalmak	Gözü qalmaq	Gözi galmak	–
Gözü kararmak	Gözü (gözləri) qaralmaq	Gözüň garankyramak	–
Gözü kızmak	Gözü (gözləri) qızmaq	–	–
Gözü korkmak	Gözü qorxmaq	Gözüň gorkmak	–
Gözü olmak	Gözü olmaq	–	–
Gözünün önünde canlanmak	Gözü önündə canlanmaq	–	–
Gözü toprağa bakmak	<i>Gözü torpağa baqmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gözü tutmak	Gözü tutmaq	–	–
Gözü tutmamak	<i>Gözü tutmamaq</i>	<i>Gözün suw içmezlik</i>	–
Gözü üzerinde olmak	Gözü üstündə olmaq	–	–
Gözü yaşlı bırakmak	Gözü (gözləri) yaşlı qoymaq	–	–
Gözü yolda (yollarda) kalmak (olmak)	Gözü (gözləri) yolda (yollarda) qalmaq	<i>Gözi ýolda galmak</i>	–
Gözü yüksekte (yükseklerde) olmak	<i>Gözü yuxarılarda olmaq</i>	<i>Gözi ýer görmezlik</i>	–
Gözüm çıksın	<i>Gözüm çıxsın</i>	–	–
Gözüm görmesin	<i>Gözüm görməsin</i>	–	–
Başım gözüm üstüne	<i>Gözüm üstə</i>	–	–
Gözümün nuru	Gözümün nuru	–	–
Gözün aydın	Gözün (gözlərin) aydın	<i>Gözünň aýdyň</i>	–
Gözünün üstünde kaşın var de(me)mek	<i>Gözün üste (üstündə) qaşın var demək</i>	Ýüzün üstünde burnuň bar diymeziik	–
Açtı ağzını yumdu gözünü	<i>Gözün yumub ağzın açmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gözünde büyümək	Gözündə böyümək (yüksəlmək)	–	–
Gözünde büyütmək	<i>Gözündə böyütmək</i>	–	–
Gözünün önüne gəlmək	Gözündə canlanmaq	<i>Göz önünə gəlmək (göz önünden geçmək)</i>	–
Gözünde olmamak	Gözündə olmamaq	–	–
Gözden kaybolmaq	Gözündən itmək	–	–
Gözündən kaç(ma)mak	Gözündən kaç(ma)mak	–	–
Gözlerinden okumak	Gözündən (gözlərindən) oxumaq	–	–
Gözünden uyku akmak	Gözündən yuxu tökülmək	–	–
Göz önünə almak	Gözünə almaq	–	–
Gözünə baxmaq	<i>Gözünə baxmaq</i>	–	–
Gözünə batmaq	Gözünə batmaq (girmək)	–	–
Gözünə dizine dursun	Gözünə dursun	<i>Gözünü yandak bilen süpür</i>	–
Gözünə girmək	Gözünə girmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gözüne ilişmek	<i>Gözünə ilişmək</i>	–	–
Gözlerine inanmamak	Gözünə (gözlərinə) inanmamaq	–	–
Gözüne karasu inmek	<i>Gözünə qarasu enmək</i>	<i>Göze gara suw inmek</i>	–
Gözüne sokmak	Gözünə soxmaq	–	–
Gözünü sevdiğim	–	<i>Gözüñe söweyin</i>	–
Gözüne uyku girmemek	Gözünə yuxu getməmək	–	–
Gözünü bağlamak	Gözünü bağlamaq	Gözünü bağlamak	–
Gözünü ağartmak	Gözünü ağartmaq	–	–
Gözünü almak	–	<i>Gözünü almak</i>	–
Gözünü ayırmamak	–	<i>Gözünü ayırmazlyk</i>	–
Gözünü çıkarmak	Gözünü (gözlərini) çıxartmaq	<i>Gözünü çykarmak</i>	–
Gözünü doyurmak	<i>Gözünü doyurmak</i>	–	–
Gözünü (gözlərini) kan bürümek	Gözünü (gözlərini) qan bürümək (tutmaq)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gözünü kırpmadan	<i>Gözünü qırpmadan</i>	–	–
Gözünü korkutmak	Gözünü qorxutmaq	<i>Gözünüñ oduny almak</i>	–
Gözünü oymak	<i>Gözünü oymaq</i>	<i>Gözünü oymak (çykarmak)</i>	–
Gözünü yummak	Gözünü yummaq (örtmək)	–	–
Gözünün içine baka baka	<i>Gözünün içinə baxa baxa</i>	–	–
Gözünün içine bakmak	Gözünün içinə baxmaq	–	–
Gözünün önüne gelmek	<i>Gözünün qabağına gəlmək</i>	–	–
Gözünün önünde olmak	Gözünün qabağında olmaq	–	–
Gözünün önünden gitmemek	<i>Gözünün qabağından getməmək</i>	–	–
Göz ucuyla bakmak	Gözünün quyuğu (ucu) ilə baxmaq	–	–
Gözüyle görmek	<i>Gözüylə görmək</i>	–	–
Gürültü koparmak	<i>Gurultu qoparmaq</i>	–	–
Güç gelmek	Güc gəlmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
–	Gücdən düşmək	Gurpdan düşmək	–
–	Gücdən salmaq	Gurpdan salmaq	–
Güçlük çəkmək	Güçlük çəkmək	–	–
Gül gibi	Gül kimi	<i>Gül ýaly</i>	–
Güle oynaya	<i>Gülə oynaya</i>	–	–
Gülle gibi	Güllə kimi	–	–
Gülmekten kırılmak	<i>Gülməkdən qırılmaq</i>	<i>Gülüp kese yýykylmak (İçin gyrylmak)</i>	–
Gülüp oynamak	<i>Gülüb oynamaq</i>	–	–
(benzetmek, tahmin etmek)	Güman etmək	Güman etmək	–
Gün ağarmak	Gün ağarmaq	–	–
Gün batmak	<i>Gün batmaq</i>	–	–
Gün doğmak	<i>Gün doğmaq</i>	–	–
Gün gör(me)mek	Gün gör(mə)mək	<i>Gün görmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Günden güne	<i>Gün gündən</i>	–	–
Gün ışığına çıkmak	<i>Gün işığına çıxmaq</i>	–	–
Gün gibi açık	<i>Gün kimi aşkar olmaq (gün kimi)</i>	–	–
Gün kavuşmak	<i>Gün qovuşmaq</i>	–	–
Günü yetmek	–	<i>Günü gelmek</i>	–
Gününü (günlerini saymak)	–	<i>Gününi saymak</i>	–
Günah işlemek	Günah elmək (etmək, işlemək)	<i>Günä etmek</i>	–
Günah benden gitti	<i>Günah məndən getdi</i>	–	–
Günah olmak	<i>Günah olmaq</i>	–	–
Günaha girmek	<i>Günaha girmək</i>	–	–
Günahı boynuna	<i>Günahı boynuna</i>	–	–
Günahı kadar sevmemek	<i>Günahı qədər sevməmək</i>	–	–
Suçu üzerine atmak	Günahı üstünə yıxmaq	<i>Günä yüklemek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Haber almak	–	<i>Haber almak</i>	–
Haber vermek	–	<i>Haber vermek</i>	–
Haddini aşmak	Həddini aşmaq	<i>Hetden aşmak</i>	–
Haddini bilmek	Həddini bilmek	<i>Hetdiňi bilmek</i>	–
Hak vermek	Haqq vermək	–	–
Hakk'a yürümek	–	<i>Hak öyüne barmak</i>	–
Hakkından gelmek	–	Hakyndan çykmak (gelmek)	–
Hakim olmak	Hakim olmaq	–	–
Haklı çıkarmak	Haqlı çixarmaq	–	–
Haklı çıkmak	Haqlı çixmaq	–	–
Hal hatır sormak	Hal tutmaq	–	–
Halden düşmek	Haldan düşmək	Haldan düşmek	–
Hali duman olmak	<i>Halı duman olmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Hali harap	–	Haly harap	–
Hali kalmamak	<i>Halı qalmamaq</i>	–	–
Helal olsun	<i>Halal olsun</i>	<i>Halal bolsun</i>	–
Helal süt emmiş	Halal süd əmmiş	–	–
Helallik dilemek	Halallıq almaq	–	–
Helallik vermek	Halallıq vermək	–	–
Hamam gibi	Hamam kimi	–	–
Tereyağından kıl çeker gibi yapmak	–	Hamyrdan gyl sogrylan ýaly etmek	–
Hangi dağda kurt öldü	<i>Hansı dağda qurd öldü</i>	–	–
Hangi taşı kaldırsan altından çıkar	<i>Hansı daşı götürsən altından (o) çıxır</i>	–	–
Hangi peygambere kulluk edeceğini şaşırmaq	<i>Hansı peygamberə qulluq edəcəyini bilməmək</i>	–	–
Haram etmek	Haram eləmək (etmək)	–	–
Haram olmak	–	Haram bolmak	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Haram olsun	Haram olsun	–	–
Haram yemek	<i>Haram yemək</i>	<i>Haram iymek</i>	–
Harap olmak	–	Harap bolmak	–
Nerede akşam orada sabah	<i>Harda axşam orda sabah</i>	–	–
Nerede hareket orada bereket	<i>Harda hərəket, orda bərəket</i>	–	–
Hasıl olmak	Hasil olmaq	Hasyl bolmak	–
Haşa huzurdan	<i>Haşa buradan</i>	–	–
Hatim indirmek	–	Hatym etmek	–
Hatırı kalmak	–	–	<i>Hatırım kaldı</i>
Hatırı için	–	–	<i>Hatırınız için</i>
Hava aç(ıl)mak	<i>Hava açılmaq</i>	–	–
Hava almak	Hava almaq	–	–
Hava bulanmak	Hava bulanmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Hava kararmak	Hava qaralmaq	–	–
Hava bozmak	<i>Hava pozulmaq</i>	–	–
Havada kalmak	Havada qalmaq	–	–
Havadan sudan konuşmak	<i>Havadan sudan danışmaq</i>	–	–
Hava değiştirmek	<i>Havasını dəyişmək</i>	–	–
Hay hayı gitmek vay vayı kalmak	<i>Hay hayı gedib, vay vayı qalıb</i>	<i>Haýy gidip, waýy galmak</i>	–
Haydan gelen huya gider	<i>Haydan gələn huya gedər</i>	–	–
Girecek delik aramak	–	<i>Haýsy deşige girjegini bilmezlik</i>	–
Hazır bulunmak (olmak)	<i>Hazır olmaq</i>	–	–
Hazıra konmak	Hazıra (hazırına) qonmaq	–	–
Hazırdan yemek	<i>Hazırdan yemək</i>	–	–
Hazırlık görmek	Hazırlıq aparmaq (görmək)	–	–
Heder etmek	–	Heder etmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Hiçe saymak	Heç saymaq	–	–
Hikaye etmek	Hekayə etmək	–	–
Helal olsun	–	–	<i>Helal olsun</i>
Harekete geçmek	–	Herekete gelmek	–
Hesap etmek	Hesab etmək	Hasap etmek	–
Hesap sormak	Hesab sormaq	–	–
Hesaba al(ma)mak	Hesaba alma(ma)q	<i>Hasaba almak</i>	–
Hesaba çekmek	Hesaba çəkmək	–	–
Hesaba gelmez	Hesaba gəlməz	–	–
Hesapta olmamak	<i>Hesabda olmamaq</i>	–	–
Hesabı kapamak	Hesabı çürütmək	–	–
Hesabını bilmek	<i>Hesabını bilmək</i>	–	–
Hesabını görmek	<i>Hesabını görmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Heyecana düşürmek	–	Heyjana salmak	–
Heykel gibi	Heykəl kimi durmaq	–	–
Hayran bırakmak (etmek)	Heyran buraxmaq (etmək)	<i>Hayran etmek</i>	–
Hayran olmak (kalmak)	Heyran olmaq (qalmaq)	<i>Hayran galmak</i>	–
Hayret etmek	Heyrət almaq (etmək)	–	–
Hayretler içinde kalmak	Heyrət (heyrətlər) içində qalmaq	–	–
Haddinden fazla	Həddən (həddindən) artıq (çox, ziyadə)	–	–
Haddi hesabı yok	Həddi hesabı olmamaq	<i>Hetdi-hasaby yok</i>	–
Ne haddine	<i>Həddi nədir</i>	–	–
Haddi olmamak	<i>Həddi olmamaq</i>	–	–
Haddini bildirmek	Həddini bildirmək	–	–
Hafta sekiz gün dokuz	Həftə sekkiz, mən doqquz	–	–
Helak etmek	Həlaq etmək	Heläk etmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Helak olmak	Həlaq olmaq	Heläk bolmak	–
Hem ziyaret hem ticaret	Həm ziyarət, həm ticarət	–	–
Hamle yapmak	Həmlə etmək	–	–
Her tarakta bezi olmak	<i>Hər daraqda bezi olmaq</i>	–	–
Her derde deva	<i>Hər dərədə dava</i>	–	–
Her ihtimale karşı	<i>Hər (hər bir) ehtimala görə (qarşı)</i>	–	–
Hareket etmek	Hərəkət etmək	–	–
Harekete geçmek	Hərəkətə keçmək	–	–
Hasbihal etmek	Həsb hal etmək	–	–
Haset etmek	Həsəd aparmaq (etmək)	–	–
Hasıraltı etmek	<i>Həsir altı eləmək</i>	–	–
Hasret çekmek	Həsrət çəkmək	–	–
Hasret gitmek	<i>Həsrət getmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Hasret kalmak	Həsret qalmaq	–	–
Hassas olmak	<i>Həssas olmaq</i>	–	–
Havale etmek	Həvalə etmək	–	–
Heves etmek	Həvəs etmək	<i>Höves etmek</i>	–
Hevesi kalmamak	Həvəsi qaçmaq	–	–
Hevesi kursağında kalmak	<i>Həvəsi qursağında qalmaq</i>	–	–
Hevesini almak	<i>Həvəsini almaq</i>	–	–
Hevesini kırmak	<i>Həvəsini qaçırmaq</i>	–	–
Haya perdesi yırtılmak	<i>Həya pərdəsi yırtılmaq</i>	–	–
Hayat geçirmek	Həyat keçirmək	–	–
Hayat memat meselesi	<i>Həyat məmat məsələsi</i>	–	–
Hayat vermek	Həyat vermək	–	–
Hayata geçirmek	Həyata keçirmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Himaye etmək	Himayə etmək	–	–
Himaye görmek	Himayə görmək	–	–
Himayesine almak	Himayəsinə almaq	–	–
Hırsını yenmek	Hirsini basmaq (yemək)	–	–
Hislerine kapılmak	Hissə qapılmaq	–	–
Hoş beş atmek	–	–	<i>Hoş-beş etme</i>
Hüküm sürmek	Hökm etmək (sürmək)	Höküm sürmek	–
Hüküm vermek	Hökm vermək	–	–
Hükmü geçmek	Hökmü keçmək	–	–
Huri gibi	<i>Huri kimi</i>	–	–
(kendine gelmek)	Huşa gəlmək	Huşa gelmek	–
(kendini kaybetmek)	Huşu başından çıxmaq	Huşy çykmaq	–
(mantıklı düşünememek)	<i>Huşu qaçmaq</i>	<i>Huşy gaçmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Haç çıkarmak	Xaç çəkmək (vurmaq)	–	–
Haçı suya atma	Xaç suya salmaq	–	–
Hak ile yeksan etmek	<i>Xak ilə yeksan etmək</i>	–	–
Harap olmak	Xarab olmaq	–	–
Karakterize etmek	Xarakterize etmək	–	–
Hariç olmak	Xariç olmaq	–	–
Hata etmek	Xata etmək	–	–
Hataya düşmek	Xataya düşmək	–	–
Hatime çekmek	<i>Xatimə çəkmək</i>	–	–
Hatır saymak	<i>Xatir saxlamaq</i>	–	–
Hatırı kalmak	Xatiri qalmaq	–	–
Hatırında kalmak	<i>Xatirində qalmaq</i>	–	–
Hatırında tutmak	<i>Xatirində saxlamaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Hatırdan çıkmak	<i>Xatirindən çıxmaq</i>	–	–
Hatır almak	Xatirini almaq	–	–
Hatırını kırmak	Xatirini qırmaq	–	–
Hayrı dokunmak	Xəyir dəymək (gəlmək)	–	–
Hayır dua etmək	Xəyir dua demək (eləmək)	–	–
Hayır gelmemək	<i>Xəyir gəlməmək</i>	–	–
Hayır görməmək	<i>Xəyir görməmək</i>	–	–
Hayırdır inşallah	Xəyirdir inşallah	–	–
Hayrı kalmamak	Xəyiri qalmamaq	–	–
Hayra alamət değıl	<i>Xəyrə əlamət deyil</i>	–	–
Hayra qarşı	<i>Xəyrə qarşı</i>	–	–
Hayra yormak	<i>Xəyrə yozmaq</i>	–	–
Hayrını gör	Xəyrini gör	<i>Hayryny gör</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Hayrını görmək	Xəyrini görmək	–	–
Haber almak	Xəbər tutmaq	Habar almak (tutmak)	–
Haber çıkmamak	Xəbər çıxmamaq	–	–
Haber salmaq (yollamak)	<i>Xəbər salmaq</i>	–	–
Haber vermek	Xəbər vermək	Habar gatmak	–
Haberi olmak	<i>Xəbəri olmaq</i>	–	–
Haberin olsun	<i>Xəbərin olsun</i>	–	–
Hadım etmək	Xədim eləmək	–	–
Kalbur gibi	Xəlbir kimi	–	–
Kalburla su taşımak	Xəbirlə su daşımaq	–	–
Halef selef olmak	<i>Xələf sələf olmaq</i>	–	–
Hələl gelmek	Xələl gəlmək	–	–
Hələl getirmek	Xələl gətirmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Hamur gibi	Xəmir kimi	–	–
Hamur tutmak	Xəmir qatmaq (yoğurmaq)	–	–
Hasta düşmək (olmaq)	Xəstə düşmək (olmaq)	–	–
Hatırı kalmak	Xətri qalmaq	–	–
Hatırından çıkmamak	Xətrindən keçməmək	–	–
Hatırını kırmak	Xətrini qırmaq	–	–
Hayal etmək	Xəyal etmək	–	–
Hayal gibi	Xəyal kimi	–	–
Hayale dalmak	Xəyala dalmaq	–	–
Hayalinden geçirmək	Xəyalından keçmək	–	–
Harman dövmək	Xırman döymək	–	–
Harman savurmak	Xırman sovurmaq	–	–
Hizmet etmək	Xidmət etmək	Hyzmat etmək	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Hizmete girmek	Xidmətə girmək	–	–
Halas olmak	Xilas olmak	–	–
Gırtlak gırtlığa gelmek	<i>Xirdək xirdəyə gəlmək</i>	–	–
Gırtlığa kadar	Xirdəyə kimi (qədər)	–	–
Hitap etmek	Xitab etmək	–	–
Hitam vermek	Xitam vermək	–	–
Hor bakmak	Xor baxmaq	–	–
Horoz gibi	Xoruz kimi	–	–
(hoş geldin)	<i>Xoş gəldin</i>	<i>Hoş geldiniz</i>	–
–	<i>Xoş gördük</i>	<i>Hoş gördük</i>	–
Hoşbeş etmek	Xoş beş etmək	–	–
Hoşa gitmek	<i>Xoşa getmək</i>	–	–
Hoşuna gitmek	Xoşuna gəlmək	<i>Hoşuňa gelmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İbaret olmak	İbarət olmaq	–	–
İbret almak	İbrət almaq	–	–
İcat etmek	İcad etmək	–	–
İç bağlamak	İç bağlamaq	–	–
İç etmek	<i>İç etmək</i>	–	–
Gerçek yüzünü göstermek	<i>İç üzünü göstərmək</i>	–	–
İçi açılmak	<i>İçi açılmaq</i>	–	–
İçi dışına çıkmak	<i>İçi çölünə çıxmaq</i>	–	–
İçi daralmak	–	<i>İçin gysmak</i>	–
İçi geçmek	<i>İçi düşmək</i>	<i>İçi düşmek (içiň gyrylmak)</i>	–
İçi erimek (üzülmek)	<i>İçi ərimək (zayıflamak)</i>	–	–
İçi gitmek	İçi getmək	<i>İçiň byjyklamak (gözi gitmek)</i>	–
İçi götürmemek	<i>İçi götürmämək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İçi hop etmek	<i>İçi hop eləmək</i>	–	–
İçi içine sığmamak	–	İçi içine sygmazlyk	–
İçi içini yemek	İçi içini kəsmək (yemək)	–	–
İçi kan ağlamak	İçi qan ağlamaq	–	–
İçi parçalanmak	<i>İçi parçalanmaq</i>	–	–
İçten pazarlıklı	–	İçi pikirli (övrümli)	–
İçi bayılmak	<i>İçi üşənmək</i>	–	–
İçi yağ bağlamak	<i>İçi yağ bağlamaq</i>	–	–
İçi daralmak (sıkılmak)	–	İçiň gysmak	–
İçi yanmak	<i>İçi yanmaq</i>	<i>İçiň ýanmak</i>	–
İçinde kaybolmak	<i>İçində itmək</i>	–	–
İçinde yüzmek	<i>İçində üzmək</i>	–	–
İçinden çıkmak	<i>İçindən çıxmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İçinden geçmek	–	İçinden geçmek	–
İçinden gülmek	–	<i>İçin gülmek</i>	–
Arkadan vurmak	–	İçinden urmak	–
İçine ateş düşmek	<i>İçinə atəş düşmək</i>	–	–
İçine çekmek	<i>İçinə çəkmək</i>	İçiñe çekmek	–
İçine işlemek	<i>İçinə işləmək</i>	İçiñden geçiþ barmak	–
İçine kurt düşmek	<i>İçinə qurd düşmək</i>	<i>İçiñi it ýyrtmak</i>	–
İçine atmak	–	İçiñe salmak	–
İçine sıçmak	<i>İçinə sıçmaq</i>	–	–
İçini boşaltmak	<i>İçini boşaltmaq</i>	<i>İçiñi boşatmak</i>	–
İçini çekmek	İçini çəkmək	<i>İçiñi çekmek</i>	–
İçini dökmek	–	İçiñi dökmek	–
İçinden konuşmak	–	İçiñi gepletmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yüreği soğumak	–	<i>İçini sowatmak</i>	–
İçini yemek	<i>İçini yemək</i>	–	–
İdare etmek	İdarə etmək	–	–
İdrak etmek	İdrak etmək	–	–
İfade vermek	İfadə vermək	–	–
İflas etmek	İflas etmək	–	–
İfrit kesilmek (olmak)	İfrit kəsilmək	–	–
İftira atmak	İftira etmək	–	–
İğfal etmek	İğfal etmək	–	–
İhraç etmek	İxrac etmək	–	–
İhtarda bulunmak	İxtar eləmək	–	–
İki ateş arasında kalmak	<i>İki atəş arasında qalmaq</i>	<i>İki oduň arasynda galmak</i>	–
İki ayağını bir pabuca sokmak	İki ayağını bir başmağa dayamaq (soxmaq, təpmək)	İki ayağyny bir gonca sokmak	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İki baş dört ayak olmak	<i>İki baş dörd ayaq olmaq</i>	–	–
İki büklüm olmak	–	İki bükülmek	–
İki arada bir derede kalmak	<i>İki dağ arasında qalmaq</i>	<i>İki dagyň ortasynda galmak (ikarada derde (azara) galmak)</i>	–
İki eli böğründe kalmak	<i>İki əli böyründə qalmaq</i>	–	–
İki eli kanda olsa	<i>İki əli qanda olsa da</i>	–	–
İki eli yakasında olmak	<i>İki əli yaxasında olmaq</i>	–	–
İki eli yanına gelmek	<i>İki əli yanına gəlmək</i>	–	–
İki elle sarılmak	–	<i>İki elläp yapışmak</i>	–
İki gözüm kör olsun	<i>İki gözüm çıxsın</i>	–	–
İki lafı (sözü) bir araya getirememek	<i>İki kəlməni (sözü) bir birinə bağlayabilməmək</i>	<i>İki sözün başyny çatyp bilmezlik</i>	–
İki gönül bir olmak	<i>İki könül bir olmaq</i>	<i>İki göwün bir bolmak</i>	–
İki kat olmak	İki qat olmaq	–	–
İki cami arasında kalmış beynamaz	<i>İki məscid arasında binamaz qalmaq</i>	<i>İki jähennemiň owarrasy</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İki ateş arasında kalmak	<i>İki od arasında qalmaq</i>	<i>İki oduň arasynda galmak</i>	–
İki ucu boklu değnek	<i>İki ucu da poxlu dəyənəkdir</i>	–	–
İki yakası bir araya gelmemek	<i>İki yaxası bir araya gəlməmək</i>	–	–
İkisi bir kapıya çıkmak	<i>İkisi də bir qapıya çıxmaq</i>	–	–
İkbalı sönmek	İqbalı dönmək	–	–
İkrar vermek	İqrar vermək	–	–
Yılan gibi	<i>İlan kimi</i>	–	–
Yılan gibi sokmak	<i>İlan kimi çalmaq (sançmaq)</i>	–	–
Yılanın kuyruğuna basmak	İlanın quyuğunu basmaq	–	–
Yıldırım gibi	İldırım kimi	Ýyldyrym ýaly	–
İlham almak	İlham almaq	–	–
İlham etmek (vermek)	İlham vermək	–	–
İliğini kemirmek	–	<i>Yiligini sormak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Takılıp kalmak	İlişib qalmaq	–	–
İliğine işlemek	İliyinə (qədər) işləmək (keçmək)	–	–
İliğine kadar ıslanmaq	<i>İliyinə kimi islanmaq</i>	–	–
İliğini kurutmaq	<i>İliyini qurutmaq</i>	–	–
Yemin billah etmək	İllah etmək	–	–
İltimas etmək	İltimas etmək	–	–
İman getirmek	<i>İman gətirmək</i>	–	–
İmana gelmek	İmana gəlmək	–	–
İmana getirmek	İmana gətirmək	–	–
İmdada (imdadına) koşmaq	İmdada çatmaq (qoşmaq)	–	–
İmkan vermək	İmkan vermək	–	–
İmkanı yok	İmkan yoxdur	–	–
İmtihan vermek	İmtahan tutmaq (vermək)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İmtihana çekmek	İmtahana çəkmək	–	–
İmza atmak	İmza atmaq	–	–
İN cin yok	–	<i>İňlär siňek ýok</i>	–
İNada binmek	İNada minmək	–	–
İNce eleyip sık dokumak	–	<i>İNçe egrip, syk dokamazlyk</i>	–
İNci gibi	İNci kimi	–	–
İNim inim inlemek	İNir inir inləmək	–	–
İNğneyle kuyu kazar gibi	–	<i>İNñe bilen guýy gazan ýaly</i>	–
İNsafa gelmek	İNsafa düşmək (gəlmək)	<i>İNsap etmek</i>	–
İNsafsızlık etmek	İNsafsızlıq etmək	–	–
İNsan ayağı değmemiş (basmamış)	<i>İNsan ayağı dəyməmiş</i>	–	–
İNsanoğlu çiğ süt emmiş	<i>İNsan çiy süd əmibdir</i>	–	–
İNsan eli değmemiş	<i>İNsan əli dəyməmiş</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İnsan gibi	<i>İnsan kimi</i>	–	–
İntikam almak	İntiqam almaq (çəkmək)	–	–
İnzivaya çekilmek	İnzivaya çəkilmək	–	–
İpucu vermek	<i>İp ucu vermək</i>	–	–
İpe çekmek	<i>İpə çəkmək</i>	–	–
İpe dizmek	İpə düzmək	–	–
İpe gitmek	<i>İpə getmək</i>	–	–
İpe sapa gelmeyen	<i>İpə sapa gəlməzlik</i>	–	–
İpe un sermek	<i>İpə un sərmək</i>	–	–
İpek gibi	İpək kimi	–	–
İpi eline geçmek	<i>İpi əlinə keçmək</i>	–	–
İpi kırmak	<i>İpi qırmaq</i>	–	–
İpi sapı yok	<i>İpi sapı yox</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İpini çekmek	<i>İpini çəkmək</i>	–	–
İpini kırmak	<i>İpini qırmaq</i>	–	–
İpini koparan	<i>İpini qopardan</i>	–	–
İpiyle kuyuya inilmez	<i>İpiylə quyuya enilməz</i>	<i>Yüpüniň üstünde odun göyüp bolmazlyk</i>	–
İleri gelmek	<i>İrəli gəlmək</i>	–	–
İleri gitmek	<i>İrəli getmək</i>	–	–
Öne geçmek	<i>İrəli keçmək</i>	–	–
İleri sürmek	<i>İrəli sürmək</i>	–	–
İleriyi görmek	<i>İrəlini görmək</i>	–	–
İlerisini gerisini düşünmek	<i>İrəlisini gerisini düşünmək</i>	–	–
İsrar etmek	<i>İsrar etmək</i>	–	–
İstemem yan cebime koy	<i>İstəmirəm yan cibimə sal (qoy)</i>	–	–
Pişmiş aşı soğuk su katmak	<i>İsti aşı soyuq su qatmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İstihareye yatmak	İstixarə etmək	–	–
İstikamet vermek	İstiqamət vermək	–	–
İstirhamda bulunmak	<i>İstirham etmək</i>	–	–
İş açmak	<i>İş açmaq</i>	–	–
İş yapmak	İş aparmaq	–	–
İşin başına geçmek	İş başına keçmək	–	–
İş başında olmak	İş başında olmaq	–	–
İş bilmek	<i>İş bilmək</i>	–	–
İş bitirmek	<i>İş bitirmək</i>	–	–
İş çıkarmak	İş çıxartmaq	–	–
İş çıkmak	İş çıxmaq	–	–
İş düşmek	İş düşmək	İş düşmek	–
İş görmek	İş görmək	<i>İş görmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İş göstermek	<i>İş göstərmək</i>	–	–
İşin içinde iş var	İş içində iş var	–	–
İş inada binmek	<i>İş inada minmək</i>	–	–
İş işten geçmek	İş işdən keçmək	İş işden geçmek	–
İş karıştırmak	<i>İş qarışdırmaq</i>	–	–
(ceza vermek)	İş kəsmək	İş kesmek	–
İş olsun diye	<i>İş olsun diyə</i>	–	–
İş tutmak	<i>İş tutmaq</i>	–	–
İşaret vermek	İşarə vermək	–	–
İşten güçten kalmak	<i>İşdən gücdən qalmaq</i>	–	–
İşe bak	<i>İşə bax</i>	–	–
İşi kapmak	–	İşe bişişmek	–
İşe girmek	<i>İşə düzəlmək</i>	<i>İşe girmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İşe yaramak	İşə gəlmək (yaramaq)	–	–
İşe girmek	İşə girmək	–	–
İşe karışmak	İşə qarışmaq	–	–
İşe koşmak	<i>İşə qoşmaq</i>	–	–
İşık almak	İşiq almaq	–	–
İşıl ışıl yanmak	İşil işil işıldamaq (parıldamaq)	–	–
İşi aksamak (aksi gitmek)	İşi axsamaq	–	–
İşi Allah' a kalmak	<i>İşi Allah' a qalmaq</i>	–	–
İşi başından aşmak	İşi (qayğısı) başından aşmaq	<i>İşi başyndan agdyk</i>	–
İşi pişirmek	<i>İşi bişirmək</i>	–	–
İşi sarpa sarmak	<i>İşi burulmaq</i>	–	–
İşi çıkmak	<i>İşi çıxmaq</i>	–	–
İşi düşmek	İşi düşmək	<i>İşin düşmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İşi yolunda gitmek	İşi düz (rast) gətirmək	–	–
İşi gücü bırakmak	<i>İşi gücü buraxmaq</i>	–	–
İşi ileri götürmek	<i>İşi irəli aparmaq</i>	–	–
İşi iş olmak	<i>İşi iş olmaq</i>	–	–
İşi yoluna koymak	<i>İşi (işləri) qaydasına (yoluna) qoymaq (salmaq)</i>	–	–
İşi olmak	<i>İşi olmaq</i>	–	–
İşi bozulmak	<i>İşi pozulmaq</i>	–	–
İşi resmiyete dökmek	<i>İşi rəsmiyyətə çevirmək</i>	–	–
İşi uzatmak	İşi uzatmaq	–	–
İşi yaş olmak	İşi yaş olmaq	–	–
İşin başı	İşin (işlərin) başı	–	–
İşin içinde olmak	<i>İşin içində olmaq</i>	–	–
İşin içinden çıkmak	İşin içindən çıxmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İşin ucu	<i>İşin ucu</i>	–	–
İşinden olmak	<i>İşindən olmaq</i>	–	–
İşine gelmek	<i>İşinə gəlmək</i>	–	–
İşini bilmek	<i>İşini bilmək</i>	–	–
İşini bitirmek	İşini bitirmək	–	–
İşini görmek	İşini görmək	İşini gaytarmak (görmek)	–
İşinin adamı	İşinin adamı	–	–
İştahı açılmak	İştahası açılmaq	<i>İşdä açylmak</i>	–
İştahı kabarmak	İştahası çəkmək	–	–
İştahı kapanmak (kesilmek)	<i>İştahası pozulmaq (tutulmaq) (iştahı kesilmək)</i>	<i>İşdä kesilmek (tutulmak)</i>	–
İştıyak duymak	İştıyaq (iştıyaqını) çəkmək	–	–
İt sürüsü kadar	<i>İt xılı (xızını) kimi (qədər) İt sürüsü kimi (qədər)</i>	–	–
İt iti ısırılmaz	<i>İt itin ayağını basmaz</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
İt izi at izine karışmak	<i>İt izi qurd izinə qarışmaq</i>	–	–
İt gibi çalışmak	<i>İt kimi işləmək</i>	–	–
İte atsan yemez	<i>İtə atsan yeməz</i>	–	–
İte ot, ata et vermek	<i>İtə ot ata ət vermək</i>	–	–
Yitip gitmek	İtib getmək	–	–
İtin götüne sokmak	<i>İtin götünə soxmaq</i>	<i>İt masgarasy etmək</i>	–
Kedi ile köpek gibi	<i>İtlə pişik kimi</i>	İt bilen pişik ýaly	–
İğne atsan yere düşmez	İynə atsan yerə düşməz	–	–
İğne deliği gibi	<i>İynə gözü kimi</i>	–	–
İğne ile kuyu kazmak	İynə ilə gor (qəbir) eşmək (qazmaq)	–	–
İğne ipliğe dönmek	<i>İynə kimi incəlmək</i>	<i>Yüplüğe dönmek</i>	–
İğne yutmuş ite (maymuna) dönmek	<i>İynə udmuş itə dönmək</i>	–	–
İğneyi kendine çuvaldızı başkasına batırmak	İynəni özünə çuvaldızı özgəsinə batırmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kafi gelmek	Kafi olmaq	–	–
Kağıt gibi olmak	Kağız kimi ağarmaq	–	–
Kağıt üstünde kalmak	Kağız üstündə (üzərində) qalmaq	Kağyz yüzünde galmak	–
Kalburla su taşımak	–	–	<i>Kalburlan su taşım</i>
Kam almak	Kam almaq	–	–
Kemale ermek	Kamala çatmaq (yetmək)	–	–
Kar etmek	Kar etmek (eləmək)	<i>Kar etmek</i>	–
Kar getirmek	Kar götürmək	–	–
Karar vermek	–	<i>Karara gelmek</i>	–
Rahatı kaçmak	–	<i>Karary kaçmak</i>	–
Kervana katılmak	<i>Karvana qoşulmaq</i>	–	–
(Keçe hazırlamak)	<i>Keçə atmaq (basmak)</i>	Keçe basmak	–
Kel başa şimşir tarak	<i>Kəçəl başa şirli (şilli) daraq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Havanda su dövmek	<i>Kaçəni həvəngdə döymək</i>	–	–
Öküzün trene baktığı gibi bakmak	<i>Keçi təzə qapıya baxan kimi</i>	–	–
Geçmiş ola	Keçmiş ola	–	–
Keyif çatmak	Kef çəkmək (etmək)	Keyp etmek (çekmek)	–
Keyif sormak	<i>Kef soruşmaq</i>	–	–
Keyif sürmek	Kef sürmək	–	–
Keyif vermek	Kef vermək	Keyp bermek	–
Keyfine bakmak	Kefə baxmaq	–	–
Keyfi gelmek	Kefi açılmaq (gəlmək)	–	–
Keyfi bilmek	<i>Kefi bilmək</i>	–	–
Keyfi kaçmak	Kefi qaçmaq	–	–
Keyfi yerinde olmaq	Kefi yerində olmaq	–	–
Keyfini bozmak (kaçırmak)	Kefini pozmaq	Keypini bozmaq (gaçyrmak)	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kefeni boynunda olmak	<i>Kəfəni boynunda olmaq</i>	–	–
Kefeni yırtmak	Kəfəni cırmaq (yırtmaq)	–	–
Keklik kimi	Kəklik kimi	–	–
İpin ucunu kaçırmak	Kələfin ucunu itirmək	–	–
Kafa atmak	<i>Kəllə atmaq</i>	–	–
Kafa patlatmak (yormak)	–	<i>Kelle döwmek</i>	–
Kafa çalıştırmak	<i>Kəllə işlətmək</i>	–	–
Kelle kulak yerinde	<i>Kəllə qulaq yerində</i>	–	–
Kafası şişmek	–	<i>Kellän çişmek</i>	–
Kafası işlemek	<i>Kəlləsi işləmək</i>	<i>Kellän işlemek</i>	–
Kafası dumanlanmak	–	<i>Kelle dumanlamak</i>	–
Kellesini uçurmak	–	<i>Kellesini almak</i>	–
Kem gözle bakmak	Kəm baxmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kemal bulmak	–	Kemal tapmak	–
Kenar gezmek	Kənar gəzmək	–	–
Kenara atmak	Kənara atmaq (tullamaq)	–	–
Kenara çekilmek	Kənara çəkilmək	–	–
Kenarda kalmak	Kənarda qalmaq	–	–
Kerem eyleyin	Kərəm et (qıl!)	–	–
Kin bağlamak (gütmek)	<i>Kin bağlamaq</i>	Kine etmek	–
Kin beslemek	<i>Kin bəsləmək</i>	–	–
Kir götürmek	Kir götürmək	–	–
Kir tutmak	<i>Kir tutmaq</i>	–	–
Kirada oturmak	<i>Kirayədə yaşamaq</i>	–	–
Kiraya vermek	Kirəyə vermək	–	–
Kirpiği kirpiğine değmemek	–	Kirpigiňi çalmazlyk (kirpigiň kaklyşmazlyk)	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kesenize bereket	<i>Kisənə bərəkət</i>	–	–
Keseden yemek	<i>Kisəsindən yemək</i>	–	–
Kesesine bir şey girmemek	<i>Kisəsinə bir şey girməmək</i>	–	–
Kesesini doldurmak	Kisəsini doldurmaq	–	–
Kesenin ağzını açmak	<i>Kisəsinin ağzını açmaq</i>	–	–
Gururuna dokunmak	<i>Kişiliyinə toxunmaq</i>	–	–
Kitaba el basmak	Kitaba əl basmaq	–	–
Uzaktan kumanda etmek	<i>Komanda vermək</i>	–	–
Kör olasıca	<i>Kor olsun</i>	–	–
Kör ölür badem gözlü olur	<i>Kor ölər, adı qalar badam göz</i>	–	–
Kör şeytan diyor ki	Kor şeytan deyir ki	–	–
Körler mahallesinde ayna satmak	<i>Korlar şəhərində ayna (üzgü) satmaq</i>	–	–
Göçüp gitmek	<i>Köçüb getmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Eski hamam eski tas	Köhnə hamam, köhnə tas	–	–
Eski defterleri karıştırmak	Köhnə xırmanları sovurmaq	Köne saman sowurmak	–
Yaraya tuz biber ekme	<i>Köhnə yaraya duz səpmək</i>	–	–
Kök salmaq	Kök atmaq (salmaq)	Kök urmaq	–
Göğüs gərmək	Köks (köksünü) gərmək	–	–
Bağrına basmaq	<i>Köksünə basmaq</i>	–	–
Yüreğini dağlamak	<i>Köksünü dağlamaq</i>	–	–
Göğsünü gere gere	<i>Köksünü gərə gərə</i>	–	–
Göğsünü kabartmaq	<i>Köksünü qabartmaq</i>	–	–
Kökündən halletmek	<i>Kökündən kəsmək</i>	–	–
Kökünü kazımaq	<i>Kökünə su qoşmaq</i>	–	–
Kökünü kurutmaq	<i>Kökünü qurutmaq</i>	<i>Kökünü köwlemek (yolmaq)(köküne palta urmaq)</i>	–
Gölge etmek	<i>Kölgə etmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gölge gibi	Kölgə kimi	–	–
Gölgede (gölgesinde) kalmak	Kölgədə qalmaq	–	–
Kendi gölgesinden korkmak	Kölgəsindən hürkmək (qorxmaq)	Kölegäñden gorkup ýörmek	–
Yardım eli uzatmak	<i>Kömək əlini uzatmaq</i>	–	–
Yardım görmek	Kömək görmək	–	–
Yardıma muhtaç olmak	<i>Köməyə möhtac olmaq</i>	–	–
Yardıma koşmak	Köməyinə çatmaq (qoşmaq)	<i>Kömege gelmek</i>	–
Kömür gibi	Kömür kimi	–	–
Gönlü olmak	<i>Könlü almaq</i>	–	–
Gönlü bulanmak	Könlü bulanmaq	<i>Göwni bitmek</i>	–
Gönlü çekmek	Könlü çəkmək (istəmək)	–	–
Gözü gönlü tok	<i>Könlü gözü tox</i>	–	–
Gönlü kırılmak	<i>Könlü qırılmaq</i>	<i>Göwnüñ geçmek (göwün döwülmek)</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gönlü ol(ma)mak	Könlü ol(ma)maq	–	–
Gönlünden geçirmek (geçmek)	<i>Könlündən keçirmək (keçmək)</i>	–	–
Gönlüne dokunmak	Könlünə toxunmaq	–	–
Gönlüne girmek	<i>Könlünə girmək</i>	–	–
Gönlüne göre	Könlünə görə	–	–
Gönlünü çalmak	<i>Könlünü çalmaq</i>	–	–
Gönül açmak	<i>Könül açmaq</i>	<i>Göwün açmak</i>	–
Gönül (gönlünü) almak	<i>Könül almaq</i>	<i>Göwnüni awlamak</i>	–
Gönül bağlamak	Könül bağlamaq	–	–
Gönül bulandırmak	Könül bulandıрмаq	–	–
Gönül kırmak	Könül qırmaq	<i>Göwne degmek</i>	–
Gönül koymak	<i>Könül qoymaq</i>	<i>Göwün etmek</i>	–
Gönül okşamak	Könül oxşamaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Gönül vermek	Könül vermək	<i>Göwnüň bermek</i>	–
Gönül yıkmak	<i>Könül yıxmaq</i>	–	–
Kötek yemek	Kötək yemək	Kötek iymek	–
Kötek atmak	Kötək döşəmək	–	–
Kukla gibi	Kukla kimi	–	–
Kül etmek	Kül etmək	Kül etmek	–
Kül olmak	Kül olmaq	<i>Kül bolmak</i>	–
(Küle çevirmek)	<i>Külə döndərmək</i>	<i>Küle döndermek</i>	–
(Küle dönmek)	Külə dönmək	<i>Küle dönmek</i>	–
Külünü savurmak	<i>Külünü sovurmaq</i>	Külünü sowurmak	–
Küp gibi	<i>Küp kimi</i>	–	–
Küpünü doldurmak	<i>Küpünü doldurmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Önüne çıkmak	Qabağına çıxmaq	–	–
Öne düşmek	<i>Qabağına düşmək</i>	Öñe düşmek	–
Önüne katmak	<i>Qabağına qatmaq</i>	–	–
Önüne bir kemik atmak	<i>Qabağına sümük atmaq</i>	–	–
Önünü almak	Qabağını almaq	Öñüni almak	–
Önünü ardını düşünmek	Qabağını gerisini düşünmək	–	–
Önünü kesmek	Qabağını kəsmək (tutmaq)	Öñüni kesmek	–
Kabuğuna çekilmek	<i>Qabığına çəkilmək</i>	–	–
Kabına sığmamak	Qabığına sığmamaq	–	–
Kabuk bağlamak	Qabıq bağlamaq	–	–
Kaburgaları çıkmak (sayılmak)	<i>Qabırğaları çıxmaq (sayılmaq)</i>	–	–
Kadir olmak	<i>Qadir olmaq</i>	–	–
Galip gelmek	Qalib çıxmaq (gəlmək, olmaq)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kan ağlamak	Qan ağlamaq	<i>Gan aglanmak</i>	–
Kan akıtmak	<i>Qan axıtmaq</i>	–	–
Kan akmak	Qan axmaq	<i>Gan gitmek</i>	–
Kan istemek	<i>Qan istəmək (axtarmaq)</i>	–	–
Kan aldırmaq	Qan aldırmaq	–	–
Kan almak	Qan almaq	Gan almak	–
Kan kaybetmek	Qan aparmaq	–	–
Kan pahası	Qan bahası	–	–
Kan başına (beynine) çıkmak (sıçramak)	Qan başına (beyninə) işləmək (sıçramaq, vurmaq)	<i>Gany beyinsine (kellesine) urmak</i>	–
Kan çanağı gibi	Qan çanağına dönmək	–	–
Kan çekmek	Qan çəkmək	–	–
Kan çıkmak	<i>Qan çıxmaq</i>	–	–
Kan dökmek	Qan eləmək (etmək, tökmək)	<i>Gan dökmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kan gelmek	<i>Qan gəlmək</i>	–	–
Kan gütmek	–	<i>Gan soramak</i>	–
(zulmetmek)	Qan içmək	<i>Gan içmek</i>	–
Kan istemek	Qan istəmək	–	–
Kan kaybetmek	<i>Qan itirmək</i>	–	–
Kanı vermek	<i>Qan köçürmək</i>	–	–
Kan kaynamak	Qan qaynamaq	–	–
Kan kusturmak	Qan qusdurmaq	Gan gagşyrmak	–
Kan kusmak	Qan qusmaq	<i>Gan gusmak (ýuwutmak)</i>	–
Kan olmak	Qan olmaq	–	–
Kan revan içinde kalmak	<i>Qan rəvan içində qalmaq</i>	–	–
Kanını emmek	–	<i>Gan sormak</i>	–
Kan ter içinde kalmak	Qan tər içində (tərdə) qalmaq	<i>Gan der basmak (bolmak)</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kan tere batmak	Qan tərə batmaq	<i>Gana dere batmak</i>	–
Kan tutmak	Qan tutmaq	–	–
Kan vermek	<i>Qan vermək</i>	–	–
Kana boyamak	Qana boyamaq (bulamaq)	<i>Gana boýamak</i>	–
Kana kan istemek	<i>Qana qan istəmək</i>	–	–
Kana susamak	Qana susamaq	<i>Gana suwsamak</i>	–
Kanat açmak	Qanad açmaq	<i>Ganat açmak</i>	–
Kanat çırpmak	Qanad çırpmaq	–	–
Kanat germek	Qanad gərmək	<i>Ganat germek</i>	–
Kanadı altına almak	Qanadı altına almaq	<i>Ganat astyna (aşagyna)almak</i>	–
Kolu kanadı kırılmak	Qanadı qırılmaq	–	–
Kanı donmak	<i>Qanı donmaq</i>	–	–
Kanı içine akmak	<i>Qanı içəriyə getmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kanı ısınmak	<i>Qanı isinişmək</i>	–	–
(rengi sararmak)	Qanı qaçmaq	Gany qaçmak	–
Kanı kaynamak	Qanı qaynamaq	<i>Gany gaynamak</i>	–
Kanına ekmek doğramak	<i>Qanına çörək doğramaq</i>	–	–
Kanına girmek	–	<i>Ganyna galmak</i>	–
Kanına susamak	Qanına susamaq (yerikləmək)	–	–
Kanını emmek	<i>Qanını əmmək</i>	–	–
Kanını kaynatmak (heyecanlandırmak)	<i>Qanını qaynatmaq</i>	<i>Ganyny gaynatmak (canını yakmak)</i>	–
Kanını kurutmaq	<i>Qanını qurutmaq</i>	–	–
Kanını yerde koymamak	Qanını yerdə qoymamaq	<i>Gany ýerde galmazlyk</i>	–
Kanıyla ödemek	<i>Qanıyla ödəmək</i>	–	–
Kanlı bıçaklı olmak	<i>Qanlı bıçaq olmaq</i>	–	–
Kanlı yaş dökmek	Qanlı yaş axıtmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kanlısı olmak	<i>Qanlısı olmaq</i>	<i>Gan algyly bolmak</i>	–
Kapan kurmak	–	<i>Gapan gurmak</i>	–
Kapana düşmek	–	<i>Gapana düşmek</i>	–
Kapana düşürmek	–	<i>Gapana mündürmek</i>	–
Kapı açmak	<i>Qapı açmaq</i>	<i>Gapy açmak</i>	–
Kapı aralamak	<i>Qapı aralamaq</i>	–	–
Kapı baca açık	<i>Qapı baca açıq olmaq</i>	–	–
Kapı dışarı etmek	Qapı dalında qoymaq	–	–
Kapı gibi	<i>Qapı kimi</i>	<i>Gapy ýaly</i>	–
Kapı kapı dolaşmak	Qapı qapı dilənmək (dolaşmaq)	<i>Gapy gapy aylanmak</i>	–
Kapıda kalmak	<i>Qapıda qalmaq</i>	–	–
Kapıdan çevirmek	<i>Qapıdan döndərmək</i>	–	–
Kapıdan kovsan bacadan düşer	<i>Qapıdan qovursan, bacadan düşür</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kapılar yüzüne kapanmak	<i>Qapılar üzünə bağlanmaq</i>	–	–
Kapısı herkese açık olmak	<i>Qapıları el üzünə açıq olmaq</i>	–	–
Kapıyı göstermek	<i>Qapını göstərmək</i>	–	–
Kapısına kilit vurmak	Qapısına qıfil vurmaq	–	–
Kapısını çalmak	Qapısını döymək	–	–
Kar gibi	Qar kimi	<i>Gar ýaly</i>	–
Karalar bağlamak (giymek)	Qara bağlamaq	<i>Gara geýmek</i>	–
Kara çalmak	–	<i>Gara sürtmek (garalyk ýapmak)</i>	–
Karagözlük etmek	Qaragözlük etmek	–	–
Karınca yuvası gibi kaynamak	Qarınca yuvası kimi qaynamaq	–	–
Karnı büyümek	<i>Qarnı böyümək</i>	–	–
Karnı zil çalmak	<i>Qarnında qaval çalınmaq</i>	–	–
Karın doyurmak	Qarnını doyuzdurmaq	<i>Garnyňy gabartmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
(sıkıntıya katlanmak)	<i>Qarnını suya qoymaq</i>	<i>Garnyňy suwa atmak</i>	–
Karşı çıkmak	Qarşı çıxmaq	Garşy çykmak	–
Karşı durmak	Qarşı durmaq	<i>Garşy durmak</i>	–
Karşı gelmek	Qarşı qoyulmaq (gəlmək)	–	–
(aksine, zıddına gitmek)	Qarşı gətmək	Garşy gitmek	–
Karşı koymak	Qarşı qoymaq	–	–
Kaskatı kesilmek	–	<i>Sañ gaty kesilmek</i>	–
Kaş çatmak	–	Gaş çytmak	–
Kaşının altında gözün var demek	<i>Qaşının altında göziün var demək</i>	–	–
Kaşla göz arasında	<i>Qaşla göz arasında</i>	<i>Göz bilen gaşyn arasynda</i>	–
Kaşı (kaşları) çatılmak	Qaşları çatılmaq	–	–
Kaş yapayım derken göz çıkarmak	–	Gaş bejerjek (gaş düzetcek) bolup göz çykarmak	–
(hayretini bildirmek)	<i>Qaşlarını qaldırmaq</i>	Gaşlaryny galdyrmak	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kaş göz işareti yapmak	–	<i>Gaş kakmak</i>	–
Aşırı gitmek	–	<i>Gaty gitmek</i>	–
Katıla katıla gülmek	–	<i>Gaty gülmek</i>	–
Kaya gibi	–	<i>Gay'a yaly</i>	–
Kaymağını almak	<i>Qaymağını götürmək (yığmaq)</i>	–	–
Kaymak bağlamak	Qaymaq bağlamaq	–	–
Gaza getirmek	<i>Qaz vermək</i>	–	–
Kazık yutmuş gibi	–	<i>Gazyk ýuwdan ýaly bolup durmak</i>	–
Kazançlı çıkmak	<i>Qazanca qalmaq</i>	–	–
Gayret göstermek	<i>Qeyrət göstərmək</i>	–	–
Gayret vermek	<i>Qeyrətə gətirmək (mindirmək)</i>	–	–
Gayretine dokunmak	<i>Qeyrätinə dəymək (toxunmaq)</i>	–	–
Kadeh kaldırmak	<i>Qədəh qaldırmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kadrini bilmemek	<i>Qədrini bilməmək</i>	–	–
Kafes gibi	Qəfəs kimi	–	–
Kafese girmek	Qəfəsə düşmək	–	–
Gaflet uykusuna dalmak	Qəflət yuxusuna cummaq	–	–
Gaflet uykusundan uyanmaq	<i>Qəflət yuxusundan ayılmaq</i>	<i>Gaflat ukysyndan oýanmaq</i>	–
Kahkaha basmak (koparmak, salıvermek)	Qəhqəhə çəkmək	–	–
Gönül yarası	<i>Qəlb yarası</i>	–	–
Kalbine girmek	Qəlbinə girmək	–	–
Kalbini kırmak	Qəlbini incitmək (qırmaq, sındırmaq)	–	–
Gönlünü okşamak	<i>Qəlbini oxşamaq</i>	–	–
İçini okumak	<i>Qəlbini oxumaq</i>	–	–
Kalbini çalmak	Qəlbini ovlamaq	–	–
Kalburdan geçirmek	<i>Qəlbirdən keçirmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kalbura çevirmek	<i>Qəlbirə çevirmək</i>	–	–
Kalburla su taşımak	<i>Qəlbirlə su daşımaq</i>	–	–
Kalem çekmek	Qələm çəkmək	–	–
Kaleme almak	Qələmə almaq	–	–
Kaleme sarılmak	<i>Qələmə sarılmaq</i>	–	–
Kaleminden çıkmak	Qələmindən çıxmaq	–	–
Galeyana gelmek	Qələyana gəlmək	–	–
Kalıptan kalıba girmek	Qəlibdən qəlibə girmək	–	–
Kalıba vurmak	<i>Qəlibə çəkmək (vurmaq, salmaq)</i>	–	–
Kalıbı değiştirmek	<i>Qəlibini dəyişdirmək</i>	–	–
Gam çekmek	Qəm çəkmək	–	–
Derdine ortak olmak	Qəminə ortağ olmaq	–	–
Fırsat bilmek	Qənimət bilmək (saymaq)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Karar vermek	Qərar qoymaq (vermək)	–	–
Kazaya uğramak	<i>Qəzaya uğramaq</i>	–	–
Gazaba gelmek	Qəzəbi tutmaq	–	–
Gazel okumak	Qəzəl oxumaq	–	–
Mırın kırın etmek	<i>Qıdır mıdır eləmək</i>	–	–
Saman alevi gibi	<i>Qığılcım kimi yanıb sönmək</i>	–	–
Kılı kırk yarmak	Qılı qıldan ayırmaq (seçmək)	–	–
Kılını bile kımıldatmamak	–	<i>Gylyny gymyldatmazlyk</i>	–
Kılıç çalmak	Qılınc çalmaq	–	–
Kılıç çekmek	<i>Qılınc çəkmək</i>	–	–
Kılıç oynatmak	<i>Qılınc oynatmaq</i>	–	–
Kılıçtan geçirmek	Qılıncdan keçirmək	Gylyçdan geçirmek	–
Kıpkırmızı kesilmek	Qıpkırmızı kəsilmək (olmaq)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kıran girmek	–	<i>Gyran değmek</i>	–
Kırkı çıkmak	Qırxı çıxmaq	–	–
Kırkıdan sonra azmak	Qırxında yorğalamaq	–	–
Kırıp dökmek	<i>Qırıp tökmək</i>	–	–
Kırıp geçirmek	–	<i>Gyrgyna bermek (salmak)</i>	–
Kısa kesmek	Qısa kəsmək	–	–
Kış kapıya dayanmak	<i>Qış qapını döymək</i>	–	–
(kötü gidişatı iyiye çevirmek)	<i>Qışını yaz eləmək</i>	<i>Gyş gününi ýaz etmek</i>	–
Kız almak	Qız almaq	–	–
Kız çıkarmak	<i>Qız köçürmək</i>	<i>Gyz çykarmak</i>	–
Kız istemek	<i>Qız istəmək</i>	–	–
Kız gibi	Qız kimi	<i>Gyz ýaly</i>	–
Kız kaçırmak	<i>Qız qaçirtmaq</i>	<i>Gyz süýremek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kız vermek	Qız vermək	–	–
Kızarıp bozarmak	Qızarıb bozarmaq	<i>Bozaryp gyzarmak</i>	–
Kızım sana söylüyorum gelinim sen işit	<i>Qızım sənə deyirəm gəlinim sən eşit</i>	<i>Gyzym saňa aýdyan gelnim sen düş</i>	–
Kıyametler koparmak	Qiyamət(i) qoparmaq	–	–
Kıyamet kopmak	Qiyamət qopmaq	–	–
Kıyamete kadar	Qiyamətə kimi (qədər)	–	–
Kıyamete kalmak	Qiyamətə qalmaq	–	–
Kıymet vermek	Qiyamət vermək	–	–
Kıymete binmek	<i>Qiyamətə minmək</i>	–	–
Kıymetini bilmemek	<i>Qiyamətini bilməmək</i>	–	–
Kol atmak	Qol atmaq	–	–
Kol kanat germek	<i>Qol qanad olmaq</i>	<i>Gol (kökenek) germek</i>	–
Kolu kanadı kırılmak	Qol qanadı qırılmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kolayına kaçmak	<i>Qolayına baxmaq</i>	–	–
Kolları kopmak	<i>Qolları qopmaq</i>	–	–
Kollarını açmak	Qollarını açmaq	–	–
Kollarını sallaya sallaya gelmek	<i>Qollarını sallaya sallaya gəlmək</i>	–	–
Kollarının arasına almak	<i>Qollarının arasına almaq</i>	–	–
Koltuğuna girmek	Qoltuğa (qoltuğuna) girmək	–	–
Koltukları kabarmak	<i>Qoltuqları şişmək</i>	–	–
Koluna girmek	Qoluna girmək	–	–
Koluna kuvvet	<i>Qoluna qüvvət</i>	–	–
Konuk etmek	Qonaq etmək (eləmək)	–	–
Konuk gelmek	Qonaq gəlmək	–	–
Konuk olmak	<i>Qonaq olmaq</i>	–	–
Korktuğu başına gekmek	<i>Qorxduğu iş başına gəlmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Korkuya kapılmak	<i>Qorxu götürmək</i>	<i>Gorka düşmek</i>	–
Korkudan çıldırmak	<i>Qorxudan dəliyə dönmək</i>	–	–
Korku düşmək	Qorxuya düşmək	–	–
Kavga çıkarmak	<i>Qovğa qoparmaq (salmaq)</i>	–	–
Koynuna girmek	<i>Qoynuna girmək</i>	–	–
Koynuna almak	<i>Qoynuna qoymaq (salmaq)</i>	–	–
(iki yüzlü)	Qoyun cildinə (dərisinə, donuna) girmiş canavar (qurd)	Goýun derisine giren möjek	–
Koyun gibi	Qoyun kimi	<i>Goýun ýaly</i>	–
Son kozunu oynamak	<i>Qozunu oynamaq</i>	–	–
Kucak açmak	<i>Qucaq açmaq</i>	<i>Gujak açmak</i>	–
Kuduz köpeğe dönmek	<i>Quduz ilə köpəyə dönmək</i>	<i>Guduzlan köpege dönmek</i>	–
Kul etmek	Qul etmək	–	–
Kul olmak	Qul olmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kula kul olmak	<i>Qula qul olmaq</i>	–	–
Kulağı okşamak	–	<i>Gulaga ýakmak</i>	–
Kulağı ağır işitmek	<i>Qulağı ağır eşitmək</i>	–	–
Kulakları (kulağı) çınlasın	<i>Qulağı cingildəsin</i>	–	–
Kulağı dikilmek	<i>Qulağı darı dəlmək</i>	–	–
Kulağı (bir şeyde) olmak	Qulağı ... olmaq	–	–
Kulağı kırıšte olmak	Qulağı səsdə olmaq	–	–
Kulağı ters taraftan göstermek	<i>Qulağı tərsindən göstərmək</i>	–	–
Kulaklarının pasını gidermek	–	<i>Gulağyň posuny dökmek</i>	–
Kulağına gelmek	<i>Qulağına dəymək (gəlmək)</i>	<i>Gulaga ilmek</i>	–
Kulağına fisildamak	Qulağına əyilmək	–	–
Kulağına girmemek	Qulağına girməmək	–	–
Kulağına inanmamak	<i>Qulağına inanmamaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kulağına çalınmaq	<i>Qulağına səs dəymək</i>	–	–
Kulağına sokmaq (koymak)	<i>Qulağına soxmaq</i>	<i>Gulagyna guýmak</i>	–
Kulağına küpe olmak	Qulağında sırğa olmaq	–	–
Kulağını açmaq	<i>Qulağını açmaq</i>	–	–
Kulağını çəkmək	Qulağını (qulaqlarını) burmaq (çəkmək)	–	–
Kulağını çınlatmaq	<i>Qulağını cingildətmək</i>	<i>Gulagyny şaňlatmaq</i>	–
Kulağını doldurmaq	Qulağını (qulaqlarını) doldurmaq	–	–
Kulak ardı etmək	<i>Qulaq ardına vurmaq</i>	–	–
Kulak asmaq	Qulaq asmaq (tutmaq)	Gulak asmaq	–
Kulak kesilmək	Qulaq kəsilmək	<i>Gulak germek</i>	–
Kulak kabartmaq	Qulaq qabartmaq	<i>Gulak gabartmaq</i>	–
Kulak vermək	Qulaq vermək	–	–
Kulakları paslanmaq	<i>Qulaqları paslanmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kulaklarına kadar kızarmak	<i>Qulaqlarına qədər qızarmaq</i>	–	–
Kulaklarını tıkamak	<i>Qulaqlarını tıxamaq</i>	–	–
Kulaklarını dikmek	<i>Qulaqlarını tikib durmaq (dayanmaq, tikmək)</i>	–	–
Kulluk etmek	<i>Qulluq etmək</i>	<i>Gulluk etmek</i>	–
Kulp takmak	Qulp bağlamaq (taxmaq)	<i>Gulp urmak</i>	–
Kulunç kırmak	Quluncunu qırmaq	–	–
Kurban etmek	<i>Qurban etmək</i>	<i>Gurban etmek</i>	–
Kurban gitmek	Qurban getmək	–	–
Kurban olmak	<i>Qurban olmaq</i>	<i>Gurban bolmak</i>	–
Kurban olayım!	Qurban kəsım (olum!)	Gurbanyñ bolaýyn	–
Kurban vermek	Qurban vermək	–	–
Kurt gibi	Qurd kimi	–	–
Kurtlarını dökmek	<i>Qurdunu tökmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kurşun gibi	–	<i>Gurşun ýaly</i>	–
Kurşuna dizmek	<i>Qurşuna düzmək</i>	–	–
Kurt gibi	<i>Qurd kimi</i>	<i>Gurt ýaly</i>	–
Kuru başına kalmak	<i>Quru başına qalmaq</i>	–	–
Kuru hasır (kilim) üstünde kalmak	<i>Quru həsir üstündə qalmaq</i>	–	–
Kuş gibi	<i>Quş kimi</i>	<i>Guş ýaly</i>	–
Kuş gibi çırpınmak	<i>Quş kimi çırpınmaq</i>	–	–
Kuş gibi uçup gitmek	<i>Quş kimi uçmaq (uçub getmək)</i>	–	–
Kuş kadar canı olmak	<i>Quş qədər canı olmaq</i>	–	–
Kuş olup uçmak	–	<i>Guş bolup uçmak</i>	–
Kuş tüyü gibi	<i>Quş tükü kimi yüngül</i>	–	–
Kuş uçmaz, kervan geçmez	<i>Quş uçmaz, kavran keçməz</i>	<i>Guş gonmadyk ýer</i>	–
Kuş uçurtmamak	<i>Quş uçurtmamaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kuşa benzemek	<i>Quşa dönmək</i>	–	–
Kutu gibi	<i>Qutu kimi</i>	–	–
Kuyruğu kapana kısılmak	Quyruğu qapı altında qalmaq	–	–
Kuyruğuna basmak	Quyruğunu basmaq	–	–
Kuyruğunu dikmek	<i>Quyruğunu qaldırmaq</i>	–	–
Kuyruğunu kısmak	<i>Quyruğunu qısmaq</i>	–	–
Kuyruk olmak	Quyruq olmaq	–	–
Kuyruk sallamak	<i>Quyruq tovlamaq (quyruğunu bulamaq)</i>	<i>Guýruk bulamak</i>	–
Kuyu gibi	<i>Quyu kimi</i>	–	–
Kuyusunu kazmak	Quyu qazmaq	–	–
Kuzu postuna bürünmek	<i>Quzu cildinə girmək</i>	–	–
Kuzu gibi	<i>Quzu kimi</i>	–	–
Kuzu kesilmek	<i>Quzuya dönmək</i>	<i>İýmçi guza dönmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Laf etmek	Laf etmək (vurmaq)	–	–
Lakayıt kalmak	Laqeyd qalmaq	–	–
Lal etmek	<i>Lal etmək</i>	–	–
(dilsiz olmak)	Lal olmaq	Lal olmak	–
Layık görmek	Layiq bilmək (görmək)	–	–
Layık olmak	<i>Layiq olmaq</i>	–	–
Lazım gelmek	Lazım gəlmək	–	–
Leşini sermek	<i>Leşini yerə sərmək</i>	<i>Ləşini sermek</i>	–
Leke sürmek	Ləkə atmaq	–	–
Lanet etmek	Lənət etmək	–	–
Lanet okumak	<i>Lənət oxumaq</i>	–	–
Lanet olsun	<i>Lənət olsun</i>	–	–
Lezzet almak	Ləzzət almak	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Bahane aramak	<i>Mahna axtarmaq</i>	–	–
Bahane bulmak	<i>Mahna tapmak</i>	–	–
Malı olmak	<i>Malı olmaq</i>	–	–
Malın gözü	<i>Malın gözü</i>	–	–
Mani olmak	Mane olmaq	–	–
Mana çıkarmak	–	Many çykarmak	–
Merakını uyandırmak	Maraq oyatmaq	–	–
Mars etmek	Mars eləmək (qoymaq, vermək)	–	–
Mars olmak	Mars olmaq (qalmaq)	–	–
Maskesini atmak	Maskasını atmaq	–	–
Maskesini düşürmek	Maskasını yırtmaq	–	–
Maskara etmek	Masqara etmək	–	–
Maskarası olmak	<i>Masqarası olmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Maskaraya çevirmek	<i>Masqaraya döndərmək</i>	<i>Masgara etmek</i>	–
Mat etmek	Mat eləmək (etmək)	Mat etmek	–
Mat olmak	<i>Mat olmaq</i>	<i>Mat bolmak</i>	–
Matem (yas) tutmak	<i>Matəm tutmaq</i>	–	–
Maya çalmak	Maya vurmaq	–	–
Meydan okumak	Meydan demək (oxumaq)	–	–
Meydan vermemek	<i>Meydan verməmək</i>	–	–
Meydana atmak	Meydana atmaq	–	–
Meydana çıkarmak	Meydana çıxartmaq	–	–
Meydana çıkmak	Meydana çıxmaq	–	–
Meydana düşmek	Meydana düşmək	–	–
Meydana gelmek	Meydana gəlmək	–	–
Meydana getirmek	<i>Meydana gətirmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Meydanı boş bulmak	Meydanı boş (xali) görmək	–	–
Meyil vermek	Meyl etmək	–	–
Meyli olmak	Meyli olmaq	–	–
Mecali kalmamak	–	Mejaldan düşmek	–
Mecbur tutmak	Məcbur etmək	–	–
Mecbur kalmak	Məcbur qalmaq (olmaq)	–	–
Meclis kurmak	<i>Məclis qurmaq</i>	<i>Mejlis gurmaq</i>	–
(Mecnun olmak)	Məcnun olmaq	Mejnun bolmak	–
–	Mədəd vermək	Medet bermek	–
Methiye düzmek	<i>Mədhiyyə oxumaq</i>	–	–
Mapusa düşmek	<i>Məhbəsdə yatmaq</i>	–	–
Mahcup kalmak	Məhcub olmaq	–	–
Muhabbet beslemek	Məhəbbət bağlamaq (bəsləmək, salmaq)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Mahkemeye vermek	<i>Məhkəməyə vermək</i>	–	–
Kıyamet kopmak	Məhşər qopmaq	–	–
Mahşere dönmek	<i>Məhşərə dönmək</i>	–	–
Mekan tutmak	Məqam tutmaq	Mekan tutmak	–
Maksat gütmek	<i>Məqsəd güdmək</i>	–	–
Maksat hasıl omak	<i>Məqsədə çatmaq</i>	–	–
Merhem olmak	–	<i>Melhem bolmak</i>	–
(bıkmak)	Məlul olmaq	<i>Melul bolmak</i>	–
Malum olmak	Məlum olmaq	–	–
Meme vermek	<i>Məmə vermək</i>	–	–
Memede olmak	<i>Məmədə olmaq</i>	–	–
Memeden kesmek	<i>Məmədən almaq (ayırmaq, kəsmək)</i>	–	–
Mana çıkarmak	<i>Məna çıxartmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Benden günah gitti	<i>Məndən günah gətirdi</i>	–	–
(merhamet etmek)	Mərhəmət etmək	<i>Merhemet etmek</i>	–
Merhamete gelmek	<i>Mərhəmətə gəlmək</i>	–	–
Maruz kalmak	<i>Məruz olmaq (qalmaq)</i>	–	–
Mesele çıkarmak	Məsələ qaldırmaq	–	–
Mesele yapmak	<i>Məsələ qoymaq</i>	–	–
Maskara olmak	<i>Məsxərə olmaq</i>	Masgara bolmak	–
Maskarasını çıkarmak	<i>Məsxərəsini çıxartmaq</i>	–	–
Mesken tutmak	Məskən etmək (tutmaq, eləmək)	Mesgen tutmak	–
Masraf etmek	Məsrəf etmək (eləmək)	–	–
Masraftan çıkmak	Məsrəfdən çıxmaq (düşmək)	–	–
Meşakkat çekmek	Məşəqqət çəkmək	–	–
Mezarını kazmak	<i>Məzarını qazmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Mazur görmek	Məzur görmək	–	–
Mıh gibi	Mıh kimi	Myh ýaly	–
Mırın kırın etmek	Mır mır mırıldamaq	–	–
Bin dereden su getirmek	Min dərədən su ətirmək	–	–
Bin kalıba girmek	<i>Min qəlibə düşmək</i>	–	–
Bin pişman olmak	<i>Min peşman olmaq</i>	–	–
Minnet altında kalmamak	<i>Minnət altında qalmamaq</i>	–	–
Minnet duymak	<i>Minnət duymaq</i>	–	–
Minnet etmemek	Minnət etməmək	–	–
Minnətdar kalmak	Minnətdar olmaq	<i>Minnətdarlyk bildirmek</i>	–
Misli menendi yok	Misli bərabəri olmamaq (tapılmamaq)	–	–
Teraziye vurmaq	Mizan (mizana) vurmaq	–	–
Modası geçmek	Modası keçmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Mucize göstermek	<i>Möcüzə göstərmək</i>	–	–
Mühür basmak	<i>Möhür basmaq</i>	–	–
Bal mumu gibi erimek	Mum kimi ərimək (mum olmaq)	<i>Mum-helim bolmak</i>	–
Muma dönmek	Muma dönmək	–	–
Murat almak	<i>Murad almaq</i>	–	–
Muradına ermek	Murada (muradına) irmək (yetmək)	Myradıña ýetmek	–
Muradı gözünde kalmak	<i>Muradı gözündə qalmaq</i>	–	–
Mübarek olsun	Mübarək olsun	Mübarek bolsun	–
Muhakeme yürütmek	Mühakimə yürütmək	–	–
Muhalefet etmek	Müxalifət etmək	–	–
Mukavemet göstermek	Müqavimət göstərmək	–	–
Mümkün olmak	Mümkün olmaq	–	–
Münasip görmek	Münasib görmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Naçar kalmak	Naçar dayanmaq	–	–
Çaresiz kalmak	Naəlac qalmaq	–	–
Masal anlatmak (okumak)	<i>Nağıl danışmaq (söyləmək)</i>	<i>Nağyl okamak</i>	–
Hem nalına hem mihına (vurur)	Gah nala vurur, gah miha	–	–
(feryat etmek)	Nalə çəkmək	Nala çekmek	–
Lanet okumak	–	<i>Nälet okamak</i>	–
Namaza durmak	<i>Namaza durmaq</i>	–	–
Namazı kılınmak	<i>Namazı qılınmaq</i>	–	–
Namazında niyazında olmaq	<i>Namazında niyazında olmaq</i>	–	–
Namerde muhtaç bırakmak	<i>Namərdə möhtac etmək</i>	–	–
Namerde muhtaç olmak	<i>Namərdə möhtac olmaq</i>	–	–
Namusuna dokunmak	Namusuna toxunmaq	Namysyna değmek	–
Namusunu temizlemek	<i>Namusunu təmizləmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Nar gibi	Nar kimi	–	–
Nazını çekmek	Nazını çökmək	Näzini çekmek	–
Can damarını yakalamak	<i>Nazik damarını tutmaq</i>	–	–
Neşter vurmak	Nəşter vurmaq	–	–
Ne günlere kaldık	<i>Nə günlərə qaldıq</i>	–	–
Ne haddine	<i>Nə həddi var</i>	–	–
Ne hikmetse	<i>Nə hikmətsə</i>	–	–
Ne istediğini bilmek	<i>Nə istədiyini bilmək</i>	–	–
Ne lazım	<i>Nə lazım</i>	–	–
Ne mal olduğunu bilmek	<i>Nə mal olduğunu bilirəm</i>	–	–
Ne olur ne olmaz	<i>Nə olar, nə olmaz</i>	–	–
Ne olduğunu bilmemek	<i>Nə olduğunu bilməmək</i>	–	–
Ne olursa olsun	Nə olursa olsun	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ne şiş yansın ne kebab	<i>Nə şiş yansın nə kabab</i>	<i>Ne çiş köysün ne kebab</i>	–
Ne var, ne yok	Nə var, nə yox	–	–
Nabzı atmak	<i>Nəbzi atmaq</i>	–	–
Nabzını yoklamak	<i>Nəbzini yoxlamaq</i>	–	–
Nefes aldirmamak	<i>Nəfəs almağa qoymamaq</i>	–	–
Nefes almak	Nəfəs almaq (çəkmək)	<i>Nepes almak</i>	–
Nefes nefese kamak	<i>Nəfəs nəfəsə qalmaq</i>	–	–
Nefesi kesilmek	Nəfəsi kəsilmək (tutulmaq, daralmaq)	–	–
Nefsini köreltmek	Nəfsini öldürmək	–	–
Kem küm etmek	<i>Nəm nüim etmək</i>	–	–
Nara atmak	Nərə çəkmək	–	–
(Nasip etmek)	Nəsib etmək	<i>Nesip etmek</i>	–
(Nasip olmak)	Nəsib olmaq	<i>Nesip bolmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Nesli tükenmek	Nəsli kəsilmək (qırılmaq)	–	–
Neşesi kaçmak	<i>Nəşəsi dağılmaq (qaçmaq)</i>	<i>Neşäň gaçmak (uçmak)</i>	–
Neşesini bulmak	Nəşəsi durulmaq (gəlmək)	<i>Neşäň ýetmek</i>	–
Netice vermek	Nəticə vermək	–	–
Nazar değmek	Nəzər dəymək	–	–
Nazar etmək	Nəzər etmək (qılmaq)	–	–
Dikkate almak	Nəzərə almaq	<i>Nazara almak</i>	–
Nifak sokmak	Nifaq salmaq	–	–
Nefret uyandırmak	Nifrət doğurmaq (oyatmaq)	–	–
Nikah kıymak	Nikah kəsmək	<i>Nika gyymak</i>	–
Nispet etmək	Nisbət etmək	–	–
Nişan almak	Nişan almaq (aparmaq)	–	–
Nişan koymak	Nişan qoymaq	<i>Nyşan goymak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
(öbür dünyaya yollamak)	<i>O dünyaya göndərmək</i>	<i>Ol dünýä ibernek</i>	–
Öbür dünyayı boylamak	O dünyaya köçmək (yollanmaq)	–	–
Ocağı kör kalmak	<i>Ocağı kor qalmaq</i>	–	–
Ocağı sönmek	<i>Ocağı qaralmaq (şamı sönmək)</i>	–	–
Ocağı tütmeK	<i>Ocağı yanmaq</i>	–	–
Ateş almaya mı geldin?	<i>Od almağa gəlib</i>	–	–
Ateş almak	<i>Od almaq</i>	Ot almak	–
(dağlamak)	<i>Od basmaq</i>	<i>Ot basmak</i>	–
İçine ateş düşmek	<i>Od düşmək</i>	–	–
Ateş açmak	Od eləmək	Ot açmak	–
(zor durumda olmak)	Od ilə su arasında qalmaq	<i>Ot bilen ýalnyn arasynda galmak</i>	–
Ateş kesilmek	<i>Od kəsilmək</i>	<i>Ody tutaşmak</i>	–
Ateş gibi	Od kimi	Ot ýaly	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ateş gibi yanmak	<i>Od kimi yanmaq</i>	–	–
Ateş parçası	Od parçası	–	–
Ateşe vermek	<i>Od vermək</i>	<i>Oda bermek</i>	–
Ateş yağdırmak	<i>Od yağdıрмаq</i>	–	–
Ateşe atmak	<i>Oda atmaq</i>	<i>Oda atmak</i>	–
Ateşe düşmek	<i>Oda düşmək</i>	<i>Oda düşmek</i>	–
Ateşe tutmak	<i>Oda tutmaq</i>	–	–
Ateşle oynamak	Odlu oynamak	–	–
Ateşten gömlek giymek	–	<i>Otlı köyneke geýmek</i>	–
İçten içe yanmak	<i>Odsuz alovsuz yanmaq</i>	<i>Otsuz ýanmak</i>	–
Yangına körükle gitmek	<i>Odun üstünə yağ tökmək (odun üstünə od qalamaq)</i>	<i>Odun üstüne nebit dökmek</i>	<i>Yangına karşı körükle gitme</i>
Ateşine yanmak	<i>Oduna düşmək (yanmaq)</i>	<i>Oduna ýanmak</i>	–
(dosdoğru)	<i>Ox kimi</i>	Ok ýaly	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ok yaydan çıkmak	Ox yaydan çıxmaq	–	–
Oklava yutmuş gibi	–	<i>Oklaw ýuwudan ýaly</i>	–
Olan oldu	Olan olub (oldu), keçən keçdi	–	–
Olmayacak duaya amin demek	<i>Olmayacak duaya amin demək</i>	–	–
Ortada kalmak	Ortada qalmaq	–	–
Ortadan söylemek	Ortadan danışmaq	–	–
Ortadan kaldırmak	Ortadan götürmək (qaldırmaq)	–	–
Ortadan kalkmak	<i>Ortadan qalxmaq</i>	–	–
Ortak olmak	Ortaq olmaq	–	–
Ortaya çıkarmak	<i>Ortalığa çıxartmaq</i>	–	–
Ortalığı birbirine katmak	<i>Ortalığı birbirinə qatmaq</i>	–	–
Ortalığı ... götürmek	<i>Ortalığı ... bürümək</i>	–	–
Ortalık ağarmak	<i>Ortalıq ağarmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ortalık kararmak	<i>Ortalıq qaralmaq</i>	–	–
Ortalık karışmak	<i>Ortalıq qarışmaq</i>	–	–
Ortasını bulmak	<i>Ortasını tapmaq</i>	–	–
Ortaya almak	Ortaya almaq	<i>Orta almak</i>	–
Ortaya fırlamak	<i>Ortaya atılmaq</i>	<i>Orta atılmak</i>	–
Ortaya atmak	Ortaya atmaq	<i>Orta atmak</i>	–
Ortaya çıkarmak	Ortaya çıxarmaq	<i>Orta çykarmak (goýmak)</i>	–
Ortaya çıkmak	Ortaya çıxmaq	<i>Orta çykmak</i>	–
(öncülük etmek)	Ortaya düşmek	<i>Orta düşmek</i>	–
Oruç açmak	Oruç açmaq	–	–
Oruç tutmak	Oruç tutmaq	–	–
(oruç tutmamak)	Oruç (orucu) yemek	<i>Oruç ýemek</i>	–
Ot yoldurmak	<i>Ot yoldurmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Bindiği dalı kesmek	<i>Oturduğu budağı kəsmək</i>	–	–
Avucunu yalamak	<i>Ovcunu yalamaq</i>	–	–
Avucunun içi gibi bilmek	<i>Ovcunun içi kimi bilmək</i>	–	–
Avucunun içinde tutmak	<i>Ovcunun içində saxlamaq</i>	–	–
Avucunun içine almak	<i>Ovcunun içinə almaq</i>	–	–
Avuç içi kadar	Ovuc içi qədər (kimi)	–	–
Avucu kaşınmak	<i>Ovucu qaşınmaq</i>	–	–
Avurdu avurduna geçmek	<i>Ovurdu ovurduna keçmək</i>	–	–
Oyun çıkarmak	Oyun çıxartmaq	–	–
(birine) oyun etmek	–	<i>Oýun etmek</i>	–
Oyun oynamak	<i>Oyun oynamaq</i>	–	–
Oyuna gelmek	<i>Oyuna düşmək</i>	–	–
Oyuncağa çevirmek	<i>Oyuncağa çevirmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Öç almak	<i>Öc almaq</i>	<i>Öç almak</i>	–
Ödü kopmak	<i>Ödü qopmaq</i>	–	–
Ödü patlamak	<i>Ödü partdamaq (partlamaq)</i>	–	–
Ödü bokuna karışmak	<i>Ödü poxuna bulaşmaq</i>	–	–
Ödünü koparmak	<i>Ödünü qopartmaq</i>	–	–
Uhdesinden gelmek	<i>Öhdəsindən gəlmək</i>	–	–
Uhdesine almak	<i>Öhdəsinə almaq (götürmək)</i>	–	–
Öküz gibi	<i>Öküz kimi</i>	<i>Öküz ýaly</i>	–
Öküz gibi bakmak	<i>Öküz kimi baxmaq</i>	–	–
Öküzün altında buzağı aramak	<i>Öküzün altında buzov axtarmaq</i>	<i>Buz üstünde tozan aramak (turuzmak)</i>	<i>Öküz altında buza(ğ)ı arama</i>
Kal dediği yerde kalmak	<i>Öl dediği yerdə ölmək</i>	–	–
Ölçüp biçmek	<i>Ölçü biçti eləmək</i>	<i>Ölçäp biçmek</i>	–
Ölü gibi	<i>Ölü kimi</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ölüp ölüp dirilmek	<i>Ölüb ölüb dirilmək</i>	–	–
Ölüm Allah' ın emri	<i>Ölüm Allah' ın əmri</i>	–	–
Ölüm kalım meselesi	Ölüm dirim məsələsi	–	–
Ölüm döşəğinde olmak	<i>Ölüm döşəyinə düşmək</i>	Ölüm ýassyğynda ýatmak	–
Ölüm gibi	–	<i>Ölümiň öýi</i>	–
Ölümlə burun buruna gelmek	<i>Ölümlə üz üzə dayanmaq</i>	–	–
Ölümü göze almak	Ölümü gözünün altına almaq	–	–
Ölümlə pençeleşmek	<i>Ölümün caynağında (olmaq)</i>	–	–
Ölüyü güldürmek	<i>Ölünü də güldürər</i>	–	–
Ölüsü ortada kalmak	<i>Ölüsü ortada (yerdə) qalmaq</i>	–	–
Ömre bedel	<i>Ömrə bədəl</i>	–	–
Ömrü uzamak	Ömrü uzanmaq	–	–
Ömrü vefa etmemek	Ömrü vəfa etməmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ömrümün varı	<i>Ömrün varı</i>	–	–
Ömrünü çürütmek	Ömrünü çürütmək	Ömrüni çüýretmek	–
Ömür geçirmek	Ömür keçirmek	–	–
Ömür sürmek	<i>Ömür sürmək</i>	Ömür sürmek	–
Ömür vermek	Ömür vermək	–	–
Öpüp başına koymak	<i>Öpüb başına (gözünə) qoymaq</i>	–	–
Öpücük kondurmak	Öpüş almaq	–	–
Öpücük göndermek	Öpüş göndərmək	–	–
Örnek almak	–	<i>Mysal almak</i>	–
Özür dilemek	–	Ötünç dilemek	–
Öğütte bulunmak	Öyüd nəsihət etmək (eləmək, vermək)	Öwüt bermek	–
Kendi ayağı ile gelmek	<i>Öz ayağı ilə gəlmək</i>	–	–
Kendi derdine düşmek	<i>Öz dərđinə qalmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kendi içine çekilmek	<i>Öz dünyasına (qabığına, qınına) çəkilmək</i>	–	–
Eceli ile ölmek	<i>Öz əcəli ilə ölmək</i>	–	–
Kazdığı çukura (kuyuya) kendisi düşmek	–	Öz gazan çukuryňa özüň düşmek	
Kendi göbeğini kendi kesmek	<i>Öz göbəyini özü kəsmək</i>	Öz göbeğini özüň kesmek	–
Kendi hesabına çalışmak	<i>Öz hesabına iş görmək</i>	–	–
Kendi keyfine gitmek	<i>Öz kefində gəzmək (olmaq)</i>	–	–
Kendi gölgesinden korkmak	<i>Öz kölgəsindən qorxmaq</i>	–	–
Kendi kabuğuna çekilmek	<i>Öz qabığına girmək</i>	–	–
Kendi kanatlarıyla uçmak	<i>Öz qanadıyla uçmaq</i>	–	–
Kendi kuyusunu kendi kazmak	<i>Öz kuyusunu özü qazmaq</i>	<i>Öz gabryňy özüň gazmak (öz aýağyňa özüň palta urmak)</i>	–
Kendi kendini yemek	<i>Öz özünü didmək (yemək)</i>	–	–
Sözünün eri	<i>Öz sözünün ağası olmaq</i>	–	–
Kendi yağıyla kavrulmak	<i>Öz yağında qovrulmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kendini kaybetmek	Özündən getmək	Özüňden gitmek	–
Kendinden geçmek	Özündən keçmək	–	–
Kendine gelmek	Özünə gəlmək	Özüňe gelmek	–
Kendine getirmek	Özünə gətirmək	Özüne getirmek	–
Kendine kıymak	Özünə qəsd eləmək	–	–
Kendine mal etmək	Özünə mal eləmək	–	–
Kendine yedirememek	Özünə sığışdırabilməmək	–	–
Toz kondurmamak	Özünə toz qondurmamaq	–	–
Kendini ateşe atmak	Özünü alova(oda) atmaq	Özüni oda atmak (urmak)	–
Kendini beğendirmek	Özünü bəyəndirmək	–	–
Kendini bilmek	Özünü bilmək	Özüni bilmek	–
Kendini bir şey sanmak	Özünü bir şey zənn etmək	–	–
Kendini dağıtmak	Özünü dağıtmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Kendini dar (zor) atmak	–	<i>Özüni atmak</i>	–
Kendini ele vermek	<i>Özünü ələ vermək</i>	–	–
Kendini göstermek	<i>Özünü göstərmək</i>	<i>Özüni görkezmek</i>	–
Kendini dev aynasında görmek	<i>Özünü göyə qaldırmaq (çixartmaq)</i>	–	–
Kendini kaybetmek	<i>Özünü itirmək</i>	<i>Özüni yitirmek (özünden gitmek)</i>	–
Kendini matah sanmak	<i>Özünü matah saymaq</i>	–	–
Kendini naza çekmek	<i>Özünü naza qoymaq</i>	–	–
Kendini avutmak	<i>Özünü ovutmaq</i>	–	–
–	<i>Özünü saxlamaq</i>	<i>Özüni saklamak</i>	–
Kendini bulmak	<i>Özünü tapmaq</i>	–	–
Kendini temize çıkarmak	<i>Özünü təmizə (duruluğa) çixarmaq</i>	–	–
Kendini toplamak	<i>Özünü toplamaq</i>	–	–
Kendini tutamamak	<i>Özünü tutabilməmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Niyeti bozuk	–	<i>Päli bozuk</i>	–
Pamuk gibi	<i>Pambıq kimi</i>	–	–
Pas tutmak	Pas atmaq (tutmaq, basmaq)	–	–
Pay çıkarmak	<i>Pay çıxarmaq</i>	–	–
Pay vermek	<i>Pay vermək</i>	–	–
Pancar gibi olmak	Pazı kimi olmaq	–	–
Pençesine düşmek	Pəncəsinə keçmək	Penjä düşmek	–
Perde çekmek	Pərdə çəkmək	<i>Perde çekmek</i>	–
Perde inmek	–	<i>Göze gubar inmek</i>	–
Pervane gibi dönmek	Pərvanə kimi başına dolanmaq (fırlanmaq)	Perwana ýaly pyrlanmak	–
Pervaz etmek	Pərvaz etmək	Pervaz eylemek	–
Peşine düşmek	–	<i>Ökjesine düşmek</i>	–
Peyda olmak	–	<i>Peyda bolmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Bıçak vurmak	–	<i>Pyçak urmak</i>	–
Pireye kızıp torgan yakmak	–	<i>Bite gahar edip ýorğany oda bermek</i>	–
Pireyi deve yapmak	Milçəkdən dəvə düzəltmək	–	<i>Pireden deve yapma</i>
Pis pis bakmak	<i>Pis pis baxmaq</i>	–	–
Kötü yola düşmek	<i>Pis yola düşmək</i>	–	–
Kötülük etmek	Pislik etmeək	–	–
Plan kurmak	Plan çəkmək (qurmaq)	–	–
Boku çıkmak	<i>Poxu çıxmaq</i>	–	–
Para basmak	<i>Pul qırmaq</i>	–	–
Para koparmak	<i>Pul qoparmaq</i>	–	–
Para dökmek (akıtmak)	Pul tökmək	–	–
Para yemek	Pul yemek	–	–
Paraya para dememek	<i>Pula pul deməmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Rahat bırakmak	<i>Rahat buraxmaq</i>	–	–
Rahat durmak	Rahat durmaq (oturmaq)	–	–
Rahat etmek	Rahat etmek (olmaq)	–	–
–	Rahatlığını pozmaq	Rahatlygyny bozmak	–
Rast gelmek	Rast gəlmək (olmaq)	Rast gelmek	–
Rast getirmek	Rast gətirmək	–	–
Razı etmek	<i>Razı eləmək</i>	–	–
Razı olmak	Razı olmaq (rıza vermək)	–	–
Rızasını almak	Razılığını (razılıq, rıza) almaq	–	–
Rıza göstermek	<i>Razılıq göstərmək</i>	–	–
Rağbet etmek (göstermek)	Rəğbət bəsləmək (etmək, eləmək)	–	–
Rağbet kazanmak (görmek)	<i>Rəğbət qazanmaq</i>	–	–
Rahmet okumak	Rəhmət oxumaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Remil atmak (dökmək)	Rəml atmaq	–	–
Renk almak	<i>Rəng almaq</i>	–	–
Renk vermek (katmak)	<i>Rəng qatmaq</i>	–	–
Renkten renge girmek	Rəngdən rəngə girmək	–	–
Rengi solmak	<i>Rəngi ağarmaq</i>	<i>Reňki öçmek</i>	–
Rengi atmak	Rəngi atmaq (uçmaq, qaçmaq)	Reňgiň agmak	–
Resim almak	Rəsmi almaq	–	–
Reva görmek	Rəva bilmək	Rowa görmek	–
Rezil etmek	Rəzil etmək	–	–
Rezil olmak	Rəzil olmaq	–	–
Rikkat vermək	Rıqqətə gətirmək	–	–
Riske girmek	Riskə getmək	–	–
Rol oynamak	Rol oynamaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ruh vermek (kazandırmak)	Ruh vermək	–	–
–	Ruhdan düşmək	Ruhdan düşmek	–
Ruhu şad olsun	Ruhu şad olsun!	–	–
Ruhu okşamak	Ruhunu oxşamaq	–	–
Kalbini okumak	Ruhunu oxumaq	–	–
Ruhunu teslim etmek	<i>Ruhunu təslim etmək</i>	–	–
Ruhu bile duymamak	Ruhunun da xəbəri olmamaq	–	–
(rezil etmek)	Rüsva etmək	<i>Risva etmək</i>	–
Rezil rüsva olmak	Rüsva olmaq	<i>Risva bolmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Saat gibi	<i>Saat kimi</i>	–	–
Saat gibi işlemek	<i>Saat kimi işlemək</i>	–	–
Saati saatine uymamak	<i>Saati saatına uymamaq</i>	–	–
Sihhatler olsun	<i>Saatlar olsun</i>	–	–
Sabaha çıkmamak	<i>Sabaha çıxmamaq</i>	–	–
Sabahlar hayrolsun	–	–	<i>Sabah hayır olsun</i>
Sabrı taşmak	<i>Səbri daşmaq</i>	Sabry kaçmak	–
Sabit olmak	Sabit olmaq	–	–
Sabun köpüğü gibi sönmek	Sabun köpüğüne (qovuşuna) dönmək	–	–
Saç saça baş başa gelmek	Saç birçək dalaşmaq (saç yolmaya çıxmaq)	<i>Saçyoldy oynamak</i>	–
Saçı başı ağarmak	Saç bircəyi ağarmaq	–	–
Saçı topuklarını dövmek	Saçı dabanında olmaq	–	–
Saçı sakalı birbirine karışmak	Saçı saqqalı bir birinə qarışmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Saçı uzun aklı kısa	–	–	<i>Saç(ı) uzun, akl(ı) kısa</i>
Saçına ak düşmek	Saçına (saçına saqqalına)dən düşmək	–	–
Saçına başına bakmadan	Saçından saqqalından utanmamaq	–	–
Saçını başını yolmaq	<i>Saçını bircəyini yolmaq</i>	–	–
Saçını süpürge etmək	Saçını (qabağında) süpürge eləmək	–	–
Sadık kalmak	<i>Sadiq qalmaq</i>	–	–
Sağ eliyle sol kulağını göstermek	<i>Sağ əliylə sol qulağını göstərmək</i>	–	–
Sağa sola bakmadan	<i>Sağ soluna baxmadan</i>	–	–
Sağı solu (belli) olmamak	<i>Sağı solu olmamaq</i>	–	–
Sağlık olsun	Sağlıq olsa (olsun)	–	<i>Sağlık olsun</i>
Sağlıcakla kalın	Sağlıqla qal (qalın)	–	<i>Kalın sa(ğ)lıcaklan</i>
Sahip çıkmak	<i>Sahib çıxmaq</i>	–	–
Sahneye koymak	–	<i>Sahnada goymak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Tereciye tere satmak	–	–	<i>Sakacıya su satma</i>
Sakal bırakmaq (uzatmaq, koyuvermek, salıvermek)	<i>Saqqal qoymaq (uzatmaq)</i>	–	–
Sakalı değırmende ağartmaq	Saqqalı(nı) dəyirmənda ağartmaq	–	–
Sakalı ele vermek	Saqqalı ələ vermək	–	–
Sakalına ak düşmək	Saqqalına dən düşmək	–	–
Sakız gibi	<i>Saqqız kimi</i>	–	–
Selam almak	–	<i>Salam almak</i>	–
Selam etmek	Salam eləmək	–	–
Selam vermek	Salam vermək	<i>Salam bermek</i>	–
Selam yollamak	<i>Salam yetirmək</i>	<i>Salam ibermek</i>	–
Selamı sabahı kesmek	<i>Salamı sabahı kəsmək</i>	–	–
Saman altından su yürütmək	Saman altından su yeritmək	Saman astyndan suw goýbermek	–
Saman gibi	Saman kimi	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Sancısı tutmak	Sancı (sancısı) tutmaq	–	–
Sandıktan çıkmak	<i>Sandıqdan çıxmaq</i>	–	–
Sap gibi	Sap kimi	–	–
Sapsarı kesilmek	Sapsarı kəsilmək	–	–
Sararıp solmak	<i>Saralıb solmaq</i>	Saralyb solmak	–
Midesi kaynamak	–	Saryň gaýnamak	–
Satıp savmak	Satıb sovmaq (sovurmaq)	–	–
Satışa çıkarmak	<i>Satışa buraxmaq</i>	–	–
Satılığa çıkarmak	Satılığa qoymaq	–	–
Sevap kazanmak (işlemek)	Savab etmek	–	–
Saymakla bitmemek	Saymaqla bitmöz (qurtarmaz)	–	–
Sele kapılmak	<i>Sel aparmaq</i>	–	–
Sel gibi	<i>Sel kimi</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Sele gitmek	<i>Selə getmək</i>	–	–
Serilip yatmak	–	<i>Serlip ýatmak</i>	–
Sevdasına düşmek	Sevdasına düşmək	–	–
Sevinci kursağında kalmak	<i>Sevinci qursağında qalmaq</i>	–	–
Sevinçten uçmak	<i>Sevincindən ayağı yerə dəyməmək</i>	–	–
Seyirci kalmak	Seyrçi qalmaq	–	–
Seyre çıkmak	Seyrə çıxmaq	–	–
Seyre dalmak	Seyrə dalmaq	–	–
Sebat göstermek	<i>Səbat göstərmək</i>	–	–
Secde etmek	Səcdə etmək	<i>Sejde etmek</i>	–
Set çekmek	Sədd bağlamaq	–	–
Sefa bulduk	–	–	Sefa buluştuk
Sefa geldiniz	–	–	Sefa geldiniz

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Sefa sürmek	<i>Səfa çəkmək (sürmək)</i>	–	–
Sefa geldine gitmek	<i>Səfa gəldinə getmək</i>	–	–
Sefasını sürmek	<i>Səfasını çəkmək</i>	–	–
Sefer etmek	<i>Səfər etmək</i>	–	–
Seferber olmak	<i>Səfərbər olmaq</i>	–	–
Saltanat kurmak	<i>Səltənət sürmək</i>	–	–
Sen ben davası (kavgası)	<i>Sən mən dalaşı</i>	–	–
Sen sağ ben selamet	<i>Sən sağ, mən salamat</i>	–	–
Yüzünü gören cennetlik	–	–	<i>Seni gören, hacı olacak</i>
Sizden iyi olmasın	<i>Səndən yaxşı olmasın</i>	–	–
Serseme dönmek	<i>Sərsəm olmaq</i>	–	–
Serzenişte bulunmak	<i>Sərzəniş etmək</i>	–	–
Ses çıkarmamak	<i>Səs çıxarmamaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ses çıkmamak	Səs çıxmamaq	–	–
Ses etmek	<i>Səs etmək (eləmək)</i>	Ses etmek	–
Ses kesilmek	<i>Səs kəsilmək</i>	–	–
Ses seda kesilmek (kalmamak)	<i>Səs səmir (sov) kəsilmək</i>	–	–
Ses vermek	Səs vermək	Ses bermek	–
Sesi ayyuka çıkmak	<i>Səsi aləmi (dünyanı) basmaq (götürmək)</i>	–	–
Sesi çıkmamak (kesilmek)	<i>Səsi çıxmamaq (kəsilmək)</i>	–	–
Sesini çıkarmamak	Səsini çıxartmamaq	<i>Sesini çykarmazlyk</i>	–
Sesini kesmek	<i>Səsini kəsmək</i>	Sesiňi gapmak	–
Sesini yükseltmek	<i>Səsini qaldırmaq (ucaltmaq)</i>	–	–
Sıçıp sıvamak	<i>Sıçıb sıvamaq</i>	–	–
Sıfırdan başlamak	<i>Sıfırdan başlamaq</i>	–	–
Sıkboğaz etmek	<i>Sıxboğaz eləmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Sıkıp suyunu çıkarmak	Sıxıb (soyub) suyunu çıxartmaq	–	–
Sıkıntı basmak	<i>Sıxıntı basmaq</i>	–	–
Sıkıntı çekmek	Sıxıntı çəkmək	–	–
Sıkıntı vermek	<i>Sıxıntı vermək</i>	–	–
Sıkıntıda olmak	<i>Sıxıntıda olmaq</i>	–	–
Sıkıntıya düşmek	<i>Sıxıntıya düşmək</i>	–	–
Sınavdan geçmek	Sınaqdan çıxmaq (keçmək)	–	–
Sıraya dizmek	<i>Sıra düzmək (sıraya salmaq)</i>	–	–
Sırası gelmek	<i>Sırası gəlmək</i>	–	–
Sırasını savmak	–	<i>Möwsümiñi sowmak</i>	–
Sırtını yere getirmek	<i>Sırtını yerə gətirmək</i>	–	–
Sıskası çıkmak	<i>Sısqa düşmək</i>	–	–
Sıçan deliği aramak	<i>Sıçan deşiyi axtarmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Sıçana dönmek	<i>Siçana dönmək</i>	–	–
Sipariş vermek	Sifariş vermək	–	–
Suratını ekşitmek	<i>Sifətini turşutmaq</i>	–	–
Silahaltına almak	<i>Silah altına almaq</i>	–	–
Silah çatmak	<i>Silah çatmaq</i>	–	–
Silaha sarılmak	Silaha sarılmaq	–	–
Silip süpürmek	<i>Silip süpürmək</i>	–	–
Siper etmek	Sipər etmək	–	–
Sır tutmak (saklamak)	<i>Sirr saxlamaq</i>	–	–
Sır vermek	<i>Sirr vermək</i>	–	–
Siz sağ olun	<i>Siz sağ olun</i>	–	–
Size doyum olmaz	<i>Size doymaq olmaz</i>	–	–
Soyup soğana çevirmek	Soyub soğana döndərmək (Soğan kimi qabığını soymaq)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Sol tarafından kalkmak	<i>Sol tərəfdən qalxmış</i>	–	–
Soluk almak	<i>Soluğ almaq (dərmək)</i>	–	–
Sona ermek	<i>Sona yetmək</i>	–	–
Sorgu suale çekmek	Sorğu suala tutmaq	–	–
Sorguya çekmek	<i>Sorğuya çəkmək</i>	–	–
Soğuk almak	Soyuq almaq	–	–
Soğuk bakmak	<i>Soyuq baxmaq</i>	–	–
Soğuk ter dökmek	<i>Soyuq tər basmaq</i>	–	–
Soğuk çalmak	<i>Soyuq vurmaq</i>	Sowuk urmak	–
Söz açmak	Söhbət açmaq	<i>Söhbət açmak</i>	–
Sohbet etmek	Söhbət etmək	Söhbət gurmak	–
Lafa tutmak	Söhbətə tutmaq	–	–
Sevk etmek	Sövq etmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Söz açmak	Söz açmaq	Söz açmak	–
Söz almak	<i>Söz almaq</i>	Söz almaq	–
Söz altında kalmamak	Söz altında qalmamaq	<i>Gep alyp galmazlyk</i>	–
Söz anlatmak	<i>Söz anlatmaq</i>	–	–
Söz aramızda	Söz aramızda	–	–
Söz atmak	Söz atmaq	<i>Söz atmak</i>	–
Söz çıkarmak	Söz çıxartmaq	–	–
Söz çıkmak	<i>Söz çıxmaq</i>	–	–
Söz dinlemek	<i>Söz dinləmək</i>	–	–
Söz getirmek	–	<i>Gep getirmek</i>	–
Söz taşımak	Söz gəzdirmək	–	–
Söz kesmek	<i>Söz kəsmək</i>	–	–
Söz olmak	Söz olmaq	<i>Söz bolmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Söz düşürmek	Söz salmaq	–	–
Söz sözü açmak	Söz sözü çökmək	–	–
Söz vermek	Söz vermək	Söz bermek	–
Söze başlamak	<i>Sözə başlamaq</i>	–	–
Söze karışmak	Sözə qarışmaq	<i>Söz gatmak</i>	–
Sözü açılmak	Sözü açılmaq	–	–
Sözü ağına tıkamak	Sözü ağına təpmək	–	–
Sözü ağında bırakmak (kalmak)	Sözü ağında buraxmaq (qalmaq)	–	–
Sözü ağından almak	Sözü ağından almaq	<i>Sözünü agzyndan almak</i>	–
Sözü çevirmek	–	<i>Gürrüni başga tarapa sowmak</i>	–
Lafı kıcından anlamak	Sözü götündən anlamaq	–	–
Sözü geçmek	Sözü keçmək	<i>Sözüň geçmek (ötmek)</i>	–
Sözü uzatmak	Sözü uzatmaq	<i>Sözi uzaltmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
–	Sözü yerə düşmәмək	<i>Sözünü yere goymazlyk (çalmazlyk, salmazlyk)</i>	–
Sözüm yabana	<i>Sözüm yabana</i>	–	–
Sözünde durmak	<i>Sözündə durmaq</i>	<i>Sözünde durmak</i>	–
Sözünden çıkmamak	Sözündən çıxmamaq	<i>Sözünden çykmamak (çykmazlyk)</i>	–
Sözünden dönmek	<i>Sözündən dönmək (qaçmaq)</i>	Sözünden dönmek	–
Sözünü balla kestim	<i>Sözünü balla kəsim</i>	–	–
Sözünü bilmek	<i>Sözünü bilmək</i>	–	–
Sözünü esirgememek	<i>Sözünü əsirgəməmək</i>	–	–
Sözünü geri almak	<i>Sözünü geri almaq</i>	–	–
Sözünü kesmek	<i>Sözünü kəsmək</i>	<i>Sözi kesmek</i>	–
–	<i>Sözünü sındırmaq</i>	Sözünü syndyrmak	–
Sözünü tutmak	<i>Sözünü tutmaq</i>	–	–
Su basmak	<i>Su basmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Su çekmek	<i>Su çəkmək</i>	–	–
Su gelmek	<i>Su gəlmək</i>	–	–
Su içinde kalmak	<i>Su içində qalmaq</i>	–	–
Ateşle su arasında kalmak	Su ilə od arasında qalmaq	–	–
Su gibi	Su kimi	<i>Suw ýaly</i>	–
Su gibi akmak	<i>Su kimi axmaq</i>	–	–
Su gibi bilmek	<i>Su kimi bilmək</i>	Suw ýaly okamak	–
Su gibi ezberlemek	<i>Su kimi əzbər eləmək (əzbərləmək)</i>	–	–
Su gibi aziz ol	<i>Su kimi əziz ol</i>	–	–
Su gibi gitmek	Su kimi getmək	–	–
Su gibi terlemek	<i>Su kimi tərləmək</i>	–	–
Su katılmamış	<i>Su qatılmamış</i>	–	–
Su iktiza etmek	<i>Su lazim olmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Su kesmek	<i>Su salmaq</i>	–	–
Su görmemiş	<i>Su üzü görmemiş</i>	–	–
Su vermek	<i>Su vermək</i>	–	–
Sudan çıkmış balığa dönmek	<i>Sudan çıxmış balığa dönmək</i>	–	–
Suret almak (çıkarmak)	<i>Surətini çıxartmaq</i>	–	–
Suya düşmek	<i>Suya düşmək</i>	–	–
Suya götürüp susuz getirmek	<i>Suya susuz aparıb (susuz) gətirmək</i>	Suwly äkidip suwsuz getirmek	<i>Suya götürü, susus getiri</i>
Suya sabuna dokunmamak	<i>Suya sabuna ilişmämək (toxunmamaq)</i>	–	–
Suyu başından kesmek	<i>Suyu başdan kəsmək</i>	–	–
Dereyi görmeden paçaları sıvamak	<i>Suyu görmädən çırmanmaq (paçaları suvamaq)</i>	<i>Suw görmän tamman çykarmak</i>	<i>Görmeden dereyi, suama paçalarını</i>
Suyu ısınmak	<i>Suyu qaynamaq (qızmaq)</i>	–	–
Suyu seli kalmamak	<i>Suyu seli qalmamaq</i>	–	–
Suyu kesilmiş değirmene dönmek	Suyu sozulmuş (sovrulmuş) dəyirmanına dönmək (oxşamaq)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Suyunu çıkarmak	<i>Suyun (suyunu) çıxartmaq</i>	–	–
Suyun başı	<i>Suyun başı</i>	–	–
Suyunu çekmek	<i>Suyunu çəkmək</i>	–	–
Suyunun suyu	<i>Suyunun suyu</i>	–	–
Dizginleri ele almak	–	<i>Susagyň sapyny ele almak</i>	–
Sütten kesilmek	<i>Süddən kəsilmək</i>	<i>Süýtden çykmak</i>	–
Sütten kesmek	<i>Süddən kəsmək</i>	<i>Süýtden aýyrmak</i>	–
Süt dökmüş kedi gibi	<i>Südü tökmüş pişik kimi</i>	–	–
Kemik gibi	<i>Sümük kimi</i>	–	–
Kemikleri sayılmak	<i>Sümükləri sayılmaq</i>	–	–
Kemiklerini kırmak	<i>Sümüklərini qırmaq</i>	–	–
Kemikleri sayılmak	<i>Sümüyü gizildəmək</i>	–	–
Sürgüne göndermek	–	<i>Sürgün etmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Şahken şahbaz olmak	<i>Şah ikən şahbaz olmaq</i>	–	–
Şaha kalkmak	<i>Şahə qalxmaq</i>	–	–
Şansa kalmak	<i>Şansa qalmaq</i>	–	–
Şansı yaver gitmek	<i>Şansı gətirmək</i>	–	–
Şehit düşmek (olmak)	–	Şehit bolmak	–
Şeytan diyor ki	<i>Şeytan deyir ki</i>	–	–
Şeytan dürtmek	<i>Şeytan dürtmək</i>	–	–
Şeytan gibi	<i>Şeytan kimi</i>	–	–
Şeytan görsün yüzünü	<i>Şeytan üzünü görsün</i>	–	–
Şeytana pabucu (külâhı) ters giydirmek	<i>Şeytana papışı tərs geydirmək</i>	<i>Şeytana sapak bermek</i>	–
Şeytana uymak	<i>Şeytana uymaq</i>	–	–
Şeytanın bacağına kırmak	<i>Şeytanın ayağını (qıçını) sındırmaq</i>	–	–
Şeytanın da aklına gelmez	<i>Şeytanın da ağına gəlməz.</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Şeytan kulağına kurşun	<i>Şeytanın qulağına qurğuşun</i>	–	–
Şeytanın kıç (arka) bacağı	–	–	<i>Şeytanın kıç bacaa</i>
Şeytanın yattığı yeri bilmek	<i>Şeytanın yatdığı yeri bilmək</i>	–	–
Şifa bulmak (kapmak)	Şəfa bulmaq (tapmaq)	Şypa tapmak	–
Şifa vermek	Şəfa vermək	–	–
Şafak sökmek	<i>Şəfək sökmək</i>	–	–
Şehadet şerbetini içmek	Şəhadətə yetişmək	–	–
Şehit olmak (düşmek)	Şəhid olmaq	Şehit bolmak	–
Şeref vermek	<i>Şərəf vermək</i>	–	–
Haysiyetine dokunmak	<i>Şərəfinə toxunmaq</i>	–	–
(karar vermek)	Şərt etmək	<i>Şert etmek</i>	–
İş şirazesinden çıkmak	<i>Şirazəsi dağılmaq</i>	–	–
(Tatlı dil)	Şirin dil	Şirin dil	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
(Tatlı söz)	<i>Şirin söz</i>	<i>Şirin söz</i>	–
Şirk koşmak	<i>Şirk qoşmaq</i>	–	–
Şöhret bulmak (kazanmak)	Şöhrət qazanmaq (tapmaq)	–	–
Şöhreti dünyayı tutmak	<i>Şöhrəti dünyanı basmaq</i>	–	–
Şevke gelmek	Şövqə gəlmək	–	–
Şevke getirmek	Şövqə gətirmək	–	–
Şüphe etmek	Şübhə etmək	–	–
Şüpheye düşmek	Şübhəyə düşmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Tava gelmek	–	Taba gelmek	–
Tabi kılmak	Tabe etmək	Tabyn etmek	–
Tahta çıkmak	Taxta çıxmaq	–	–
Tahtından indirmek	Taxtdan salmaq	<i>Tagtdan düşürmek</i>	–
Takat getirmek	<i>Taqət gətirmək</i>	–	–
Takati kalmamak (kəsilmək)	Taqət qalmamaq (taqəti kəsilmək)	–	–
Talihi yaver gitmek	Taleyi gülmək (gülümsəmək)	<i>Täleyiň açylmak</i>	–
Tanış çıkmak	<i>Tanış çıxmaq</i>	–	–
Taraf gözetmek	–	<i>Tarapyňy çalmak</i>	–
Taraf tutmak	Tərəfini tutmaq (saxlamaq)	<i>Tarap tutmak</i>	–
Tarihe geçmek	Tarixə (tarixdə) yazılmaq	Taryha girmek	–
Dayak yemek	–	<i>Tayak iymek</i>	–
Telefon etmek (açmak)	Telefon etmək (eləmək)	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Teessüf etmek	Təəssüf etmək	–	–
Tehdit etmek	Təhdid etmək	–	–
Taklidini yapmak	Təqlidini çıxarmaq	–	–
Telaşa düşmek	Təlaşa düşmək	–	–
Telef etmek	Tələf etmək (eləmək)	–	–
Telef olmak	Tələf olmaq	–	–
Temize çıkmak	Təmizə çıxmaq	–	–
Tıka basa yemek	<i>Təpə tıxa yemək</i>	–	–
Tepeden tırnağa süzmek	Təpədən dırnağa qədər süzmək	–	–
Tepesi üstü	Təpəsi üstə gəlmək	–	–
Tekme atmak	Təpik atmaq	–	–
Ters ters konuşmak	<i>Tərs (tərs) danışmaq</i>	–	–
Ters tarafından kalkmak	Tərs tərəfindən durmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ters ters bakmak	<i>Tərs tərs baxmaq</i>	–	–
Ters yüz etmek	<i>Tərs üz eləmək</i>	–	–
Tersine çevirmek	<i>Tərsinə çevirmək</i>	–	–
(aksine davranmak)	<i>Tərsinə tumarlamak</i>	<i>Tersiňe gaýtmak (gitmek)</i>	–
Terslik etmek	Tərslik eləmək	–	–
(düzenlemek)	Tərtibə salmaq	Tertibe salmak	–
Teselli bulmak	Təsəlli tapmak	<i>Teselli tapmak</i>	–
Teselli vermek	Təsəlli vermək	<i>Teselli bermek</i>	–
Tesirini göstermek (tesir etmek)	Təsir etmək (göstərmək)	–	–
Teslim bayrağı çekmek	<i>Təslim bayrağı qaldırmaq (sancmaq)</i>	–	–
Teşebbüse geçmek	Təşəbbüs qaldırmaq	–	–
Teşvik etmek	Təşvik etmək (eləmək)	–	–
Kaplumbağa gibi	Tısbəğa kimi	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Diken üstünde oturmak	Tikan üstündə oturmaq	–	–
Lokma (lokması) ağzında büyüme	<i>Tikəsi ağzında böyümək</i>	–	–
Dikiş atmak	Tikiş qoymaq	–	–
Dikişini almak	Tikişi açmaq	–	–
Tir tir titremek	Tir tir əsmək	<i>Titir-titir etmek</i>	–
Tok evin aç kedisi	<i>Tox evin aç pişiyi</i>	–	–
(Soyunu kurutmak, kesmek)	<i>Toxumunu (yer üzündən) kəsmək</i>	<i>Tohumyny kesmek</i>	–
Top etmek	Top etmək	–	–
Top gibi patlamak	Top (mərmisi) kimi açılmaq (partlamaq)	–	–
Top gibi gürlemek	<i>Top kimi gurlamaq (səslənmək)</i>	–	–
Topa tutmak	Topa tutmaq	–	–
Topun ağzında olmak	<i>Topun ağzında olmaq</i>	–	–
Toprağa bakmak	<i>Torpağa baxmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Toprağa düşmek	Torpağa getmək	–	–
Toprağa vermek	Torpağa quylamaq (təslim etmək)	–	–
Toprağına ağır gelmesin	<i>Torpağına ağır getməsin</i>	–	–
Toprak çekmek	<i>Torpaq aparmaq (çəkmək)</i>	–	–
Toprağı çekmiş	<i>Torpaq çəkdi (çəkib) apardı</i>	–	–
(düğün yapmak)	Toy çaldırmaq (qurmaq, etmək)	Toý gurmak	–
Toz etmek	<i>Toz eləmək (etmək)</i>	–	–
Toz koparmak (kaldırmak)	Toz qaldırmaq (qoparmaq)	–	–
Tozu dumana katmak	<i>Tozu dumana qatmaq</i>	–	–
Tozunu almak	Tozunu almaq	–	–
Töhmət altında kalmak	<i>Töhmət altında qalmaq</i>	–	–
(Uyarı, ihtar vermek)	Töhmət vermək	Töhmət yüklemek	–
(Tövbe etmek)	Tövbə etmək (eləmək, qılmaq)	Toba etmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Tulum çıkarmak	<i>Tuluq çıxartmaq</i>	–	–
Tulum gibi	<i>Tuluq kimi</i>	–	–
Don gömlek kalmak	<i>Tuman paça qalmaq</i>	–	–
Donuna etmek	<i>Tumanını batırmaq</i>	–	–
Turp gibi	<i>Turp kimi</i>	Tut ýaly	–
Turşu gibi olmak	<i>Turşu kimi olmaq</i>	<i>Tut ýaly bolmak</i>	–
Turşu kurmak	<i>Turşu qoymaq</i>	–	–
Tutuğunu koparmak	–	Tutan ýeriňni goparmak	–
Tüylei diken diken olmak	Tükləri biz biz (dik dik) durmaq (olmaq, qabarmaq)	–	–
Tüylei ürpermek	<i>Tükləri (tükü) ürpərmək</i> (ürpəşmək)	–	–
Tüyüne dokunamak	<i>Tükünə də toxunmamaq</i>	–	–
Kılını bile kıpırdatmamak	<i>Tükünü də tərpatmämək</i>	–	–
Tüy dökmek	<i>Tükünü tökmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Ucu bucağı görünmemek (olmamak)	<i>Uc bucağı görünməmək</i>	–	<i>Ucu bucu yok</i>
Ucu ortası belli olmamak	<i>Ucu ortası bilinməmək</i>	–	–
Ucu dokunmak	<i>Ucu toxunmaq</i>	–	–
Ucunu kaçırmak	Ucunu itirmək (qaçırmmaq)	–	–
Ucunu bulmak	Ucunu tapmaq	–	–
Ucuz kurtulmak	Ucuz qurtarmaq	Ujyz gutulmak	–
Uçan kuşa borcu olmak	<i>Uçan quşa borcu olmaq</i>	–	–
Uçan kuştan medet ummak	<i>Uçan quşdan mədəd ummaq</i>	–	–
Uğur ola (uğurlar olsun)	Uğur (uğurlar) olsun	Ugur haýyr bola	–
Yıldızları saymak	<i>Ulduzları saymaq</i>	–	–
Yıldızı kaymak	Ulduzu (ulduzları) axmaq (sönmək)	–	–
Yıldızları barış ma)mak	Ulduzu (ulduzları) barışmaq	–	–
Yıldızı parlamak	<i>Ulduzu parıldamaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Çocuk oyuncuğu	<i>Uşaq oynucağı</i>	–	–
Çocukla çocuk, büyükle büyük olmak	<i>Uşaqyla uşaq, böyüklə böyük olmaq</i>	–	–
Çocukluk etmek	Uşaqlyq elämäk (etmäk)	<i>Ogylanlyk etmek</i>	–
Uygun gelmek	<i>Uyğun gälmäk</i>	–	–
Uzağı görmek	Uzağı görmäk	–	–
Uzak durmak	Uzaq durmaq (gəzmäk)	–	–
Uzak düşmek	Uzaq düşmäk	–	–
Uzaktan bakmak	Uzaqdan baxmaq	–	–
Uzakilara gitmek	<i>Uzaqlara gätmäk</i>	–	–
Uzun etmek	<i>Uzun elämäk</i>	–	–
Uzun kulaktan haber almak	<i>Uzun qulaqdan xəbär almaq</i>	–	–
Uzun lafin kisası	<i>Uzun sözüin qisası</i>	<i>Uzyn sözüin gysgasy</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Üç aşağı beş yukarı	<i>Üç aşağı beş yuxarı</i>	–	–
Üç günlük ömür	<i>Üç günlük ömür</i>	–	–
Ümit bağlamak	Ümid bağlamak	Umyt bağlamak	–
Ümit beslemek	<i>Ümid bəsləmək</i>	–	–
Ümit vermek	Ümid vermək	–	–
Ümidi boşa çıkmak	Ümidi boşa çıxmaq	–	–
Ümidi kırılmak	<i>Ümidi qırılmaq (sınmaq)</i>	–	–
Ümidini kesmek	Ümidini kəsmək	Ümidiñi üzme	–
Ün salmak	<i>Ün salmaq</i>	–	–
Ünsiyet peyda etmek	Ünsiyyət bağlamak (salmaq, tutmaq)	–	–
Yürek vermek	Ürək vermək	<i>Yürek bermek</i>	–
Yürekten çağırmak	<i>Ürəkdən çağıрмаq</i>	–	–
Yüreğe işlemek	Ürəyə işləmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yüreğine saplanmak	–	<i>Ýürege pyçak bolup sancylmak</i>	–
Yüreği ağzına gelmek	Ürəyi ağzına gəlmək	<i>Ýüregi aǵzyna gelmek</i>	–
Yüreği cız etmek (cızlamak)	Ürəyi xız cız cızıldamaq (cızıldamaq)	–	–
Yüreği daralmak	Ürəyi darıxmaq (darılmaq, sıxılmaq)	<i>Ýüregiň daralmak</i>	–
Yüreği ezilmek	<i>Ürəyi əzilmək</i>	–	–
Yüreği ferahlamak (hafiflemek)	<i>Ürəyi fərahlamaq (yüngülləşmək)</i>	<i>Ýüregiň giňemek</i>	–
Yüreği hoplamak	–	<i>Ýüregiň howlamak</i>	–
İçi gitmek	Ürəyi getmək	<i>Ýüregiň gitmek</i>	–
Yüreği götürmemek	Ürəyi götürməmək	<i>Ýüregi bycyklamak</i>	–
Yüreği kan ağlamak	<i>Ürəyi qan ağlamaq</i>	–	–
Yüreği kanamak	Ürəyi qan olmaq (qana dönmək, qanla dolmaq)	–	–
Yüreği kararmak	<i>Ürəyi qaralmaq</i>	–	–
Yüreği yerinden oynamak	<i>Ürəyi (yerindən) oynamaq</i>	<i>Yürek bökdürmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yüreği parçalanmak	Ürəyi parçalanmaq	<i>Ýüregin gyýylmak (dilinmek)</i>	–
Yüreği parça parça olmak	<i>Ürəyi parça parça olmaq</i>	<i>Ýüregiň gyýym gyýym bolmak</i>	–
Yüreği serinlemek	Ürəyi sərinləmək	–	–
Yüreği sıkılmak	Ürəyi sıxılmaq	<i>Göwrümi giňemek</i>	–
Yüreği sızlamak	Ürəyi sızıldamaq	<i>Ýüregi awamak</i>	–
Yüreği soğumak	Ürəyi soyumaq	–	–
Yüreği şişmek	Ürəyi şişmək	<i>Yürek çişmek</i>	–
Yüreği titremek	Ürəyi tir tir əsmək	–	–
Yüreği ürpermek	<i>Ürəyi ürpəşmək</i>	–	–
Yüreği yağ bağlamak	<i>Ürəyi yağ bağlamaq</i>	–	–
Yüreği yanmak	Ürəyi yanmaq	<i>Ýüregiň ýanmak</i>	–
Yüreğinde yer etmek	Ürəyində yer eləmək	<i>Ýüregiňde yer etmek</i>	–
Yüreğinden geçmek	Ürəyindən keçmək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yüreğine od (ateş) düşmek	<i>Ürəyinə atəş düşmək</i>	<i>Ýürege ot düşmek</i>	–
İçine atmak	Ürəyinə atmaq	–	–
Yüreğine dert olmak	<i>Ürəyinə dərd olmaq</i>	–	–
Yüreğine dokunmak	Ürəyinə dəymək (toxunmaq)	–	–
Yüreğine işlemek	Ürəyinə işləmək	–	–
Yüreğine kurt düşmek	<i>Ürəyinə qurd düşmək (girmək)</i>	–	–
Yüreğine sinmek	<i>Ürəyinə sinmək</i>	–	–
Yüreğine su serpmek	Ürəyinə (sərin, soyuq) su səpmək	–	–
Yüreğini açmak	<i>Ürəyini açıb tökmək</i>	<i>Ýüregiňni açmak</i>	–
Yüreğini boşaltmak	Ürəyini boşaltmaq	–	–
Yüreğini dağlamak	<i>Ürəyini dağlamaq</i>	<i>Yürek daglamak</i>	–
Yüreğini eritmek	Ürəyini əritmək	–	–
Yüreğini serinletmek	Ürəyini sərin saxlamaq (sərinləşdirmək)	<i>Göwrümiňi giň tutmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
(kalbini kırmak)	Ürəyini yaralamaq	<i>Ýüregini yaralamak</i>	–
Yüreginin başı sızlamak	Ürəyinin başı ağrımaq (sızıldamaq)	–	–
Yüreginin yağı erimek	Ürəyinin piyi (yağı) ərimək	–	–
Üstü başı dökülmək	<i>Üst başı tökülmək</i>	–	–
Üst perdeden konuşmaq	<i>Üst perdedən danışmaq</i>	–	–
Üste vermek	<i>Üstdə vermək</i>	–	–
Üste çıkmak	<i>Üstəlik gəlmək</i>	–	–
(ortaya çıkmak, ifşa olmaq)	Üstü açılmaq	Üstü açylmaq	–
Üstün gelmek	Üstün gəlmək	<i>Üstün gelmek (çykmak)</i>	–
Üstün tutmaq	Üstün tutmaq	–	–
Üstündə durmaq	Üstündə durmaq	–	–
Üstüne titremək	Üstündə yarpaq kimi əsmək	–	–
Üstünde kalmak	<i>Üstündə qalmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Üstünden atmak	<i>Üstündən atmaq</i>	–	–
Üzerine bir bardak soğuk su içmek	<i>Üstündən bir cam (soyuq) su içmək</i>	–	–
Başından aşağı kaynar su dökülmüş gibi olmak	–	<i>Üstünden gəynag suv guylan ýaly bolmak</i>	–
Üstünden geçmek	Üstündən keçmək	–	–
Üstüne atmak	Üstünə atmaq	<i>Üstüne atmak</i>	–
Üstüne basmak	<i>Üstünə basmaq</i>	<i>Üstünden barmak</i>	–
Üstüne düşmek	Üstünə düşmək	–	–
Üstüne almak	<i>Üstünə götürmək</i>	<i>Üstüne almak</i>	–
Üstüne koymak	Üstünə qoymaq	–	–
Üstüne perde çekmek	<i>Üstünə pərdə çəkmək</i>	–	–
Üstüne yıkmak	Üstünə yıxmaq	<i>Üstüne yüklemek</i>	–
Üstüne yürümek	<i>Üstünə yürümək</i>	<i>Üstüne sürmek</i>	–
Üstünü örtmek	–	<i>Üstünü bastırmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yüzü gülmək	Üz (üzü) açılmaq (gülmək)	–	–
Yüzünü ağartmaq	Üz ağartmaq	–	–
Yüzünü ekşitmək	Üz bozartmaq	<i>Ýüz çytmak</i>	–
Yüz çevirmək	Üz çevirmək (döndərmək)	<i>Ýüz döndermek (öwürmek)</i>	–
Yüz bulmaq	Üz görmək	–	–
Yüz bulunca astar istemek	<i>Üz görüb astar istəmək</i>	–	–
Yüz göstermek	Üz göstərmək	–	–
Yüz göz etmek	<i>Üz göz eləmək</i>	–	–
Yüz göz olmak	Üz göz olmaq	–	–
Yüz kızartıcı	<i>Üz qızardan</i>	–	–
Yüz kızartmaq	<i>Üz qızartmaq</i>	–	–
Yüz sürmek	<i>Üz sürtmək</i>	–	–
Yüz tutmaq	Üz tutmaq	<i>Ýüz tutmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yüz yüze bakmak	<i>Üz üzə baxmaq</i>	–	–
Yüz yüze gelmek	Üz üzə dayanmaq (gəlmək)	Ýüz-be yüz gelmek	–
Yüz vermek	Üz vermək	Ýüz bermek	–
Yüzünden okumak	<i>Üzdən oxumaq</i>	–	–
Haya perdesi yırtılmak	–	<i>Ýüzden perdäni syrmak</i>	–
Ortaya çıkarmak	Üzə çıxarmaq	Ýüze çykarmak	–
Yüze çıkmak	Üzə çıxmaq	Ýüze çykmaq	–
Yüze gülmek	Üzə gülmək	–	–
Üzerinden atmak	<i>Üzərindən atmaq</i>	–	–
Özür dilemek	Üzr diləmək (istəmək)	–	–
Yüzü açılmak	<i>Üzü açılmaq</i>	<i>Ýüzi açylmak</i>	–
Yüzü ak olsun	Üzü ağ olsun	–	–
Yüzü asılmak	<i>Üzü bozarmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yüzü gözü açılmak	<i>Üzü gözü açılmaq</i>	–	–
Yüzü gül(me)mek	Üzü gül(mə)mək	–	–
Yüzü qalmamaq	<i>Üzü qalmamaq</i>	–	–
Yüzü kızarmak	<i>Üzü qızarmaq</i>	<i>Ýüzi gyzmaq</i>	–
Yüzü olmamak	<i>Üzü olmamaq</i>	–	–
Suratı sirke satmak	<i>Üzü sirkə satmaq</i>	–	–
Yüzü suyu hürmetine	<i>Üzü suyu hörmətinə</i>	–	–
Yüzü tutmamak	<i>Üzü tutmamaq</i>	–	–
Yüzü (yüzüm) yok	Üzü (üzüm) yoxdur	<i>Ýüzi yok</i>	–
Yüzük takmak	Üzük taxmaq	–	–
Yüzünden akmak	<i>Üzünden axmaq</i>	–	–
Yüzünden düşen bin parça olmak	<i>Üzünden düşən min parça olmaq</i>	<i>Ýüzi gamaşmak</i>	–
Yüzünden kan damlamak	–	<i>Yüzünden gan damaýyn diýýär</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yüzüne bakmaya kıyamamak	<i>Üzünə baxmağa qıymamaq</i>	–	–
Yüzüne bakmamak	<i>Üzünə baxmamaq</i>	–	–
Yüzüne gözüne bulaştırmak	<i>Üzünə gözünə bulaşdırmaq</i>	–	–
Yüzüne gülmek	<i>Üzünə gülmək</i>	–	–
Yüzüne hasret kalmak	<i>Üzünə həsrət qalmaq</i>	–	–
Yüzüne kan gelmek	<i>Üzünə qan gəlmək</i>	<i>Ýüzü durlanmak</i>	–
Yüzüne tükürmek	<i>Üzünə tüpürmək</i>	<i>Ýüzüne tüykürmek</i>	–
Yüzüne tükürseler yağmur yağıyor sanır	<i>Üzünə tüpürsən leysan yağır deyib şükr edər</i>	–	–
Yüzüne vurmak	<i>Üzünə vurmaq</i>	<i>Ýüzüne basmak (diymek)</i>	–
Yüzünü buruşturmak	<i>Üzünü buruşdurmaq</i>	<i>Ýüz turşatmak</i>	–
Yüzünü görmemek	<i>Üzünü görməmək</i>	–	–
Yüzünü gözünü açmak	<i>Üzünü gözünü açmaq</i>	–	–
Yüzünü güldürmek	<i>Üzünü güldürmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Vehme kapılmak (düşmek)	Vahiməyə (vəhmə) düşmək	–	–
Vakit kaybetmek	<i>Vaxt itirmək</i>	<i>Wagt ýitirmek</i>	–
Vakit geçirmek	Vaxt keçirmək	–	–
Vakit kazanmak	Vaxt qazanmaq	–	–
Vakti gelmek	<i>Vaxtı gəlmək</i>	–	–
Vaktini almak	<i>Vaxtını almaq (aparmaq)</i>	<i>Wagtyny almak</i>	–
Var ol	<i>Var ol</i>	<i>Bar bol</i>	–
Var olmak	Var olmaq	–	–
Varlıkta darlık çekmek	<i>Varlıqda darlıq çəkmək</i>	–	–
Vatan tutmak	–	<i>Vatan tutmak</i>	–
Vebali boynuna	<i>Vəbalı boynuna</i>	–	–
Velvele koparmak	<i>Vəlvələ qoparmaq</i>	–	–
Velveleye vermek	Vəlvələ salmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Akla gelmek	Yada düşmək (gəlmək)	<i>Ýada düşmek</i>	–
Akla getirmek	Yada gətirmək	<i>Ýada salmak</i>	–
(Unutmamak)	Yadda saxlamaq (tutmaq)	<i>Ýatdan tutmak</i>	–
Aklından çıkarmak	<i>Yaddan çıxartmaq</i>	<i>Ýatdan çykarmak</i>	–
Akıldan çıkmak	Yaddan çıxmaq	<i>Ýat(yn)dan çykmak</i>	–
Yağ bağlamak	<i>Yağ bağlamaq</i>	<i>Ýağ basmak</i>	–
Varlık içinde yüzmek	<i>Yağ bal içində üzmək</i>	–	–
Tereyağından kıl çeker gibi	<i>Yağdan tük çəkən kimi</i>	<i>Ýağdan gyl sogrulan ýaly</i>	–
Yağmurdan kaçarken doluya tutulmak	Yağışdan çıxıb yağmura (doluya) düşmək	<i>Ýagyşdan gaçyp damca uçramak</i>	–
Yağlı ballı olmaq	<i>Yağ bal kimi olmaq</i>	–	–
Yağmasa da gürlemek	<i>Yağmasa da guruldamaq</i>	–	–
Yakayı ele vermek	Yaxa (yaxasını) ələ vermək (quyruğu ələ keçmək)	<i>Guýruk tutdurmazlyk</i>	–
Yakayı kurtarmak (sıyırmak)	Yaxa (yaxasını) qurtarmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yaka silmek	<i>Yaxa silmək</i>	–	–
Yakayı kaptırmak	<i>Yaxa vermək</i>	–	–
Yakasına yapışmak	<i>Yaxasına yapışmaq</i>	<i>Ýakadan ilmek</i>	–
Yakasından tutmak	Yaxasından tutmaq	<i>Ýakasyndan tutmak</i>	–
Yakasını bırakmamak	<i>Yaxasını buraxmamaq</i>	<i>Ýakadan aýrylmazlyk</i>	–
Yakından tanımak	<i>Yaxından tanış olmaq</i>	–	–
Yakınlık duymak	<i>Yaxınlıq hiss etmek</i>	–	–
İyiliği dokunmak	<i>Yaxşılığı dəymək</i>	–	–
İyilik görmek	<i>Yaxşılıq görmək</i>	–	–
Yalan çıkmak	Yalan çıxmaq	–	–
Yalan yere	Yalan yerə	–	–
Yalan yere yemin etmek	<i>Yalan yerə and içmək</i>	–	–
Yalancı çıkmak	Yalancı çıxmaq	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yalanı çıkmak	Yalanı çıxmaq	–	–
Yalanını yakalamak (tutmak)	Yalanını tutmaq	–	–
Yalvar yakar olmak	Yalvar yaxar (yapış) etmək (eləmək, olmaq)	Ýalbar ýakar	–
Kötülük etmək	Yamanlıq etmək	–	–
Yan bakmak	Yan baxmaq	–	–
Yan basmak	<i>Yan basmaq</i>	–	–
Yan gözle bakmak	<i>Yan gözlə baxmaq</i>	–	–
Yan tutmak	<i>Yan tutmaq</i>	–	–
Yan yan bakmak	Yan yan baxmaq	–	–
Yan yatmak	<i>Yan yatmak</i>	–	–
Yanağından kan damlamak	Yanaqlarından qan dammaq	<i>Ýañaklaryndan gan damaýyn diýmek</i>	–
Hararet söndürmek	Yangısını söndürmək	–	–
Yanıp tutuşmak	<i>Yanıb qovrulmaq</i>	<i>Ot bolup tutaşmak (ýanmak)</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Acısını çıkarmak	Yanığını çıxartmaq	–	–
Yanına almak	Yanına almaq	–	–
Yanına koymamak (bırakmamak)	<i>Yanına qoymamaq</i>	–	–
Yanına salavatla yaklaşılmaq	<i>Yanına salavatla getmək</i>	–	–
Yan gelip yatmak	<i>Yanını verib yatmaq</i>	<i>Eplenip ýatmak</i>	–
Alaya almak	–	<i>Ýansa almak</i>	–
Yara almak	Yara almaq	–	–
Yara işlemek	<i>Yara işləmək</i>	–	–
Yara açmak	–	<i>Ýara salmak</i>	–
Yarayı tazelemek	<i>Yarası təzələnmək</i>	–	–
Yarasına tuz biber ekme	<i>Yarasına duz səpmək</i>	<i>Ýarasyna duz sepmek (Ýara duz basmak)</i>	–
Yaraya merhem olmak	<i>Yarasına məlhəm olmaq</i>	–	–
Yardıma koşmak	<i>Yardıma yetişmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yarı yolda bırakmak	<i>Yarı yolda buraxmaq</i>	–	–
Yarım kalmak	<i>Yarım qalmaq</i>	–	–
Yaprak gibi titremek	Yarpaq kimi (tək) əsmək (titrəmək)	–	–
Yas tutmak	Yas saxlamaq (tutmaq)	<i>Ýas tutmak</i>	–
Koynunda yılan beslemek	–	<i>Ýassygyň aşagynda ýylan saklamak</i>	–
Yatağa düşmek	Yatağa düşmək	–	–
Yatağa sermek	<i>Yatağa sərmək</i>	–	–
Yaza çıkmak	<i>Yaza çixmaq</i>	–	–
Yazı getirmek	<i>Yazı gətirmək</i>	–	–
Bin dereden su getirmek	Yeddi dərədən su götürmək	–	–
Yedi kat yerin dibine geçmek	<i>Yeddi qat yerin dibinə keçmək</i>	–	–
Yedeğe almak	Yedəyə (yedəyinə) almaq	–	–
Yedikleri içtikleri ayrı gitmemek	–	İyeni aýry gitmezlik	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yedirip içirmek	<i>Yedirdip içirtmək</i>	–	–
Yediği naneye bak	<i>Yediyi nanəyə bax</i>	–	–
Yedi kat yerin dibine sokmak	–	<i>Ýedi gat ýere salmak (sokmak)</i>	–
Yedi ceddine yetmek	–	<i>Ýedi pyşdyna ýetmek</i>	–
Yel gibi	Yel kimi (tək)	–	–
Yel vermek	<i>Yel vermək</i>	–	–
Yele vermek	Yelə vermək	<i>Ýele bermek</i>	–
Yelken açmak	Yelkən açmaq (çəkmək, qaldırmaq)	–	–
Yelkenleri suya indirmek	Yelkəni suya salmaq (vermək)	–	–
Yem olmak	<i>Yem olmaq</i>	–	–
Yemeden içmeden kesilmek	<i>Yemək içməkdən</i>	–	–
Yer açmak	<i>Yer açmaq</i>	–	–
Yer değiştirmek	<i>Yer dəyişdirmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yer etmək	Yer elmək (etmək)	–	–
Yere göge sığmamak	Yer göyə sığmamaq	–	–
Yerle bir etmək	<i>Yer ilə bir elmək</i>	–	–
Yerle bir olmak	<i>Yer ilə bir olmaq</i>	–	–
Yerle yeksan etmək	Yer ilə yeksan etmək	<i>Ýer bilen ýegsan etmek</i>	–
Yerle yeksan olmak	Yer ilə yeksan olmaq	–	–
Yer qapmaq	<i>Yer qapmaq</i>	–	–
Yer tutmaq	Yer tutmaq	–	–
Yer vermek	<i>Yer vermək</i>	–	–
Yar yarılıp içine girmek	<i>Yer yarılıb içinə girmək</i>	<i>Ýer ýarylmady men girmedim (Ýer ýuwdan ýaly bolmak / ýer ýuwdana dönmek)</i>	–
Yer yerinden oynamak	<i>Yer yerindən oynamaq</i>	–	–
Yerde kalmak	Yerdə qalmaq	–	–
Yerlerde sürünmek	<i>Yerdə sürünmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yerden göğe kadar	Yerdən göyə kimi (qədər)	–	–
Yerinden olmak	Yerdən olmaq	–	–
Yerden yere vurmak	Yerdən yerə vurmaq	<i>Ýerden alyp ýere salmak</i>	–
Yere bakmak	<i>Yerə baxmaq</i>	–	–
Yere batasınca	Yerə batasan (batsın!)	–	–
Yere batmak	Yerə batmaq	–	–
Yere çalmak	<i>Yerə çalmaq (çırpmaq)</i>	–	–
Yere girmek	Yerə girmek	<i>Ýere girmek</i>	–
Yere sermek	<i>Yerə sərmək</i>	<i>Ýere ýazmak</i>	–
Yere vurmak	Yerə vurmaq	–	–
Yeri gelmek	–	<i>Ýeri gelmek</i>	–
Yeri göğü birbirine katmak	<i>Yeri göyü bir birinə qatmaq</i>	–	–
Yeri olmak	<i>Yeri olmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yeri soğumadan	<i>Yeri soyumadan</i>	–	–
Yeri var	Yeri var	–	–
Yeri yurdu bilinmemek	<i>Yeri yurdu bilinmämək</i>	–	–
Yerin kulağı var	<i>Yerin də qulağı var</i>	<i>Tamda gulak bar</i>	–
Yerin dibine girmek (geçmek, batmak)	<i>Yerin dibinə girmək (keçmək)</i>	<i>Ýere bakmak</i>	–
Yerinde kalmak	Yerində qalmaq	–	–
Yerinde olmamak (uygun olmamak)	Yerində olmamaq	–	–
Yerinde saymak	Yerində saymaq	–	–
Yerinde yellər esmek	Yerində yellər əsmək	<i>Ýurdunda ýel öwüsmek</i>	–
Yerinden fırlamak	Yerindən sıçramaq (qopmaq)	–	–
Yerinden oynamak	<i>Yerindən oynamaq</i>	–	–
Yerinden oynatmaq	Yerindən oynatmaq	–	–
Yerine getirmek	<i>Yerinə gətirmək</i>	Ýerine ýetirmek	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yerine geçmek	<i>Yerinə keçmək</i>	–	–
Yerine koymak	<i>Yerinə qoymaq</i>	–	–
Yerini almak	Yerini almak	–	–
Yerini beğenmek	<i>Yerini bəyənmək</i>	–	–
Yerini bilmek	<i>Yerini bilmək</i>	–	–
Yerini bulmak	–	<i>Ýerine düşmek</i>	–
Yerini ısıtmak	<i>Yerini qızdırmaq</i>	–	–
Yerini tutmak	Yerini tutmaq	<i>Ýerini tutmak</i>	–
Yerle gök bir olsa	<i>Yerlə göy bir araya gəlsə (bir olsa)</i>	–	–
Yerlerde sürünmek	<i>Yerlərdə sürünmək</i>	–	–
Yersiz yurtsuz kalmak	<i>Yersiz yurdsuz qalmaq</i>	–	–
Öksüz kalmak	<i>Yetim qalmaq</i>	Yetim galmak	–
Yiyip içmek	<i>Yeyib içmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yiyip bitirmek	<i>Yeyib qurtarmaq</i>	–	–
Yılan hikayesine dönmek	–	<i>Ýyla dönmek</i>	–
Yıldızı barışmamak	–	<i>Ýyldyzy düşmezlik</i>	–
Yok etmek	Yox etmek	Ýok etmek (Ýoga çykarmak)	–
Yok olmak	Yox olmaq	Ýok bolmak	–
Yoktan var etmek	Yoxdan var etmek (eləmək)	<i>Ýokdan bar etmek</i>	–
Ateş almaya mı geldin	<i>Yoxsa od almağa gəlmişdin</i>	–	–
Yol açmak	Yol açmaq	Ýol açmak	–
Yol aramak	<i>Yol axtarmaq(aramaq)</i>	<i>Ýol ağıtarmak</i>	–
Yol almak	Yol almaq	<i>Ýol almak</i>	–
Yol yapmak	Yol çəkmək (etmək)	–	–
Yol etmek	–	<i>Ýol salmak</i>	–
Yol gitmek	<i>Yol getmək</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yol göstermek	Yol göstərmək	<i>Ýol görkezmek</i>	–
Yol gözlemek	Yol gözləmək	–	–
Yol iz bilmek	<i>Yol iz bilmək</i>	–	–
Yol kesmek	Yol kəsmək	<i>Ýol kesmek</i>	–
Yol bulmak	<i>Yol tapmak</i>	<i>Ýol tapmak</i>	–
Yol tepmek	<i>Yol təpmək</i>	–	–
Yol tutmak	Yol tutmaq	<i>Ýol tutmak</i>	–
Yol vermek	Yol vermək	<i>Ýol bermek</i>	–
Yol yakinken	<i>Yol yaxınkən</i>	–	–
Yol yürümek	<i>Yol yerimək</i>	–	–
Yol yorgunu olmak	Yol yorğunu olmaq	–	–
Yola çıkmak	Yola çıxmaq	–	–
Yola düşmek	Yola düşmək	<i>Ýola düşmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yola gelmek	Yola gəlmək	Ýola gelmek	–
Yola getirmek	Yola gətirmək	Ýola getirmek	–
Hale yola koymak	–	Ýola goýmak	–
Yola revan olmak	Yola rəvan olmaq	–	–
Yolcu etmek	Yola salmaq	Ýola salmak	–
Yolcu yolunda gerek	<i>Yolcu yolunda gərək</i>	<i>Ýolagçy ýolda gerek</i>	–
Yolda kalmak	<i>Yolda qalmaq</i>	–	–
Yoldan çıkarmak	Yoldan çıxartmaq (azdırmaq)	<i>Ýoldan sowmak</i>	–
Yoldan çıkmak	Yoldan çıxmaq	<i>Ýoldan çykmak</i>	–
Yolundan kalmak	Yoldan qalmaq	–	–
Yolları ayrılmak	Yolları ayrılmaq	–	–
Yolu şaşırmaq	Yolu çaşdırmaq	–	–
Yolu düşmek	Yolu düşmək	<i>Ýoluň düşmek</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yolun açık olsun	<i>Yolun açıq olsun</i>	Ýolun ak bolsun	–
Yoluna bakmak	<i>Yoluna baxmaq</i>	–	–
Yoluna çıkmak	<i>Yoluna çıxmaq</i>	–	–
Yoluna düşmek	Yoluna düşmək (girmək)	<i>Ýoluna düşmek</i>	–
Yoluna koymak	Yoluna qoymaq	<i>Ýola goýmak</i>	–
Yolunu bilmek	Yolunu bilmək	–	–
Yolunu değiştirmek	<i>Yolunu dəyişdirmək</i>	–	–
Yolunu beklemek	Yolunu gözləmək	<i>Ýoluny gözlemek</i>	–
Yolunu kesmek	Yolunu kəsmək	<i>Ýoluny kesmek</i>	–
Yolunu bulmak	<i>Yolunu tapmaq</i>	–	–
Yolunu tutmak	<i>Yolunu tutmaq</i>	–	–
Yorgan döşek yatmak	<i>Yorğan döşəkdə yatmaq</i>	–	–
Ayağını yorganına göre uzatmak	–	<i>Ýorganyna göre ayak uzatmak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yorgun düşmek	Yorgun düşmək	–	–
Yorgunluğunu almak	Yorgunluğunu almaq (çıxartmaq)	–	–
Yufka açmak	<i>Yuxa açmaq</i>	–	–
Yukarıdan bakmak	Yuxarıdan (aşağı) baxmaq	–	–
Hafif giyinmek	–	<i>Ýuka geyinmek</i>	–
Uyku basmak	<i>Yuxu basmaq</i>	–	–
Uyku gözünden akmak	Yuxu gözündən tökülmək	Ukyň tutmak	–
Uyku nedir bilmeden	<i>Yuxu nədir bilmədən</i>	–	–
Uyku tutmamak	<i>Yuxu tutmamaq</i>	–	–
Uyku vermek	<i>Yuxu vermək</i>	–	–
Uykusu başına sıçramak	<i>Yuxusu başına vurmaq</i>	–	–
Uykusu bölünmek	<i>Yuxusu bölünmək</i>	–	–
Uykusu dağılmak	<i>Yuxusu dağılmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Uykusu gelmek	Yuxusu gəlmək	Ukusy gelmek	–
Uykusu gözlerinden akmak	<i>Yuxusu gözlerindən tökülmək</i>	Ukyň tutmak	–
Uykusu kaçmak	Yuxusu qaçmaq	Ukusy qaçmak	–
Uykusunu almak	Yuxusunu almaq	Ukyňy almak	–
Uykuya dalmak	Yuxuya batmaq	<i>Uka batmak (gitmek)</i>	–
(topaç gibi dönmek)	<i>Yumaq kimi fırlanmaq (yumalanmaq)</i>	<i>Ýumak ýaly bolup fyrlanmak</i>	–
Yumruk yumruğa gelmek	Yumruğa çıxmaq	Ýumruğa girmek	–
Yumruk atmak	<i>Yumruq atmaq</i>	Ýumruk salmak	–
Yumruk göstermek	<i>Yumruq göstərmək</i>	–	–
Yumruk kadar	<i>Yumruq qədər</i>	Ýumruk ýaly	–
Dayak yemek	Yumruq yemek	<i>Ýumruk iymek</i>	–
Yumurtadan daha dün çıkmış	<i>Yumurtadan dünən (təzə, təzəcə) çuxıb</i>	–	–
Yumurta kapıya dayanmak	<i>Yumurtası qapıya dayanmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Yumurtaya kulp takmak	<i>Yumurtaya qulp qayırmaq (qoymaq, taxmaq)</i>	–	–
Yurt tutmak	<i>Yurd tutmaq</i>	<i>Ýurt tutmak</i>	–
Yuva kurmak	<i>Yuva qurmaq</i>	–	–
Yuvasını dağıtmak	<i>Yuvasını dağıtmaq</i>	–	–
Yuvasını bozmak	<i>Yuvasını pozmaq</i>	–	–
Yük altına girmek	<i>Yük altına girmək</i>	–	–
Yük olmak	<i>Yük olmaq</i>	<i>Yük bolmak</i>	–
Yük vurmaq	Yük vurmaq	–	–
Yüksekten bakmak	Yüksəkdən baxmaq	–	–
Yükseklerde dolaşmak	<i>Yüksəklərdə uçmaq</i>	–	–
Yükü hafiflemek	<i>Yükü yüngülləşmək</i>	<i>Yükü yeñlemek</i>	–
Yükünü tutmak	<i>Yükünü tutmaq (bağlamaq)</i>	<i>Yüküni tutmak</i>	–
Yuları ele vermek (kaptırmak)	Yüyəni ələ vermək	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAJYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Zaman vermek	<i>Zaman vermək</i>	–	–
Zamana uymak	<i>Zamana uymaq</i>	–	–
Zaman öldürmek	<i>Zamanı öldürmək</i>	–	–
Zeval bulmak	<i>Zaval tapmaq</i>	–	–
Zevale üz tutmak	<i>Zavala üz tutmaq</i>	–	–
Zihni açılmak	<i>Zehni açılmaq (durulmaq)</i>	–	–
Zihni karışmak	<i>Zehni qarışmaq</i>	–	–
Zihnini bulandırmak	<i>Zehnini bulandırmaq</i>	–	–
Zehir gibi	<i>Zəhər kimi</i>	<i>Zäher ýaly</i>	–
(içinin) zehrini akıtmak	<i>Zəhərini tökmək</i>	<i>Zäherini dökmek</i>	–
Zahmet çekmek	<i>Zəhmət çəkmək</i>	<i>Zähmet çekmek</i>	–
Zahmet olmazsa	<i>Zəhmət olmazsa</i>	–	–
Zahmete girmek (katlanmak)	<i>Zəhmətə qatlanmaq</i>	–	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Zahmetine değmek	<i>Zəhmətinə dəyər</i>	–	–
Zayıf düşmek	<i>Zəif düşmək</i>	–	–
Zemin hazırlamak	<i>Zəmin yaratmaq</i>	–	–
Zincir gibi	<i>Zəncir kimi</i>	–	–
Zincirden boşanırcasına	–	<i>Zynjyrdan boşan ýaly</i>	–
Zincire vurmak	<i>Zəncirə çəkmək (vurmaq)</i>	–	–
Zarar çekmek	<i>Zərər çəkmək</i>	–	–
Zarar görmek	<i>Zərər görmək</i>	<i>Zyýan görmek</i>	–
Zarar vermek	<i>Zərər vermək</i>	<i>Zyýan bermek</i>	–
Zararı dokunmak	<i>Zərəri çatmaq</i>	–	–
Zararlı çıkmak	<i>Zərərli çıxmaq</i>	–	–
Zerre kadar	<i>Zərrə qədər</i>	–	–
Hüngür hüngür ağlamak	<i>Zır zır eləmək</i>	<i>Zar zar aglamak</i>	–

TÜRKİYE TÜRKÇESİ	AZERBAYCAN TÜRKÇESİ	TÜRKMEN TÜRKÇESİ	GAGAUZ TÜRKÇESİ
Zindan gibi	Zindan kimi	–	–
Zindan olmaq	<i>Zindan olmaq</i>	–	–
Ziyafet vermek	–	<i>Zyýapat bermek</i>	–
Ziyan etmek	Ziyan eləmək	–	–
Ziyanı yok	<i>Ziyanı yoxdur</i>	<i>Zyýany (irnigi) ýok</i>	–
Ziyaret etmek	Ziyarət etmək	<i>Zyýarat etmek</i>	–
(zorbalık etmek)	Zor etmək	Zor etmək	–
Zor gelmek	Zor gəlmək	–	–
Zor kullanmak	Zor işlətmək	–	–
(güç, kuvvet vermek)	Zor vermək	Zor bermek	–
Sefa sürmek	–	<i>Zowky-sapa sürmək</i>	–
Zevk almak	Zövq almaq	–	–
Zulüm görmek	–	<i>Zulum görmek</i>	–

SONUÇ

Türk dili dünya üzerinde geniş bir coğrafyaya yayılmış eski zamanlardan beri konuşulan bir dildir. Türk dilinin söz varlığını incelemek dilin tarihine geniş ölçüde ışık tutmamızı sağlar. Böylelikle dildeki fonetik, morfolojik, sentaktik ve semantik değişimleri görebiliriz. Bu yönde Çağdaş Türk lehçeleri arasında yapılan karşılaştırmalı çalışmalar önem taşımaktadır. Biz de çalışmamızda Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerinin söz varlığı içinde yer alan deyimleri – en az bir kelimenin şekilsel benzerlik taşıması koşuluyla- benzerlik göstermeleri açısından tablo içinde yansıttık.

Türk topluluklarının deyimlerinde, farklı coğrafya ve siyasi yapılarda bulunmuş olsalar da benzerlikler mevcuttur. Oğuz Türkleri Batıda ve Doğuda birbirlerinden habersiz olarak benzer deyimler üretmişlerdir. Bu durum dilin dünyayı belli bir sistematik bakışla yorumlama özelliğinden kaynaklanır. Dolayısıyla deyimlerde kullanılan kelimeler farklı olsa bile deyimlerin kuruluş şekli benzerlik göstermektedir.

Çalışmamız sonucunda Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerinin deyimleri arasındaki ortaklık gözler önüne serilmiştir. Bu ortaklık, Türk dili, milleti ve kültürü konusunda disiplinler arası çalışmalarda kullanılabilir. Özellikle de deyimlerin oluşumunda ya da alıntı deyimlerin dile geçme aşamasında lehçeler arası bu ilişkiden de faydalanılarak deyimler üretilebilir.

Çalışmamız sonucunda elde edilen, Güneybetı (Oğuz) Türk lehçelerinin deyimleri arasındaki ortaklığın sayısal değerleri şöyledir:

Lehçeler	Benzerlik Sayısı
Azerbaycan Türkçesi ~ Türkiye Türkçesi	3117
Azerbaycan Türkçesi ~ Türkmen Türkçesi	803
Azerbaycan Türkçesi ~ Gagauz Türkçesi	28
Türkiye Türkçesi ~ Türkmen Türkçesi	924
Türkiye Türkçesi ~ Gagauz Türkçesi	65
Türkmen Türkçesi ~ Gagauz Türkçesi	13
Türkiye Türkçesi ~ Azerbaycan Türkçesi ~ Türkmen Türkçesi	704

Türkiye Türkçesi ~ Azerbaycan Türkçesi ~ Gagauz Türkçesi	24
Azerbaycan Türkçesi ~ Türkmen Türkçesi ~ Gagauz Türkçesi	13
Türkiye Türkçesi ~ Türkmen Türkçesi ~ Gagauz Türkçesi	13
Dört Lehçede Benzerlik	10

Tabloda sunduğumuz sayısal veriler ışığında, söz konusu lehçeler arasındaki deyimlerin ortaklığı yorumlandığında, deyimlerdeki benzerlik sayısı en fazla Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi deyimleri arasındadır. Bu iki lehçe arasındaki ortak deyimlerde görülen farklar ise daha çok fonetik bağlamdadır. Bu deyimleri leksikolojik ve morfolojik yönden ele aldığımızda çoğunlukla benzerlik gösterdiklerini söyleyebiliriz.

Türkiye Türkçesi ve Türkmen Türkçesi arasındaki ortak deyimler ile Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesi arasındaki ortak deyimler, sayısal olarak birbirlerine yakın olmakla birlikte, Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ortak deyimlerine göre bu iki gruptaki deyimlerin sayısal olarak önceki iki gruba göre az olduğu söylenebilir.

Çalışmamızda Gagauz Türkçesi deyimlerini sınırlı kaynaklardan elde ettiğimizden ve bu lehçede bulunan deyimlerin az olmasından da kaynaklı olarak, Gagauz Türkçesi deyimlerinin diğer lehçelerin deyimleriyle olan ortaklık sayısı azdır. Gagauz Türkçesinin deyimleri en çok Türkiye Türkçesinin deyimleriyle ortaklık içermektedir.. Gagauz Türkçesinin deyimleriyle ortaklığı konusunda ikinci sırayı Azerbaycan Türkçesinin deyimleri, üçüncü sırayı ise Türkmen Türkçesinin deyimleri almaktadır.

Çalışmamızdaki deyimleri lehçeleri üçlü gruplayarak ele aldığımızda; en çok ortaklık içeren lehçelerin Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen Türkçesi grubu; en az ortaklık içeren lehçelerin Türkiye Türkçesi, Türkmen Türkçesi ve Gagauz Türkçesi olduğunu söyleyebiliriz.

Deyimlerin semantik bağlamda sınıflandırılmasında, günümüze kadar yapılan çalışmalarda genellikle tematik gruplara ayırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmamızdaki ortak deyimleri tematik gruplandırma noktasında ele aldığımızda

özellikle insan vücudunun organ ve uzuv adları geçen ve hayvan adlarıyla kurulmuş deyimler dikkati çekmiştir.

Deyimlerin yapılanmasında, insanoğlunun soyutu ve somutu ifade etme isteğinin kendi özelliklerinden hareketle meydana geldiği görülür. Çalışmamızda yer alan ortak deyimlerde, organ ve uzuv adlarıyla oluşturulmuş birçok deyim tespit edilmiştir. Tespit edilen ortak deyimlerin sayısal değerleri şöyledir:

AĞIZ

TT ~ AT ⇒ 71	AT ~ TrkT ⇒ 17	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 17
TT ~ TrkT ⇒ 20	AT ~ GagT ⇒ 1	TT ~ AT ~ GagT ⇒ 1
TT ~ GagT ⇒ 1	TrkT ~ GagT ⇒ 1	TT ~ TrkT ~ GagT ⇒ 1
Dört lehçede benzer ⇒ 1		AT ~ TrkT ~ GagT ⇒ 1

ALIN

TT ~ AT ⇒ 3	AT ~ TrkT ⇒ 2	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 2
TT ~ TrkT ⇒ 2	AT ~ GagT ⇒ 1	TT ~ AT ~ GagT ⇒ 1
TT ~ GagT ⇒ 1	TrkT ~ GagT ⇒ 1	TT ~ TrkT ~ GagT ⇒ 1
Dört lehçede benzer ⇒ 1		AT ~ TrkT ~ GagT ⇒ 1

ARKA / SIRT

TT ~ AT ⇒ 5	TT ~ TrkT ⇒ 1	AT ~ TrkT ⇒ 1	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 1
-------------	---------------	---------------	--------------------

AVUÇ

TT ~ AT ⇒ 6

AVURD

TT ~ AT ⇒ 1

AYAK

TT ~ AT ⇒ 47	AT ~ TrkT ⇒ 25	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 18
TT ~ TrkT ⇒ 22	AT ~ GagT ⇒ 3	TT ~ AT ~ GagT ⇒ 2
TT ~ GagT ⇒ 3	TrkT ~ GagT ⇒ 3	TT ~ TrkT ~ GagT ⇒ 2
Dört lehçede benzer ⇒ 2		AT ~ TrkT ~ GagT ⇒ 3

BAĞIR

$TT \sim AT \Rightarrow 4$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 5$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 5$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 4$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

BAŞ

$TT \sim AT \Rightarrow 125$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 35$	$AT \sim GagT \Rightarrow 1$
$TT \sim TrkT \Rightarrow 39$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 32$	$TrkT \sim GagT \Rightarrow 1$
		$AT \sim TrkT \sim GagT \Rightarrow 1$

BEL

$TT \sim AT \Rightarrow 7$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 2$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 2$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 2$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

BENİZ

$TT \sim AT \Rightarrow 4$

BEYİN

$TT \sim AT \Rightarrow 7$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

BIYIK

$TT \sim AT \Rightarrow 4$	$TT \sim GagT \Rightarrow 1$	$AT \sim GagT \Rightarrow 1$	$TT \sim AT \sim GagT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

BOĞAZ

$TT \sim AT \Rightarrow 15$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 4$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 4$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 4$
-----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

BOYUN

$TT \sim AT \Rightarrow 10$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 6$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 7$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 6$
-----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

BURUN

$TT \sim AT \Rightarrow 20$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 4$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 3$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 3$
-----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

CİĞER

$TT \sim AT \Rightarrow 4$

ÇENE

TT ~ AT ⇒ 4

DAMAR

TT ~ AT ⇒ 2	TT ~ TrkT ⇒ 3	AT ~ TrkT ⇒ 2	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 2
-------------	---------------	---------------	--------------------

DERİ

TT ~ AT ⇒ 2	TT ~ TrkT ⇒ 1	AT ~ TrkT ⇒ 1	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 1
-------------	---------------	---------------	--------------------

DİL

TT ~ AT ⇒ 38	AT ~ TrkT ⇒ 14	AT ~ GagT ⇒ 1
TT ~ TrkT ⇒ 19	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 12	TT ~ GagT ⇒ 1
		AT ~ TT ~ GagT ⇒ 1

DİŞ

TT ~ AT ⇒ 5	TT ~ TrkT ⇒ 4	AT ~ TrkT ⇒ 2	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 2
-------------	---------------	---------------	--------------------

DİZ

TT ~ AT ⇒ 5	TT ~ TrkT ⇒ 2	AT ~ TrkT ⇒ 2	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 2
-------------	---------------	---------------	--------------------

DUDAK

TT ~ AT ⇒ 4	TT ~ TrkT ⇒ 2	AT ~ TrkT ⇒ 1	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 1
-------------	---------------	---------------	--------------------

GÖĞÜS / DÖŞ

TT ~ AT ⇒ 1	TT ~ TrkT ⇒ 1	AT ~ TrkT ⇒ 2	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 1
-------------	---------------	---------------	--------------------

EL

TT ~ AT ⇒ 111	TT ~ TrkT ⇒ 46	AT ~ TrkT ⇒ 38	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 38
---------------	----------------	----------------	---------------------

GIRTLAK

TT ~ AT ⇒ 1

GÖBEK

$TT \sim AT \Rightarrow 4$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

GÖZ

$TT \sim AT \Rightarrow 143$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 56$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 47$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 46$
$TT \sim GagT \Rightarrow 2$			

İLİK

$TT \sim AT \Rightarrow 3$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------

KAFA / KELLE

$TT \sim AT \Rightarrow 4$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 5$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

KİRPİK

$TT \sim TrkT \Rightarrow 1$

GÖĞÜS

$TT \sim AT \Rightarrow 5$

KARIN

$TT \sim AT \Rightarrow 3$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 2$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

KAŞ

$TT \sim AT \Rightarrow 3$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 4$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 2$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

KALP

$TT \sim AT \Rightarrow 6$

KOL

$TT \sim AT \Rightarrow 9$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

KOYUN

TT ~ AT ⇒ 2

KULAK

TT ~ AT ⇒ 26	TT ~ TrkT ⇒ 8	AT ~ TrkT ⇒ 6	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 6
--------------	---------------	---------------	--------------------

MEME

TT ~ AT ⇒ 3

PARMAK

TT ~ AT ⇒ 9	TT ~ TrkT ⇒ 3	AT ~ TrkT ⇒ 3	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 3
-------------	---------------	---------------	--------------------

SAÇ

TT ~ AT ⇒ 8	TT ~ TrkT ⇒ 1	AT ~ TrkT ⇒ 1	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 1
TT ~ GagT ⇒ 1			

SAKAL

TT ~ AT ⇒ 4

TIRNAK

TT ~ AT ⇒ 10	TT ~ TrkT ⇒ 3	AT ~ TrkT ⇒ 3	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 3
--------------	---------------	---------------	--------------------

YANAK

TT ~ AT ⇒ 1	TT ~ TrkT ⇒ 1	AT ~ TrkT ⇒ 1	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 1
-------------	---------------	---------------	--------------------

YÜZ

TT ~ AT ⇒ 54	TT ~ TrkT ⇒ 19	AT ~ TrkT ⇒ 17	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 17
--------------	----------------	----------------	---------------------

Çalışmamızdaki organ ve uzuv adlarıyla oluşturulmuş ortak deyimlerin sayısal değerleri incelendiğinde, ortak deyimlerin sayısının en fazla Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi deyimleri arasında olduğu görülür. Organ ve uzuv adlarıyla oluşturulmuş ortak deyimlerin sayısının, çalışmanın genelinde tespit edilen sayısal değerlerin büyük bir bölümünü oluşturduğu gözlemlenmiştir. Türkiye Türkçesi ile

Azerbaycan Türkçesi arasındaki organ ve uzuv isimleri geçen ortak deyimlerin sayısı 801, aynı deyimlerin Türkiye Türkçesi ile Türkmen Türkçesi arasındaki ortaklık sayısı 289, Azerbaycan Türkçesi ile Türkmen Türkçesi arasındaki ortaklık sayısı ise 251 olarak tespit edilmiştir. Dört lehçede ortak deyimler arasında geçen organ ve uzuv adlarından “göz”, “baş”, “el”, “ağız”, “yüz”, “ayak”, “dil” dikkati çekmiştir. Bu adları bulunduran ortak deyimlerin sayıları oldukça fazladır. Söz konusu lehçelerde somutlaştırma eğiliminin yüksek olduğu görülmüştür. Güneybatı Türk lehçelerinin deyimleri üzerinde yapılacak çalışmalarla, kavram alanı yakınlığı çerçevesinde birçok deyim ödünçlemesine gidilebilir.

Çalışmamızda yapılan tematik değerlendirme çerçevesinde hayvan adlarıyla oluşturulmuş deyimleri incelendiğinde, 81 deyim bulunmuştur. Lehçelerdeki hayvan adlarıyla kurulmuş ortak deyimler en fazla –ortak deyimlerin genelinde olduğu gibi- Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasındadır. Ortak deyimlerde geçen hayvan isimleri ve ortaklık değerleri aşağıda belirtilmiştir:

Arı (TT) / Arı (AT) / Arı (TrkT)

TT ~ AT ⇒ 3	TT ~ TrkT ⇒ 1	AT ~ TrkT ⇒ 1	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 1
-------------	---------------	---------------	--------------------

Aslan (TT) / Aslan (AT) / Arslan (TrkT)

TT ~ AT ⇒ 2	TT ~ TrkT ⇒ 1	AT ~ TrkT ⇒ 1	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 1
-------------	---------------	---------------	--------------------

At (TT) / At (AT) / At (GagT)

TT ~ AT ⇒ 3	TT ~ GagT ⇒ 1	AT ~ GagT ⇒ 1	TT ~ AT ~ Gag T ⇒ 1
-------------	---------------	---------------	---------------------

Ayı (TT) / Ayı (GagT)

TT ~ AT ⇒ 1

Balık (TT) / Balık (GagT)

TT ~ AT ⇒ 2	TT ~ GagT ⇒ 1
-------------	---------------

Bülbül (TT) / Bülbül (AT) / Bilbil (TrkT)

TT ~ AT ⇒ 2	TT ~ TrkT ⇒ 1	AT ~ TrkT ⇒ 1	TT ~ AT ~ TrkT ⇒ 1
-------------	---------------	---------------	--------------------

Deve (TT) / Dəvə (AT)

$TT \sim AT \Rightarrow 1$

Eşek (TT) / Eşşək (AT) / Eşek (TrkT)

$TT \sim AT \Rightarrow 4$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------

Horoz (TT) / Xoruz (AT)

$TT \sim AT \Rightarrow 1$

Kaplumbağa (TT) / Tısbağa (AT)

$TT \sim AT \Rightarrow 1$

Karınca (TT) / Qarınca (AT)

$TT \sim AT \Rightarrow 1$

Kedi (TT) / Pişik (AT) / Pişik (TrkT)

$TT \sim AT \Rightarrow 4$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

Keklik (TT) / Keklik (AT)

$TT \sim AT \Rightarrow 1$

Koyun (TT) / Qoyun (AT) / Goyun (TrkT)

$TT \sim AT \Rightarrow 1$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 1$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 2$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 1$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

Köpek - İt (TT) / İt (AT) / İt (TrkT)

$TT \sim AT \Rightarrow 6$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 2$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 2$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 2$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

Kurt (TT) / Qurd (AT) / Gurt (TrkT)

$TT \sim AT \Rightarrow 5$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 2$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 2$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 2$
----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

Kuş (TT) / Quş (AT) / Guş (TrkT)

$TT \sim AT \Rightarrow 12$	$TT \sim TrkT \Rightarrow 7$	$AT \sim TrkT \Rightarrow 5$	$TT \sim AT \sim TrkT \Rightarrow 5$
-----------------------------	------------------------------	------------------------------	--------------------------------------

Kuzu (TT) / Quzu (AT) / Guzu (TrkT)

TT ~ AT $\Rightarrow$ 3	TT ~ TrkT $\Rightarrow$ 1	AT ~ TrkT $\Rightarrow$ 1	TT ~ AT ~ TrkT $\Rightarrow$ 1
-------------------------	---------------------------	---------------------------	--------------------------------

Öküz (TT) / Öküz (AT) / Öküz (TrkT)

TT ~ AT $\Rightarrow$ 4	AT ~ TrkT $\Rightarrow$ 2	TT ~ AT ~ TrkT $\Rightarrow$ 2
TT ~ TrkT $\Rightarrow$ 2	AT ~ GagT $\Rightarrow$ 1	TT ~ AT ~ GagT $\Rightarrow$ 1
TT ~ GagT $\Rightarrow$ 1	TrkT ~ GagT $\Rightarrow$ 1	TT ~ TrkT ~ GagT $\Rightarrow$ 1
Dört lehçede benzer $\Rightarrow$ 1		AT ~ TrkT ~ GagT $\Rightarrow$ 1

Pire (TT) / Bit (TrkT)

TT ~ AT $\Rightarrow$ 1	AT ~ TrkT $\Rightarrow$ 1	TT ~ AT ~ GagT $\Rightarrow$ 1
TT ~ GagT $\Rightarrow$ 1	AT ~ GagT $\Rightarrow$ 1	

Sıçan (TT) / Siçan (AT)

TT ~ AT $\Rightarrow$ 2

Tavşan (TT) / Dovşan (AT) / Tavşan (TrkT) ve Tazı (TT) / Tazı (AT) / Tazı (TrkT)

TT ~ AT $\Rightarrow$ 3	TT ~ GagT $\Rightarrow$ 1	AT ~ GagT $\Rightarrow$ 1	TT ~ AT ~ GagT $\Rightarrow$ 1
-------------------------	---------------------------	---------------------------	--------------------------------

Tilki (TT) / Tülkü (AT)

TT ~ AT $\Rightarrow$ 2

Yılan (TT) / İlan (AT) / Ýyl (TrkT)

TT ~ AT $\Rightarrow$ 3	TT ~ TrkT $\Rightarrow$ 1
-------------------------	---------------------------

Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesi arasındaki hayvan isimleri geçen ortak deyimlerin sayısı 68, aynı deyimlerin Türkiye Türkçesi ile Türkmen Türkçesi arasındaki ortaklık sayısı 21, Azerbaycan Türkçesi ile Türkmen Türkçesi arasındaki ortaklık sayısı ise 20 olarak tespit edilmiştir. Gagauz Türkçesinde hayvan ismi geçen deyimlerin diğer lehçelerdeki ortak deyimlerine bakıldığında; Türkiye Türkçesiyle ortak 5, Azerbaycan Türkçesiyle ortak 4, Türkmen Türkçesiyle ortak 1 deyim olduğunu görüyoruz. Kaynaklarda yer alan Gagauz Türkçesi deyimlerinin az olması ve bu lehçedeki Slav etkisi dolayısıyla diğer lehçelere oranla ortaklık düşüş göstermiştir.

Çalışmamızdaki deyimlere tematik gruplandırma yöntemi ile değinmeye çalıştık. Son olarak Güneybatı (Oğuz) Türk lehçelerindeki dört lehçede de ortak olan on deyim, lehçeler arasındaki fonetik, morfolojik, leksikolojik farklılık ve benzerliklerin görülmesi amacıyla belirtelim.

Türkiye Türkçesi	Azerbaycan Türkçesi	Türkmen Türkçesi	Gagavuz Türkçesi
Ağza / dile düşmek	Ağza düşmək	Ağza düşmek	Aaza düşmee
Akıl öğretmek	Ağıl öyrətmək	Akyl öwretmek	Akıl üüretmee
Akıl vermek	Ağıl vermək	Akyl bermek	Akıl vermee
Alnında yazılmış olmak	Alnında yazılmaq	Mañlaýyna ýazylmak	Annısında yazılı
Bıçak kemiğe dayanmak	Bıçaq sümüyə dayanmaq	Etinden ötüp süňküne ýetmek	Bıçak kayrı kemiğe dayandı
Bir ayağı çukurda olmak	Bir ayağı qəbirdə olmaq	Çukuryň gyrasynda durmak	Bir ayağı (ayaannan) mezarda (mezar içinde)
Öküzün altında buzağı aramak	Öküzün altında buzov axtarmaq	Buz üstünde tozan aramak	Öküz altında buza(ğ)ı aramaa
Suya götürüp susuz getirmek	Suya susuz aparıb (susuz) gətirmək	Suwlı äkidip suwsuz getirmek	Suya götürü, susuz getiri
Dereyi görmeden paçaları sıvamak	Suyu görmədən paçaları suvamaq	Suw görmän tamman çıkarmak	Görmeden dereyi suama paçalarını

Türk dilinin söz varlığında önemli yere sahip olan deyimleri anlam bilimsel benzerlik noktasında ele almaya çalıştık, çalışmamızın yapılacak olan çalışmalarda katkısı olmasını umarız.

KAYNAKÇA

- Akar, Ali. **Türk Dili Tarihi**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2005.
- Aksan, Doğan. **Anadilimizin Söz Denizinde**, İkinci basım, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2006a.
- _____. **Türkçenin Sözvarlığı**, Dördüncü basım, Ankara: Engin Yayınevi, 2006b.
- _____. **Her Yönüyle Dil (Ana Çizgileriyle Dilbilim)**, Ankara, TDK Yayınları, 2015.
- Aksoy, Ömer Asım. **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü – 2 Deyimler**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1984.
- _____. “Atasözleri, Deyimler”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 217, 1988.
- Akyalçın, Necmi. **Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz**, Eğiten Kitap Yayınevi, 2012.
- Altaylı, Seyfettin. **Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü I-II**, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1994.
- _____. **Azerbaycan Türkçesi Deyimler Sözlüğü**, Ankara: 2005.
- _____. “Atasözü ve Deyimler Arasındaki Farklar”, **Karadeniz Araştırmaları**, Bahar 2010, Sayı: 25, s. 125-134.
- Arat, Reşit Rahmeti ve Ahmet Temir. “Türk Şivelerinin Tasnifi”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Cilt:2 “Dil, Kültür, Sanat”, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992.
- Azimov, İnanetulla. “Kur’an’daki Deyimler, Kırgızca Karşılıkları ve Arapça Öğretiminde Kullanımı”, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 2012.
- Baskakov, N. A. **Türk Dillerinin Tarihi- Tipolojik Sesbilimi**, İstanbul: Multilingual Yayınları, 2006.
- Bozkurt, Fuat. **Türklerin Dili**, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Kültür Eserleri Dizisi: 252.
- Buran, Ahmet. , Ercan Alkaya ve Süleyman Kaan Yalçın. **Çağdaş Türk Yazı Dilleri 1 (Güneybatı/ Oğuz Grubu)**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2014.

- Buran, Ahmet ve Ercan Alkaya. **Çağdaş Türk Lehçeleri**, beşinci baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.
- Çotuksözken, Yusuf. **Deyimlerimiz**, İstanbul: Varlık Yayınları, 1998.
- Delice, İbrahim. “Deyimlerin Dilbilgisel Yapıları ve Yapı Çözümlemişleri”, **Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri**, Sayı: 2, 2002, Sivas.
- Demir, Celal. “Türkçede Deyimlerin Söz Dizimsel Özellikleri”, <http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/2008s677/2008s67708DEMIR.pdf> [8 Şubat 2018]
- Develi, Hayati. Azeri Türkçesi Lügati, Mezuniyet tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayını, 1992.
- Dilaçar, Agop. **Türk Diline Genel Bir Bakış**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1964.
- Dinar, Talat. “Türkçede Bir Deyimleşme Öbeği: Gibime Gelmek”, **Türkbilig**, Sayı: 31, 2016, s. 145-152.
- Eker, Süer. **Çağdaş Türk Dili**, Ankara: Grafiker Yayınları, 2006.
- Elçin, Şükrü. **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1986.
- Ercilasun, Ahmet Bican. **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2005.
- _____. **Türk Lehçeleri Grameri**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2007.
- Ergin, Muharrem. **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul: Bayrak Yayınları, 1997.
- _____. **Azeri Türkçesi**, İstanbul: 1981.
- Gaydarci, G. A. , E. K. Koltsa, L. A. Pokrovskaya ve B. P. Tukan. **Gagauz Türkçesinin Sözlüğü**, Çevirenler: İsmail Kaynak ve Mecit Doğru, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gökçür, Engin. “Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Ortak Söz Varlığı Üzerine”, **The Journal of International Social Research**, Volume: 8, Issue: 36, 2015.
- Gümüştam, Gürkan. “Deyim Bilimi Işığında Deyim Kavramı”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Volume: 5, Issue: 7, 2012, p. 357-364.
- Güngör, Harun ve Mustafa Argunşah. **Gagauz Türkleri Tarih-Dil-Folklor ve Halk Edebiyatı**, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Dünyası Edebiyatı Dizisi, 2002.

- Hacızade, Naile. **Sözümün Canı Var (Azerbaycan Türkçesi Temelinde Deyimbilim Sorunları)**, Genişletilmiş ikinci baskı, Konya: Çizgi Kitabevi, 2013.
- Hatiboğlu, Vecihe. **Türkçenin Sözdizimi**, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1984.
- Hengirmen, Mehmet. **Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Engin Yayınevi, 1999.
- Kara, Mehmet. **Türkmence (Giriş-Gramer-Metinler-Sözlük)**, İkinci baskı, Ankara: Akçağ Yayınları, 2001.
- Kara, Mehmet ve Ahmet Karadoğan. **Türkmen Türkçesi- Türkiye Türkçesi Deyimler Sözlüğü**, Çağlar Yayınları, 2004.
- Karaağaç, Günay. **Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013a.
- Karahan, Leyla. **Anadolu Ağzlarının Sınıflandırılması**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1996.
- Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I**, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
- Kenzhalin, Kuanyshbek. “Türk Dünyasında Deyim Bilimi Çalışmaları”, **Türk Dünyası (Dil ve Edebiyat Dergisi)**, Sayı: 43, 2017, s. 107-124.
- Korkmaz, Zeynep. **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2003.
- _____. **Gramer Terimleri Sözlüğü**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mahmudova, Gatibe. “Türk ve Azeri Dillerinde Deyimler”, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/MAHMUDOVA-Gatibe-TÜRK-VE-AZERİ-DİLLERİNDE-DEYİMLER.pdf> [8 Şubat 2018]
- Mamulia, Eter. “Türkçe Deyimlerin Sentaks Fonksiyonları”, **V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri**, Cilt: 3, 2004, s. 3443-3447.
- Manov, Atanas. **Gagauzlar (Hristiyan Türkler)**, Çeviren: M. Türker Acaroğlu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2001.
- Nerimanoğlu, Kamil Veli. “Azerbaycan Türkçesinde Deyimler Sistemi ve Deyim Sözlüğünün Kuramsal İlkeleri”, **IV. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri**, 2007, s. 1221-1226.
- _____. “Azerbaycan Türkçesinde Deyimler”, http://turkoloji.cu.edu.tr/makale_sistem/tum_list.php?t=tum&psearch=nerimano%F0lu [8 Şubat 2018]

Okday, Ahmed. "Azeri ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Paralellikler",

Oruccu, Alihaydar. , Behruz Abdullayev ve Nergiz Rehimzade. **Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati**, (I Cild: 1966, II Cild: 1980, III Cild: 1983, IV. Cild: 1987), Bakı: Azerbaycan Elmler Akademiyası Neşriyatı.

Öksüz, Ahmet. "Ortak Dil Bağlamında Türkiye ve Azerbaycan Sahası Deyimler", <http://jhss-khazar.org/wp-content/uploads/2010/06/45.pdf> [8 Şubat 2018]

Özkan, Nevzat. **Gagavuz Türkçesi Grameri**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 657, 1996.

_____. **Türk Dilinin Yurtları**, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____. "Gagavuz Türkçesinin Dünü, Bugünü ve Geleceği",

Püsküllüoğlu, Ali. **Türkçe Deyimler Sözlüğü**, Ankara: Arkadaş Yayınları, 1995.

Sarı, Berdi ve Nurcan Güder. **Türkmencenin Grameri I Fonetika: Ses Bilgisi; II Morfologiya: Şekil Bilgisi; III Sintaksis**, Ankara: Türk Dünyası Gençlerinin Mahtumkulu Yayın Birliği, 1998.

Sinan, Ahmet Turan. **Türkçenin Deyim Varlığı**, İstanbul: Kesit Yayınları, 2015.

_____. "Deyim Kavramı Üzerine Notlar I", **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt- Sayı: 18-2, 2008, s. 91-98.

_____. "Deyimlerin Yapısı Değişir mi?", **Turkish Studies**, Volume: 4/8, 2009.

Subaşı Uzun, Leyla. "Deyimlerde Bildirinin Düzenleniş Biçimi ve Özellikleri", **Türk Dilleri Araştırmaları**, 1991, s. 111-120.

_____. "Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri", **Dilbilim Araştırmaları**, Ankara: Hitit Yayınları, 1991.

Şirəliyev, Məmmədəğa. **Azərbaycan Dialectologiyasının Əsasları**, Bakı: 1967.

Tekin, Talat. "Türk Dil ve Dialektlerinin Yeni Bir Tasnifi", **Makaleler 3**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Topuzlu, G. Nikolayeviç. Ana Sözü, (19 Mayıs 1990).

Türk Dil Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Ankara: 2005.

_____. **Güncel Türkçe Sözlük**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts [8 Şubat 2018]

_____. **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_atasozleri&view=atasozleri [8 Şubat 2018]

Türkiye İstatistik Kurumu, Haber Bülteni, sayı:27587, 1 Şubat 2018.

Türkmen Diliniň Düşündirişli Sözlügi, Türkmenistanyň Ylymlar Akademiýasy
Magtymguly Adyndaky Dil we Edebiyat İnstituty, Aşgabat, 2016.

Uğurlu, Mustafa. “Oğuzca ve Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesi”, **Turkish Studies**,
Volume: 6/1, Winter 2011.

Vardar, Berke. **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: Multilingual
Yayımları, 2002.

Yüceol-Özezen, Muna. “Türkçe Deyimler Üzerine Birkaç Söz”, **Türk Dili**, Sayı:
600, Aralık 2001, s. 869-879.

Korkmaz, Zeynep, Ahmet Bican Ercilasun, Tuncer Gülensoy, İsmail Parlatır, Hamza
Zülfikar ve Necat Birinci. **Türk Dili ve Kompozisyon**, Bursa: Ekin
Yayınevi, 2010.